

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

МИНЕНКО ЛІЛЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 336.71(1.65)(078.3)

ДИСЕРТАЦІЯ
РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ НА КОНСОЛІДОВАНІЙ
ОСНОВІ В УКРАЇНІ

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Подається на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших
авторів мають посилання на відповідне джерело _____ Л. М. Миненко

Науковий керівник:
Савченко Тарас Григорович,
доктор економічних наук, професор

Суми – 2019

АНОТАЦІЯ

Миненко Л. М. Розвиток банківського нагляду на консолідованій основі в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – Сумський державний університет, Суми, 2019.

Дисертаційна робота спрямована на розвиток теоретичних засад і науково-методичних підходів банківського нагляду на консолідованій основі в Україні.

У роботі систематизовано існуючі підходи до визначення економічної сутності банківського нагляду на консолідованій основі та досліджено специфіку його здійснення. За результатами даних досліджень запропоновано авторське трактування даного терміну, як механізму регулювання та нагляду за діяльністю банківських груп зі складною внутрішньо- або крос-галузевою (часто транскордонною) структурою, що реалізується на індивідуальному, мікро-, мезо-, макро- та наднаціональному рівнях і спрямований на мінімізацію ризиків діяльності банківських груп та забезпечення стабільності функціонування банківської системи в цілому.

Автором встановлено, що правова база міжнародного консолідованого нагляду формувалася як реакція на неспроможність засобами індивідуального нагляду контролювати ризики великих диверсифікованих та інтегрованих фінансово-кредитних установ зі складною структурою власності та/або за їх участі у неформальних об'єднаннях. Світове співтовариство виробило специфічний механізм міжнародної гармонізації рекомендованих регулятивних процедур, в тому числі, «добровільного» економічного примусу з боку МВФ, Світового банку та інших наднаціональних контролюючих органів. Останнє стимулює створення подібних умов діяльності та регулювання великих фінансових гравців на кожному з національних фінансових ринків.

У роботі конкретизовано основну мету розвитку банківського нагляду на консолідованій основі - забезпечення стабільності банківської системи та розробка єдиних регуляторних процедур банківського нагляду на консолідованій основі. У свою чергу еволюція банківського нагляду на консолідованій основі має об'єктивний характер і дуалістичну природу, яка проявляється через прагнення капіталу до подальшої глобальної концентрації з одного боку та протидії наднаціональних та національних регуляторів ризикам такої концентрації – з іншого.

На основі аналізу банківських груп / банківських холдингових компаній / банківських конгломератів встановлено, що їм та іншим формальним й неформальним об'єднанням капіталів притаманні певні види ризиків (досліджуються транзакційний, моральний, репутаційний, ризики подвійного рефінансування, зараження, зменшення конкуренції та зловживання, конфлікту інтересів), відтак до них можуть застосовуватися подібні механізми оцінки загроз національній фінансовій системі та способи їх мінімізації методами консолідованого нагляду. Останнє спонукає автора розширити межі нагляду до «груп за участю банків».

Автором визначено основні етапи розвитку банківського нагляду на консолідованій основі (з точки зору функціонального підходу), виходячи з конкретизації суб'єктів, об'єктів та повноти наглядових процедур за учасниками банківських груп, та визначено напрями підвищення ефективності консолідованого нагляду в Україні.

Дисертантом досліджено специфіку визнання Національним банком України банківських груп у динаміці, а також оцінено ефективність функціонування діяльності 7 постійно визнаваних протягом 2012-2018 рр. банківських груп. Структуровано банківські групи, що діють на території України станом на початок 2018 року за критерієм специфіки контролю за діяльністю банківських груп на засадах консолідованого нагляду (виділено таких чотири типи).

Детальний аналіз процесів ідентифікації, визнання банківських груп і моніторингу та регулювання діяльності банківських груп в Україні дозволив автору виявити недоліки таких процесів: ускладнена процедура ідентифікації (значна кількість облікових форм, відсутність електронної заявки щодо визнання / припинення визнання банківських груп); переважно статистичний кількісний аналіз самоідентифікованих банківських груп; формальна відповідність регуляторних вимог прийнятому у міжнародній практиці «нормативному» підходу; здебільшого декларативний характер взаємодії між галузевими регуляторами та обмін інформацією між НБУ й регуляторами інших країн походження. Відсутність електронної системи подачі та перевірки консолідованої звітності в розрізі кожного з учасників банківських груп також знижує ефективність роботи Департаменту банківського нагляду НБУ та інших підрозділів Національного банку України, до функцій яких належить безвиїзний банківський нагляд.

З метою імплементації ризик-орієнтованих засад нагляду автором було розроблено науково-методичний підхід до оцінювання рівня ризиковості функціонування банківських груп, який ґрунтується на застосування чотирьох взаємопов'язаних процедур (розширений алгоритм ідентифікації банківських груп; визначення бізнес-моделей для банківських груп; діагностика стабільності банківських груп; обґрунтування режиму нагляду). Застосування даного підходу, на думку автора, сприятиме розвитку ризик-орієнтованого банківського нагляду на консолідованій основі спрямованого на упередження здійснення банківськими групами високо ризикових видів діяльності, превентивне виявлення ризиків (потенційних проблем) у діяльності банківських груп для забезпечення своєчасного регулятивного впливу.

Специфіка пропонованого способу ідентифікації банківських груп полягає в тому, що на відміну від існуючого механізму, ґрунтується на розширеному алгоритмі, який передбачає поглиблений аналіз структури активів пов'язаних з банком осіб, за якими виявлено порушення нормативу

максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9).

Виходячи з припущення, що певні банківські групи реалізують схожі моделі побудови бізнесу та мають подібні зони зосередження ризиків (загроз стабільності банківської системи), які можна виявити статистичним шляхом, у роботі визначено типові для української економіки кластери (бізнес-моделі) банківських груп: універсальна, корпоративна, корпоративна з роздрібним фінансуванням, роздрібна. Частина дрібних банківських груп віднесена до категорії «нетиповий функціонал». Для кожної з груп методом канонічного моделювання здійснено оцінки специфічних комбінацій «ризик–стабільність» та визначено методами нечіткої логіки рекомендований режим банківського нагляду за ними.

Для підвищення ефективності банківського нагляду на консолідованій основі в Україні автором розроблено комплекс заходів спрямованих на розвиток економіко-правового (1), інформаційного (2) та організаційно-економічного (3) забезпечення розвитку банківського нагляду на консолідованій основі, що включає: (1.1) деталізацію норм банківського нагляду за групами щодо об'єкту, мети та цілей регулювання; (1.2) законодавче закріплення способів консолідації звітності груп компаній, до яких входять банки; (1.3) приведення норм банківського нагляду на консолідованій основі до європейських стандартів; (1.4) встановлення вимог/стандартів до власників істотної частки участі задля прозорості структури власності; (2.1) формування єдиного інформаційного середовища для співробітників наглядових органів; (2.2) застосування системи ВІ-аналітики, як розвиток інформаційної бази консолідованого нагляду; (2.3) впровадження єдиного формату поширення даних щодо оцінки фінансового стану та ризиків учасників банківської групи; (3.1) організацію співробітництва та обміну інформацією з міжнародними наглядовими органами; (3.2) посилення незалежності регулятора; (3.3) кадрове забезпечення Департаментів банківського нагляду та ліцензування

Національного банку України. Очікується, що запропоновані заходи сприятимуть подоланню виявлених недоліків банківського нагляду на консолідованій основі в Україні та є мінімально необхідними для його приведення до європейських стандартів.

Ключові слова: банківський нагляд на консолідованій основі, банківська група, ризики консолідації, режим нагляду.

ABSTRACT

Mynenko L.M. Development of banking supervision on a consolidated basis in Ukraine. – Qualifying scientific work as the manuscript.

Thesis for the degree of candidate of economic sciences (PhD) on specialty 08.00.08 «Money, Finance and Credit». – Sumy State University, Sumy, 2019.

The thesis paper is aimed at development of theoretical framework as well as research and methodological approaches of banking supervision on a consolidated basis in Ukraine.

The thesis has systematized existing approaches to defining economic essence of banking supervision on a consolidated basis and examined specific character of its exercising. The latter has allowed to suggest the dissertator's interpretation of this concept, according to which the essence of banking supervision on a consolidated basis is in creating of equal conditions and criteria of functioning of large market participants on the territory of different countries (national financial markets), and the responsibility for effectiveness of this supervision is to be borne by the national regulators of the countries of origin of banking groups/financial holding companies and it is aimed at limiting intra-group risks for the purpose of stability of such banking groups as well as national financial systems and the world economy. Five levels of the consolidated supervision have been outlined taking into account the interests of a regulator and an object of supervision (individual, microlevel, mesolevel, macrolevel, supranational).

The dissertator has established that the legal base of international consolidated supervision was formed as a reaction on inability to control, by means of individual supervision, the risks of large diversified and integrated credit and financial institutions with complex structure of ownership and/or in case of their participation in informal pools. The world community has developed a specific mechanism of international harmonization of the recommended regulatory procedures, including «voluntary» economic coercion from IMF, the World Bank and other supranational regulatory bodies. The latter stimulates creating of similar operation environment and regulation of large financial players at each national financial market.

The thesis has specified the main goal of development of banking supervision on a consolidated basis, namely ensuring stability of banking system and creating of unified regulatory procedures of banking supervision a consolidated basis. In its turn, evolution of banking supervision on a consolidated basis is objective and dualistic in nature, which manifests itself through the desire of capital for further global concentration on the one hand and counteraction of supranational and national regulators to the risks of such concentration on the other hand.

Based on the analysis of banking groups/bank holding companies/banking conglomerates, it has been established that they as well as other formal and informal pools of capital have certain types of risks (transactional, moral, reputational, risks of double refinancing, contagion, reduction of competition and abuse, conflict of interests are under study), therefore, similar mechanisms for assessing threats to the national financial system and ways of their minimization by consolidated supervision methods can be applied to them. The latter prompts the dissertator to extend the scope of supervision to «groups involving banks».

The dissertator has defined the main stages of development of banking supervision a consolidated basis (from the point of view of functional approach) on the basis of specification of subjects, objects and completeness of supervisory procedures for the participants of banking groups, and defined the directions of increasing effectiveness of consolidated supervision in Ukraine.

The dissertator has examined the specifics of recognition of banking groups by the National Bank of Ukraine in dynamics, and assessed effectiveness of functioning of 7 banking groups, which were constantly recognized in 2012-2018. The banking groups, which operate in the territory of Ukraine as of the beginning of 2018, have been structured according to the criterion of specificity of control over the activity of the banking group on the basis of consolidated supervision (four such types have been defined).

The detailed analysis of identification processes, recognition of banking groups and monitoring and regulation of activities of banking groups in Ukraine has allowed the dissertator to identify the shortcomings of the following processes: complicated identification procedure (a large number of registered forms, lack of an electronic application for recognition/termination of recognition of a banking group); mainly statistical quantitative analysis of self-identified banking groups; formal compliance with regulatory requirements of a «ratio» approach adopted in international practice; mainly declarative character of interaction between the industry regulators and exchange of information between the NBU and the regulators of other countries of origin. The absence of the electronic system of filing and checking of consolidated statements in the context of each of the participants in banking group also reduces the effectiveness of the work of the NBU Banking Supervision Department.

In order to implement risk-oriented supervisory principles, the dissertator has developed a research and methodological approach for assessment of the risk level of operation of a banking group and this approach is based on applying of four interrelated procedures (identification of banking groups, defining business models for banking groups, diagnostics of stability of banking groups, providing substantiation of the supervision regime). In the dissertator's opinion, applying of this approach will promote development of risk-oriented banking supervision on a consolidated basis aimed at preventing conduction of high-risk activities by banking groups, and preventive revealing of risks (potential problems) in the activities of banking groups, in order to ensure timely regulatory impact.

The specifics of the suggested method of identification of banking groups is that unlike the existing mechanism, the mentioned method is grounded on the extended algorithm that envisages in-depth analysis of asset structure of the entities connected with a bank, where the violation of ratio of maximum amount of credit risk regarding the transactions with the entities connected with a bank has been revealed (H9).

Based on the assumption that certain banking groups implement similar business models and risk concentration areas (threats to the stability of the banking system) that can be objectively detectable by statistical means, this thesis paper has identified the clusters (business models) of banking groups which are typical of Ukrainian economy: universal, corporate, corporate with retail financing, retail. Some small banking groups are classified as «non-typical functional». By using canonical modeling method the assessment of specific combinations «Risk-Stability» has been performed for each group and by means of fuzzy logic methods the recommended regime of banking supervision over such groups has been determined. In order to increase efficiency of banking supervision on a consolidated bases in Ukraine, the dissertator has developed a complex of measures aimed at development of economic and legal (1), informative (2) and business (3) ensuring of development of banking supervision on a consolidated basis that includes the following: (1.1) detailing the rules of banking supervision over groups with regard to the object, purpose and goals of regulation; (1.2) providing legislative framework for methods of consolidation of reporting for groups of companies, which include banks; (1.3) bringing the standards of banking supervision on a consolidated basis to European standards; (1.4) establishment of requirements/standards for owners of a significant share of participation for the purpose of transparent ownership structure; (2.1) formation of a single information environment for supervisory authorities; (2.2) applying of BI-analytics system as development of the information base of consolidated supervision; (2.3) introduction of a single format for dissemination of data on assessment of financial situation and risks of participants in a banking group; (3.1) arrangement of

cooperation and exchange of information by international supervisory bodies; (3.2) increasing independence of the regulator; (3.3) staffing of the Banking Supervision and Licensing Departments of the NBU. It is expected that the proposed measures will help to overcome the revealed shortcomings of banking supervision on a consolidated basis in Ukraine and they are minimum necessary ones, in order to bring such supervision into line with European standards.

Key words: banking supervision on a consolidated basis, banking group, consolidation risks, supervisory regime.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Савченко Т.Г., Миненко Л.М. Забезпечення прозорості діяльності банківських груп в Україні. Транспарентність публічних фінансів – протидія корупції: монографія / за ред. д.е.н., Школьник І.О. та д.е.н., Савченка Т.Г. Суми: Ярославна, 2018. 186 с., С. 123-140 (0,89 друк. арк.). *Особистий внесок: запропоновано розширений талік звітності БГ з метою підвищення якості розкриття фінансової звітності, проведення подальших заходів щодо прозорості банківської та фінансової системи (0,69 друк. арк.).*

Публікації у наукових фахових виданнях України

2. Савченко Т. Г., Миненко Л. М. Розвиток консолідованого банківського нагляду на основі імплементації міжнародного досвіду визначення системно важливих банків. Наук. вісн. Міжнародного гуманітарного університету. *Серія: Економіка і менеджмент.* 2016. №18. С. 128-131 (0,4 друк. арк.). *Особистий внесок: запропоновано розширення інструментарію БНК та удосконалено механізм ідентифікації БГ (0,3 друк. арк.).*

3. Миненко Л. М. Консолідований нагляд: зарубіжний та вітчизняний досвід. Мукачівський державний університет: *Економіка та суспільство*, 2016. №4. С. 305-311 (0,5 друк. арк.).

Публікації у наукових фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз

4. Миненко Л. М. Діяльність іноземних банківських груп в Україні: ключові тенденції та ризики: наук. вісн. Ужгородського національного університету. *Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство* / голов. ред. М. М. Палінчак. Ужгород: Гельветика (*Index Copernicus*), 2017. Вип. 13. Ч. 2. С. 26-30 (0,4 друк. арк.).

5. Савченко Т. Г., Миненко Л. М. Удосконалення механізмів ідентифікації та визначення банківських груп в Україні: фаховий збірник наукових праць Національного авіаційного університету «Проблеми системного підходу в економіці» (*Index Copernicus, Google Scholar, Crossref DOI, CiteFactor, OAJSE, Eurasian Scientific Journal Index*). 2017. №4 (60). С. 154 - 161 (0,6 друк. арк.). *Особистий внесок: запропоновано класифікацію БГ в Україні з урахуванням резидентності учасників та структуровано БГ за критерієм специфіки контролю за їх діяльністю* (0,5 друк. арк.).

6. Миненко Л. М. Моделювання ефективності банківських груп в контексті удосконалення консолідованого нагляду: наук. журнал «Бізнес Інформ» (*Ulrichsweb Global Serials Directory; Index Copernicus; Directory of Open Access Journals та ін.*). 2018. №5. С. 334-342 (0,7 друк. арк.).

7. Миненко Л. М. Удосконалення механізму ідентифікації груп за участю банків: наук. журнал «Бізнес Інформ» (*Ulrichsweb Global Serials Directory; Index Copernicus; Directory of Open Access Journals та ін.*). 2018. №9. С. 157-165 (0,9 друк. арк.).

Публікації у наукових фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних бази Web of Science

8. Mynenko L., Savchenko T. (2018) Enhanced efficiency of consolidated supervision based on diagnosis of business models of banking groups // L.M. Mynenko, T.G. Savchenko. Financial and credit activities: problems of theory and practice. Kharkov, 2018. №4 (27). p. 41-48. ISSN: 2306-4994 - <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v4i27.154018> (0,84 друк. арк.). *Особистий*

внесок: запропоновано обґрунтування щодо застосування окремих режимів нагляду на основі оцінювання стабільності БГ в Україні (0,54 друк. арк.).

Тези доповідей на науково-практичних конференціях

9. Миненко Л. М., Дупляк І. А. Преспективи розвитку банківської системи України. *Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України: збірник тез II науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених УБС НБУ (м. Київ). Київ, 2012. С. 71-72 (0,1 друк. арк.). Особистий внесок: досліджено тенденції у діяльності банківської системи (0,05 друк. арк.).*

10. Миненко Л. М. Запровадження нагляду на консолідованій основі за банківськими групами в Україні. *Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України: збірник тез IV науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених УБС НБУ (м. Київ). Київ, 2014. С. 201-202 (0,14 друк. арк.).*

11. Миненко Л. М. Банківські групи в Україні та нагляд за їх діяльністю. *Удосконалення механізмів регулювання міжнародних економічних відносин: збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції для студентів, аспірантів та молодих учених (м.Київ, 19-20 грудня 2014 р.). У 2-х частинах. Київ : Нова Економіка, 2014. С. 70-72 (0,15 друк. арк.).*

12. Миненко Л. М. Світовий досвід проведення стрес-тестування у банках України. *Прогнозування соціально-економічного розвитку національної економіки: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м.Дніпропетровськ, 26-27 грудня 2014 р.). У 3-х частинах. Дніпропетровськ : НО «Перспектива», 2014. Ч. 1. С. 45-48 (0,22 друк. арк.).*

13. Миненко Л. М. Організація системи регулювання та нагляду за ринком фінансових послуг. *Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України: збірник тез V науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених УБС НБУ (м. Київ). Київ, 2015 р. С. 128-130 (0,15 друк. арк.).*

14. Муненко Лилиа. World experience conducted stress testing of Ukrainian banks. *Актуальні проблеми сучасної економіки: реалії сьогодення: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції* (м.Ужгород, 6-7 березня 2015 р.). /За заг.ред.: М.М. Палінчук, В.П.Приходько. Ужгород: Гельветика, 2015. С. 245-248 (0,21 друк. арк.).

15. Миненко Л. М. Консолідований нагляд: вітчизняний досвід. *Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України: збірник тез VI науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених УБС НБУ* (м. Київ). Київ, 2016. С. 47-51 (0,2 друк. арк.).

16. Миненко Л. М. Аналіз діяльності банків іноземних банківських груп та посилення їх позицій у банківській системі України. *Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України: збірник тез VII конференції студентів, аспірантів та молодих вчених УБС НБУ* (м. Київ). Київ, 2017. С. 50-53 (0,22 друк. арк.).

17. Миненко Л. М. Організація здійснення банківського нагляду на консолідованій основі та напрямки удосконалення системи нагляду. *Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України: збірник тез VIII науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених УБС НБУ* (м. Київ). Київ, 2018. С. 175-178 (0,22 друк. арк.).

18. Миненко Л. М. Забезпечення трансформації консолідованого нагляду за групами компаній, до яких входять банки. *Перспективи розвитку менеджменту, фінансів та аудиту в умовах інтеграційних процесів: збірник тез наукових робіт учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Одеса, 8 грудня 2018 р.) / ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». Одеса : ЦЕДР, 2018. С. 103-106 (0,10 друк. арк.).

ЗМІСТ

ВСТУП	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ НА КОНСОЛІДОВАНИЙ ОСНОВІ	23
1.1 Сутність банківського нагляду на консолідованій основі	23
1.2 Критерії формування та функціонування банківських груп	42
1.3 Еволюція банківського нагляду на консолідованій основі.....	63
Висновки по розділу 1	88
РОЗДІЛ 2. БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД НА КОНСОЛІДОВАНИЙ ОСНОВІ В УКРАЇНІ	91
2.1 Становлення механізму ідентифікації та визнання банківських груп в Україні.....	91
2.2 Вимоги щодо регулювання та форми контролю за діяльністю банківських груп в Україні	108
2.3 Оцінювання ефективності діяльності учасників банківських груп.....	130
Висновки по розділу 2	151
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ НА КОНСОЛІДОВАНИЙ ОСНОВІ В УКРАЇНІ	154
3.1 Удосконалення підходів до ідентифікації груп за участю банків та оцінювання їх внутрішньогрупових ризиків.....	154
3.2 Діагностика стабільності та визначення режиму нагляду за банківськими групами з урахуванням їх бізнес-моделей	174
3.3 Комплекс заходів економіко-правового, інформаційного та організаційно-економічне забезпечення для трансформації нагляду за банківськими групами	190
Висновки до розділу 3	215
ВИСНОВКИ	218
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:	223
ДОДАТКИ	244

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

EBA	–	Європейська служба банківського нагляду (European Banking Authority)
SIB	–	системнозначущий банк (systemically important bank)
D-SIB	–	вітчизняний системнозначущий банк (domestic systemically important bank)
G-SIB	–	глобально системнозначущий банк (global systemically important bank)
БГ	–	банківська група
БНК	–	банківський нагляд на консолідованій основі
БКБН	–	Базельський комітет з банківського нагляду
ВГО	–	внутрішньогрупові (фінансові) операції між учасниками банківської групи
ІБГ	–	іноземна банківська група
КСП	–	компанія спеціального призначення, що створюється відповідно до міжнародної практики випуску єврооблігацій, з метою залучення коштів на міжнародних ринках
КУА	–	компанія з управління активами
МВФ	–	Міжнародний валютний фонд
Нацкомфінпослуг	–	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг
НБУ	–	Національний банк України
НКЦПФР	–	Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку

Більшість банківських груп в Україні не мають офіційної назви «Додаток Б», тому в роботі застосовуються назви банків з переважною участю у відповідній банківській групі.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний стан розвитку світової економічної та фінансової систем характеризується посиленням концентрації банківського капіталу. Банки найчастіше беруть участь або формують навколо себе складні горизонтально- або вертикально-інтегровані структури, переважно холдингового типу, інколи й інші статутні та неформальні об'єднання капіталів з істотним впливом небанківських фінансових організацій та промислових компаній. Своєрідним механізмом контролю за діяльністю груп, до складу яких входять банки, є нагляд на консолідованій основі, необхідність якого в Україні обумовлена зростанням ризиків та їх концентрації банківських групах унаслідок розширення фінансової діяльності банків та масштабів міжнародних банківських операцій і структур, через які вони здійснюються, зокрема й іноземних БГ в Україні. За цих умов важливого значення набуває дослідження теоретичних і практичних питань розвитку банківського нагляду на консолідованій основі в Україні з метою підвищення стабільності та ефективності діяльності банків та банківської системи України в цілому.

Теоретичні питання організації та здійснення ефективного банківського нагляду на індивідуальній та консолідованій основі стали предметом досліджень зарубіжних учених: А. Домберта (A. Dombret), Т. Бека (Thorsten Beck), Жозе де Луна Мартінеза (José De Luna Martínez), С. Синт'я (C. Cynthia), А. Френкіна (Allen Franklin), Е. Карлетті (Elena Carletti), Р. Херінга (R.J. Herring), Т. Шуермана (Til Schuermann), С. Вайнера (Scott M. Weiner), К. Морра (Concetta Brescia Morra) та ін. Серед вітчизняних авторів у сфері регулювання банківської системи, фінансових ризиків, нагляду на індивідуальній та консолідованій основі відомі праці О. І. Барановського, С. В. Башлая, О. В. Берегулі, І. В. Белової, О. П. Заруцької, Т. А. Васильєвої, Г. Т. Карчевої, В. В. Корнєєва, С. В. Леонова, Я. І. Маслової, М. П. Могильницької, В. І. Міщенко, Л. О. Примостки, Т. Г. Савченка, О. М.

Сидоренко, І. О. Шкільник та ін.

Незважаючи на досить ґрунтовні наукові праці з досліджуваної тематики, є низка питань, що потребують поглибленого дослідження, включаючи вдосконалення механізму ідентифікації БГ та впровадження ризик-орієнтованого нагляду на консолідованій основі з урахуванням прогресивного зарубіжного досвіду, розроблення науково-методичних підходів щодо діагностики фінансової стійкості БГ в Україні та обґрунтування режиму нагляду за ними, визначення шляхів підвищення ефективності й розвитку БНК в Україні. Актуальність зазначених питань, їх теоретична та практична значущість зумовили вибір теми дисертаційного дослідження, його мету, завдання, об'єкт, предмет та зміст роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота узгоджується з напрямками наукових досліджень Сумського державного університету. Зокрема, до звіту за темою «Реформування фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів» (№ держреєстрації 0109U006782) включено пропозиції щодо розвитку консолідованого банківського нагляду в Україні на основі європейських стандартів; за темою «Розвиток механізму функціонування банківської системи України під впливом іноземного капіталу» (№ держреєстрації 0107U012112) досліджено ключові тенденції та ризики діяльності іноземних банківських груп в Україні; за темою «Моделювання сталого розвитку складних соціально-економічних систем» (№ держреєстрації 0116U000929) запропоновано обґрунтування щодо застосування окремих режимів нагляду на основі оцінювання стабільності БГ в Україні; за темою «Формування системи забезпечення прозорості публічних фінансів як передумова боротьби з корупцією в Україні» (№ держреєстрації 0118U003585) входять висновки щодо забезпечення прозорості діяльності банківських груп в Україні.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток науково-методичних підходів та організаційних засад БНК в

Україні.

Відповідно до мети дисертаційного дослідження були сформовані такі завдання:

- систематизувати наукові дослідження щодо сутності БНК та особливостей здійснення БНК в Україні;
- визначити критерії формування та функціонування БГ, основні групи ризиків, властиві БГ;
- виділити етапи й охарактеризувати особливості розвитку консолідованого нагляду за БГ;
- розкрити діючий механізм ідентифікації та визнання БГ, вимоги щодо регулювання їх діяльності і форм контролю, а також надати пропозиції щодо вдосконалення теоретико-методичних засад стосовно ідентифікації БГ та наглядових процедур за діяльністю БГ;
- оцінити ефективність діяльності БГ, визнаних в Україні;
- визначити типові бізнес-моделі БГ для банківської системи України;
- розробити методичний інструментарій для здійснення діагностики стабільності діяльності БГ в Україні та обґрунтувати режим нагляду за ними;
- проаналізувати інституційні засади здійснення БНК та надати пропозиції щодо підвищення ефективності БНК в Україні з урахуванням міжнародних стандартів.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі банківського нагляду на консолідованій основі за діяльністю банківських груп в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні засади, науково-методичне забезпечення та практичні рекомендації щодо розвитку банківського нагляду на консолідованій основі в Україні.

Методи дослідження. Теоретичною основою дослідження є наукові праці вчених з теорії фінансів та кредиту в ринковій економіці, прагматичні

уявлення про механізми ідентифікації й визнання БГ, а також порядок регулювання їх діяльності, підходи ризик-орієнтованого нагляду.

У процесі дослідження використовували загальнонаукові й спеціальні методи дослідження: діалектичного і системного підходів, індукції та дедукції – під час дослідження причинно-наслідкових зв'язків у процесі БНК; морфологічного аналізу – при вивченні понятійно-категоріального апарату дослідження; історичний підхід – при узагальненні еволюції міжнародного досвіду БНК; методи групування, порівняння, абстрагування, узагальнення, економіко-статистичні методи збирання та оброблення інформації – під час аналізу БГ в Україні; графічний і табличний методи як ілюстративний інструментарій; методи багатofакторного аналізу – під час прогнозування ефективності діяльності БГ; методи кластеризації – при типізації бізнес-моделей БГ; канонічний аналіз – при визначенні співвідношення «ризик-стабільність»; нечіткої логіки – під час моделювання режиму нагляду; системний метод – під час розроблення інструментарію правового, інформаційного та організаційного забезпечення розвитку БНК в Україні. Економіко-математичне моделювання проведене за допомогою програмних продуктів Statistica 10 та MatLab.

Інформаційно-фактологічною базою дисертаційного дослідження є вітчизняне законодавство з питань банківського нагляду; статистичні та звітно-аналітичні дані Національного банку України (НБУ), Базельського комітету з питань банківського нагляду, Європейського центрального банку, Міжнародного валютного фонду (МВФ), Європейського банку реконструкції та розвитку; консолідована звітність банків-учасників БГ; наукові публікації вітчизняних та зарубіжних авторів з питань банківського нагляду, а також матеріали періодичних видань та інші джерела публічної інформації.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в поглибленні теоретичних і методичних засад розвитку БНК в Україні та розробленні науково-практичних рекомендацій щодо підвищення його ефективності з урахуванням ризик-орієнтованого підходу.

Найбільш вагомими науковими результатами дослідження є такі:

вперше:

– розроблено науково-методичний підхід щодо оцінювання рівня ризиковості функціонування БГ, який ґрунтується на послідовному застосуванні чотирьох ключових взаємозв'язаних процедур (ідентифікація БГ, визначення бізнес-моделей для БГ, діагностика стабільності БГ, обґрунтування режиму нагляду). Такий підхід дозволить об'єктивно оцінити вплив ризиків на фінансову стабільність БГ та банківської системи, а також визначити подальші наглядові дії;

удосконалено:

– теоретико-методичні засади щодо ідентифікації БГ, які на відміну від існуючого механізму ґрунтуються на розширеному алгоритмі, що передбачає поглиблений аналіз структури активів пов'язаних із банком осіб, за якими виявлено порушення нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9);

– науково-методичний підхід щодо діагностики фінансової стабільності та ефективності діяльності БГ, який на відміну від існуючих базується на диференційованому підході до БГ залежно від типів їх бізнес-моделей, визначених за методом кластерного аналізу, та оцінюванні співвідношення

ризик – стабільність для діяльності БГ за допомогою канонічного аналізу;

– науково-методичні засади щодо обґрунтування кількісних параметрів для впровадження регулятором режиму нагляду за БГ (звичайний та посилений режими нагляду) з метою запобігання зростанню ризиків та забезпечення стабільного функціонування БГ шляхом застосування методів нечіткої логіки;

набули подальшого розвитку:

– трактування БНК як механізму регулювання та нагляду за діяльністю БГ зі складною внутрішньо- або крос-галузевою (часто

транскордонною) структурою, що реалізується на індивідуальному, мікро-, мезо-, макро- та наднаціональному рівнях і спрямований на мінімізацію ризиків у діяльності БГ і забезпечення стабільності функціонування банківської системи;

– методологічні засади розвитку БНК як результату діалектичної взаємодії тенденцій концентрації банківського капіталу та протидії регуляторів такій концентрації з метою обмеження ризиків, а також впливу інших чинників формування БГ, що в сукупності визначають динаміку розвитку форми участі банків у фінансових та фінансово-промислових групах і відповідні типи ризиків; урахування останніх, зокрема тенденції перерозподілу ризиків між банками та небанківськими суб'єктами господарювання, спонукає до розширення меж банківського нагляду на консолідованій основі в Україні;

– наукові підходи до визначення етапів розвитку БНК в Україні шляхом дослідження суб'єктів, об'єктів та повноти наглядових процедур за учасниками БГ, ці результати стали методологічною основою для розроблення напрямів розвитку БНК в Україні;

– інструментарій економіко-правового, інформаційного та організаційно-економічного забезпечення розвитку БНК в Україні шляхом обґрунтування необхідності імплементації кращих європейських практик для підвищення ефективності наглядових процедур.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційної роботи полягає в тому, що основні теоретичні та науково-методичні положення можуть бути використані в діяльності НБУ для вдосконалення БНК, зокрема, пропозиції автора щодо організаційно-методичного забезпечення процесів ідентифікації та вдосконалення інструментарію моніторингу БГ можуть бути використаними для підвищення ефективності поточного моніторингу (довідка НБУ № 28-0006/36975 від 06.07.2018 р.)

Розроблений автором науково-методичний підхід щодо оцінювання співвідношення «ризик-стійкість» БГ використовується в ПАТ «УНІВЕРСАЛ

БАНК», що є учасником Банківської групи «ТАС», у процесі контролю за ризиками (довідка № 129225 ГО від 08.11.2018 р.). Запропонований автором підхід щодо покращання інформаційної основи нагляду на консолідованій основі використовується в АТ «БАНК ФОРВАРД» під час складання консолідованої звітності БГ (довідка № 5-05-3376 від 13.11.2018 р.).

Одержані дисертантом наукові результати використовують у навчальному процесі Сумського державного університету під час викладення дисциплін: «Банківське регулювання», «Аналіз і візуалізація даних в банку», «Фінансове регулювання та нагляд» (акт від 31.08.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є завершеною науковою працею. Наукові положення, висновки, рекомендації та пропозиції, що виносяться на захист, одержані автором самостійно і відображені в опублікованих працях. Результати, опубліковані дисертантом у співавторстві, використані у дисертаційній роботі лише в межах його особистого внеску.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дисертації оприлюднені та одержали позитивну оцінку на 10 міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях.

Публікації. Основні положення та висновки дисертації опубліковано у 18 наукових працях, з яких особисто авторів належить 6,19 друк. арк., зокрема: підрозділи в 1 колективній монографії, 6 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття в науковому виданні, що входить до міжнародної наукометричної бази Web of Science, 10 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та зміст дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що містять 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 289 сторінок друкованого тексту, зокрема 223 сторінки основного тексту, 57 рисунків, 26 таблиць, 7 додатків, список використаних джерел, що налічує 197 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ НА КОНСОЛІДОВАНИЙ ОСНОВІ

1.1 Сутність банківського нагляду на консолідованій основі

Дослідження еволюції світових фінансових ринків дозволяє говорити про дві домінанти їх розвитку в XXI столітті. Перша – девальвації національних валют, численні банкрутства, недовіра населення та суб'єктів бізнесу до фінансових установ. Друга – намагання фінансових корпорацій вижити в жорсткій конкурентній боротьбі між собою та іноземними учасниками з «дешевим» капіталом, в тому числі за рахунок ефекту масштабу і диверсифікації портфеля фінансових послуг. Боротьба за клієнта призводить до міжнародної експансії, консолідації фінансових активів, диверсифікації продуктів і, відповідно, фінансових ризиків як вкладників, так і самих фінансових корпорацій, їх груп та національних економік внаслідок можливої ланцюгової хвилі неплатоспроможності.

Регулювання глобалізаційних процесів на фінансових ринках вимагає виваженого підходу з боку національних центральних банків та міжнародних регуляторів і здійснюється інструментами банківського нагляду.

Для українського фінансового ринку останніх років також притаманні активна діяльність транскордонних банківських груп, стабілізація іноземного інвестування в капітал банків, інших фінансових установ і підприємств реального сектору економіки, а також диверсифікація операцій фінансових посередників, зміщення традиційних кордонів між банками і небанківськими фінансовими установами, які зумовили виникнення груп за участю банків. Вітчизняна практика свідчить, що більшість фінансових груп є банківськими, виходячи з того, що найбільш розвинений за обсягами активів сегмент фінансового ринку представлений банківським сектором.

Механізми контролю за діяльністю банківських груп в міжнародній практиці відносять до сфери «банківського консолідованого нагляду» або

«банківського нагляду на консолідованій основі» – частини більш загального поняття «банківського нагляду», що в свою чергу відноситься до сфери «банківського регулювання».

З позицій наукового методу пізнання, визначення поняття є відправною точкою дослідження будь-якого явища чи процесу. Тому, розмежуємо поняття «нагляд», «контроль», «регулювання», «регулювання банківської діяльності», «банківське регулювання», «банківський нагляд» та «нагляд на консолідованій основі» на основі визначення їх сутності, характерних ознак та специфіки здійснення.

Етимологія терміну «нагляд» охоплює два значення: а) дію за значенням «наглядати» (стежити, спостерігати для контролю, забезпечення порядку за ким-, чим-небудь); б) групу осіб чи органи влади, що наглядають за ким-, чим-небудь [122, т. 5, с. 49].

У відповідності до «Словника української мови», поняття «контроль» визначається як: а) перевірка, облік діяльності кого-, чого-небудь, нагляд за кимось, чимось; б) установа або організація, що здійснює нагляд за ким-, чим-небудь або перевіряє його; в) контролери (збірне) [122, т. 4, с. 241].

Отже, можемо зробити висновок, що зміст терміну «нагляд» визначається як «спостереження з метою контролю», і навпаки, «контроль» тлумачиться через «перевірку чи нагляд». Виявлена специфіка викликала широку дискусію серед науковців.

На даний момент серед дослідників триває дискусія щодо співвідношення термінів «контроль» та «нагляд»: одні з авторів схиляються трактувати контроль як один із елементів нагляду, інші аргументують більш широкий зміст поняття «нагляд», треті, в тому числі, й на законодавчому рівні, вживають обидва терміни як рівнозначні [59, с. 70]. В такому разі говорять про «контрольно-наглядову діяльність».

Наприклад, в Законі «Про Національний банк України» (далі – Закон про НБУ) словосполучення «регулювання та нагляд» зустрічається в різних контекстах п'ять раз [107, ст. 7 п. 8, ст. 7 п. 30, ст. 71, ст. 15, ст. 17].

Фахівці з теорії державного управління розглядають контрольно-наглядову діяльність частіше всього або з управлінської, або з юридичної точок зору. В першому випадку мають на увазі одну з функцій управління чи стадію управлінського циклу, що забезпечує «зворотній зв'язок», про ефективність впливу керуючої підсистеми на керовану підсистему. З юридичної точки зору – йдеться про відповідність діяльності контролюваного суб'єкта нормативно-правовим актам.

Термін «регулювання» в тлумачному словнику має яскраво виражену дефініцію «управління або керування» – дію за значенням «регулювати»: а) впорядковувати що-небудь, керувати чимось, підкоряючи його відповідним правилам, певній системі; б) домагатись нормальної роботи машини, установки, механізму і т. ін., забезпечуючи злагоджену взаємодію складових частин, деталей; зменшуючи або збільшуючи швидкість, величину і т. ін., досягати потрібної сили, належного ступеня вияву чого-небудь [122, т. 8 с. 480]. Предметом даного дисертаційного дослідження є більш «вузькі» поняття – «регулювання банківської діяльності», «банківське регулювання», «регулювання діяльності банківських груп».

Термін «державне регулювання банківської діяльності» включає в себе за визначенням Кузнецової С.А., Болгар Т.М., Пестовської З.С. «сукупність економіко-правових форм, методів та інструментів, які використовує держава у процесі регулювання, та за допомогою яких здійснює вплив на суб'єктів грошово-кредитного ринку, з метою забезпечення стабільного функціонування як банківської діяльності і захисту інтересів вкладників, так і економіки в цілому» [54]. В Стратегії Національного банку України [124] вказується три-єдина мета – стабільна, прозора й ефективна банківська система (рис. 1.1).

На законодавчому рівні сфера регулювання банківської діяльності в Україні охоплює визначення структури банківської системи; економічних, організаційних і правових умов її функціонування; регламентування порядку створення, діяльності, реорганізації та ліквідації банків [95, ст. 1].

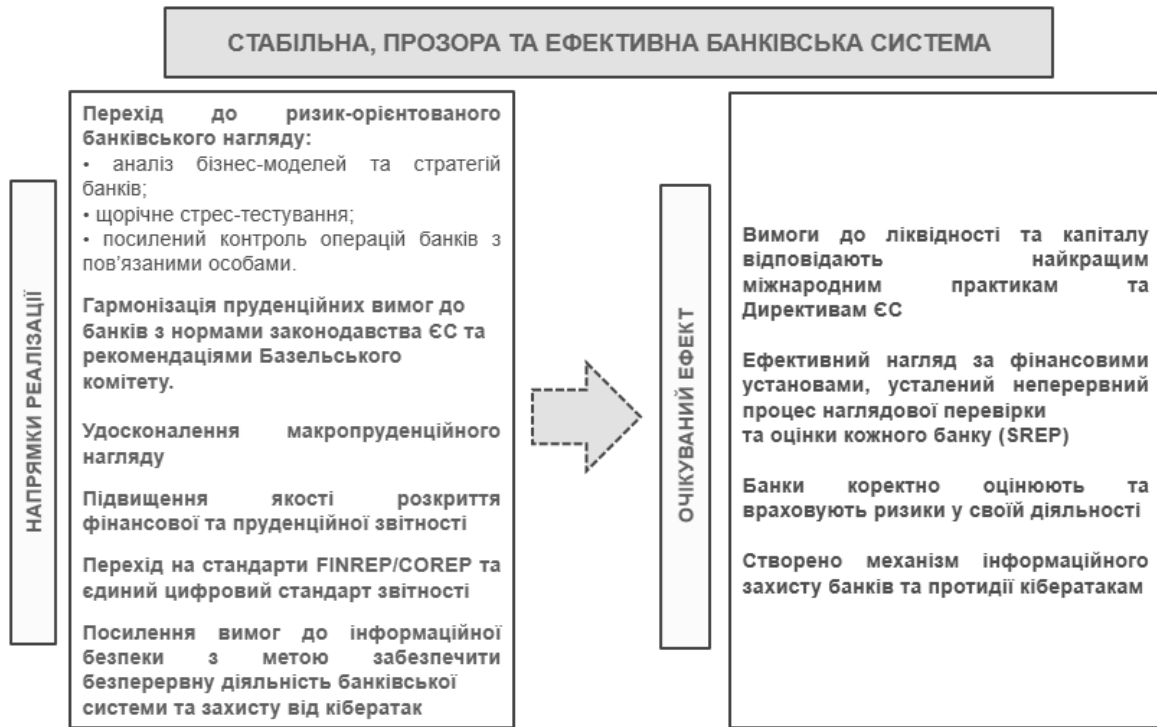

Рисунок 1.1 – Стратегічні цілі НБУ щодо забезпечення прозорості банківського сектору України

Джерело: матеріали НБУ [124]

Так, ст. 66 Закону «Про банки і банківську діяльність» (далі – Закон по банки) визначено, що державне регулювання діяльності банків здійснюється НБУ у формах індикативного та адміністративного регулювання. Методами адміністративного регулювання Законом про банки визначаються: 1) ліцензування та реєстрація банків їх діяльності; 2) встановлення вимог та обмежень щодо діяльності; 3) застосування адміністративних чи фінансових санкцій; 4) нагляд за діяльністю банків; 5) надання рекомендацій щодо їх діяльності. До методів індикативного регулювання належать: 1) встановлення обов'язкових економічних нормативів; 2) визначення норм обов'язкових резервів для банків; 3) встановлення норм відрахувань до резервів на покриття ризиків від активних банківських операцій; 4) визначення відсоткової політики; 5) рефінансування банків; 6) кореспондентських відносин; 7) управління золотовалютними резервами, включаючи валютні інтервенції; 8) операцій з цінними паперами на

відкритому ринку; 9) імпорту та експорту капіталу [95, ст. 66].

Законодавче визначення терміну «банківське регулювання» як «однієї із функцій НБУ, що полягає у створенні системи норм, які регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства» [107, ст. 1 п.4], практично ототожнює поняття банківського регулювання з нормотворчою діяльністю НБУ.

В тому ж нормативно-правовому акті дається наступне визначення «банківський нагляд - система контролю та активних впорядкованих дій НБУ, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність, законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку» [107, ст. 1 п. 4];

Таким чином, можемо стверджувати, що поняття «регулювання банківської діяльності» та «банківське регулювання» співвідносяться як загальне та часткове вищого рівня, а «банківське регулювання» та «регулювання діяльності банківських груп» – як загальне та часткове нижчого рівня (рис. 1.2).

Рисунок 1.2 – Систематизація термінологічного апарату щодо нагляду на консолідованій основі

Джерело: сформовано автором

Банківське регулювання і банківський нагляд на сьогодні визнаються самими дієвими формами управління банківською системою. Згідно зі ст. 8 Закону про НБУ [107], однією з функцій НБУ є банківське регулювання та нагляд, порядок здійснення яких установлений розділом X Закону, розділом IV Закону про банки [95], а також іншими нормативно-правовими актами Національного банку України.

Відповідно до ст. 1 Закону про НБУ [107], банківське регулювання - одна з функцій НБУ, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства. Зміст поняття «банківське регулювання» включає в себе більш вузьке поняття «банківський нагляд». Головною метою банківського регулювання і нагляду є безпека та фінансова стабільність банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів.

Банківський нагляд законодавець визначає (ст. 1 Закону про НБУ) як систему контролю та активних упорядкованих дій НБУ, спрямованих на забезпечення дотримання у процесі їх діяльності законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників [107].

Збій у механізмі банківського нагляду на державному рівні означає потенційні умови для фінансових правопорушень та зловживань, великі ризики банкрутств банків, понесені вкладниками (а не засновниками) збитки, втрату довіри до банківської сфери, а отже, і різке зменшення надходження вільних коштів у банківський обіг, послаблення вітчизняного ринку позичкових капіталів, зменшення капіталовкладень, втрату зацікавленості інвестора, послаблення національної валюти тощо [48, с. 152].

Сферою наглядової діяльності НБУ фактично є нижній рівень банківської системи. Нагляд поширюється на всі банки, їх підрозділи, афілійованих та споріднених осіб на території України та за кордоном, банківські групи, представництва та філії іноземних банків в Україні, а також

на інші юридичні та фізичні особи, діяльність котрих регулюється на основах банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку і економічних нормативах.

Відповідно до ст. 55 Закону про НБУ [107], Національний банк здійснює функції банківського регулювання і нагляду на індивідуальній та консолідованій основі за діяльністю банків та банківських груп у межах та порядку, передбачених законодавством України.

Отже, перед тим, як з'ясувати сутність консолідованого нагляду, узагальнимо розуміння банківського нагляду в науковій літературі (табл. 1.1).

Зважаючи на вищенаведені визначення, можемо узагальнити, що основне призначення банківського нагляду полягає у спостереженні уповноваженими органами за виконанням банками вимог та умов діяльності, регламентованих законами України та нормативно-правовими актами цих органів з метою досягнення винятково суспільних цілей – захист вкладів, підтримання ефективної фінансово-кредитної системи. Тобто, надійний та ефективний банківський нагляд це – базова суспільна потреба, яка разом зі зваженою макроекономічною політикою, відіграє життєво важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності будь-якої країни.

В сучасних умовах функціонування банки часто стають учасником більш складної структури, до якої можуть входити інші банки і небанківські кредитні установи, а також компанії та нефінансові структури – резиденти та нерезиденти країни. З'являються об'єднання установ, які функціонують у різних галузях фінансового ринку з метою збільшення сукупного впливу на ринок – фінансові конгломерати [10, с. 57].

Така організаційна форма фінансового бізнесу передбачає очевидні переваги: зростання конкурентоспроможності фінансових послуг та розширення впливу групи, забезпечення диверсифікації, підтримка платоспроможності та ресурсозабезпеченості учасників групи, підвищення ефективності діяльності. Не зважаючи на позитивні моменти консолідації, однак, враховуючи світовий досвід, можемо стверджувати, що згадані

фінансові групи зустрічаються з додатковими ризиками:

Таблиця 1.1 – Трактування сутності поняття «банківський нагляд»

Джерело	Визначення
1	2
Закон України «Про Національний банк України» [107]	система контролю та активних упорядкованих дій НБУ, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких НБУ здійснює наглядову діяльність законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку.
Л. Кльоба [47, 221]	функція уповноважених органів, які коригують роботу банківських установ відповідно до законодавчо-нормативних норм і правил, а також певною мірою займаються нормотворчістю.
І. Д'яконова [25, 58]	Банківський нагляд являє собою моніторинг процесів, які відбуваються в діяльності банківських установ і зазначає, що він не може існувати окремо від контролю за виконанням тих чи інших нормативних документів, які регламентують банківську діяльність.
В. Міщенко [76, 48]	Банківський нагляд – це моніторинг процесів, що мають місце у банківській сфері на різних стадіях функціонування банків, а саме створення нових банків та їх установ, діяльність банків, реорганізації та ліквідації банків.
О. Барановський [8, 272]	Банківський нагляд – це сфера діяльності центрального банку чи іншого уповноваженого державного органу, а також наглядових рад та структурних підрозділів окремих банківських установ, що базується на глибокому аналізі внутрішніх і зовнішніх чинників уразливості банківської системи й спрямована на запобігання дестабілізуючим тенденціям у банківській системі загалом та в окремих банках, що передбачає забезпечення постійного нагляду за дотриманням банками чинного законодавства й підзаконних актів, обов'язкових нормативів, стандартів, правил і керівних принципів; недопущення відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом; вжиття до порушників встановлених санкцій.
В. Романишин, Ю. Уманців [115, 255]	Банківський нагляд у вузькому розумінні – це цілісний і неперервний моніторинг за діяльністю банків з метою забезпечення надійності та стійкості окремих банків та банківської системи загалом, а в широкому – банківський нагляд є системою, яку використовує держава, щоб гарантувати стабільність фінансової системи країни, її безпеку і здоров'я.
О.Р. Романик [114, 279]	Банківський нагляд на сучасному етапі – це моніторинг усіх видів ризиків, притаманних банківській діяльності, з метою зведення до мінімуму насамперед системного ризику, тобто запобігання ланцюговій реакції, за якої крах одного або кількох банків може спричинити кризу всієї банківської системи.

Джерело: систематизовано автором

- може суттєво розширюватись спектр складових ризику (на групу можуть впливати ризики діяльності окремих учасників групи);
- ускладнюється контроль забезпечення необхідної платоспроможності як всієї групи, так і окремих її учасників;
- зменшується прозорість взаємодії між учасниками фінансової структури;
- зростає можливість виникнення фінансових конфліктів у межах групи;
- погіршуються результати фінансової діяльності внаслідок некерованості процесом і економічними зловживаннями учасників групи.

Отже, дуже важливою є реалістична оцінка діяльності групи банком, з використанням інструментів фінансового нагляду, що враховує діяльність всіх кредитних та фінансових інституцій, в яких він бере участь. У цьому полягає ідея нагляду на консолідованій основі. Важливість такого нагляду визначається наступними факторами:

По-перше, будь-яка участь банку в капіталі дочірніх чи афілійованих інституцій вимагає особливої уваги наглядових органів, адже, якщо дочірні компанії зазнають труднощів, це, безумовно, вплине на фінансову стабільність банку-вкладника.

Крім того, таке вкладання в капітал породжує довготривале «заморожування» активів банку-вкладника. Банк, у свою чергу, може бути дочірньою організацією всередині корпоративної групи і відповідно піддаватися ризикам, що виникають у материнській організації банку або паралельних організацій всередині даної корпоративної групи [136, с.136].

По-друге, необхідність консолідованого нагляду пов'язана з тим, що банки дуже часто передають частину свого бізнесу, подекуди ризикову, на дочірні чи афілійовані з ними організації, діяльність яких в окремих випадках може не підлягати фінансовому нагляду. Або ж, навпаки, банки можуть належати до групи, очолюваної холдинговою компанією, що не є кредитною установою, і використовує групову структуру для ухилення від відповідності

наглядним стандартам, запровадженим для кредитних інституцій.

Таким чином, консолідований нагляд це – саме той комплексний підхід банківського нагляду, що дозволяє оцінити стабільність всієї фінансової групи, беручи до уваги ризики, які можуть вплинути на банк, незалежно від того чи відображаються зазначені ризики в бухгалтерській звітності банку та пов'язаних з ним організацій.

Нагляд на консолідованій основі найчастіше трактується як:

- специфічний інструмент впливу на діяльність великих учасників фінансового ринку [74; 14; 15; 94];
- додатковий до нагляду на індивідуальній основі засіб оцінки фінансового стану банку [30; 57; 88; 92; 125; 133];
- елемент банківської регуляторно-наглядової макропруденційної політики [75; 116; 127; 52; 57].

По суті, банківський нагляд на консолідованій основі – це нагляд, що здійснюється, як правило, Центральним банком країни походження, за банківською групою з метою забезпечення стабільності банківської системи та обмеження ризиків, на які наражається банк внаслідок участі в банківській групі, шляхом регулювання, моніторингу та контролю ризиків банківської групи у визначеному Центральним банком порядку. Небанківські фінансові установи, які є учасниками банківської групи, також підлягають нагляду з боку Центрального банку в межах нагляду на консолідованій основі [6].

Консолідований нагляд є одним з «Основних принципів ефективного банківського нагляду» (Принципи 24, 25), затверджених Базельським комітетом з банківського нагляду [152].

Ключовим моментом запровадження та розвитку наглядової діяльності на консолідованій основі можна визначити наявність у банків тісного взаємозв'язку з іншими фінансовими установами небанківського типу у формі створення відповідних фінансових (в т.ч. банківських) та нефінансових груп (об'єднань, конгломератів) [12, с.18]. В зарубіжній практиці фінансовий конгломерат може бути ідентифікований і за неформальних зв'язків учасників у

ньому. З'ясуємо основні дефініції банківського нагляду на консолідованій основі – табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Визначення терміну «банківський нагляд на консолідованій основі» в науковій літературі

Джерело	Визначення
1	2
Закон України «Про банки і банківську діяльність», Ст.9 [95]	Банківський нагляд на консолідованій основі – це нагляд, що здійснюється НБУ за банківською групою з метою забезпечення стабільності банківської системи та обмеження ризиків, на які наражається банк внаслідок участі в банківській групі, шляхом регулювання, моніторингу та контролю ризиків банківської групи у визначеному НБУ порядку. Небанківські фінансові установи, які є учасниками банківської групи, також підлягають нагляду з боку НБУ в межах нагляду на консолі дованій основі.
Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» ч. 1 ст. 161 [111]	Нагляд на консолідованій основі – це нагляд за фінансовими групами з метою забезпечення стабільності фінансової системи та обмеження ризиків, на які наражається фінансова установа внаслідок участі у фінансовій групі, шляхом регулювання, моніторингу та контролю ризиків фінансової групи.
Банківське право в ЄС та Україні: порівняльно-правове дослідження / О. А. Мірошніченко, М. В. Сенаторов, О. В. Сенаторов [74]	Банківський нагляд на консолідованій основі – окремий інструмент впливу наглядових органів на діяльність учасників фінансової сфери.
Тарасова О. Механизм консолидированного надзора за банковской деятельностью и его инструменты [125]	Банківський нагляд на консолідованій основі – додатковий засіб більш повної оцінки фінансового стану банку, за яким здійснюється нагляд на індивідуальній основі.
Башлай С.В. Методологічні засади нагляду на консолідованій основі за діяльністю банків в Україні [12]	Банківський нагляд на консолідованій основі – комплексний підхід банківського нагляду, що дозволяє оцінити стабільність всієї фінансової групи, беручи до уваги ризику, яким може бути підданий банк, незалежно від того, чи відображаються зазначені ризику в його звітності та пов'язаних компаній.
Трушина К. В. Антикризисное регулирование банковской деятельности: вопросы теории и практики [127]	Елемент регуляторно-наглядової макропруденційної політики в банківській сфері.

Джерело: систематизовано автором

Вчений С. Дубков, досліджуючи еволюційний процес нагляду за діяльністю банків на загальносвітовому рівні, дійшов висновку, що нагляд на консолідованій основі став одним із трьох ключових елементів змістовного банківського нагляду у сфері удосконалення підходів до забезпечення фінансової стабільності. Консолідований нагляд є логічним завершенням підходу до банківського нагляду, що ґрунтується на оцінці ризиків, служить додатковим засобом оцінки фінансового стану банків, часто із застосуванням методів і форм, аналогічних використовуваним при здійсненні нагляду на індивідуальній основі [30].

Інший науковець, О. Тарасова, в одній із своїх ранніх праць про запровадження консолідованого нагляду в пострадянських банківських системах підкреслює, що формування механізму консолідованого нагляду базується на основі його інструментів, спрямованих на оцінку, мінімізацію та управління ризиками, що виникають у банках у складі групи та банківської групи в цілому [125].

На нашу думку, варто погодитися з позицією С. В. Башлая та О. І. Подоляки, що консолідований нагляд є саме тим комплексним підходом банківського нагляду, який дозволяє оцінити стабільність всієї фінансової групи з позиції ризиків, яким може бути підданий банк, незалежно від того, чи відображаються зазначені ризики в його звітності та пов'язаних компаній. Загальний підхід до нагляду на консолідованій основі наведено на рис. 1.3.

Принципи консолідованого нагляду – це мінімальні вимоги до аналізу і оцінки діяльності банківської групи, які дозволяють реалізувати цілі консолідованого нагляду [12].

1. Головний банк може організувати внутрішньогруповий нагляд за діяльністю дочірніх банків (компаній) на основі принципів консолідованого нагляду.

2. Початковим і основним принципом консолідованого нагляду є проведення аналізу банківських операцій між учасниками групи з точки зору пріоритету економічного змісту над юридичною формою операції.

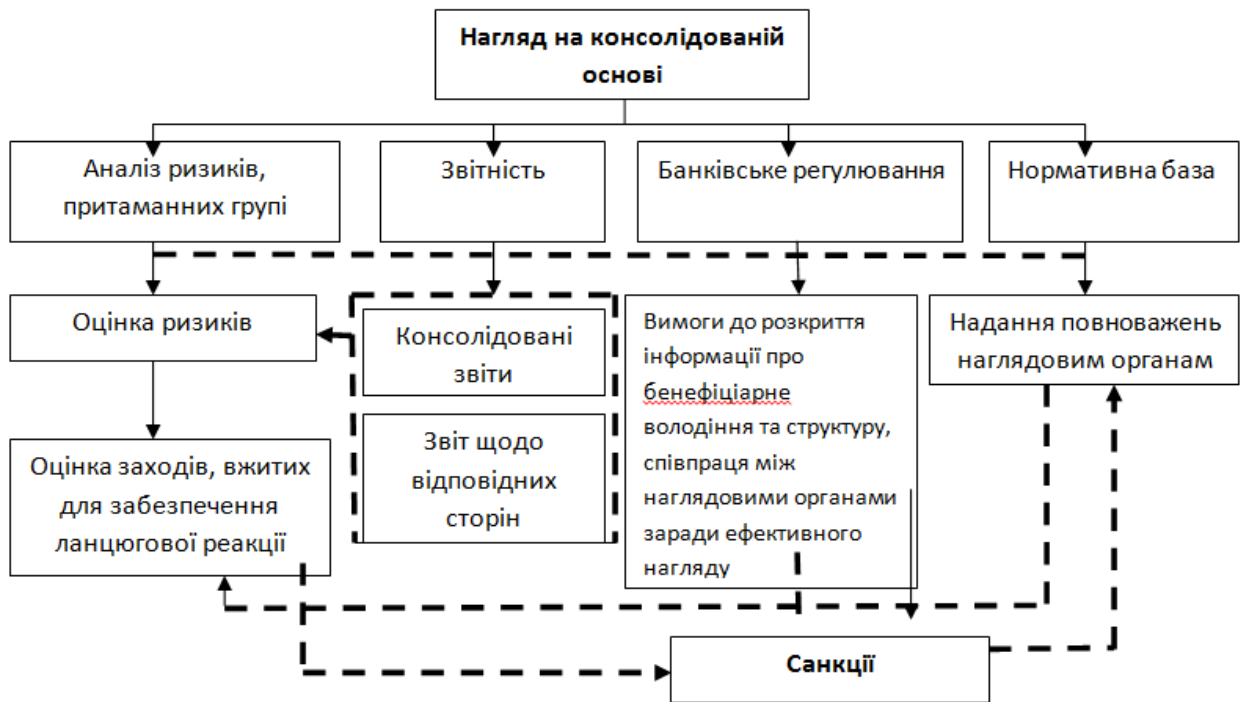

Рисунок 1.3 – Загальний підхід до нагляду на консолідованій основі

Джерело: цитується за [12]

3. Консолідований нагляд діяльності банківської групи ґрунтується на аналізі консолідованої фінансової звітності головного банку, виконання ним економічних нормативів, розрахованих на основі консолідованої фінансової звітності, а також включає аналіз тих операцій головного банку, які можуть бути розцінені як операції з дочірньою компанією.

4. Консолідований нагляд повинен використовуватися як засіб, що дозволяє поліпшити загальну практику здійснення операцій в комерційних банках через оцінку письмових процедур банку і, у разі потреби, рекомендації удосконалювати ці процедури, систему внутрішнього контролю, систему управління ризиками банку, корпоративного управління банком. Під час аналізу письмових політик банку в якості позитивної сторони має бути задекларований принцип пріоритету змісту над формою. Окрім цього, за результатами інспекційної перевірки в звіті органу банківського нагляду обов'язково має зазначатися про дотримання банком на практиці принципу пріоритету змісту над формою.

5. Під час оцінки системи внутрішнього контролю головного банку необхідно врахувати наявність превентивних заходів по відношенню до внутрішньогрупових ризиків, тобто до ситуацій, коли неспроможність однієї компанії групи може підірвати діяльність головного банку або всієї групи.

6. Для того, щоб визначити чи має банківська група загалом адекватний капітал, фінансові звітності банків/компаній, що входять до складу групи, повинні консолідуватися, потім розраховується капітал, за результатами консолідованої звітності і далі отриманий результат порівнюється з показником необхідного капіталу материнської компанії на індивідуальній основі.

Отже, застосовуючи нагляд на консолідованій основі можемо комплексно оцінити ризики, що виникають у банків – учасників банківської групи під час здійснення ними операцій між собою та із зовнішніми контрагентами групи. Здійснення нагляду на консолідованій основі дає змогу оцінити фінансові можливості, визначити стійкість всієї банківської групи.

У цьому разі такий характер нагляду не відмінє здійснення окремого поточного моніторингу фінансового стану і діяльності кожного із учасників групи; оцінку адекватності капіталу прийнятим ризикам; аналізу відповідності діяльності банків вимогам законодавства.

Для реалізації нагляду уповноважені органи (Національний банк, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) та Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) використовують економічні та адміністративні (директивні) інструменти [95] для:

- обмеження прийняття банківськими групами істотних ризиків;
- стимулювання розробки в банківській групі системи внутрішнього контролю та моніторингу концентрації ризиків;
- підвищення якості інвестицій та ефективності діяльності банківської групи (учасників);
- максимізацію доходу, нарощування капіталу та ефективний

розподіл джерел фінансового забезпечення.

7. На підставі визначених Законом про НБУ [107] змісту здійснюваного в Україні банківського нагляду на консолідованій основі, законодавчо встановлених вимог до операцій та структури активів банківських груп (підгруп), з врахуванням досвіду країн і банківських систем, де давно запроваджено консолідований нагляд, можна визначити перелік його економічних інструментів [12].

Автори Башлай С. В. та Подоляка О. І. в статті «Методологічні засади нагляду на консолідованій основі за діяльністю банків в Україні. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України» в якості основних інструментів банківського нагляду на консолідованій основі називають такі економічні інструменти [12]:

- 1) вимоги (нормативи) регуляторного капіталу та його достатності задля перевірки об'єктивності даних про його фактичний обсяг;
- 2) обмеження концентрації кредитного, операційного та ринкового ризиків за допомогою відповідних нормативів;
- 3) застосування системи лімітів і обмежень чи заборони стосовно певних видів діяльності (наприклад, на території інших держав, операцій в розрізі видів валют) як до окремих учасників банківської групи та і стосовно внутрішньогрупових операцій.

До адміністративних інструментів вчені [12] відносять обмеження ризиків банку на етапі виникнення банківської групи (наприклад, вимоги щодо порядку формування банківської групи та входження до її складу банків, складання і подання банківськими групами консолідованої та субконсолідованої фінансової звітності, з розкриття інформації про склад та структуру банківської групи, пов'язаних з нею осіб, які не визнані як такі, що входять до неї, до учасників банківських груп стосовно наявності у них відповідних систем корпоративного управління та їх ефективності), щодо організації систем управління та внутрішнього контролю ризиками банківської групи, застосування заходів впливу до учасників об'єднання у

випадку невиконання ними вимог регулятивно-наглядового органу.

Також, положеннями Закону про банки [95] передбачено право НБУ застосовувати заходи впливу до банківських груп та їх учасників у разі порушення ними законодавства і нормативно-правових актів, зокрема, встановлювати для зазначених груп підвищені економічні нормативи, ліміти та обмеження щодо здійснення окремих видів операцій.

Щодо банківських груп та їх учасників також можуть бути застосовані заходи впливу такі як: заборона проведення операцій між банком та іншими учасниками банківської групи; вимога до банків щодо відчуження часток участі в статутному капіталі дочірніх компаній, асоційованих компаній, які є членами банківської групи, розірвання угод, через які ці особи були включені до складу групи [95].

Запровадження консолідованого нагляду є надзвичайно важливим елементом банківського нагляду у випадках, коли банк контролюється небанківською материнською компанією, члени спостережної ради та акціонери материнської компанії якої можуть реалізовувати свої права всупереч інтересам вкладників та інших кредиторів банку [87, с. 383].

Специфіка консолідованого нагляду в Україні обумовлена економічними та політичними причинами. Наприклад, Башлай С.В. [10] відзначає широке поширення фінансових та змішаних груп (банківського, фінансового, торговельного, промислового секторів економіки); наявність сильних економічних стимулів залишатися неформальними фінансовими чи банківськими групами. Автор вбачає додаткові загрози (потенційне джерело системного ризику), що випливають із невизначеності статусу груп за участю банків, ускладнює здійснення за ними і консолідованого, і соло-нагляду; потребує суттєвого методологічного та методичного забезпечення.

Детальний аналіз взаємодії учасників процесу консолідованого нагляду дозволяє виділити п'ять рівнів реалізації консолідованого нагляду (рис. 1.4):

– індивідуальний (рівень контролера банківської групи, менеджменту банку-контролера, Департаменту банківського нагляду);

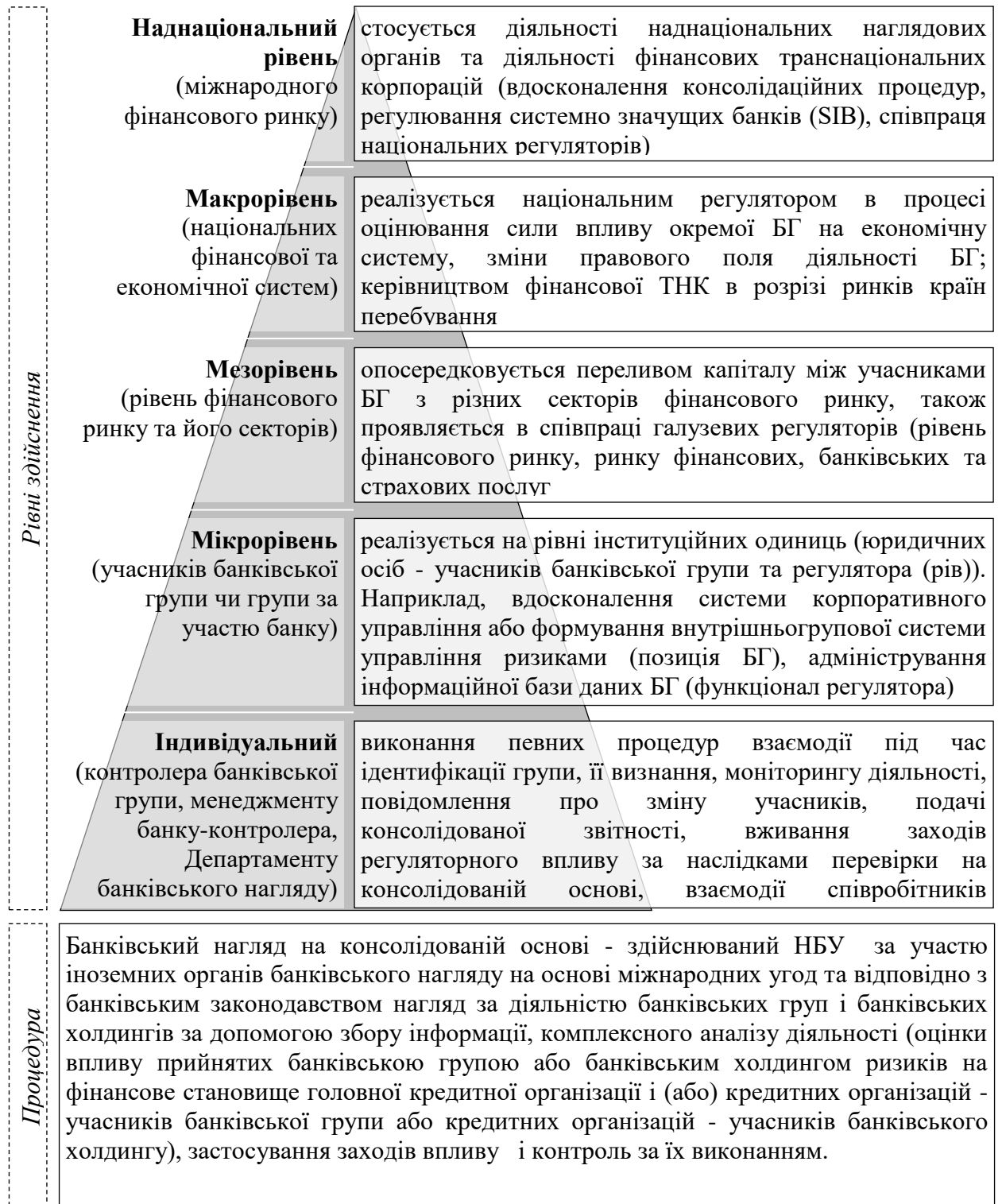

Рисунок 1.4 – Характеристика та рівні здійснення банківського нагляду на консолідованій основі

Джерело: авторська розробка

– мікрорівень (учасників банківської групи чи групи за участю банку);

- мезорівень (рівень фінансового ринку, зокрема ринку фінансових, банківських та страхових послуг);
- макрорівень (національних фінансової та економічної систем);
- наднаціональний рівень (міжнародного фінансового ринку).

Індивідуальний рівень консолідованого нагляду реалізується шляхом виконання певних процедур взаємодії під час здійснення ідентифікації банківської групи, її визнання, моніторингу діяльності, повідомлення про зміну учасників, подачу консолідованої звітності, вжиття заходів регуляторного впливу за наслідками перевірки на консолідованій основі, взаємодії секторних регуляторів тощо.

Мікрорівень реалізується на рівні інституційних одиниць (юридичних осіб - учасників банківської групи та регулятора/рів). Здебільшого його специфіка полягає в формуванні середовища, яке обумовлює безпечне (з точки зору ризиків) функціонування банківської групи. Наприклад, вдосконалення системи корпоративного управління або формування внутрішньогрупової системи управління ризиками (позиція БГ), адміністрування інформаційної бази даних БГ (функціонал регулятора).

Мезорівень консолідованого нагляду опосередковується переливом капіталу між учасниками БГ з різних секторів національного фінансового ринку, а також проявляється в співпраці галузевих регуляторів (рівень фінансового ринку, ринку фінансових, банківських та страхових послуг).

Макрорівень консолідованого нагляду (національних фінансової та економічної систем) більше реалізується НБУ в процесі оцінювання сили впливу окремої банківської групи на економічну систему, зміни правового поля діяльності БГ тощо.

Наднаціональний рівень консолідованого нагляду стосується діяльності наднаціональних наглядових органів та діяльності фінансових транснаціональних корпорацій (вдосконалення консолідаційних процедур, регулювання системно значущих банків (SIB), співпраця національних регуляторів).

Виділення різних рівнів консолідованого нагляду дозволяє глибше проникнути в суть такого явища, як консолідований нагляд, виходячи з основних інтересів регулятора та суб'єкта нагляду.

Зважаючи на викладене вище, можемо трактувати банківський нагляд на консолідованій основі як механізм регулювання та нагляду за діяльністю БГ зі складною внутрішньо- або крос-галузевою (часто транскордонною) структурою, що реалізується на індивідуальному, мікро-, мезо-, макро- та наднаціональному рівнях і спрямований на мінімізацію ризиків діяльності БГ та забезпечення стабільності функціонування банківської системи в цілому.

Процедурно, з точки зору національного законодавства, можемо визначити «консолідований банківський нагляд» як здійснюваний НБУ за участю іноземних органів банківського нагляду, з якими НБУ уклав міжнародні угоди, нагляд за діяльністю банківських груп і банківських холдингів за допомогою збору інформації відповідно до банківського законодавства, комплексного аналізу діяльності (оцінки впливу прийнятих банківською групою або банківським холдингом ризиків на фінансове становище головної кредитної організації і (або) кредитних організацій - учасників банківської групи або кредитних організацій - учасників банківського холдингу), застосуванням заходів впливу та притягнення до відповідальності в адміністративному або судовому порядку.

Вважаємо, що потребують подальших науково-методичних досліджень питання уніфікації норм консолідованого нагляду для банківських та небанківських учасників фінансових груп; узгодження процедур обміну інформацією між регуляторами різних країн походження банківських груп; співдільношення повноважень та питань косекторального обміну інформацією в межах нагляду за консолідованими учасниками одного фінансового ринку.

1.2 Критерії формування та функціонування банківських груп

Основною передумовою виникнення банківських груп зі складною структурою і, відповідно, розвитку консолідованого нагляду стала глобалізація фінансової сфери, яка помітно посилилася в 60-і рр. ХХ ст. завдяки зростанню обсягів торгівлі, туризму, міграції та збільшення рівня лібералізації операцій з капіталом, що зі свого боку, суттєво збільшило кількість та обсяги транскордонних операцій. Провідну роль у діяльності міжнародних фінансових ринків стали відігравати транснаціональні компанії. Розвиток інформаційних технологій та зниження вартості ресурсів зв'язку призвели до того, що сучасні фінансові продукти і послуги стали носити дуже складний, комплексний характер. Розширення асортименту фінансових послуг, ускладнення структури їх пропозиції призводять до зникнення традиційного секторального поділу фінансових ринків, розмивання меж між окремими видами кредитних установ, страхових, брокерських, лізингових організацій та інших учасників банківських груп.

Найчастіше аналогічні за своїми споживчими властивостями продукти стало можливим отримати на різних секторах фінансового ринку. З банками починають успішно конкурувати альтернативні фінансові інститути, відбувається ускладнення структури їх власності. В результаті численних злиттів і поглинань стали виникати банківські групи зі складною структурою, члени яких - організації фінансового, так і нефінансового секторів, разом з традиційною банківською діяльністю здійснюють, наприклад, страхову діяльність і/або діяльність на ринку цінних паперів.

Функціонування банківських груп виявило неефективність традиційних інструментів банківського нагляду, що застосовуються до банків на індивідуальній основі, у зв'язку з виникненням у банків специфічних ризиків і необхідністю здійснення нагляду за банком у складі банківської групи та банківською групою загалом, що стало основною причиною інституалізації нового напрямку банківського нагляду – «консолідованого нагляду».

Досвід індустріально розвинених країн свідчить про консолідацію активів в банківському секторі, яка заснована на злитті та поглинанні банків, зокрема за участі небанківських організацій. Процес злиття і поглинання стає важливим фактором економічного розвитку банківського сектора. Аналогічна тенденція укрупнення банківського бізнесу за рахунок консолідації активів має місце і в Україні.

Окрім того, що створення великих фінансових груп розширює можливості банківського бізнесу та сприяє зростанню конкурентоспроможності, слід розуміти, що це може призвести до збільшення впливу факторів ризикуутворення, тому вимагає застосування ефективних інструментів контролю міжгрупових ризиків (аналіз сукупних та індивідуальних ризиків учасників банківської групи, можливих каналів їх перерозподілу, визначення потенційних ступеня впливу та наслідків такого перетікання активів та ризиків.

У багатьох випадках банк є частиною більш великої структури, до якої можуть входити інші фінансові та нефінансові організації, розташовані як в країні місця реєстрації банку, так і за її межами. Подібного роду структури, що отримали назву «банківська група», загалом не є юридичними утвореннями. Їх межі визначаються штучно наглядовими органами на підставі законодавчо встановлених критеріїв. Такі критерії дозволяють виявити наявність істотного впливу, що чиниться одними членами банківської групи на фінансовий стан і діяльність інших членів банківської групи, і визнати, таким чином, юридичних осіб, що входять до складу певної банківської групи.

Рисунок 1.5 ілюструє спосіб участі банківських структур у більш складних організаціях: перебування у складі іноземної банківської групи, яка зі свого боку входить до фінансового холдингову, а останній може бути учасником або бути підконтрольним транснаціональній корпорації.

На рис. 1.5 також виділено контури застосування норм Базельських принципів (умовні позначення (1) – (4)).

Умовні позначення: 1) Базель II на консолідованій основі застосовується до рівня холдингової компанії із переважною банківською діяльністю; 2), 3) та 4): Базель II також самостійно застосовується на нижчих рівнях до всіх міжнародних банків на консолідованій основі.

Рисунок 1.5 – Приклад структури транскордонної групи (корпорації) за участю банку

Джерело: адаптовано автором за [156, sl. 5]

В іноземній науковій літературі є досить чітке розмежування термінів «Змішана група» (Mixed Group), «Фінансовий конгломерат» (Financial Conglomerate) та «Банківська група» (Banking Group) стосовно груп за участю банків (схема на рис. 1.6).

Так акцент в банківській групі робиться на переважну участь банку або його домінуючу роль в БГ (контроль або роль центру прийняття операційних рішень). Найбільш розповсюдженою закордонною моделлю розвитку великих національних гравців фінансового ринку є формування банківських груп. Таким шляхом свого часу пішли такі міжнародні банківські структури, як Citigroup, HSBV, BNP Paribas, Societe Generale та ін.

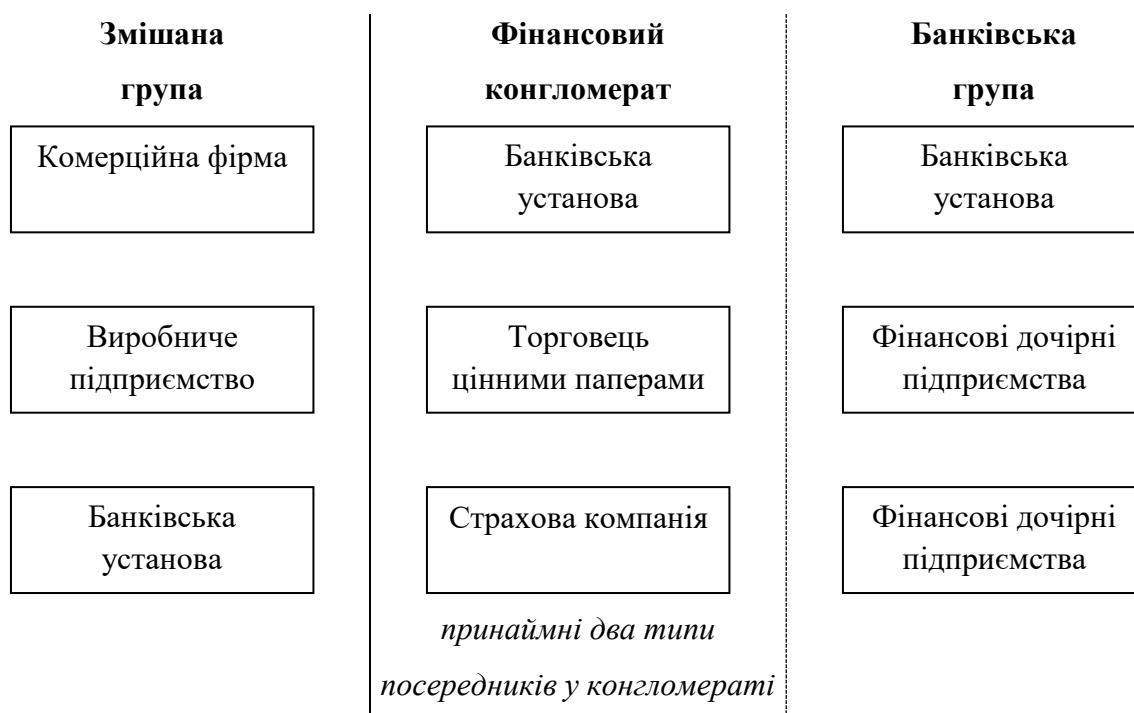

Рисунок 1.6 – Види учасників різних типів груп за участю банків

Джерело: адаптовано за [147, стр. 5]

Банківська група – це група юридичних осіб, які мають спільного контролера, що складається: з материнського банку та його українських/іноземних дочірніх та/або асоційованих компаній, які є фінансовими установами; з двох або більше фінансових установ та в якій банківська діяльність є переважною [95].

Іноземна банківська група – банківська група, яка є частиною міжнародної банківської групи. Міжнародна банківська група – група фінансових установ, пов'язаних відносинами контролю, діяльність якої представлена більше ніж в одній країні та яка підлягає нагляду на консолідованій основі з боку іноземного органу нагляду. Національна банківська група – банківська група, яка не є частиною міжнародної банківської групи [95].

Саме головні організації банківських груп і холдингів визначають стратегію розвитку всіх консолідованих компаній, що діють в рамках єдиних цілей і завдань.

Автор José De Luna Martínez виділяє 4 типи моделей надання фінансових послуг, які відрізняються роллю банку в фінансовому конгломераті (типи A, B, C, D) – рис. 1.7.

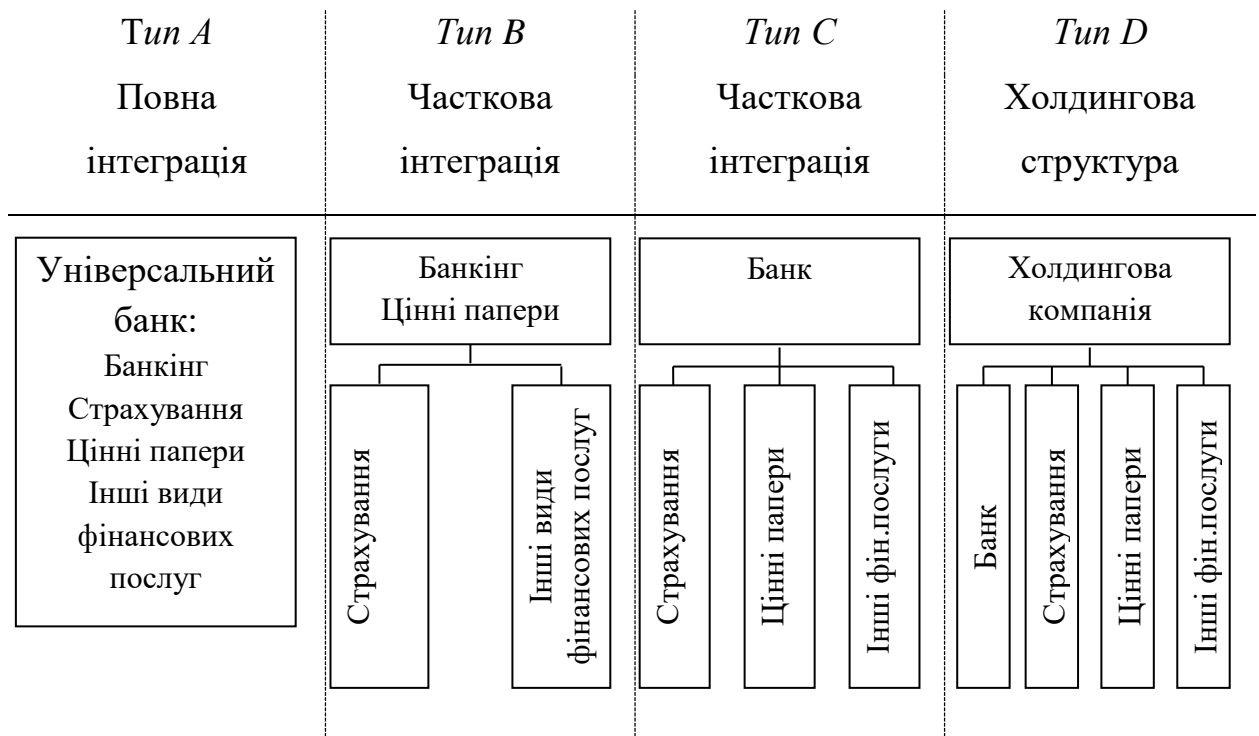

Рисунок 1.7 – Приклади банківських конгломератів

Джерело: адаптовано за [147, стр. 6]

Загалом, в процесі нагляду на консолідованій основі, згідно усталеної позиції вітчизняних вчених виділяють наступні види груп: економічна група, банківська група, група реального сектору, національна банківська група, міжнародна банківська група, іноземна банківська група (рис.1.8). Тобто, у банківській системі України функціонує значна кількість різновидів фінансових груп, ризики від діяльності яких впливають на стабільність усієї фінансової системи держави.

Положення про порядок регулювання діяльності банківських груп, затверджене постановою Правління НБУ від 20.06.2012 №254 [104] встановлює критерії до регулювання діяльності банківських груп для стабільності фінансової системи та обмеження ризиків. Окрім цього, з метою впровадження нагляду на консолідованій основі у цьому ж році було

створено Положення про порядок ідентифікації та визнання банківських груп, затверджене постановою Правління НБУ від 09.04.2012 №134 [103].

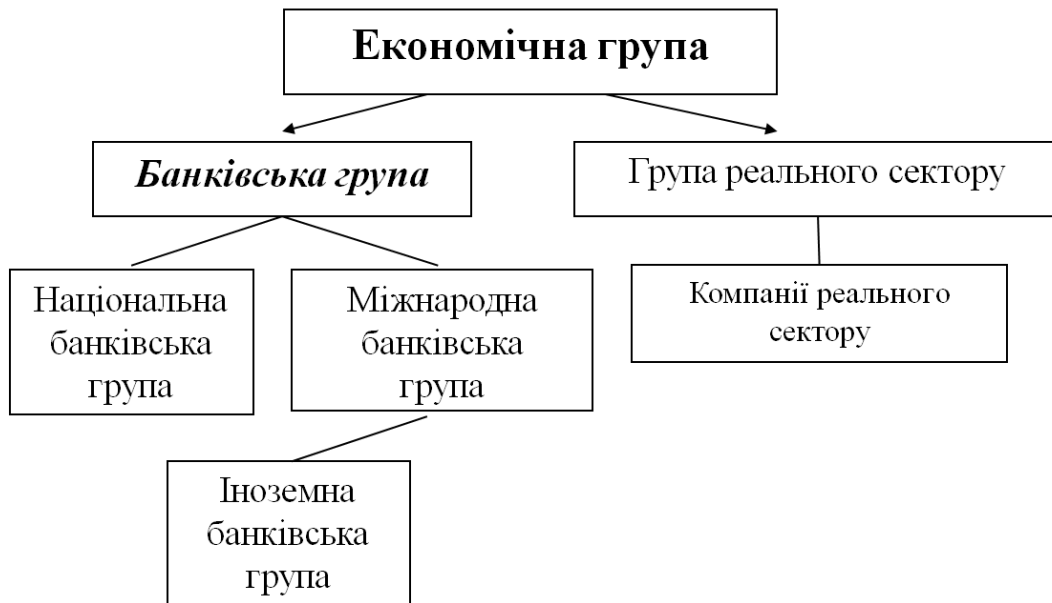

Рисунок 1.8 – Види груп, що визначаються в процесі здійснення нагляду на консолідованій основі в Україні

Джерело: адаптовано за [80]

Зі свого боку, банківською ходинговою компанією являється фінансова холдингова структура із переважною банківською діяльністю в ній, тобто коли банківська холдингова компанія – це фінансова холдингова компанія, у якій переважною діяльністю фінансових установ, що є її дочірніми та асоційованими компаніями, є банківська діяльність, тобто сукупне середньоарифметичне значення активів банків (банку) – учасників (учасника) банківської групи – за останні чотири звітних квартали становить 50 і більше відсотків сукупного розміру середньоарифметичних значень активів усіх фінансових установ, що входять до цієї групи, за цей період.

Компанія з надання допоміжних послуг – це юридична особа, яка не є фінансовою установою, діяльність якої полягає в наданні послуг з інформаційних технологій, володіння або управління майном, з обробки

даних або будь-яких подібних послуг, які необхідні для здійснення фінансовою установою діяльності з надання фінансових послуг.

Відповідно до положень діючого банківського законодавства України, існування банківської групи може бути визнане за одним із двох критеріїв її ідентифікації [69].

За першим критерієм банківською групою є група, яка складається з материнського банку і його українських та іноземних дочірніх та/або асоційованих компаній, які є фінансовими установами. Тобто, відносини взаємозв'язку між учасниками групи визначаються рівнем корпоративного впливу (частки капіталу чи голосів) одного банку на інші банки чи небанківські фінансові установи, у яких він володіє контрольним пакетом акцій чи голосів (як правило, більше 50 %), або ж вони є асоційованими компаніями (участь банку від 20 %).

За другим критерієм банківською групою є група, яка складається з двох або більше фінансових установ, та в якій банківська діяльність є переважною. Як вже зазначалося, зв'язок між банками та небанківськими фінансовими установами в даному випадку визначається через відносини контролю та завдяки наявності спільного контролера – фізичної особи або юридичної особи (щодо якої не існує контролерів – фізичних осіб), яка має можливість здійснювати вирішальний вплив на управління або діяльність юридичної особи шляхом прямого та/або опосередкованого володіння самостійно або спільно з іншими особами часткою в юридичній особі, що відповідає еквіваленту 50 чи більше відсотків статутного капіталу та/або голосів юридичної особи, або незалежно від формального володіння здійснювати такий вплив на основі угоди чи будь-яким іншим чином [69].

Вітчизняний законодавець для визначення складу та характеру взаємовідносин між учасниками обрав інший параметр констатації існування банківської групи – переважна банківська діяльність (незалежно від структури групи). Його використання має сприяти забезпеченню ефективності нагляду на консолідованій основі, зокрема в таких аспектах:

– врахування існуючих груп з точки зору їх основного фінансового бізнесу, незалежно від їхньої юридичної та формальної структури з метою запобігання нормативним прогалинам;

– беручи до уваги відносно різні потенціал та ресурси органів нагляду забезпечуються передумови для запобігання регулятивному арбітражу (дублювання чи ігнорування здійснення наглядових дій органами нагляду за секторами фінансового ринку України) [69].

Відповідно до Положення №254 [104], банки і небанківські фінансові установи, у разі виявлення відомостей, що свідчать про їх приналежність до банківської групи, зобов'язані повідомити про них НБУ і подати інформацію, передбачену цим Положенням. Надання необхідної інформації забезпечується контролером банківської групи після ідентифікації ним банківської групи і отриманням контролю над нею.

Регулятор (НБУ) може і самостійно ідентифікувати банківську групу на підставі інформації, отриманої під час здійснення банківського нагляду, від інших державних органів, іноземних органів нагляду. Таким чином, ідентифікація банківської групи фактично є обов'язковим заходом у разі, якщо юридичні особи підпадають під відповідні формальні вимоги законодавства.

Відповідальність за ненадання вищезгаданої інформації Положенням №254 чітко не прописана, проте, як сказано вище, НБУ може самостійно ідентифікувати банківську групу, та в цьому випадку ненадання потрібної Положенням інформації і документів в установленому порядку і у встановлені терміни вважатиметься порушенням, за яке до відповідальної особи групи та інших фактичних учасників групи можуть регулятивні застосуватися заходи.

Відповідно до норм Закону про банки, всі учасники банківської групи можуть бути об'єктом перевірки НБУ, в межах якої НБУ може вимагати від відповідальних осіб надання будь-якої інформації, необхідної для здійснення перевірки. Таким чином, під нагляд НБУ тепер підпадають не лише

безпосередньо банки, але і небанківські фінансові установи - учасники групи [95]. Ідентифікована банківська група зобов'язана визначити серед своїх учасників відповідальну особу та погодити її з НБУ. У свою чергу, остання повинна бути спроможна забезпечити виконання вимог, установлених НБУ до банківської групи.

До погодження з НБУ відповідальної особи банківської групи або в разі, якщо вона не спроможна забезпечити виконання функцій відповідальної особи, такою вважається банк – учасник групи з найбільшим значенням активів за останній звітний період (квартал) [95].

Учасниками банківської групи в Україні де-факто є дев'ять типів спеціалізованих фінансових установ: банки, страхові, лізингові компанії, торговці цінними паперами, КУА, СКП, пенсійні й інвестиційні фонди, інші фінансові посередники (рис. 1.9). Деякі науковці пропонують відносити до складу учасників ще й контролера та/або кінцевого бенефіціара, але такий підхід, на нашу думку, не містить достатніх підстав.

Так, Лепинська І. вказує на можливу присутність в складі банківської групи, окрім вище перерахованих типів, також іпотечних компаній, факторингових компаній, компаній з обробки даних, консультаційних фірм з фінансових питань [56, с. 84]. Від себе додамо колекторські установи.

У межах банківської групи НБУ може визначати підгрупи як окремі об'єкти нагляду на субконсолідованій основі [95].. Згідно з визначеним підходом підгрупи можуть визначатися за географічним критерієм – країною розміщення та видами діяльності учасників банківської групи.

Опрацьована автором інформація, акумульована НБУ [7], щодо складу банківських груп, має частково застарілий характер та не містить посилань щодо виділення підгруп. Актуалізовані на сайті smida.gov.ua [39] дані дозволяють зробити ряд висновків щодо структур банківських груп.

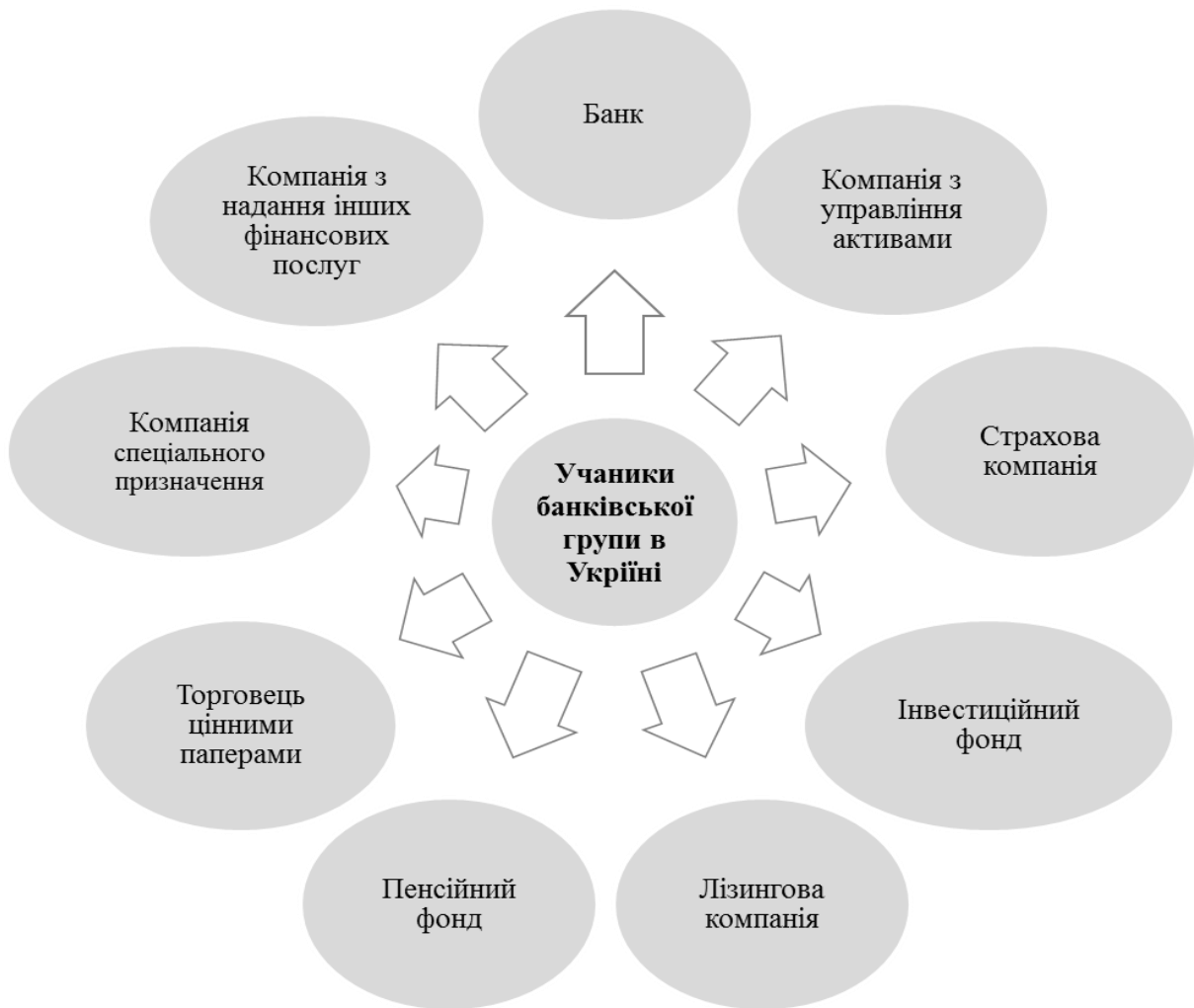

Рисунок 1.9 – Учасники банківської групи

Джерело: складено автором на основі структур власності визнаних БГ [7]

Формально-логічний аналіз структур власності (Додаток Б) дає підстави стверджувати, що станом на 01.10.2018 р. в Україні найбільш популярними є прості структури банківських груп власності із двох (10 із 30 банківських груп) та трьох (9 із 30 банківських груп) учасників, один з яких – банк із переважною участю. Такі структури мають переважно дрібні банківські групи, а також групи АТ «ОЩАДБАНК» та АТ «Авангард». Приклад простої структури власності наведено на рис 1.10.

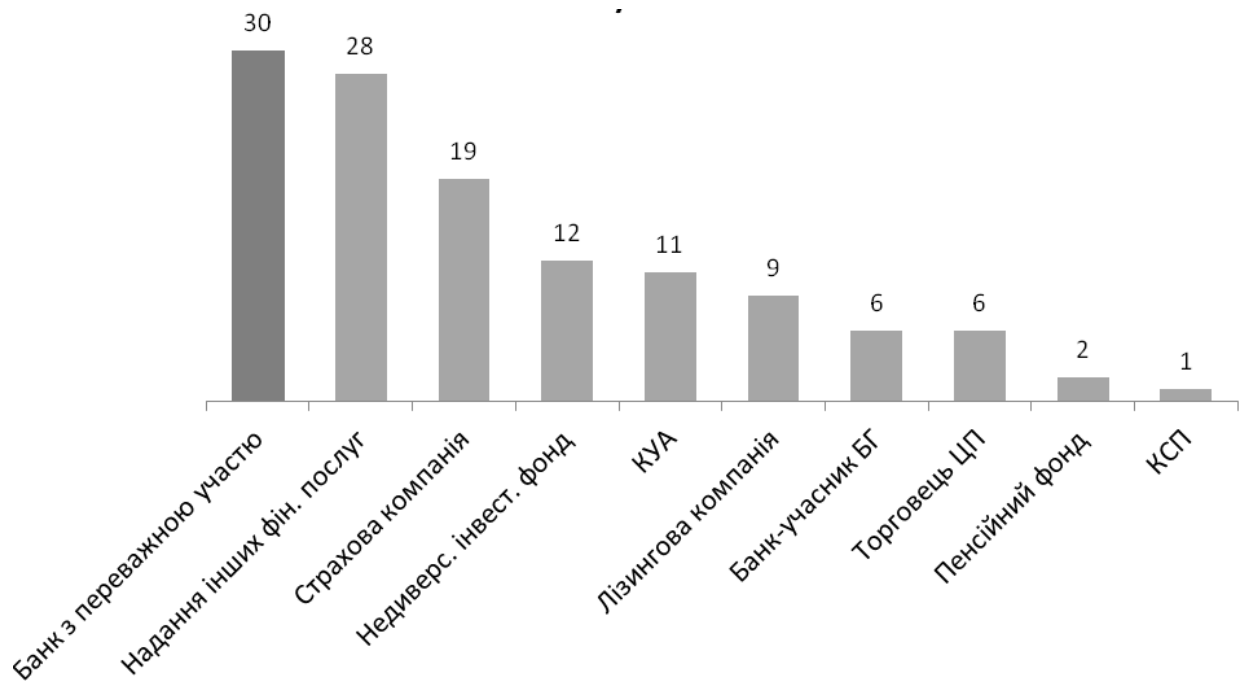

Рисунок 1.10 – Структура учасників банківських груп в Україні станом на 01.10.2018 р.

Джерело: побудовано автором на основі формально-логічного аналізу даних НБУ [7]

Основними учасниками банківських груп із простою структурою є банк та недиверсифікований інвестиційний фонд, компанія з управління активами, страхова або лізингова компанія або компанія з надання інших фінансових послуг. Приклад такої структури – на рис. 1.11.

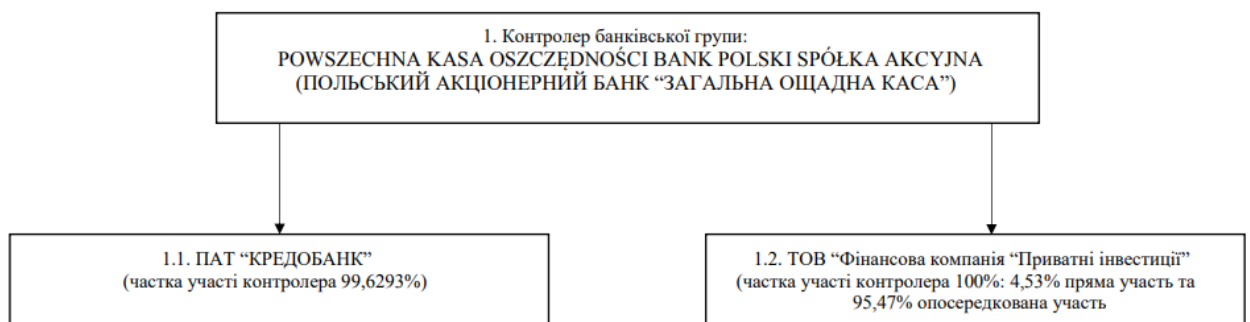

Рисунок 1.11 – Приклад простої структури банківської групи (БГ ПАТ «КРЕДОБАНК», станом на 01.09.2017)

Джерело: дані НБУ [7]

Можна припустити, що банківські групи з простою структурою мають меншу схильність до специфічних ризиків, на які наражаються учасники БГ (розглядаються нижче).

Найбільш різномірну структуру має банківська група «ТАС» (АТ «Таскомбанк»), яка складається з 16 учасників (рис. 1.12), до складу якої входять 3 банки, 5 страхових компаній, одна лізингова компанія, 2 торговці цінними паперами та 5 підприємств по наданню інших фінансових послуг. Групи за участю банків, що мають від 4 і більше учасників, як правило, вже мають перехресне володіння активами, тобто учасники банківської групи є співзасновниками інших учасників банківської групи, як на рисунку 1.12.

Загально відомо, що стратегія, яка об'єднує кілька господарюючих суб'єктів, несе в собі не тільки потенціал збільшення прибутку всієї групи або холдингу, а й специфічні ризики, властиві консолідованим утворенням (будуть розглянуті нижче). Ефект масштабу збільшує також регуляторні та фінансові ризики, ризики банкрутства (неспроможності) кредитних організацій.

Фінансова криза та реформування банківського сектору протягом 2014-2018 рр. створили умови, в яких банківські групи отримали додаткові конкурентні переваги в силу ефекту масштабу. Часткове перетікання залишків активів ліквідованих банків також призводить до укрупнення банків та злиття їх з небанківськими фінансовими установами, що зумовлює розвиток фінансового ринку у формі банківських груп [78, с. 87-92].

Одночасно варто зазначити, що банківські групи, в порівнянні з окремими банками є потенційно більш вразливими, оскільки їх банкрутство викликає ланцюгову реакцію банкрутства інших учасників – небанківських фінансових установ. Тому пошук ефективних механізмів нагляду за діяльністю банків – учасників банківських груп стає особливо актуальним.

За результатами аналізу структур власності нами було виділено сім типових структур банківських груп в Україні, представлених нижче.

1. БГ з контролером-фізичною особою та простою горизонтальною структурою власності (рис. 1.13).

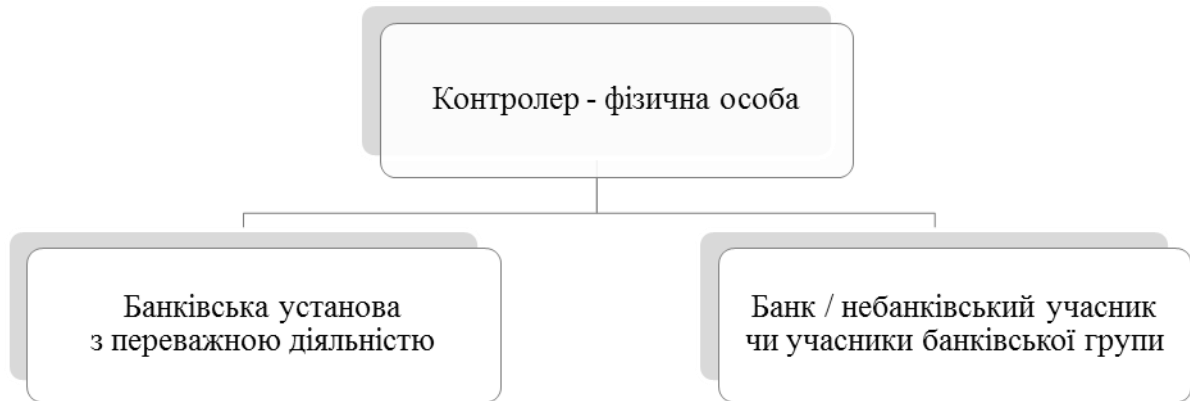

Рисунок 1.13 – Проста горизонтальна структура власності БГ з контролером-фізичною особою

Джерело: виділено автором

Така структура власності характерна для переважної вільшості вітчизняних банківських груп за участю банків: АТ «ЮНЕКС БАНК», АТ «БАНК ТРАСТ-КАПІТАЛ», АТ «ПУМБ», АБ «ПІВДЕННИЙ», АТ «МОТОР-БАНК», АТ «МЕГАБАНК», АТ «КОМІНВЕСТБАНК», АТ «БАНК «УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ» станом на кін. 2018 р.

2. БГ з контролером-фізичною особою та простою вертикальною структурою власності (рис. 1.14).

Просту вертикальну структуру має БАНКІВСЬКА ГРУПА ДЖІ ЕМ ЕЛ (кін. 2018 р.).

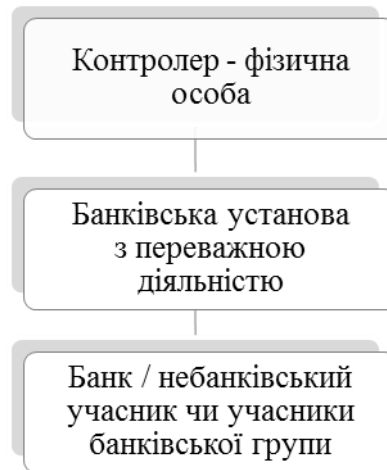

Рисунок 1.14 – Проста вертикальна структура власності БГ з контролером-фізичною особою

Джерело: виділено автором

Така структура власності була діагностована у банківській групі «Восток» (2014 р.)

3. БГ з контролером-фізичною особою та складною вертикальною структурою власності (рис. 1.15).

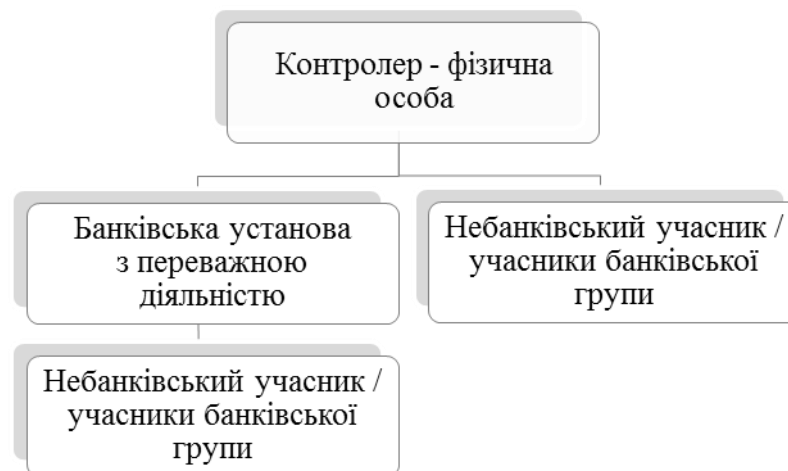

Рисунок 1.15 – Складна вертикальна структура власності БГ з контролером-фізичною особою

Джерело: виділено автором

Наприклад, банківська група ПАТ «ВОСТОК» (2014 р.) була організована за таким принципом.

4. БГ з контролером-фізичною особою та складною перехресною структурою власності (рис. 1.16).

Рисунок 1.16 – Складна вертикальна структура власності БГ з контролером-фізичною особою

Джерело: виділено автором

За схожою моделлю складно організована банківська група з відповідальними особами ПАТ «БАНК АВАНГАРД», АТ «ТАСКОМБАНК» (2018 р.)

5. БГ з контролером-банком та вертикальною структурою (рис. 1.17).

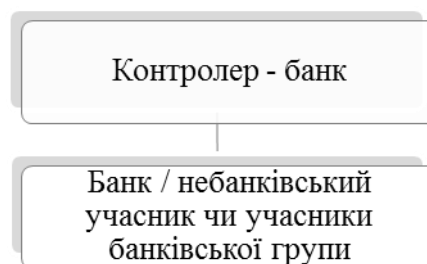

Рисунок 1.17 – Проста вертикальна структура власності БГ з контролером-банком

Джерело: виділено автором

За простою вертикальною моделлю організують діяльність банківські групи, до складу яких входять АТ «УКРЕКСІМБАНК», АТ «ОЩАДБАНК».

6. БГ з контролером-банком та складною перехресною структурою власності (рис. 1.18).

Рисунок 1.18 – Складна перехресна структура власності БГ з контролером-банком

Джерело: виділено автором

Прикладом такої структури були банківські групи у складі АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК» (2018 р.), «ПФБ» (2016 р.).

7. БГ із іноземним контролером - банком / банківським холдингом із простою / складною вертикальною або перехресною структурою власності (рис. 1.19).

Рисунок 1.19 – Структура власності з контролером – іноземним банком / банківським холдингом / фінансовою ТНК

Джерело: виділено автором

Прикладом такої структури є банківська група за участі банків АТ «АЛЬФА-БАНК», ПАТ «КРЕДОБАНК», АТ «ОТП БАНК», АТ «Райффайзен Банк Аваль», що є частиною міжнародних банківських груп.

Невичерпний перелік ризиків, пов'язаних з фінансовими групами, може включати (рис. 1.20):

- ризики транзакції: усі ризики, пов'язані з транзакціями всередині групи, які можуть бути непрозорими, можуть призвести до невідповідних переказів, особливо між регульованими та нерегульованими юридичними особами, а також може вплинути на надійність регульованих суб'єктів тощо;
- небезпека моральної шкоди: коли суб'єкт групи бере участь у надмірному ризику, за умови, що група в цілому або інша структурна група допоможе їй у разі виникнення проблем;
- ризик подвійного рефінансування: ризик того, що кошти будуть обліковуватися кілька разів, тобто для материнської компанії та дочірніх компаній. Це може означати, що їх «чиста» або «консолідована» платоспроможність набагато нижча, ніж сума коштів, що належать членам групи;
- ризик зараження: загроза того, що фінансові проблеми, особливо неспроможність одного члена групи, призведуть до погіршення стану всіх інших членів;
- ризик репутації: навіть у випадку жорсткого поділу на власні підстави, небезпека зараження може існувати і в тих випадках, коли фінансова група одного члена шкодить репутації та доступу до ринків фінансової групи як одного суб'єкта господарювання;
- ризик зменшення конкуренції та зловживання владою: небезпека того, що інститути несправедливо скористаються перевагою своєї вищої ринкової сили в умовах несприятливого становища споживачів або інвесторів, або зловживають домінуючою ринковою позицією по відношенню до інших учасників ринку;
- ризик конфлікту інтересів: з фінансовими установами, що

працюють з обох сторін у відносинах з ощадними інвестиціями, часто використовуючи кошти інших людей, ризик потенційних конфліктів інтересів більш-менш завжди присутній. Дослідження вказують на те, що ризик таких конфліктів інтересів збільшується з кількістю видів діяльності або пропонуваніх продуктів.

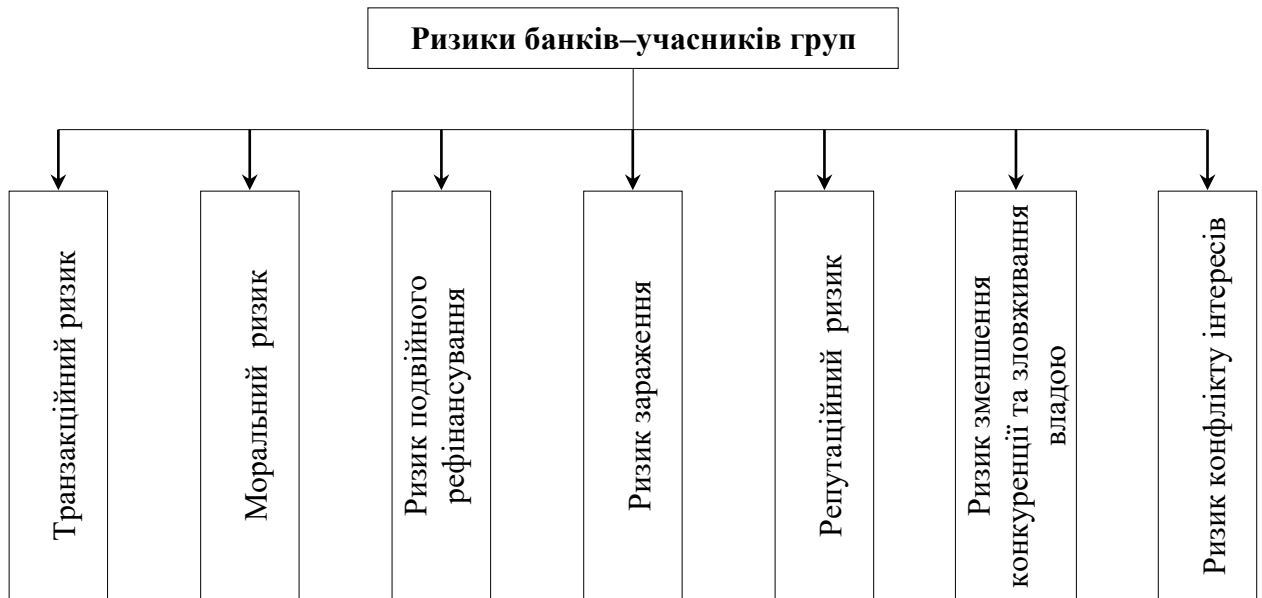

Рисунок 1.20 – Види ризиків банків-учасників груп

Джерело: систематизовано автором за [146, 162, 183, 172, 138]

В науковому джерелі [138, 16] також акцентується увага на мультиплікативному підсиленні різних груп ризиків залежно від структури фінансового конгломерату – рис. 1.21.

Фінансовий конгломерат є, за визначенням, комбінацією різноманітних фінансових підприємств, які працюють за спільною структурою власності. Тому фінансову групу можна розділити на основні бізнес-напрямки, кожен з яких має особливий профіль ризику. Наприклад, в діяльності універсального банку, що складається з роздрібного, корпоративного та інвестиційного банкінгу, переважає кредитний ризик. В страхуванні життя та ризиковому страхуванні домінує ринковий (інвестиційний) ризик та ризик настання страхової події; неліцензовані дочірні підприємства тяжіють до операційних ризиків.

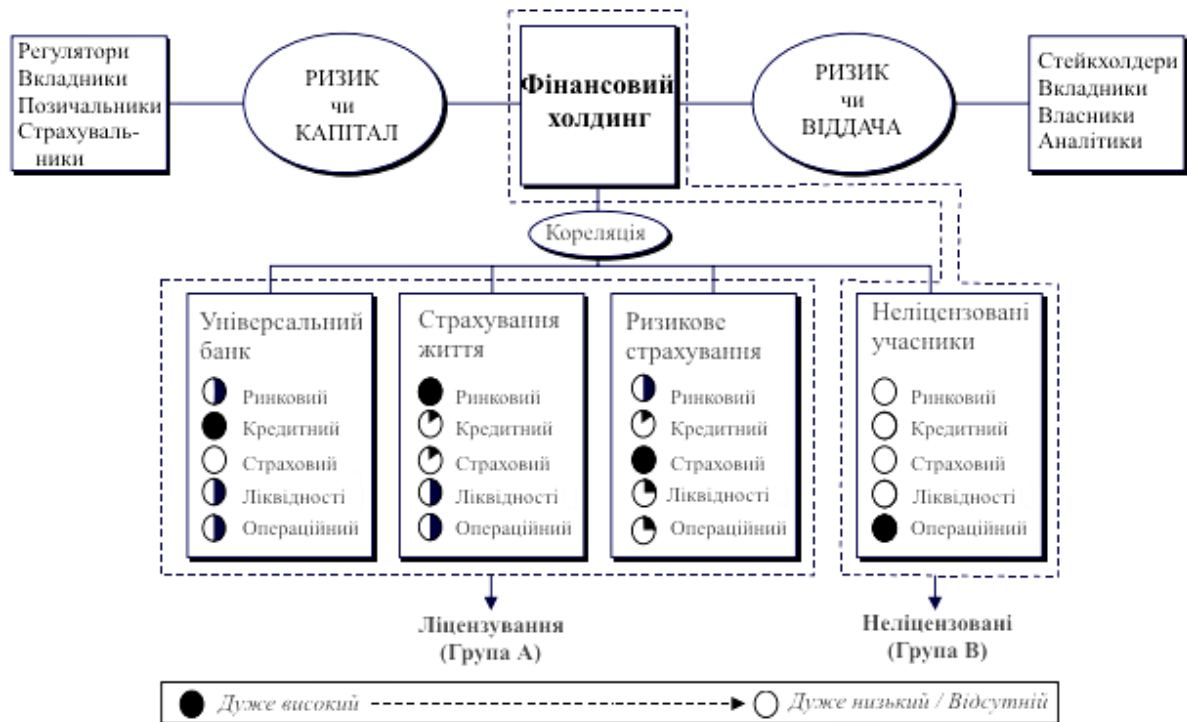

Рисунок 1.21 – Профіль ризиків фінансового конгломерату

Джерело: адаптовано автором за [138]

Проблема управління капіталом для конгломерату полягає у визначенні, як у межах окремого бізнесу, так і в групі компаній, - який розмір капіталу необхідний для підтримки рівня ризику. При цьому, інтереси зацікавлених сторін протилежні. З одного боку, боржники, страхувальники, регулятори та рейтингові агенції, в першу чергу, стурбовані платоспроможністю установи: чи має вона достатній капітал для поглинання ризику - або потенціалу втрати - за всіма сценаріями, крім самих крайніх. З іншого боку, акціонери, учасники страхування та інвестиційні аналітики, в першу чергу, стурбовані рентабельністю учасника групи: чи отримує фінансова установа достатню віддачу на капітал, інвестований для підтримки ризику. Хоча капітал є спільним знаменником, який зв'язує боржників та акціонерів, їхні інтереси посилюються в різних напрямках. Зниження капіталу до певного ступеня ризику зробить учасника фінансової групи менш платоспроможним, але більш дохідним.

Конгломерат також створює особливі проблеми для управління

капіталом: внутрішні - для керівників, відповідальних за збалансування ризиків, капіталу та віддачі на інвестиції, та зовнішні - для регуляторів, що займаються безпекою та надійністю установи. Перший виклик полягає у визначенні автономного ризику діяльності в рамках бізнес-напряму. Наступним завданням є об'єднання різних факторів ризику в рамках бізнес-напряму або окремо взятої ліцензованої дочірньої компанії. Оскільки ризики менш досконало співвідносяться, ніж активи та зобов'язання, тобто їх не можна просто сумувати за правилами консолідації. Ліцензовані дочірні компанії включають банки, страхові компанії та компанії-торговці цінними паперами, які підпадають під конкретні вимоги до капіталу.

Ще однією проблемою для конгломерату є наявність неліцензованих дочірніх компаній. Вони, як правило, поділяються на дві категорії: фінансові дочірні компанії, що займаються фінансовими операціями, такими як фінансування, страхування та посередництво за межами ліцензованої банківської групи, страхової компанії або фірми з цінних паперів; і комерційні філії, які займаються, головним чином, нефінансовою діяльністю. В обох випадках наявність дочірніх підприємств зумовлює потребу в капіталі, як мінімум, для покриття додаткових операційних ризиків (включаючи як бізнес, так і операції), притаманних бізнесу. Для неліцензованої фінансової дочірньої компанії, наприклад, споживчого фінансування або лізингової компанії - потреба в капіталі буде такою ж, як і в інших регульованих сферах. Для неліцензованого комерційного дочірнього підприємства додатковий капітал аналогічний тому, який знаходиться у нефінансової компанії, і буде потрібний для покриття операційних ризиків, включаючи ризики бізнесу та операцій.

У той же час, провідна холдингова компанія в структурі конгломерату також може бути неліцензійним суб'єктом. Через сферу діяльності холдинг піднімає унікальні проблеми агрегування, враховувати які намагається міжнародне законодавство в сфері консолідованого нагляду.

Процеси еволюції в міжнародній банківській сфері свідчать про дедалі

більшу концентрацію капіталу в фінансовій сфері, укрупнення самих учасників, ускладнення портфелю їх послуг та взаємозв'язків між учасниками, формування груп за участю банків та промислового капіталу. Так в звіті Міжнародного валютного фонду «Глобальний фінансовий розвиток 2017/2018: банкіри без кордонів» [159, 30] міститься посилання на ідентифікацію власників понад 2750 банківських груп, 325 з яких контролюють принаймні одну дочірню компанію іноземного банку (Bertau, Demirgüç-Kunt, and Huizinga (2017)). Крім того, експерти МВФ очікують, що банківський сектор майбутнього буде формувати подальша консолідація, загострення конкуренції на фінансовому ринку на фоні низької маржинальності банківських операцій [137] чинитиме все більший тиск на економіку.

1.3 Еволюція банківського нагляду на консолідованій основі

Еволюція підходів до організації банківського нагляду являє собою безперервний процес вдосконалення методів, використовуваних наглядовими органами під час оцінки фінансового стану банків, стійкості банківської системи загалом, видозміни форм інституційної організації нагляду за діяльністю банків та небанківських фінансових організацій. Існування цього процесу пов'язане з фінансовими інноваціями, виникненням нових фінансових інструментів, нових форм взаємодії між фінансовими організаціями та породжує нові ризики, які необхідно брати до уваги наглядовим органам.

Системна банківська криза, що супроводжувала Велику депресію (1929-1933 рр.), призвела до введення державного регулювання банківської системи та фінансових ринків у США за допомогою створення Комісії з цінних паперів і бірж та Федеральної корпорації страхування депозитів.

Основними тенденціями розвитку банківського нагляду в 1980-х - початку 2000-х рр. є: по-перше, ускладнення інституційних форм організації нагляду за діяльністю банків та небанківських фінансових посередників; по-друге, поступовий перехід від формального до змістовного нагляду, що, в свою чергу, передбачає розвиток методів консолідованого і ризик-орієнтованого банківського нагляду, посилення макропруденціальної складової наглядового процесу.

Активні процеси консолідації на іноземних фінансових ринках почалися півстоліття тому, відповідно, були розроблені раніше принципи й методи нагляду за сформованими об'єднаннями за участю кредитних організацій. В Україні аналогічні процеси розпочато на початку XXI ст.

Іноземним фінансовим регуляторам доводиться мати справу не з окремою кредитною організацією, а з їх розгалуженою мережею дочірніх і залежних фінансових і промислових інститутів, керованих з єдиного центру. Саме головні організації банківських груп і холдингів визначають стратегію розвитку всіх консолідованих компаній, які діють в рамках єдиних цілей та завдань.

Традиційним підходом до організації фінансового нагляду є наявність незалежних один від одного наглядових органів - центральні банки, міністерства фінансів, спеціальні комісії з нагляду за діяльністю банків, страхових компаній та учасників ринку цінних паперів та ін., повноваження і відповідальність яких поділені за галузевим принципом (банківська, страхова діяльність, операції на ринках цінних паперів).

Виникнення великої кількості регулюючих і наглядових організацій у другій половині XX ст., у свою чергу, призвело до необхідності вирішення питання про координацію їх діяльності.

Після серії великих фінансових, валютних і банківських криз у Південно-Східній Азії в 90-х рр. XX ст., що мали загальносвітові наслідки, стала очевидною необхідність внесення змін у діючу систему фінансового регулювання. Подальший розвиток цих процесів призвів до виникнення

нового підходу - «змістовного банківського нагляду». Останній пов'язаний з виявленням у банків проблем на ранній стадії і вжиття запобіжних профілактичних дій з метою запобігання або обмеження втрат для економіки. В даному випадку орган банківського нагляду приймає рішення на підставі мотивованих висновків і суджень, які часто суперечать офіційній фінансовій звітності банків.

На національному рівні більшість розвинених країн в даний час мають закони і правила, що регламентують проведення консолідованого нагляду за банками. Такий нагляд є обов'язковим для банківських структур вісімнадцяти країн - членів Європейського економічного співтовариства і повинен здійснюватися строго у відповідності зі спеціальними стандартами. Консолідований нагляд покликаний оцінити фінансові можливості і стійкість всієї банківської групи незалежно від того, чи стосуються ці ризики самого банку чи інших учасників групи, і чи відображаються вони у фінансовій звітності банку та пов'язаних з ним організацій.

Суттєві кризи в фінансово-кредитній сфері 70-х років ХХ ст. стимулювали запровадження пруденційних процесів міжгалузевого регулювання з 1966 року, тобто спільної діяльності представників міжнародного варіанту Комісії з цінних паперів, Міжнародної асоціації органів нагляду за страховими компаніями, Базельського комітету з питань банківського нагляду в форматі Спільного форуму. Останнє було обумовлено появою специфічних ризиків, що виникають у банку, який здійснює свою діяльність у складі банківської групи, члени якої пов'язані між собою через вкладення в капітал і інші механізми істотного впливу.

Підставами для розробки спеціального механізму банківського нагляду стали потрясіння на міжнародному фінансовому і валютному ринках, викликані банкрутством у 1974 р. трьох транснаціональних банків: British - Israel Bank (Великобританія), Franklin National Bank (США) і Bankhaus Herstatt (Німеччина). Відсутність у міжнародного банківського співтовариства інформації про контрагентів банку Bankhaus Herstatt і

можливих обсягів збитків призвело до виникнення паніки на міжбанківському ринку, повернення розміщених ресурсів і розриву раніше укладених валютних і кредитних угод. Таким чином, банкрутство Bankhaus Herstatt показало співзалежність банківських систем різних країн та недосконалість законодавства в галузі банківського нагляду стосовно транснаціональних банків і банківських груп. За своєю суттю банкрутство німецького банку Bankhaus Herstatt стало відправною точкою в розвитку міжнародної співпраці у галузі банківського нагляду і появи транскордонного консолідованого нагляду, що є складовою частиною консолідованого нагляду. Відтоді за рішенням керівників центральних банків Групи десяти діє Базельський комітет з банківського нагляду – орган міжнародної співпраці країн в галузі банківського регулювання і нагляду (заснування - 1974 р., м. Базель (Швейцарія). Його доповідь по нагляду за іноземними установами банків - Конкордат (Concordat, 1975 р.) закріпив норму, що всі транскордонні банківські установи мають бути під спільним наглядом органів нагляду країни походження материнського (головного) банку і органів нагляду країни перебування транскордонної банківської установи. За формою Конкордат 1975 р. являв собою документ рекомендаційного характеру і базувався на наступних ключових принципах:

1. Нагляд за діяльністю іноземних банківських установ знаходиться у спільній компетенції органів держави походження і держави перебування (під терміном «органи держави походження або держави перебування» тут і надалі маються на увазі органи банківського нагляду).
2. Нагляд за платоспроможністю знаходиться в компетенції органів держави походження щодо іноземних філій, і в компетенції органів держави перебування, якщо мова йде про дочірній банк.
3. Нагляд за ліквідністю зосереджується в компетенції органів держави перебування.
4. При цьому жодна іноземна банківська установа не повинна уникнути нагляду.

5. Практичне співробітництво має включати обмін інформацією між органами держави походження і держави перебування, а також інспекції органів держави походження на території держави перебування.

Конкордат 1975 р. започаткував спільну роботу міжнародного співтовариства по виробленню підходів до організації транскордонного консолідованого нагляду і їх впровадженню у банківську практику (загальні для органів нагляду в нормальних ситуаціях), дії регулятора в надзвичайних ситуаціях окреслена не була. Надалі був розроблений ряд документів щодо уніфікації підходів до консолідації балансів банків. Відзначимо, що хоча консолідований нагляд виник в 70-х рр. ХХ ст., методи консолідації фінансової звітності підприємств і банків застосовувалися вже на початку ХХ ст. в США. В цей же час в 70-х рр. ХХ ст. Базельським комітетом проводилася розробка документів рекомендаційного характеру в частині достатності капіталу таких банківських груп і консолідації їх ризикових активів («Консолідація балансів банків: агрегація активів, схильних до ризиків, як метод нагляду за платоспроможністю банків», 1978 [148]). У цьому документі вказувалося на важливість для банківського нагляду консолідації (агрегації) банківських активів, схильних до ризику, порівнювались практики в дев'яти країнах ЄЕС (Бельгія, Німеччина, Голландія, Данія, Ірландія, Італія, Люксембург, Сполучене Королівство, Франція) і п'яти інших країнах (Канада, США, Швеція, Швейцарія Японія), на основі яких був зроблений ряд висновків. Даний документ започаткував інструментарій консолідованого нагляду – контроль нормативного капіталу банківської групи і його достатності. Документ «Режим міноритарної участі в консолідації балансів банків» (Базельський комітет, 1979 р.), що доповнив до Конкордату 1978 р., констатував, що існують певні проблеми при проведенні консолідації балансів, коли юридична особа не знаходиться в повній власності банку, і в зв'язку з цим необхідно враховувати також інтереси міноритарних (неконтролюючих) акціонерів.

Попри те, що розробка розглянутих вище документів – це істотний

прорив в галузі становлення консолідованого нагляду, практика їх застосування при здійсненні нагляду за діяльністю транснаціональних банківських груп виявила ряд серйозних прогалин, наявність яких дозволила вийти окремим банківським групам з-під консолідованого нагляду. Базельський комітет розглядав у своїх документах особливості здійснення нагляду за так званими традиційними банківськими групами, що складаються переважно з банків, не враховуючи необхідність і особливості здійснення консолідованого нагляду за змішаними банківськими групами, особливо тих, що мають у своєму складі холдингові компанії. Крім того, в документах було відсутнє навіть загальне поняття «транснаціональна банківська група». Внаслідок відмінностей в національних законодавствах так звана транснаціональна банківська група могла виявитися такою, що складається тільки з банків, що знаходяться в країні походження материнського банку, без включення до її складу транскордонних банківських установ, якщо вони не розглядалися як банки наглядовими органами країни їх перебування. У зв'язку з цим, консолідований нагляд здійснювався тільки за частиною банківської групи, а не за групою загалом, що було недостатньо ефективним.

Зокрема, банкрутство найбільшого італійського банку *Vanco Ambrosiano* в 1982 р. показало, що на практиці працюють далеко не усі принципи Конкордата 1975 р., непрацюючим виявився принцип, який ґрунтувався на тому, що жоден транснаціональний банк не повинен уникати нагляду. Італійська сторона компенсувала збитки італійських кредиторів материнського банку і відмовилася здійснювати яку-небудь компенсацію збитків кредиторам дочірнього банку *Vanco Ambrosiano Holding*, розташованого в Люксембурзі. Причиною було те, що дочірній банк розглядався люксембурзькими наглядовими органами швидше як холдингова компанія, ніж банк і тому не був для них об'єктом банківського нагляду. Окрім того, законодавство Люксембурга в сфері банківської таємниці не дозволяло італійським органам нагляду перевірити діяльність дочірнього банку [116].

Показово, що з метою здійснення консолідованого нагляду Конкордат 1983 р. виділяв три типи іноземних (транскордонних) банківських установ:

- 1) філії, які не є самостійними юридичними особами і є невід'ємною частиною материнського банку;
- 2) дочірні банки, які виступають як самостійні юридичні особи, створені відповідно до законодавства держави перебування і контрольованих в тому або іншому ступені одним материнським банком;
- 3) спільні банки, які також є самостійними юридичними особами за законодавством держави перебування, але контролюються двома або більше материнськими компаніями, причому необов'язково банками.

Практика застосування положень Конкордата 1975 р. з урахуванням ситуації з банком Banco Ambrosiano і проголошення в документі 1979 р. «Консолідований нагляд за міжнародною діяльністю банків» принципу, що «жоден банк не може бути визнаний надійним, якщо наглядові органи не можуть перевірити всі операції банку по всьому світу із застосуванням методу консолідації» вимагала перегляду і доопрацювання Конкордата 1975р.

В новій редакції Конкордата від 1983 р. (т. з. «Принципи нагляду за іноземними установами банків») містився ряд нових універсальних рекомендацій, які могли бути використані наглядовими органами усіх країн. Вперше було зазначено, що транснаціональна банківська група може очолюватися нефінансовою (наприклад, промисловою) холдинговою компанією. Крім того, до складу банківської групи в якості учасників можуть входити такі холдингові компанії і нефінансові організації. Таким чином, було визнано, що для здійснення ефективного консолідованого нагляду за діяльністю банківської групи необхідно розглядати усіх її членів незалежно від їх основного виду діяльності. При цьому, органам банківського нагляду рекомендувалася співпраця з органами нагляду за іншими фінансовими або нефінансовими організаціями і, у разі неможливості реалізації цього положення, розробити заходи по обмеженню ризиків банківської групи, які

несе в собі діяльність організацій, особливо нефінансових.

Нова редакція базувалася на двох засадничих принципах: перший – жодна транскордонна банківська установа не повинна уникнути нагляду; другий – нагляд має бути належним. Другий принцип Конкордата 1983 р. «нагляд має бути належним» – припускає, що за транснаціональною банківською групою здійснюють нагляд як органи нагляду материнського банку, так і наглядові органи транскордонної банківської установи, і вони несуть спільну відповідальність за діяльність такої групи.

Конкордат 1983 р. також акцентував увагу на окремих аспектах консолідованого нагляду, зокрема, наголошувалося, що принцип консолідованого нагляду полягає в тому, що материнський (головний) банк і орган нагляду країни його походження повинні контролювати ризики, що виникають у банківській групі загалом і її учасників, включаючи концентрацію ризиків, якість активів, достатність капіталу стосовно усієї банківської групи, незалежно від того, на якій території здійснюють діяльність її члени. В той же час, нагляд за банками, що входять до складу банківської групи, повинен продовжувати здійснюватися і на індивідуальній основі, оскільки консолідований нагляд є лише його додатковим інструментом. Реалізація викладених положень цілком можлива лише за наявності доступу у органу нагляду материнського банку і самого материнського банку до інформації про діяльність транскордонної установи.

У практиці можуть виникати нестандартні ситуації, які не охоплені Конкордатом 1983 р. У таких випадках наглядові органи повинні виробити спільний план дій для забезпечення належного нагляду за діяльністю транскордонної банківської установи. Конкордат в цій редакції застосовувався на протязі майже 10 років.

Наступний етап активного розвитку консолідованого нагляду відбувався у 90-х рр. ХХ ст., що в першу чергу було викликане структурними змінами в діяльності фінансових ринків і виникненням фінансових конгломератів, які здійснювали свою діяльність, щонайменше, на двох різних

сегментах міжнародного фінансового ринку з трьох (банківському, страховому або цінних паперів) [125, 55].

Так, в 1990 році Базельський комітет та Офшорна Група банківських супервайзорів (The Offshore Group of Banking Supervisors) урегулювали відносини щодо обміну інформацією між наглядовими органами – «Information flows between banking supervisory authorities» (Supplement to the «Concordat 1983»). Новий імпульс до розвитку міжнародної співпраці був отриманий в результаті третьої міжнародної банківської кризи, викликані крахом найбільшого британського банку «Банк міжнародного кредиту і торгівлі» (The Bank of Credit and Commerce International) в 1991 р.

До моменту закриття цей банк мав мережу філій і дочірніх банків по всьому світу, його активи перевищували 20 млрд. доларів США. Закриття банку відбулося в результаті виявлення численних порушень в його діяльності, що виявилися у фальсифікації бухгалтерської звітності, у використанні підставних осіб для незаконного придбання банків в США, в приховуванні великих збитків за допомогою фінансових махінацій. На чолі глобальної банківської мережі «Банку міжнародного кредиту і торгівлі» стояла холдингова компанія, зареєстрована в Люксембурзі, зі значною часткою операцій холдингу і дочірніх банків у Великобританії. Проте, ні компетентна влада Люксембурга, ні компетентна влада Великобританії не були готові до здійснення нагляду на консолідованій основі.

Крах «Банку міжнародного кредиту і торгівлі» виявив цілий ряд недоліків в міжнародно-правовому режимі банківського регулювання, а саме: відсутність консолідованого нагляду, здійснюваного одним компетентним органом; невиправдане широке використання офшорних центрів банківського бізнесу, що поєднують досить суворі закони про банківську таємницю із слабким банківським надглядом; неадекватна співпраця в сфері обміну інформацією між органами банківського нагляду різних держав. Усе вищевикладене зумовило розробку і прийняття Базельським комітетом в 1992 р. нового документу про подальший розвиток співпраці по надглядом за

банками, що здійснюють міжнародні операції. Цей документ під назвою «Мінімальні стандарти по нагляду за міжнародними банківськими групами і їх транскордонними установами» визначив чотири правила [173]:

1. Органи нагляду країни походження повинні бути здатними достатньою мірою виконувати функцію консолідованого нагляду за всіма міжнародними банками та банківськими групами без виключення.

2. Створення транскордонної банківської установи повинно здійснюватися з обопільної згоди органів держави перебування і держави походження.

3. Органи держави походження повинні мати право отримувати інформацію від транскордонної банківської установи, що функціонує на території держави перебування.

4. Якщо органи держави перебування виявлять неналежне виконання будь-якого з вищезгаданих стандартів, то вони можуть застосувати обмежувальні заходи аж до заборони створення транскордонної банківської установи на своїй території.

Проаналізувавши зміст «Мінімальних стандартів», можна стверджувати, що цей документ розвиває принципи, закладені в Конкордаті 1983 р., надаючи їм чіткішу спрямованість і розширюючи їх зміст. Подальший розвиток міжнародної співпраці в галузі правового регулювання банківської діяльності був визначений четвертою міжнародною банківською кризою, що стала наслідком краху одного з найбільших британських банків «Берінгс банк» (Barings Bank) в 1995 р. Цей банк стояв на чолі банківської групи (холдингу), що об'єднувала до моменту закриття більше 100 компаній по всьому світу, які здійснювали банківський бізнес і фондові операції, що носили транскордонний характер.

Спеціальне розслідування Банком Англії відносно причин краху «Берінгс банку» виявило свідомі помилкові та незаконні операції з похідними цінними паперами на фондових ринках Сінгапуру і Японії, здійснених дочірньою компанією «Берінгс банку», - «Берінгс Ф'ючерс

Сінгапур Лтд». (Barings Futures Singapore Ltd.). Ця дочірня компанія належала «Берінгс банку» опосередковано, оскільки була створена і контролювалася фінансовою компанією «Берінгс Секьюритіз Лтд». (Barings Securities Ltd.) яка, зі свого боку, безпосередньо належала банку. Така структура холдингу створила передумови, що наглядові органи Великобританії визнали можливим застосувати до банку і фінансової компанії принцип «соло консолідації» з метою надання ними фінансової звітності.

На практиці це означало, що фінансова компанія розглядалася як невід'ємна, нерозривна складова банку, що за задумом наглядових органів, у разі несприятливих обставин, змогла б допомогти швидкій ліквідації компанії і задоволенню вимог вкладників. Проте, «соло консолідація» дозволила безперешкодно переводити фінансові потоки з банку у фінансову компанію, яка використала їх для гри на фондових біржах Сінгапуру і Японії через посередництво своєї дочірньої фірми в Сінгапурі. В результаті махінацій в торгівлі похідними цінними паперами сукупні втрати банку склали до лютого 1995 р. 827 млн. фунтів стерлінгів (понад 1 млрд. доларів США). Після закриття банку і продажу його активів були задоволені вимоги усіх вкладників, проте утримувачі цінних паперів, емітованих банком, і учасники банку не отримали нічого [116].

Результатом четвертої міжнародної банківської кризи, спровокованої крахом «Берінгс банку» (1996) , новим імпульсом для розвитку міжнародної співпраці між наглядовими органами, Базельський комітет пропонує «Нагляд за транскордонною банківською діяльністю» - принципи 20, 23, 24, 25:

– принцип 20: Істотним елементом банківського нагляду є здатність наглядових органів здійснювати нагляд за банківською групою на консолідованій основі;

– принцип 23: Органи банківського нагляду мають здійснювати глобальний консолідований нагляд за банківськими установами, що здійснюють міжнародну діяльність, проводячи адекватний моніторинг і

застосовуючи відповідні пруденційні норми щодо всіх аспектів діяльності, здійснюваної цими банківськими установами в міжнародному масштабі, головним чином, через закордонні філії, спільні підприємства та дочірні установи;

– принцип 24: Ключовим компонентом консолідованого нагляду є встановлення контактів та обмін інформацією з іншими наглядовими органами, в першу чергу, з наглядовими органами у країнах місцезнаходження закордонних установ банків;

– принцип 25: Органи банківського нагляду повинні вимагати від іноземних банків здійснювати місцеві операції відповідно до тих же самих високих стандартів, що застосовуються до національних установ, і повинні мати повноваження щодо обміну інформацією з органами нагляду в країнах походження цих банків, яка необхідна з метою здійснення консолідованого нагляду.

У центрі уваги вирішувалися дві проблеми: по-перше, кардинальне покращення умов доступу органів держави походження (home country supervisors) до інформації про діяльність транскордонної банківської установи, що отримується від органів держави перебування (host country supervisors); по-друге, кардинальне покращення консолідованого нагляду за транскордонними банківськими установами як з боку органів держави походження, так і з боку органів держави перебування.

У документі зазначається, що ефективний консолідований нагляд безпосередньо обумовлений структурою інформаційних потоків від транскордонної банківської установи до наглядового органу держави походження. Такий інформаційний потік може бути розділений на наступні складові: 1) рух інформації від дочірнього банку або філії в материнський банк або головний офіс; 2) рух інформації від материнського банку або головного офісу до органів держави походження; 3) рух інформації від дочірнього банку або філії до органів держави перебування; 4) рух інформації від органів держави перебування до органів держави походження.

Доопрацьовані принципи консолідованого нагляду були інкорпоровані в редакцію «Core Principles for Effective Banking Supervision» (2006 р.) та модернізовані в «Core Principles Methodology» (принципи 24-25).

Відповідно до положень Базельських «Основних принципів ефективного банківського нагляду» консолідований нагляд включає в себе перевірки як банківської, так і небанківської діяльності, здійснюваної банком або напряду, або опосередковано – через дочірні або афілійовані організації, а також операції, здійснювані як місцевими, так і зарубіжними філіями. Органи нагляду повинні враховувати, що не фінансова діяльність банку чи групи може представляти ризики для банку. Наглядовим органам слід вирішити, які пруденційні вимоги будуть застосовуватися на неконсолідованій основі (тільки до банку), які – на консолідованій основі і, які – на обох основах. У всіх випадках при застосуванні своїх наглядових методів органи банківського нагляду повинні знати загальну структуру банківської організації чи групи. Органи нагляду повинні діяти узгоджено з іншими органами, відповідальними за нагляд над особливими компаніями в структурі організації.

Основний обов'язок органів нагляду країни материнського банку полягає в тому, щоб встановити, що материнський банк здійснює адекватний нагляд не тільки за своїми зарубіжними філіями, але й за своїми спільними підприємствами і дочірніми компаніями. Цей нагляд з боку материнського банку повинен містити нагляд за виконанням вимог внутрішнього контролю, отримання адекватного і регулярного потоку інформації й періодичну перевірку отриманої інформації. У багатьох випадках зарубіжні філії можуть здійснювати діяльність, що докорінно відрізняється від операцій банку в країні походження. Отже, органи банківського нагляду повинні визначити, що банк має досвід, необхідний для здійснення цієї діяльності безпечним та надійним чином.

Напрацювання Базельського комітету знайшли відображення в суто європейських банківських правових документах - Директивах ЄС [191-196] –

табл. 1.3.

Як продовження та розширення нормативно-правової бази згаданих Директив ЄС варто вказати на такі ключові документи «Звіт та рекомендації Групи з питань санації транскордонних банків» (Базельський комітет з банківського нагляду, березень 2010 р. [181]), «Принципи нагляду за діяльністю фінансових конгломератів», Об'єднаний форум (Базельський комітет з банківського нагляду, Міжнародна організація комісії з цінних паперів, Міжнародна організація органів нагляду за страховою діяльністю для банку Міжнародних розрахунків Базель, вересень 2012 р. [178]), «Міжсекторний огляд ідентифікації концентрації ризиків та управління ними в масштабі групи» (Об'єднаний форум, квітень 2008 р. [153]).

Таблиця 1.3 – Нормативно-правова база країн ЄС щодо здійснення консолідованого нагляду за банківською діяльністю

№з/п	Директива	Назва директиви
1	2	3
1	Директива 83/350/ЄС	Про нагляд за кредитними установами на консолідованій основі
2	Директива 92/30/ЄС	Про нагляд за кредитними установами на консолідованій основі
3	Директива 2000/12/ЄС	Директива консолідації банківської діяльності
4	Директива 2002/87/ЄС	Директива фінансових конгломератів
5	Директива 2006/48/ЄС	Про започаткування та здійснення діяльності кредитних установ
6	Директива 2006/49/ЄС	Про достатність основного капіталу інвестиційних компаній та кредитних установ
7	Директива 2013/36/ЄС	Про доступ до діяльності кредитних установ та пруденційний нагляд по відношенню до кредитних установ та інвестиційних фірм
8	Директива 2013/575/ЄС	Про пруденційні вимоги до кредитних установ та інвестиційних фірм

Джерело: складено автором на основі [191-196]

Консолідований нагляд, що покликаний надавати оцінку фінансових можливостей та стійкості всієї банківської групи (груп) і окремо взятого банку

(банків) – учасника (учасників), в різних країнах реалізується з різною інтенсивністю та масштабами здійснення. Існують також і країни, в яких нагляд на консолідованій основі не практикується [9, 21].

Мінімальні стандарти з нагляду за міжнародними банківськими групами та їх транскордонними установами, видано базельським Комітетом з банківського нагляду у липні 1992 р., якими сформовано чотири основних принципи організації нагляду [144]:

1. Всі міжнародні банки повинні бути під наглядом у своїй країні. Орган, який здійснює консолідований нагляд на національному рівні, має право заборонити корпоративні структури, які перешкоджають нагляду.

2. Створення транскордонної банківської установи має отримати попередню згоду приймаючої країни і країни базування органу влади.

3. Органи державного управління повинні мати право збирати інформацію від транскордонних банківських установ.

4. Якщо приймаюча країна визначає, що будь-який із цих трьох стандартів не задовольняється, то відповідно, може вводити обмежувальні заходи або заборони на створення банківських офісів.

Перелік основних (базових) принципів консолідованого банківського нагляду включає наступні [151]:

1. Попередні умови для ефективного банківського нагляду. Ефективна система банківського нагляду повинна мати чіткі обов'язки та завдання для кожної установи, що беруть участь у нагляді за банківськими організаціями. Кожне таке агентство повинно володіти незалежністю, достатніми ресурсами. Механізми обміну інформацією між наглядовими органами та забезпечення конфіденційності такої інформації повинні бути налагоджені.

2. Ліцензування і структура. Допустимі умови діяльності установ, які ліцензуються та підлягають нагляду, як банки, мають бути чітко визначені.

3. Ліцензуючий орган повинен мати право встановлювати критерії і відхиляти заявки закладів, які не відповідають встановленим стандартам.

Процес ліцензування як мінімум повинен включати оцінку банківської організації в структурі власників, директорів і старшого менеджменту, її операційних планів та здійснення внутрішнього контролю.

4. Банківський орган, що здійснює нагляд, повинен мати повноваження по розгляду і відхиленню будь-яких пропозицій, щодо передачі власності або контрольних пакетів акцій в існуючих банках іншим сторонам.

5. Банківський нагляд повинен встановлювати реалістичні мінімальні вимоги достатності капіталу для всіх банків.

6. Невід'ємною частиною будь-якої системи нагляду є оцінка діяльності банку, щодо кредитної та інвестиційної діяльності.

7. Банківський нагляд повинен бути зорієнтований на те, що банки встановлюють і дотримуються адекватної політики, практики і процедур оцінки якості активів і адекватності резервів на можливі втрати та резервів на втрати за кредитами.

8. Банківський нагляд повинен бути зорієнтований на те, що банки мають інформаційні системи управління, які дозволяють керівництву виявляти концентрації в портфелі, і керівники мають встановити пруденційні ліміти для обмеження банківських ризиків по окремим позичальникам або групам пов'язаних позичальників.

Кількісна складова консолідованого нагляду містить оцінку елементів банківських операцій, що дозволяє наглядовому органу оцінити фінансовий стан і результати діяльності групи. Щоквартально подаються пруденційні звіти, що об'єднують інформацію щодо активів, пасивів та позабалансовий лист позицій членів банківської групи (баланс, звіт про прибутки тощо), як єдиного господарюючого суб'єкта, що дозволяє застосувати стандарти нагляду на рівень усієї банківської групи. Для забезпечення ефективної діяльності ліцензіатів, застосовуються окремі коефіцієнти/норми для консолідованої звітності [145]:

I. Нормативи достатності капіталу, що включають:

- нормативи достатності та структури капіталу всередині групи;

- диверсифікацію фінансового ризику в групі.

II. Нормативи кредитного ризику. Індивідуальні ліцензії є об'єктом регулювання, які обмежують кредитні ризики окремого контрагента або групи пов'язаних контрагентів. Метою обмеження є запобігання великих втрат ліцензіата в результаті невиконання індивідуальних цілей, в силу настання непередбачених подій [190].

III. Нормативи, що застосовуються для пов'язаних сторін. По відношенню до пов'язаних сторін банку, головним завданням є усунення конфліктних інтересів та запобігання зловживань, що виникають по банківських операціях [190].

За загальною практикою, всі консолідовані пруденційні звіти подаються на регулярній основі засновниками фінансових груп або підгруп, фінансовими холдинговими компаніями й в обов'язковому порядку містять:

- балансовий лист (Звіт про активи і пасиви);
- P&L (Звіт про доходи і витрати);
- інформацію про інвестиції;
- інформацію про кредити та заборгованість клієнтів;
- інформацію про достатність капіталу;
- інформацію про угоди;
- інформацію про пов'язані сторони впливу. Ліцензіати повинні

також надавати інформацію з питань корпоративного управління групами ризику і внутрішнього контролю.

Попри те, що все ще існують певні розбіжності у вимогах до розрахунку необхідного розміру капіталу та способів поглинання ризиків, які пропонуються різними міжнародними секторальними регуляторами, останнім часом спостерігається зближення норм нагляду за учасниками фінансових груп/конгломератів – детально в табл. 1.4.

Отже, як бачимо з нижче наведеної таблиці, на даний момент відбувається конвергенція міжнародних норм в сфері регулювання різних секторів фінансового ринку: банківського, страхового та фондового ринків.

Аналогічно триває процес упорядкування національних норм до єдиного міжнародного регулятивного стандарту. Так, наприкінці 2012 року голови держав і урядів 27 країн-членів Європейського Союзу ухвалили рішення щодо створення Європейського банківського союзу (чинне з 2014 р.). Аналітики оцінили його як узаконене створення єдиного наглядового механізму [33, 130]. Відтоді і до сьогодні триває плановий перехід усіх країн-членів ЄС на систему єдиного консолідованого нагляду, в рамках якої дедалі більше центробанків розширюють обсяги своїх наглядових повноважень.

Таблиця 1.4 – Напрямки конвергенції міжнародних фінансових стандартів у сфері консолідованого нагляду

Основні напрямки:	1. Базові положення регуляторного управління	2. Межі нагляду	3. Процедура здійснення	4. Фінансові критерії стабільності й безпечності
Першоджерела:				
Core Principles for Effective Banking Supervision [152]	Ст. 1, 19	Ст. 2, 3, 4, 6, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 24, 25	Ст. 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14	Ст. 15, 21
Insurance Core Principles [170]	Ст. 1	Ст. 2, 3, 4, 5, 12, 13, 15, 16, 17	Ст. 6, 7, 9, 10	Ст. 11, 16
Objectives and Principles of Securities Regulation [176]	Ст. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7	Ст. 8, 9, 10, 11, 12, 13, 29	Ст. 17, 18, 20, 21, 22, 23, 25, 27	Ст. 14, 15, 16, 19, 24, 26, 28, 30
Зміст:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Цілі регулювання ▪ Незалежність та адекватні ресурси ▪ Повноваження та можливості регулятора ▪ Чіткість та прозорість регуляторного процесу ▪ Зовнішня участь 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Управління ризиками ▪ Концентрація ризику ▪ Вимоги до капіталу ▪ Корпоративне управління ▪ Внутрішній контроль 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Нагляд за групами ▪ Моніторинг та інспекцій] на місці ▪ Звітування наглядових органів ▪ Примусове виконання ▪ Співпраця та обмін інформацією ▪ Конфіденційність ▪ Ліцензування, передача власності та корпоративний контроль ▪ Кваліфікація 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ринки (цілісність та фінансові зловживання) ▪ Захист клієнта ▪ Інформація, розкриття та прозорість

Джерело: систематизовано автором за [152, 170, 176; 157]

Налагодження умов взаємодії між Центральним банком та наглядовим органом реалізується на основі: меморандуму про взаєморозуміння та угод про співпрацю. У багатьох європейських країнах створено єдиний регулятор фінансового сектора, а саме: у Австрії, Данії, Естонії, Латвії, Німеччині, Словаччині, Швейцарії та інших – табл. 1.5.

Таблиця 1.5 – Моделі консолідованого нагляду зарубіжних країн

№з/п	Країна	Назва моделі	Кількість нагляд. органів	Регулятор
1	2	3	4	5
1	Австрія	Єдиного нагляду	1	Нагляд за фінансовим ринком (FMA)
2	Великобританія	Єдиного нагляду	1	Управління з фінансових послуг (Financial Services Authority)
3	Данія	Єдиного нагляду	1	Danish Financial Supervisory Authority
4	Німеччина	Єдиного нагляду	1	Федеральне управління фінансового нагляду (Federal Financial Supervisory Authority (BAFin))
5	Японія	Єдиного нагляду	1	Агентство з фінансових послуг (Financial Services Agency (FSA))
6	Польща	Єдиного нагляду	1	Народний банк Польщі, Комісія з банківського нагляду (Naradowy Bank Polski (NBP) Commission for Banking Supervision)
7	Швейцарія	Єдиного нагляду	1	Швейцарський Наглядовий Орган Фінансового Ринку (Swiss Financial Market Supervisory Authority)

Джерело: складено автором на основі [30, 45, 60]

Типові повноваження органів банківського нагляду у сфері консолідованого нагляду в іноземних країнах включають в себе можливість [87, 384]: 1) вимагати від банківських (фінансових) холдингових компаній або від банківських груп дотримуватися жорстких стандартів корпоративного управління, створення систем управління ризиками та внутрішнього контролю; 2) застосовувати заходи примусу до фінансових груп у разі порушення банківського законодавства.

Світове співтовариство більшості країн світу на національному рівні

вже сформувало пакети нормативно-правових регламентів здійснення нагляду на консолідованій основі за банками. Аналогічний процес було розпочато й в Україні 19 травня 2011 р., коли Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо нагляду на консолідованій основі)» [96]. Детально даний етап становлення консолідованого нагляду в Україні розглядається в п. 2.1 дисертаційної роботи, нормативно-правове забезпечення та вади наглядового процесу охарактеризовано в п. 2.2, ефективність діяльності банківських груп в Україні висвітлено в п. 2.3.

Консолідований нагляд небанківських фінансових установ в Україні здійснюється на основі Концепції консолідованого нагляду за діяльністю учасників небанківських фінансових груп відповідно до Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 07.06.2012 №795» [108].

В якості елементів системи забезпечення нагляду на консолідованій основі можна назвати: 1) механізм визначення структури фінансової групи, правового статусу та частки в активах групи окремих її учасників; 2) процес періодичного отримання від учасників фінансової групи або контролера фінансової групи фінансової звітності; 3) системи управління фінансовою групою, центри прийняття фінансових рішень та системи управління ризиками; 4) контролю виконання групою та її учасниками пруденційних нормативів, в т.ч. шляхом планових і позапланових перевірок; 5) порядок подачі фінансової звітності банківських і небанківських учасників групи; 6) отримання в установленому порядку та строки фінансової звітності учасників небанківської фінансової групи та/або консолідованої фінансової звітності тощо.

Загострення проблеми глобалізації фінансових ринків та підвищеної вразливості внаслідок інтеграційних процесів національних фінансових систем призвело до виділення категорії «системно значущі фінансові інститути» та регулювання їх діяльності на наднаціональному рівні.

Спровокована банкрутством Lehman Brothers криза глобальної фінансової системи 2008-2009 рр. загострила проблему невідконтрольності національному регуляторів великих гравців фінансового ринку. Омана виявилася в докризовій безпечності центробанків до проблеми «занадто значимий фінансовий інститут, щоб збанкрутувати» (too big to fail). З іншого боку, її загострила несумлінна (необгрунтовано ризикова) поведінка системоутворюючих фінансових інститутів (moral hazard risk) на фоні непрямой чи прямої підтримки держави. Відсутність систем адекватного ризик-менеджменту, як підсумок, привело до зниження вартості банківських запозичень.

Системно значущими можуть бути визнані такі інститути [179; 117, с.129], оскільки погіршення їх фінансового становища або порушення діяльності може завдати істотної шкоди фінансовій системі та економіці:

- фінансові організації (банки, банківські групи, страхові компанії);
- інфраструктурні організації фінансового ринку (центральный депозитарій; ключові контрагенти; системно значущі платіжні системи; системи розрахунків за операціями з цінними паперами; торгові депозитарії).

Для визначення переліку глобальних системно значимих банків та банківських груп Базельським комітетом з банківського нагляду використовується скоринговий підхід, зокрема, п'ять категорій [161]:

- 1) розмір глобальних системно значимих банків;
- 2) взаємопов'язаність глобальних системно значимих банків;
- 3) транскордонна діяльність;
- 4) «замінюваність»;
- 5) комплексність (складність) операцій.

Поновлюваний список глобальних системно значимих банків публікується на щорічній основі.

Рамкові зустрічі лідерів країн «Групи 20» (Піттсбург, 2009 р.; Сеул, 2010 р.) визначили заходи з посилення нагляду (підвищення інтенсивності та

ефективності контролю та нагляду) і відповідальність за несумлінну поведінку системно значущих фінансових інститутів [117, с.129].

Реалізований міжнародними організаціями проект щодо системно значущих фінансових інститутів складається з 4 основних напрямків:

- 1) підвищення інтенсивності та ефективності контролю та нагляду за системно значущими фінансовими установами;
- 2) ефективне врегулювання неспроможності фінансових інститутів (банків, страхових компаній, об'єктів інфраструктури фінансових ринків) без залучення коштів платників податків;
- 3) введення додаткових вимог до достатності капіталу;
- 4) підвищення стійкості системно значимих об'єктів інфраструктури фінансового ринку.

В результаті застосування методики та кластерного аналізу Базельським комітетом з банківського нагляду були сформовані п'ять груп глобальних системно значимих банків для встановлення значень показника додаткових вимог до величини достатності капіталу: 1% («нижня» група), 1,5% (друга група), 2,0% (третя група), 2,5% (четверта група) 3,5% (група «верхня», порожня). Додаткові вимоги до капіталу можуть бути реалізовані тільки основним базовим капіталом (core tier), в який входять тільки звичайні акції та нерозподілений прибуток) і будуть використовуватися як частина буфера консервації капіталу (не сумуються з нормативом достатності основного базового капіталу, визначають обмеження по розподілу чистого прибутку) [181, С.129-130].

Підвищені вимоги щодо достатності капіталу глобальних системно значущих банків застосовуються з 2014 р. (вводяться поетапно до 2019 р.). Глобальні фінансові установи також зобов'язані дотримуватися підвищених вимог щодо систем управління ризиками, агрегування даних, контролю ризиків і внутрішнього контролю [171].

Не варто забувати про лоббійовані Великобританією, Німеччиною, Швецією та США, поряд з підвищенням вимог до достатності капіталу

(додаткового буферу), пропозиції щодо застосування податків (внесків у спеціальні фонди для уникнення перекладання витрат з порятунку фінансових установ на платників податків). Остання норма донедавна не знайшла достатньої підтримки серед країн «Групи 20», що не означає неможливості повернення до даного питання в найближчій перспективі [117].

Позитивним досвідом національного регулювання стало те, що методика визначення переліку глобальних системно значимих банків лягла в основу розроблених методик для виявлення національних системно значимих банків і методики ідентифікації глобальних системно значущих страхових компаній. Ключові положення Керівництва [171] є основою для розробки режимів врегулювання неплатоспроможності як фінансових організацій, так і суб'єктів інфраструктури фінансових ринків.

Як було визначено вище, популяризації інституту мегарегулятора сприяла консолідація в фінансовому секторі, розвитку гібридних фінансових інструментів та формування диверсифікованих фінансових холдингів і конгломератів. Позитивна практика монополізації на фінансовому ринку регулятивної функції призвела до того стрімкого зростання в світі кількості мегарегуляторів з кількох унікальних випадків на початку 1980-х років до трьох десятків в кінці 2000-х років. Станом на 2016 рік кількість мегарегуляторів досягала шести десятків організацій. Таким чином, інститут мегарегулятора існує в 39% суверенних держав (щодо 161 країни з національними валютами та власними фінансовими політиками). В країнах без мегарегулятора влада створила надвідомчі структури в формі рад чи комітетів або ввела міжвідомчі координаційні процедури.

Кінцева мета створення інтегрованої моделі фінансового регулювання і нагляду полягає в забезпеченні стійкості фінансового сектора, загалом, як на макропруденційному рівні (мінімізація системного ризику фінансового сектора), так і на мікропруденційному рівні (підтримка стабільного фінансового стану окремих фінансових посередників для захисту інтересів вкладників, кредиторів і інвесторів).

До найбільш суттєвих переваг мегарегулятора прихильники інтегрованої моделі банківського нагляду відносять [30]: формування цілісної стратегії розвитку фінансового сектора; організація нагляду на консолідованій основі за фінансовими групами (конгломератами); забезпечення ефективного аналізу макропруденційних ризиків, що впливають на фінансовий сектор; уніфікація підходів до регулювання і нагляду за окремими сегментами фінансового сектора; мінімізація можливостей арбітражу регулюючих норм; посилення відповідальності та підзвітності наглядового напрямку діяльності органу регулювання; скорочення бюджетних витрат в результаті економії на масштабі діяльності органу регулювання; розробка комплексних антикризових планів і програм реструктуризації фінансового сектора в разі кризи.

Тобто, інтегровані функції мегарегулятора відповідають за усунення певного типу недоліків ринкової економіки або поведінки економічних агентів: системні ризики, мікроекономічні проблеми (інформаційна асиметрія і проблема помилкового вибору), ризик безвідповідальної поведінки, прагнення ринку до концентрації і ослаблення конкуренції і включають:

- 1) макропруденційну політику;
- 2) мікропруденційне регулювання і нагляд;
- 3) нагляд за дотриманням правил корпоративної поведінки;
- 4) захист прав споживачів фінансових послуг;
- 5) забезпечення справедливої конкуренції у фінансовому секторі.

У більшості країн макропруденційною політикою займається центральний банк, в той час як мікропруденційні питання зосереджені в фінансових агентствах, а проблеми конкуренції - в спеціалізованих антимонопольних органах. Нами було встановлено, що конфігурація національних органів регулювання відображає безліч факторів, включаючи історичний розвиток, структуру фінансового сектора, політичну систему, ділові традиції і звичаї, а також розмір економіки і обслуговуючого її фінансового сектора. Однак, варто відзначити, що проблеми регулювання

фінансових ринків деякі держави ефективно вирішують і без переходу до мегарегулятора. Порівняння крайніх точок зору щодо доцільності запровадження мегарегулятора містить табл. 1.6.

Таблиця 1.6 – Порівняння аргументів «за» та «проти» мегарегулятора

Позитивні ефекти мегарегулятора	Потенційні загрози мегарегулятора
1	2
Комплексний контроль, тобто подолання фрагментарності контролю	Зниження ефективності контролю на початковому етапі
Економія від масштабу – уникнення подвійного дублювання збору інформації та контролю заходів впливу	Ефект від масштабу може нівелюватись не гармонізованим законодавством
Єдині стандарти	Ризик «недобросовісної поведінки» регулятора щодо різних секторів учасників
Підзвітність та прозорість регулювання	Ілюзія, що всі учасники фінансового ринку захищені однаково
Гнучкість регулювання з огляду на законотворчу ініціативу регулятора	Мегарегулятор може виявитися занадто жорсткою та бюрократичною організацією

Джерело: систематизовано автором за [18, 60, 92]

Зважаючи на вищевикладене, не можливо однозначно зробити висновок, що галузева модель вичерпала себе. Основний напрямок її модернізації – налагодження співпраці та координації зусиль галузевих регуляторів шляхом створення колегій регуляторів, посилення незалежності НБУ від політичного тиску та підвищення прозорості структури власності в Україні.

Перспективи розвитку міжнародного консолідованого нагляду визначаються накопиченим потенціалом невирішених раніше проблем. Так, за останні 20 років перед кризою 2008 р., фінансовий сектор був різко консолідований, зокрема великі банки переважали на великих сегментах ринку. Кращі інженери, фізики, економісти були залучені до розробки складних фінансових продуктів та моделей управління ризиками, намагаючись заробити «хороші гроші» на зростаючому тренді. Значні фінансові вливання та інтелектуальна активність призвела до «фінансової бульбашки» 2008 року, спровокувавши чергову світову економічну кризу.

На сьогодні, надмірний фінансовий потенціал, сконцентрований в банківському секторі, не зник одночасно з кризою 2008 р. Попри незначне скорочення, спостерігається надмірна залежність економіки від банківського сектора, його сильний політичний вплив, значні фонди оплати праці та кількість інститутів. Крім того, банківський сектор на даний час переживає фундаментальний якісний перехід: все більше фінансових послуг пропонуються за межами традиційного банківського сектора. Криптовалюти, фінтех та «тіньові банки» створюють додатковий тиск на консолідацію банківського сектора.

За даними «Доповіді з питань глобальної фінансової стабільності» Міжнародного валютного фонду (МВФ, жовтень 2017), у банківському секторі знову накопичуються ризики: діра в капіталі європейських банків оцінюється в 500 млрд. євро. Банки, на які припадає приблизно \$ 17 трлн. активів, або приблизно одна третина загальної суми активів ГСЗБ (глобальних системно значущих банків), можуть як і раніше мати недостатній для довгострокової стійкості рівень прибутку навіть в 2019 році. Це стосується ряду потужних фінансових груп, які очікувано отримають прибуток нижчий від середнього – Deutsche Bank, Barclays, Citigroup, Societe Generale, Unicredit, Standard Chartered Bank (SCB), Sumitomo Mitsui Financial Group, Mitsubishi UFJ Financial Group, Mizuho Financial Group [160, р. 11-12].

В Україні тривають аналогічні процеси, тому ідентифікація та регулювання діяльності груп за участю банків, набуває особливого значення.

Висновки по розділу 1

1. Еволюція банківського нагляду на консолідованій основі, головною метою якої є забезпечення стабільності банківської системи, носить об'єктивний характер і має дуалістичну природу прагнення консолідованого банківського капіталу до подальшої глобальної концентрації та протидії ризикам такої концентрації з боку наднаціонального регулятора.

2. Систематизація існуючих підходів до визначення економічної сутності поняття «банківський нагляд на консолідованій основі» та специфіки його здійснення дозволяє трактувати його як наднаціональний механізм регулювання та нагляду за діяльністю груп за участю банків, суть якого полягає у формуванні однакових умов та критеріїв функціонування на території різних держав (національних фінансових ринків) великих учасників фінансового ринку з складною крос-галузевою та/або транскордонною структурою, відповідальність за ефективність якого трансформується на національні регулятори країн походження банківських груп/фінансових холдингів та має на меті обмеження внутрішньогрупових ризиків для стабільності самих банківських груп, національних фінансових систем та світової економіки.

3. Виділення різних рівнів консолідованого нагляду (автором виділяється індивідуальний, мікрорівень, мезорівень, макрорівень, наднаціональний рівень) дозволяє розкрити глибинну суть консолідованого нагляду, виходячи з інтересів регулятора та об'єкту нагляду.

4. Структурно-декомпозиційний аналіз різновидів груп консолідованого капіталу дозволяє зробити висновок про найбільш численну категорію банківських груп/банківських холдингових компаній/банківських конгломератів. Проте, широкого поширення набули й інші статутні та неформальні об'єднання капіталів з переважною діяльністю небанківських фінансових організацій і промислових компаній.

5. Усім типам міжгрупової взаємодії притаманні подібні види ризиків (у роботі виділяються транзакційний, моральний, репутаційний, ризик подвійного рефінансування, ризик зараження, ризик зменшення конкуренції та зловживання, ризик конфлікту інтересів). Таким чином, можна зробити висновок про ідентичні механізми оцінки загроз національній фінансовій системі методами консолідованого нагляду та спонукає розширити межі нагляду до «груп за участю банків».

6. Дослідження хронології становлення міжнародного

законодавства в сфері регулювання концентрації фінансового капіталу дозволяє зробити висновок, що правова база консолідованого нагляду формувалася як реакція на неспроможність засобами індивідуального нагляду контролювати ризики великих диверсифікованих та інтегрованих фінансово-кредитних установ з складною структурою власності та/або за їх участі у неформальних об'єднаннях. Останнє, за аналогією, можна вважати спробою антимонопольного регулювання фінансового сектору.

7. Світове співтовариство виробило механізм міжнародної гармонізації регуляторних процедур. Стандарти, які визначають безпечну та надійну діяльність банківських груп, розробляються на міжнародному рівні та трансформуються в національне законодавство більшості країн. Такі стандарти, в основному, мають форму принципів і рекомендацій, і з юридичної точки зору не є обов'язковими до виконання, проте існуючий механізм «добровільного» економічного примусу з боку МВФ, Світового банку та інших наднаціональних контролюючих органів стимулює створення приблизно однакових умов діяльності та регулювання великих фінансових гравців у кожній з країн.

Основні положення першого розділу дисертаційної роботи опубліковано автором у роботах [66, 67, 73, 71, 117].

РОЗДІЛ 2

БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД НА КОНСОЛІДОВАНІЙ ОСНОВІ В УКРАЇНІ

2.1 Становлення механізму ідентифікації та визнання банківських груп в Україні

Ідентифікація та визнання регулятором банківських груп, які діють в Україні, є відправною точкою для передбачення, оцінювання та управління ризиками банківської системи з боку консолідованого банківського капіталу. Її актуальність зростає із загостренням кризових явищ, обумовлених як внутрішніми процесами (наприклад, реструктуризацією банківської системи), так і зовнішніми (глобальними) чинникам (наприклад, посилення тиску з боку великих міжнародних банківських груп).

Становлення в Україні механізму нагляду за діяльністю банківських груп на консолідованій основі можна розглядати як логічний етап еволюції банківської системи (об'єкту банківського регулювання), усвідомлення нових принципів і задач, що стоять перед регулятором (розвитку суб'єкту банківського регулювання) та трансформації самих відносин в банківській системі під впливом транскордонної міграції банківського капіталу у консолідованій формі. Тобто, зважаючи на тему дисертаційного дослідження, будемо розглядати механізм ідентифікації та визнання банківських груп в Україні як складову нагляду на консолідованій основі, але не як статичну компоненту, а як динамічний елемент. В даному контексті важливим є розуміння середовища, тобто динаміки банківської системи взагалі та специфіки становлення сегменту банківських груп.

Починаючи від часів незалежності, банківська система України бурхливо розвивалася, спочатку за рахунок внутрішніх ресурсів (за рахунок національних банківських установ), потім із залученням іноземних банківських капіталів.

Ранній період становлення банківської системи України (1988 – 1999 рр.) характеризувався значною кількістю зареєстрованих, але непрацюючих

банків. Далі аналітики виділяють етап ранньої стабільності банківської системи України (2000 - 2008 рр.) та кризовий (2008 - 2011 рр.) [24, с. 119], стабільного зростання (2011-2014) і новий кризовий (2014 - 2017) [17, с. 119].

Статистика НБУ щодо кількості діючих банків ведеться з 2002 року і фіксує різке скорочення діючих банків зі 152 до 82 станом на 01.01.2008 р. на фоні збільшення їх активів з 628 млрд. грн. до 1 336,4 млрд. грн. Відтоді кристалізується регулятивна функція НБУ та виникає потреба в приведенні норм вітчизняного банківського законодавства до міжнародних стандартів.

В період 2000 - 2008 рр. намітилася тенденція збільшення національного банківського капіталу, створення груп за участю банків та інших учасників фінансового ринку, диверсифікація портфелів банківських послуг та входження з 2006 р. на вітчизняний ринок великих зарубіжних гравців. Якщо на поч. 2000 - 2004 рр. частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків становила 9,6 - 13,7%, на поч. 2005 р. вона вже сягнула 19,5%, а на 01.01.2007 р. становила 46,7% [24, с. 124].

До 2014 року чисельність банків, акумульованих ними активів та присутності іноземного капіталу продовжувала стрімко зростати – рис. 2.1.

Станом на 1 січня 2018 року в Україні функціонували 82 банки (без врахування неплатоспроможних банків), 38 банків мали іноземний капітал (39,6% від загальної кількості банків), із них 18 банків – зі 100 % іноземним капіталом [89]. Відповідно Закону по банках [95, ст. 2] банк з іноземним капіталом – це банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10%.

За період із 2014 по 2018 рік кількість банків з іноземним капіталом дещо зменшилася – з 49 до 38 банків, у тому числі зі 100 % іноземним капіталом – з 19 до 18 банків. При цьому частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків значна, а на окремі дати досягнула свого рекордного значення: станом на 01.01.2017 р. вона складала 32,6% (01.01.2017 – 55,5% , на 01.01.2016 – 43,3%, на 01.01.2014 р. 34,0%).

Саме в цей період (2010 - 2012 рр.) в Україні формується правове поле

для регламентації діяльності банківських груп, створюється відповідний орган НБУ по банківському нагляду на консолідованій основі, прописуються процедури та запроваджується механізм визнання банківських груп в Україні. Детальніше порядок ідентифікації учасників консолідованого банківського капіталу буде охарактеризовано нижче. Проте варто зважати, в яких умовах відбувалося його становлення. Якщо на заході основним завданням нагляду на консолідованій основі було обмеження ризиків, що виникають в банківській групі на стабільність банківської системи, то в реаліях України, введення механізму консолідованого нагляду співпало із зародженням внутрішньої банківської системної кризи. Каталізатором в даному процесі виступив тиск з боку транснаціональних банківських груп та політика НБУ з реструктуризації банківського сектору.

За підсумками фінансової статистики, діяльність банків в Україні не завжди забезпечувала достатню ліквідність фінансових установ і належний рівень їх прибутковості, якості кредитних портфелів та безпеки вкладників.

Нами ідентифіковано основні тенденції в діяльності банків України протягом останніх восьми років [63]:

- зростання обсягів активів та частки іноземного капіталу (рис. 2.1);
- погіршення якості кредитних портфелів банків починаючи з 2008 року (зростання частки простроченої заборгованості у загальній сумі кредитів з 1 до 24% – детально п. І.5 дод. А);
- перетікають банківські операції, які виходять за межі компетенції регулятора (НБУ) до інших регуляторів фінансового ринка через те, що регулювання простіше, вимоги до звітності та управління ризиками мінімальні;
- збитковість банківського сектору з 2010 року (крім 2012-2013 рр.);
- поступове підвищення капіталізації банків, зокрема за результатами діагностичного обстеження НБУ [63, с. 26], та реалізацією затверджених регулятором планів капіталізації починаючи з 2015 року;
- державна монополізація банківського сектора.

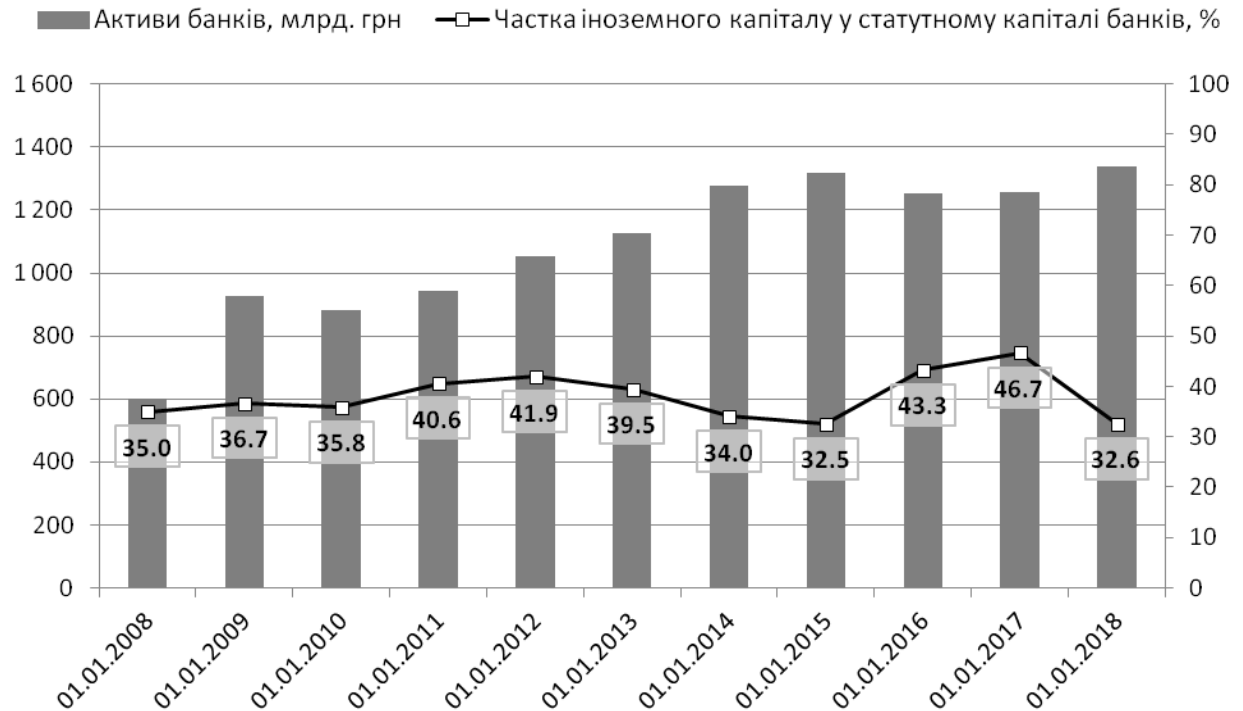

Рисунок 2.1 – Динаміка активів та частки іноземного капіталу платоспроможних банків в Україні, 2008 – 2018 рр.

Джерело: побудовано автором за даними НБУ [89]

Графіки на рис. 2.2 демонструють ознаки стагнації банківського сектору України: рентабельність/збитковість активів за 2008–2018 рр. в межах «-12,6»– «+1,0»%%; негативна динаміка активів в доларовому еквіваленті, різке скорочення кількості діючих банків в т.ч. на фоні рефінансування НБУ.

Починаючи з 2014 року відбувається різке скорочення кількості банків: із 180 на початок 2014 року до 82 на 01.01.2018 (табл. 2.1). Трикратне скорочення вартості активів банківської системи у валюті пояснюється курсовим ефектом (курс НБУ на 01.01.2014 р. 7.993 грн./дол.; на 01.01.2018 р. 28.067 грн./дол. - Додаток А).

Розглянемо більш детально рис. 2.2. Так, з 2010 року спостерігаємо «просідання» активів банківської системи і в гривневому, і в доларовому еквіваленті; тоді як загальна вартість активів на 01.01.2018 р. (1 336 млрд. грн.) перевищила на 1.5% рівень активів 2015 року (1 317 млрд. грн.).

Критичний період – 2015 рік.

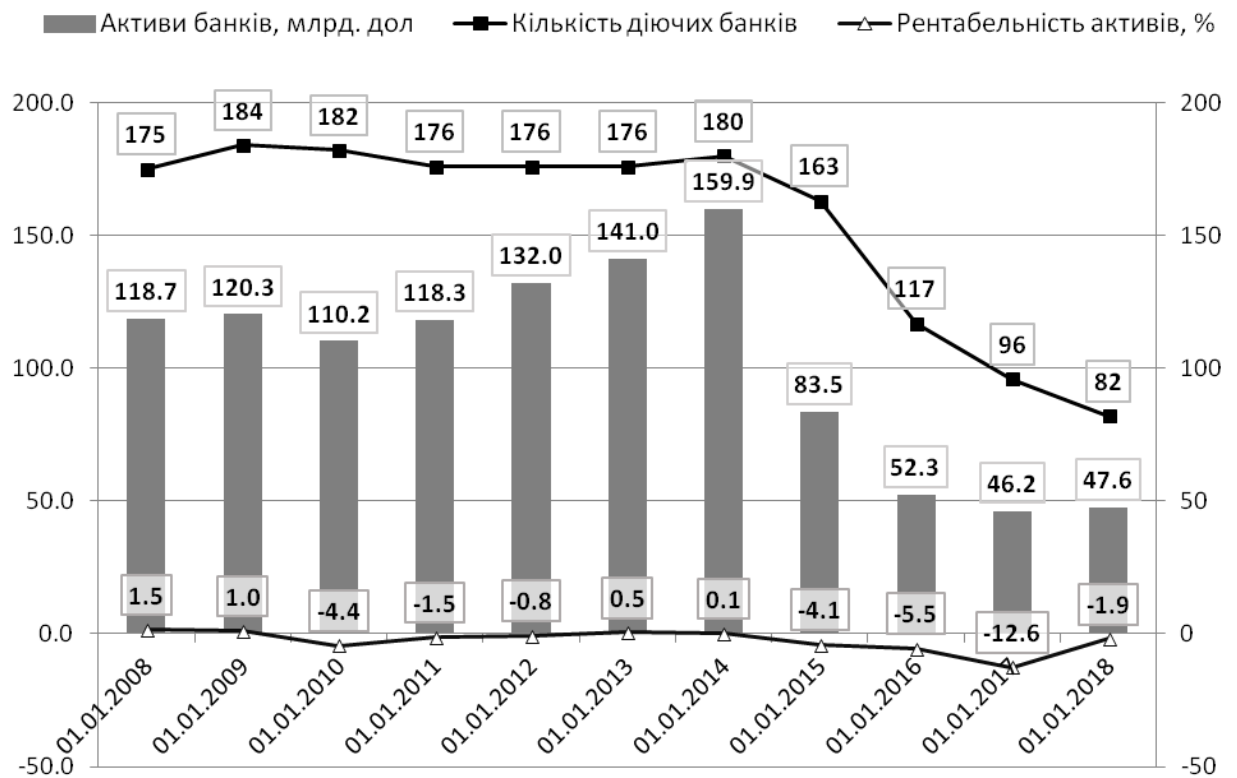

Рисунок 2.2 – Динаміка загальних показників банківської системи України, 2008 – 2018 рр.

Джерело: розрахунки автора за [84, 89]

В перерахунку на іноземну валюту банківський сектор України на 01.01.2018 р. ще не досяг рівня 2016 р. (47.6 млрд. дол. проти 52.3 млрд. дол. відповідно) та складає 57,0% від рівня поч. 2015 року або 29.8% від докризового 2014 р.

Зважаючи на дані попередніх графіків (рис. 2.1, 2.2) та табл. 2.1 є підстави сподіватися на рецесивні ознаки відновлення банківського сектору України, починаючи з 2017 року (зростання активних операцій банків, зменшення їх збитковості – з 12.6% до 1.9%). Значний вплив у формуванні розглянутих вище фінансових показників відіграють банки іноземних банківських груп та великі вітчизняні консолідовані учасники, змушені діяти зараз в жорстких конкурентних та регулятивних умовах.

НБУ декларується політика реформування банківської системи шляхом

її очищення від нежиттєздатних «банків-зомбі», схемних та непрозорих установ та проводиться докапіталізація дрібних фінансових установ.

Таблиця 2.1 – Кількість банківських установ в Україні

Назва показника	Період				
	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016*	01.01.2017*	01.01.2018*
Активи банківської системи, млрд. грн.	1 278,1	1 316,9	1 254,4	1 256,3	1 336,4
Кількість діючих банків	180	163	117	96	82
з них: з іноземним капіталом	49	51	41	38	38
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	19	19	17	17	18
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	34,0	32,5	43,3	46,7	32,6
Кількість банків іноземних банківських груп /ІБГ	н/д	н/д	24	25	23
Частка активів банків ІБГ до активів банківської системи	н/д	н/д	35,7	33,9	29,2
Кількість визнаних НБУ банківських груп в Україні (в т.ч. частково ІБГ)	17	16	19	20	30

* Без неплатоспроможних банків

Джерело: статистика НБУ, розрахунки автора [118, с.155]

Процеси концентрації вітчизняного фінансового капіталу та вихід на український ринок великих транснаціональних гравців змусили регулятора детально опрацьовувати питання впливу на стабільність банківської системи з боку фінансових холдингів та конгломератів. При цьому, міжнародне фінансове законодавство на початок ХХІ ст. вже мало відпрацьований інструментарій контролю з боку регулятора – банківський нагляд на консолідованій основі. Тому адаптація міжнародних норм консолідованого нагляду вбачалася найбільш оптимальним способом здобуття контролю над великими учасниками фінансового ринку з диверсифікованим портфелем фінансових послуг. Йшлося про так званий 4-х етапний механізм

впровадження консолідованого нагляду в Україні [12] – рис. 2.3:

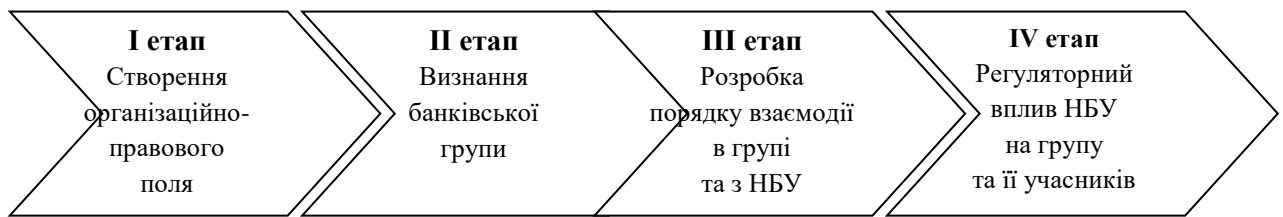

Рисунок 2.3 – Чотирьохетапна модель механізму нагляду на консолідованій основі в Україні

Джерело: побудовано автором за [12]

Авторами [12] передбачалося, що на першому етапі буде закладено організаційно-правові передумови здійснення консолідованого нагляду, а саме: конкретизовано сферу нагляду на консолідованій основі, визначено повноваження регулятора/ів, розроблено методичні засади для нагляду на консолідованій основі, та підготовлено форми звітності, методики їх аналізу та процедуру регуляторного впливу за наслідками нагляду. Об'єктом нагляду на консолідованій основі мали стати фінансові групи. Але, виходячи з їх поділу (фінансових груп) на банківські й небанківські та наявності трьох державних регуляторів (НБУ, Нацкомфінпослуг, НКЦПФР), законодавець пішов, на нашу думку, по досить демократичному шляху. На поділ консолідованого нагляду на три сфери/юрисдикції, віддавши кожному регулятору повноваження по створенню нормативно-правової бази нагляду на консолідованій основі «під себе». Детально організаційно-правове поле здійснення банківського нагляду на консолідованій основі буде проаналізовано нижче.

На другому етапі, за визначеним в попередньому пункті регламентом, за ініціативою банківської групи/відповідальної особи банківської групи чи НБУ повинно відбутися визнання регулятором банківської групи, погодження її контролера, а також ідентифікація основних характеристик банківської групи: визначення приналежності банківської групи (національна чи іноземна), складу підгруп (кредитно-інвестиційні, страхові, за

географічним критерієм), встановлення структури власності.

Третій етап передбачав формалізацію порядку взаємодії в групі та з НБУ, тобто розподіл повноважень і відповідальності за формування корпоративної ефективності та розподілу ризиків всередині групи між відповідальною особою і учасниками групи, а також порядок, підстави та черговість взаємодії відповідальної особи групи з НБУ.

Четвертий етап, найбільш тривалий, мав на меті регуляторний вплив НБУ на групу та реалізацію наглядових заходів (заходів впливу) щодо її учасників за результатами періодично здійснюваного дистанційного аналізу звітності групи та/або інспекційних перевірок учасників банківської групи, взаємодії з іншими державними регуляторами.

Якщо слідувати етапізації, наведеній на рис. 2.3, можна вважати Етап I впровадження в Україні нагляду на консолідованій основі пройденим шляхом адаптації норм міжнародного законодавства. Щоправда з певними елементами, які потребують удосконалення, а саме в частині приведення до вимог стандартів «Базель II» та «Базель III».

Етап II можна вважати на стадії завершення щодо первинного визнання тривалий час діючих на території України банківських груп та постійно актуальний для нових консолідованих учасників банківського ринку.

Відповідно, етап III актуальний для новостворюваних та вперше ідентифікованих/визнаних банківських груп. Етап IV актуальний та постійно здійснюваний процес з боку регулятора щодо відповідальних осіб банківських груп, самих банківських груп та їх учасників.

Погоджуючись із викладеним вище баченням [12], пропонуємо власне бачення періодизації розвитку банківського нагляду на консолідованій основі, наведене на рис. 2.4.

Відповідно до норм законодавства/підзаконних нормативно-правових актів у сфері банківського нагляду [95, 103] не всі банківські групи підлягають консолідованому нагляду, а лише: 1) визнані банківськими групами у встановленому порядку; 2) якщо на це є пряма вказівка про

застосування нагляду на консолідованій основі. Деталізуємо цей висновок.

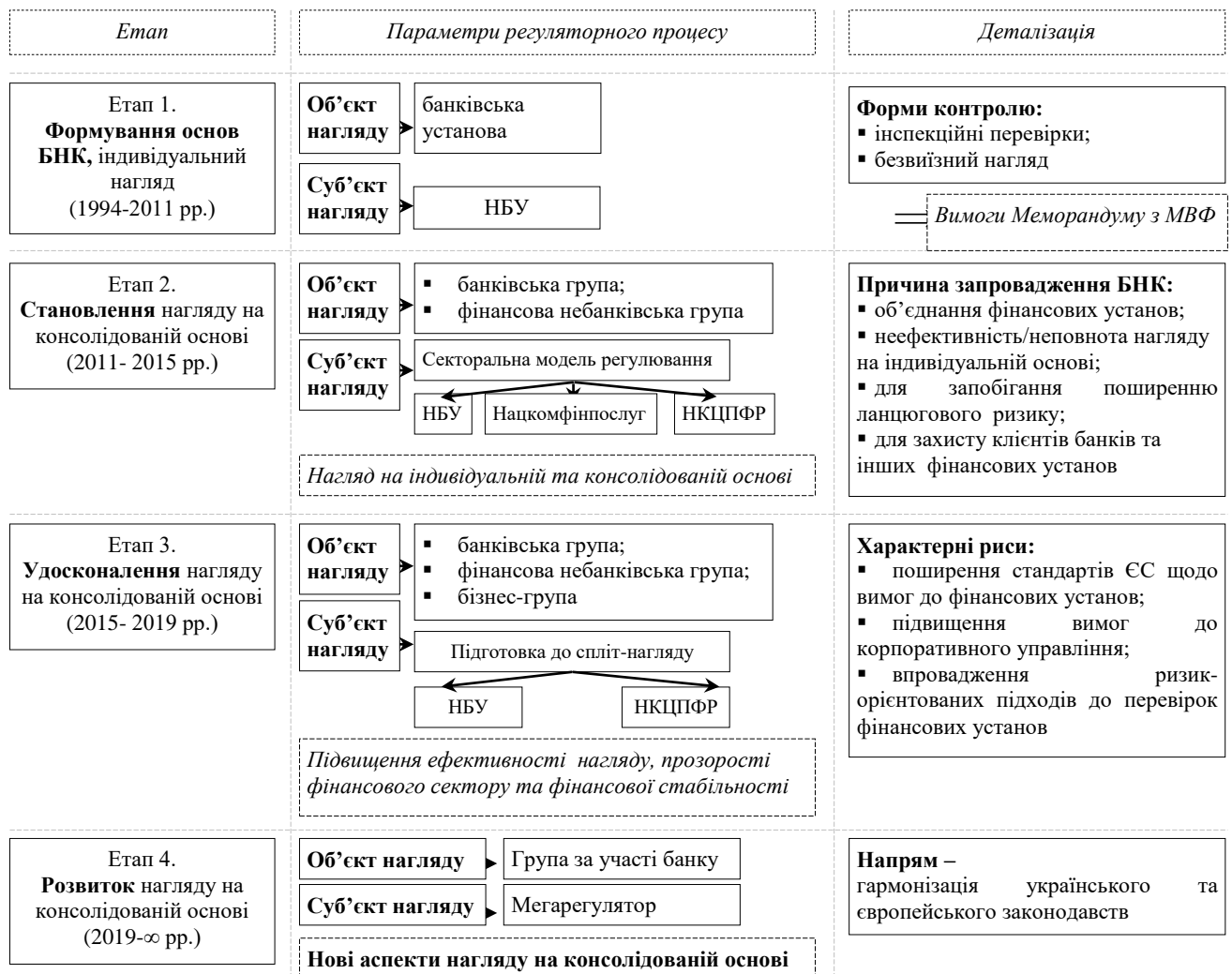

Рисунок 2.4 – Розвиток банківського нагляду на консолідованій основі в Україні

Джерело: авторська розробка

Основним нормативним документом, що регламентує спосіб, за яким визначається коло об'єктів, що підлягають застосуванню до них такої специфічної процедури (нагляду на консолідованій основі) є Положення №134 [103]. Мета положення – «впровадження нагляду на консолідованій основі», хоча, по суті, мова йде саме про визначення банку чи групи юридичних осіб такими, що належить до банківської групи. Тобто, правові норми положення поширюються на набуття/втрату банківською установою статусу «банківська група», що здійснюється в результаті самоідентифікації чи за наслідками аналітичної процедури НБУ; а також на визначення

структури банківської групи та погодження контролера [103]. Окрім того, наявність двох окремих розділів («Розділ II. Ідентифікація банківських груп» та «Розділ III. Визнання банківських груп») цього положення поділяє процедуру визначення банківської групи на два етапи, що потребує конкретизації розбіжностей між процесами «визнання» та «ідентифікація» стосовно банківських груп.

Статистичні дані щодо ідентифікації банківських груп свідчать, що офіційно визнаними банківськими групами в Україні було від 12 до 30 консолідованих фінансово-кредитних установ (рис. 2.5) [148, с.49].

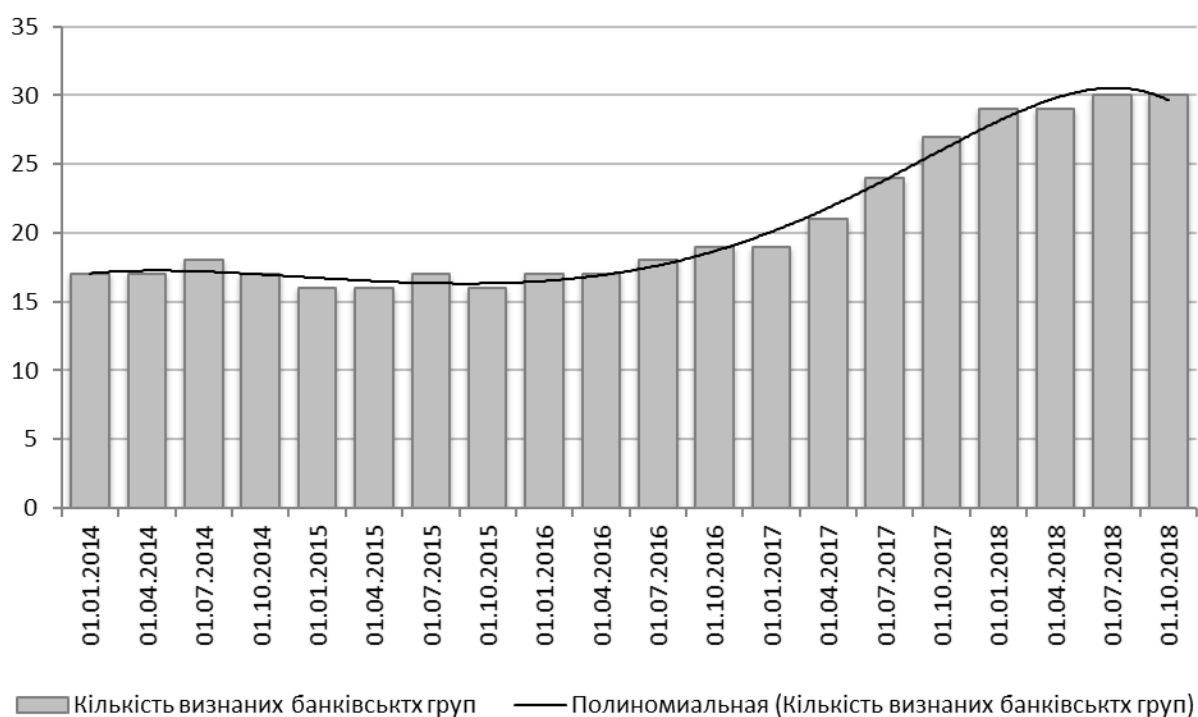

Рисунок 2.5 – Кількість визнаних банківських груп в Україні

Джерело: систематизовано автором за даними Національного банку України

Інформація про визнані в Україні банківські групи на регулярній основі оприлюднюється на офіційному сайті НБУ [7], статистичні дані про банківські групи станом на 01.12.2018 р. в Додаток Б.

За період з 2013 по 2018 рр. включно НБУ було визнано 37 банківських груп, зокрема: в 2013 р. 13 банківських груп, 2014 р. 2 БГ, 2015 р. 1

БГ, 2016 р. 6 БГ, 2017 р. 11 БГ, 2018 р. 4 БГ. Крім того, припинили існування 6 БГ, з них чотири, що були визнані у 2013 р. та до складу яких входили АТ «МЕТАБАНК»¹, АТ «ДЕЛЬТА БАНК»², ПАТ «ПІБ»³, АТ «СБЕРБАНК»⁴ та «УніКредит»⁵ (увійшла до складу «Альфа»), АТ«ПФБ»⁶.

Зазначимо, що процес визнання – це динамічна процедура. Так на момент здійснення аналізу тривала процедура визнання двох не ідентифікованих банківських груп, тому статистичні дані, наведені в Розділі 2, актуальні на певну фіксовану дату (період порівняння).

Як було зазначено вище, процес визнання банківських груп динамічний в часі: з 2012 р. постійно визнаних НБУ банківськими групами є 7 учасників консолідованого капіталу - групи за участю банків АТ КБ «ПРИВАТБАНК», АТ «ОЩАДБАНК», АТ «ОТП БАНК», ПАТ «КРЕДОБАНК», АТ «УКРСИББАНК», АТ «МЕГАБАНК», АБ «ПІВДЕННИЙ»⁷. Аналіз ефективності їх діяльності наведено в п. 2.3.

Слід зазначити, що діяльність регулятора щодо ідентифікації банківських груп/учасників банківських груп потребує своєчасного корегування і врахування еволюції відносин консолідованих учасників.

Як показує практика, банки найчастіше приймають участь або формують навколо себе складні горизонтально- або вертикально-інтегровані структури, переважно холдингового типу, інколи й інші статутні та неформальні об'єднання капіталів, із істотним впливом небанківських фінансових організацій та промислових компаній.

¹ Рішення НБУ № 363 від 02.09.2014

² Рішення НБУ № 464 від 30.09.2016

³ Рішення НБУ № 24 від 03.02.2017

⁴ Рішення НБУ № 414 від 15.12.2017

⁵ Рішення № 551 від 16.12.2016

⁶ Рішення № 06 від 15.01.2018

⁷ Перелік наведено в порядку зменшення статутного капіталу

Фахівцями Департаменту фінансової стабільності НБУ встановлено, що суттєві неформальні бізнес-зв'язки банківських структур несуть підвищені ризики. Згідно з оприлюдненими даними станом на 26.04.2018 майже 50% непрацюючих кредитів банків (NPL) припадає на 20 найбільших бізнес-груп (рис. 2.6). Слабка платіжна дисципліна характерна для великих бізнес-груп: понад 90% непрацюючих кредитів зосереджені в ТОП–5, що значно вищі, ніж системні ризики. У приватних банках та банках міжнародних груп рівень NPL є високим, але не критичним.

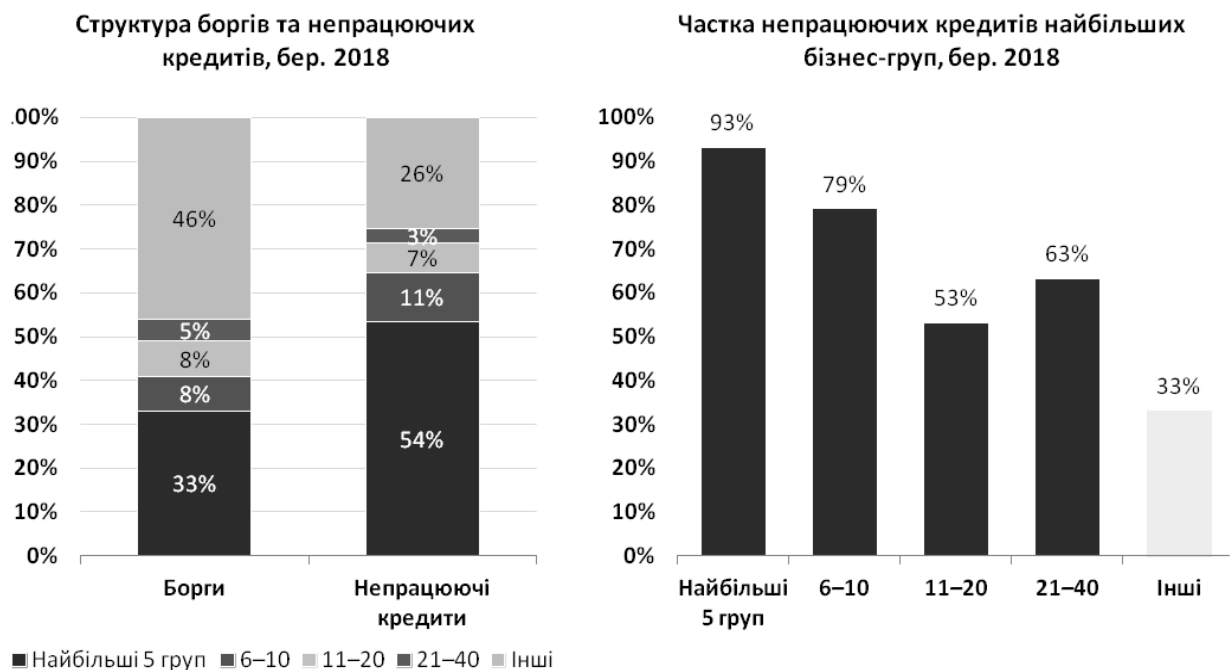

Рисунок 2.6 – Частка непрацюючих кредитів в економіці України

Джерело: презентація НБУ [188, с.5]

Згідно з даними Департаменту фінансової стабільності НБУ [143]:

- визначено 1638 бізнес-груп, які включають 12000 клієнтів банків;
- активні ризикові банківські операції (>2 млн. грн. на групу) в межах банківської системи здійснюються на суму, еквівалентну 821 417 млн.грн., з яких 586 356 млн.грн. припадає на ряд бізнес-груп (71 %);
- на найбільшу групу (АТ КБ «ПРИВАТБАНК») припадає 30% загальної заборгованості бізнес-груп.

На сьогодні в сфері ідентифікації бізнес-груп існують кілька не вирішених питань щодо: доступу до бази даних бізнес-груп та подальшого її ведення; глибини аналізу бізнес-груп; підходів до класифікації бізнес-груп. Вимагають також нормативно-правового закріплення перелік ключових критеріїв, достатніх для визначення основних видів внутрішньо групових зв'язків; вказівки щодо взаємодії регулятора з бізнес-групами, до яких входять банки; обсяг пруденційних заходів, які можуть застосовуватися НБУ на основі оцінки ризиків на рівні бізнес-груп (надання рекомендацій/висунення вимог щодо узгодження підходів до консолідації бізнес-груп з НБУ тощо). Вважаємо, що стара редакція Закону «Про промислово-фінансові групи в Україні», з врахуванням численних теоретичних викладок (наприклад, [20-120]), наших рекомендацій та напрацювань експертів НБУ з діагностики пов'язаних осіб, може бути покладена в основу нової редакції Закону про групи, в діяльності яких приймають участь банки.

Питання правових основ функціонування груп підприємств, в яких беруть участь банки, а також системи розкриття інформації щодо бенефіціарів будуть розглянуті в п. 3.3.

Специфіка здійснення контролю за діяльністю банківських груп в Україні полягає в багатоваріантності його проявів.

Проаналізувавши положення, які визначають форми контролю регулятора за діяльністю банківських груп, можемо зробити висновок, що НБУ має норми, які регулюють діяльність ідентифікованих та визнаних НБУ банківських груп у частині застосування заходів впливу в разі порушення ними банківського законодавства. Проте, є цілий пласт проблем із визнанням банківських груп, моніторингом їх діяльності.

Статистичне виділення банків іноземних банківських груп поряд з групами «банки з державною часткою» (понад 75% активів у власності держави), «група I» (банки із суттєвою часткою – більше за 0,5% – активів банківської системи), «група II» (банки із незначним обсягом активів)

започатковано з 2016 р. за рішенням Комітету НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 31.12.2015 р. №657. Згідно з новою структуризацією НБУ, з 01.01.2016 р. передбачено три групи: «Банки з державною часткою», «Банки іноземних банківських груп» (вище визначено критерії) та «Банки з приватним капіталом» (решта).

Таким чином, нова класифікація не надає можливості передбачити суттєвий вплив на стабільність банківської системи з боку окремого банку. До 2016 р. можна було вважати ризики загрози стабільності банківській системі пропорційними частці активів конкретного банку в загальній вартості активів банківської системи (суттєві – понад 5% для банків групи I).

Станом на 01.01.2018 р. до групи банків іноземних банківських груп увійшли 23 банки: АТ «ПРОМІНВЕСТБАНК», ПАТ «ВТБ Банк», АТ «БМ БАНК», АТ «СБЕРБАНК», ПАТ «Кредитвест Банк», АТ «Банк Форвард», АТ «Альфа-Банк», АТ «УКРСОЦБАНК», АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «УКРСИББАНК», АТ «Креді Агріколь Банк», АТ «Прокредит Банк», АТ «Ідея Банк», ПАТ «КРЕДОБАНК», ПАТ «Кредит Європа Банк», АТ «ІНГ Банк Україна», АТ «БТА Банк», АТ «Піреус Банк МКБ», ПАТКБ «Правекс-Банк», АТ «ОТП БАНК», АТ «Сітібанк», АТ «СЕБ Корпоративний Банк», ПАТ «Дойче Банк ДБУ».

Власниками банків іноземних банківських груп в Україні є інвестори з Росії, Франції, Нідерландів, Німеччини та ін. (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Банки іноземних банківських груп на 01.01.2018 р.

№ з/п	Банк	Країна походження капіталу	Банківська група	дата / рішення НБУ про визнання БГ
1	2	3	4	5
1	АТ «ПРОМІНВЕСТБАНК»	Російська Федерація	ні	-
2	АТ «ВТБ Банк»	Російська Федерація	так	від 10.02.2015 №54
3	АТ «БМ БАНК»	Російська Федерація	так	
4	АТ «СБЕРБАНК»	Російська Федерація	ні	припинено визнання
5	АТ «Кредитвест Банк»	Туреччина	ні	

Продовження табл. 2.2

6	АТ «Банк Форвард»	Російська Федерація	так	від 17.02.2017 №37
7	АТ «Альфа-Банк»	Кіпр (входить до міжнародної холдингової групи Альфа-банк (Росія))	так	від 02.09.2016 №435
8	АТ «УКРСОЦБАНК»	Люксембург, Італія	так	
9	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	Австрія	так	від 10.06.2016 №296
10	АТ «УКРСИББАНК»	Франція	так	від 22.03.2013 №149
11	АТ «Креді Агріколь Банк»	Франція	ні	-
12	АТ «Прокредит Банк»	Німеччина	ні	-
13	АТ «Ідея Банк»	Республіка Польща	ні	-
14	ПАТ «КРЕДОБАНК»	Республіка Польща	так	від 12.07.2013 №490
15	АТ «Кредит Європа Банк»	Нідерланди	ні	-
16	АТ «ІНГ Банк Україна»	Нідерланди	так	від 01.09.2017 №312
17	АТ «БТА Банк»	Казахстан	ні	-
18	АТ «Піреус Банк МКБ»	Греція	ні	-
19	ПАТКБ «Правекс-Банк»	Італія	ні	-
20	АТ «ОТП БАНК»	Угорщина	так	від 13.09.2013 р. №673
21	АТ «Сітібанк»	США	ні	-
22	АТ «СЕБ Корпоративний Банк»	Швеція	ні	-
23	АТ «Дойче Банк ДБУ»	Німеччина	ні	-

Джерело: складено автором за даними НБУ та сайтів банків

Деякі з власників/контролерів банків (АТ «ВТБ Банк», АТ «ОТП БАНК») також є власниками інших фінансових установ в Україні, зокрема кредитних спілок, ломбардів, лізингових компаній, страхових компаній, недержавних пенсійних фондів, а також інших юридичних осіб, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг [144, с.156].

Нами структуровано банківські групи, що здійснюють діяльність на території України станом на початок 2018 р. за критерієм контролю за діяльністю банківської групи на засадах консолідованого нагляду (рис. 2.7).

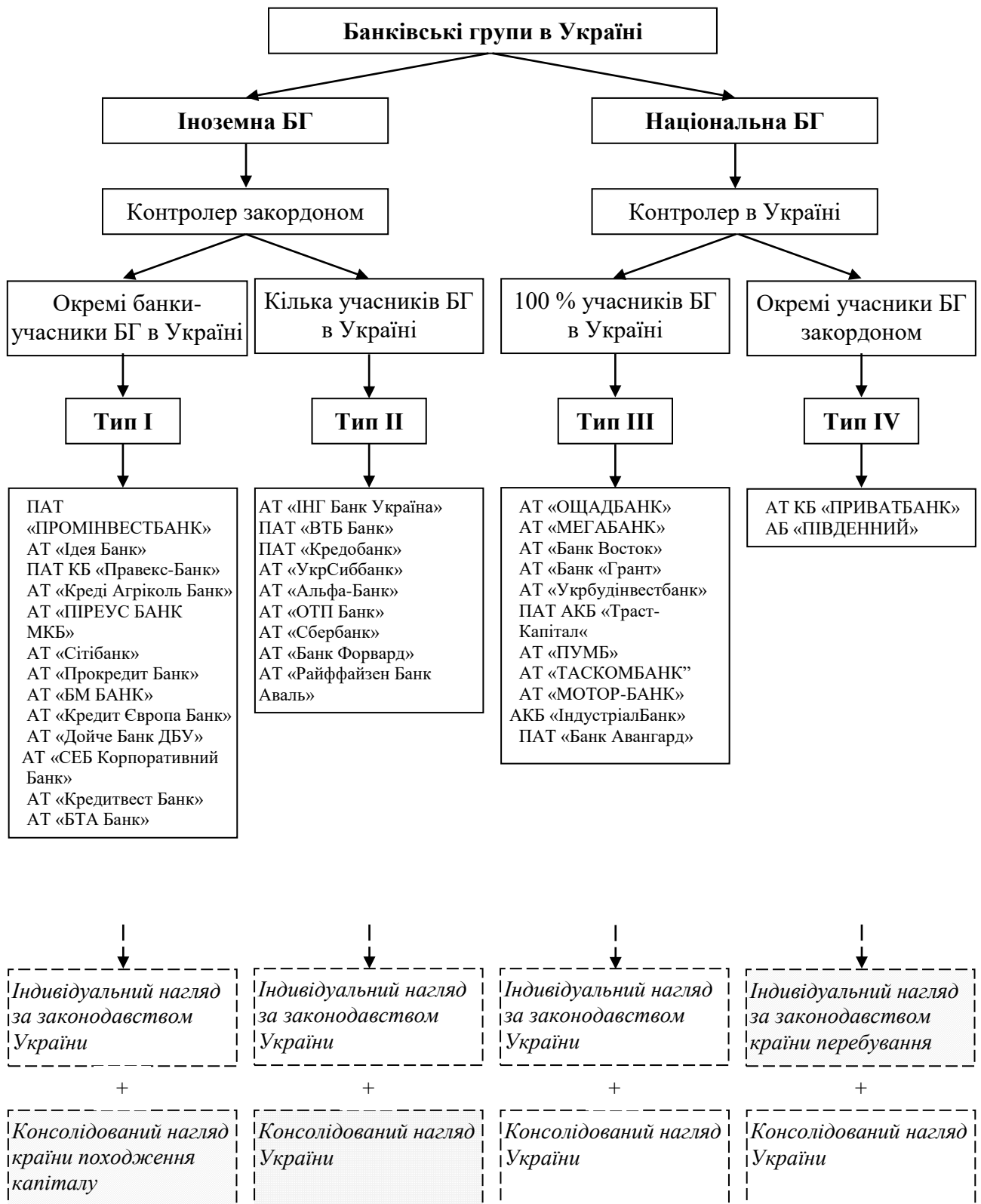

Рисунок 2.7 – Типи контролю банківських груп в Україні

Джерело: складено автором на основі даних НБУ, офіційних сайтів банків та інших оприлюднених матеріалів

З метою виконання покладених на НБУ завдань, зокрема забезпечення

ефективного банківського нагляду за банками на індивідуальній основі (тип I-IV), НБУ проводить наступні дії:

- встановлює та здійснює контроль за дотриманням банками банківського законодавства, нормативно-правових актів НБУ (у тому числі за дотриманням нормативних та ліцензійних вимог щодо розміру капіталу, якості системи корпоративного управління та управління ризиками, економічних нормативів і лімітів відкритої валютної позиції та інших пруденційних вимог);
- контролює дотримання банками встановлених законодавством вимог і строків оприлюднення квартальної та річної фінансової звітності;
- проводить виїзні/камеральні, тематичні або комплексні перевірки діяльності банку;
- застосовує до банків та їх керівників адекватні заходи впливу за порушення банківського законодавства та нормативно-правових актів НБУ.

Складний механізму збору підтверджуючих даних щодо ідентифікації банківських груп за ініціативою НБУ обумовлює невідповідність між кількістю ідентифікованих та визнаних банківських груп. Як наслідок, ускладняється процес аналізу зовнішніми користувачами результатів діяльності банківських груп, та виникає певна неузгодженість у застосуванні Національним банком України інструментарію банківського нагляду. Однак, процедура ідентифікації та визнання банківських груп в Україні в організаційному аспекті продовжує вдосконалюватись.

За даними НБУ станом на 01.07.2018 р., визнаними є 30 банківських груп, що підлягають нагляду на консолідованій основі, зокрема: «Авангард», «Альфа-банк», «Восток», «ВТБ Банк», АТ «БАНК «ГРАНТ», «Індустріалбанк», ПАТ «КРЕДОБАНК», АТ «МЕГАБАНК», «ОТП Банк», АТ «ОЦАДБАНК», АБ «ПІВДЕННИЙ», АТ КБ «ПРИВАТБАНК», «ПУМБ (Перший український міжнародний банк)», АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «СБЕРБАНК», «Таскомбанк», «Траст-Капітал», АТ «УКРСИББАНК», «Укрбудінвест», «Форвард», «Кристалбанк», «Мотор-банк», банк

«Український капітал» та ін. [7]. Аналізуючи дані таблиці 2.2 та рисунка 2.7, можемо констатувати, що частина банків іноземних банківських груп потрапляє до списку банківських груп, що підлягають нагляду на консолідованій основі з боку НБУ (тип II – IV), частина – під консолідований нагляд регулятора з країни походження (тип I).

Повертаючись до табл. 2.1, звертаємо увагу, що біля 32,6% активів банківської системи станом на 01.01.2018 було сформовано учасниками банківської системи – представниками міжнародного консолідованого капіталу, які не підпадають під консолідований нагляд національного регулятора (НБУ) – тип 1. Як було визначено автором у [63], переважна діяльність іноземних банківських груп в Україні, окрім позитивних наслідків для нашої банківської системи, пов'язана із високоюмовірними специфічними ризиками, наприклад, ризиками структури капіталу материнських компаній, різкого відтоку капіталу внаслідок економічних та політичних шоків, лобіювання інтересів світових ТНК, коротких кредитних періодів. Тобто, визначений тип 1 банківських груп має значний ризик втрати контролю регулятора, що не забезпечується інструментами індивідуального нагляду. Поширення на них процедури нагляду на консолідованій основі дозволить зменшити ризики іноземного консолідованого капіталу та забезпечить конституційну рівність умов діяльності на національному банківському ринку (ідентичність наглядових процедур для іноземних та національних учасників).

2.2 Вимоги щодо регулювання та форми контролю за діяльністю банківських груп в Україні

З метою забезпечення стабільності банківської системи та обмеження ризиків, які виникають унаслідок участі банків у банківських групах, НБУ

затвердив Положення №254 [104], яке визначає:

- спосіб розрахунку консолідованого регулятивного капіталу банківської групи (підгруп банківської групи) та вимоги щодо його необхідного розміру та достатності;
- вимоги дотримання економічних нормативів ліквідності, кредитного ризику, нормативів участі (інвестування);
- процедуру складання та подання звітності відповідальною особою банківської групи.

Положення №254 [104] трансліює на банківські групи алгоритм розрахунку економічних нормативів, визначений Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затвердженою постановою Правління НБУ від 28.08.2001 №368 (далі – Інструкція №368) [98]. Законотворець наголошує, що активи, зобов'язання та позабалансові інструменти банківської групи включаються до розрахунку достатності регулятивного капіталу, економічних нормативів банківської групи/підгрупи відповідно до порядку, визначеного Інструкцією №368 [104, п. I.6].

Необов'язковість вимог щодо економічних нормативів витікає з типу банківської підгрупи. Відповідно до [104, п. I.4], банківські групи та кредитно-інвестиційні підгрупи, в т.ч. підгрупи банківської групи, визначені за географічним критерієм, зобов'язані дотримуватися вимог щодо достатності регулятивного капіталу та всіх економічних нормативів, а страхові підгрупи, в т. ч. за географічним критерієм, – лише вимог щодо достатності регулятивного капіталу [104, п. I.5].

Контроль за дотриманням банківською групою/підгрупою банківської групи вимог щодо достатності регулятивного капіталу та економічних нормативів здійснюється структурним підрозділом Національного банку на постійній основі – Департаментом банківського нагляду. Зазначений підрозділ має наступні повноваження:

- здійснює аналіз фінансового стану банків на підставі консолідованої фінансової статистичної звітності з метою встановлення рівня

вплив на банк учасників консолідованої групи;

- складає звіт про моніторинг банківських груп, готує обґрунтовані пропозиції щодо подальшої діяльності, стратегії нагляду;
- вимагає від контролера банківської групи забезпечення подання відповідальною особою відомостей про банківську групу;
- здійснює контроль за виконанням банківськими групами застосованих до них заходів впливу, усунення порушень і недоліків у їх діяльності та покращення фінансового стану;
- здійснює контроль за своєчасністю, повнотою подання банками та відповідальними особами банківської групи аудиторських звітів про перевірку фінансової (консолідованої звітності), річної консолідованої звітності банківської групи;
- аналізує подані відповідальною особою банківської групи аудиторські звіти про перевірку річної фінансової звітності (консолідованої звітності), річної консолідованої звітності банківської групи та за результатами розгляду готує відповідні висновки.

Відповідальна особа банківської групи складає проміжну (квартальну), річну консолідовану звітність банківської групи та субконсолідовану звітність банківської підгрупи, в т.ч. здійснює розрахунок контрольних показників банківської групи/підгрупи банківської групи за формами та з використанням методів і процедур консолідації за Інструкцією про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України, затвердженою постановою Правління НБУ від 24.10.2011 №373 [99].

Консолідована фінансова звітність банківських груп формується з використанням методу повної консолідації щодо фінансових результатів дочірніх компаній учасників банківської групи; щодо асоційованих компаній інших учасників банківської групи – їх фінансові результати включаються до консолідованої звітності за методом участі в капіталі.

Форми звітних документів та порядок їх заповнення і подання жорстко регламентовані Правилами організації статистичної звітності, що подається до

НБУ, затвердженими постановою Правління НБУ від 01.03.2016 №129 [105].

Річна консолідована звітність банківської групи підлягає перевірці аудиторською фірмою та повинна бути подана відповідальною особою банківської групи до НБУ разом з субконсолідованою звітністю підгруп банківської групи, аудиторським висновком та таблицею з розрахунком економічних нормативів до 1 червня року, наступного за звітним. В аналогічний термін річна консолідована звітність банківської групи разом із аудиторським висновком повинна бути опублікована в періодичних виданнях та/або поширена в мережі Інтернет. Проміжна консолідована звітність банківської групи та проміжна субконсолідована звітність підгруп банківської групи подається до НБУ не пізніше останнього робочого дня другого місяця, наступного за звітним кварталом.

З метою підвищення рівня корпоративного управління в банках, банківських групах, забезпечення ефективного управління і підвищення їх фінансової стійкості та надійності Правлінням НБУ були схвалені Методичні рекомендації щодо організації корпоративного управління в банках України (Рішення правління НБУ від 03.12.2018 № 814-рш) [16].

Цим документом розширено перелік питань, що відносяться до виключної компетенції ради банку/банківської групи, зокрема, в частині корпоративного управління. Серед іншого передбачено, що рада банку, яка є відповідальною особою банківської групи, забезпечує здійснення періодичної оцінки організації та функціонування корпоративного управління як у групі загалом, так і в учасників банківської групи.

Крім того, визначено, що корпоративне управління повинно бути організовано таким чином, що має враховувати розмір, особливості, характер/обсяг банківських та інших фінансових послуг, профіль ризику. Також передбачається, що материнський банк і його дочірні банки створюють належну організаційну структуру та систему внутрішнього контролю, які мають забезпечувати належний рівень консолідації інформації

щодо діяльності банківської групи як єдиного цілого, а також щодо окремих дочірніх банків, що входять до її складу, на рівні материнського банку.

Також, з метою посилення регуляторного впливу на процеси управління ризиками в банках та банківських групах НБУ прийнято Положення про організацію системи управління ризиками в банках України, що затверджене постановою Правління від 11.06.2018 НБУ №64 (далі – Положення №64) [102]. У зв'язку з чим, припинено дію чотирьох нормативно-правових актів НБУ, зокрема: Методичних рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України від 02.08.2004 №361, Методичних рекомендації щодо планування в банках України заходів на випадок виникнення непередбачених обставин від 08.09.2008 №271, Методичних рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України від 06.08.2009 №460, Методичних вказівок з інспектування банків «Система оцінки ризиків» від 15.03.2004 №104.

Основними положеннями цього нормативно-правового акту є:

- посилення ролі ради банку в управлінні ризиками і визначено функції та відповідальність ради;
- розподіл обов'язків щодо управління ризиками у банку між підрозділами (3-х лінійний захист: 1-а лінія – на рівні бізнес-підрозділів банку та підрозділів підтримки діяльності банку; 2-а лінія – на рівні підрозділу з управління ризиками та комплаєнс; 3-я лінія – на рівні підрозділу внутрішнього аудиту);
- підвищення культури управління ризиками;
- розроблення банком внутрішніх документів щодо управління ризиками, зокрема: декларації схильності до ризиків, Кодексу поведінки (етики), стратегії управління ризиками банку, політики управління окремими видами ризиків, процедури, порядку та методики для реалізації політик.

Згідно з Положенням № 64 банк та відповідальна особа банківської групи має обов'язково здійснювати виявлення, вимірювання, моніторинг, контроль за основними ризиками у діяльності. До таких ризиків регулятором

віднесено кредитний ризик, ризик ліквідності, процентний ризик, ринковий ризик, операційний ризик, комплаєнс-ризик. Крім того, банк має здійснювати управління іншими суттєвими ризиками, на які він наражається під час своєї діяльності. З метою оцінки рівня ризику, на які наражається банк та БГ під час своєї діяльності, проводиться стрес-тестування. Масштабність робіт із забезпечення стрес-тестування, які зобов'язані здійснити банки та відповідальні особи банківських груп, спонукали НБУ ввести поетапну імплементацію Положення до квітня 2020 року.

Крім того, оцінка якості процесу управління ризиками та рівня організації корпоративного управління є одною із складових під час процесу оцінки банку (SREP).

За надзвичайних обставин прояв ознак турбулентності банківської системи та виявлення загроз її стабільності фіксує Рада з фінансової стабільності в межах визначених Президентом України повноважень. Спираючись на її рішення, НБУ має право вводити тимчасові інструменти регулювання та нагляду за підконтрольними йому особами, які поширюються в повній мірі на банківські установи – учасників банківських груп.

Режим «забезпечення стабільності банківської системи» передбачає специфічні рішення щодо:

- підтримання ліквідності банків;
- застосування більш жорстких економічних нормативів;
- визначення розміру та режиму формування і використання резервів для відшкодування можливих втрат за активними операціями банків;
- обмеження діяльності фінансово-кредитних установ в сфері доступу вкладників до їх рахунків та обігу валютних коштів.

НБУ за наявності рішення Ради з фінансової стабільності, має право «обмежувати або забороняти видачу коштів з поточних та вкладних (депозитних) рахунків фізичних та юридичних осіб, а також обмежувати або

тимчасово забороняти проведення валютних операцій на території України, зокрема операцій з вивезення, переказування і пересилання за межі України валютних цінностей» [107, ст. 7¹].

Позитивне рішення для фінансової стабільності банківських груп мало рішення про докапіталізацію банківських установ. Оскільки, вимога збільшення статутного капіталу стосувалася лише банків та не зачепила інші компанії, що входять в банківську групу, в більшості випадків відбувся перерозподіл активів. Середній приріст статутного капіталу визнаних банківських груп за період 13.12.2014 – 01.01.2018 рр. склав 498%. При цьому найбільші прирости внесків засновників мали банківські групи АТ «БАНК «ГРАНТ» (+204%), АТ «УКРСИББАНК» (+186%), АТ «Ощадбанк» (+154%), АБ «ПІВДЕННИЙ» (+122%). Для ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» приріст в +1160% не показовий, оскільки пов'язаний із докапіталізацією в процесі націоналізації – рис. 2.8.

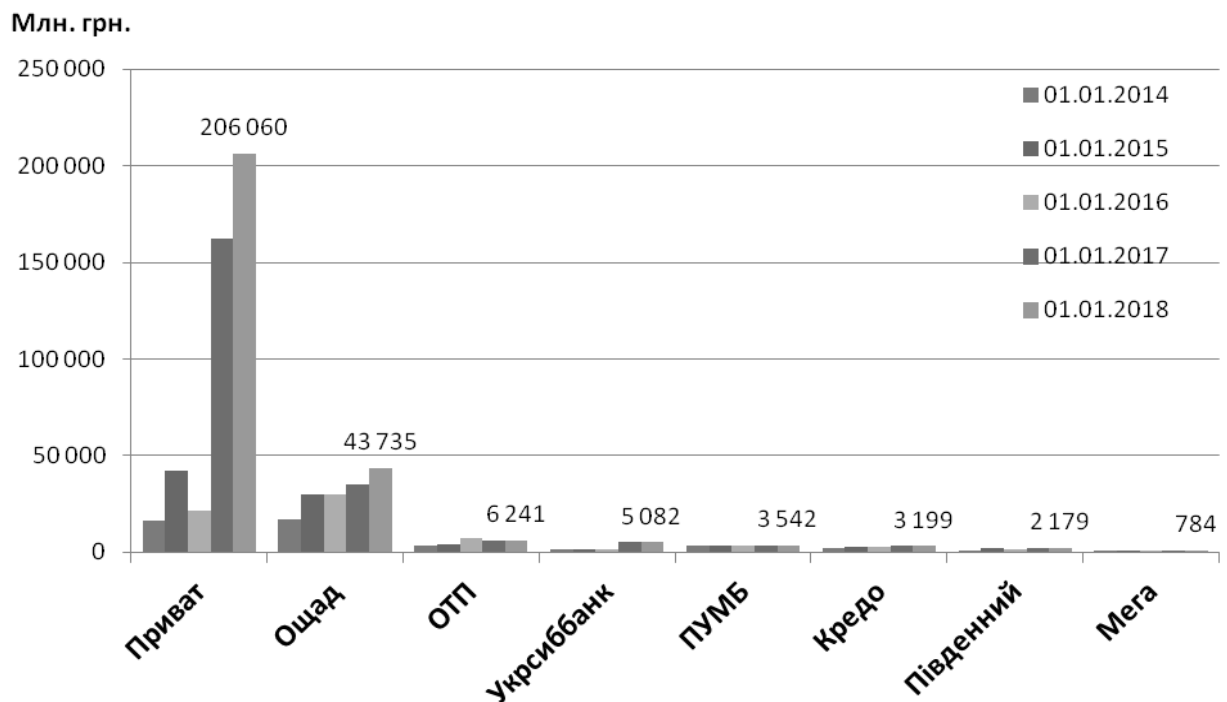

Рисунок 2.8 – Динаміка статутних капіталів постійно визнаних банківських груп в Україні, 01.01.2014 – 01.01.2018 рр.

Джерело: систематизовано автором за даними консолідованої звітності банків

Наступними, найбільш важливими показниками діяльності як окремого банку, так і банківської групи, застосовуваних в національній та зарубіжній практиці є «Регулятивний капітал», «Необхідний розмір регулятивного капіталу» та «Достатність регулятивного капіталу банківської групи». Останні показують міру прийняття власниками банківської групи на себе фінансових ризиків, в тому числі включаючи додаткові ризики участі в банківській групі. Проте, оприлюдненої інформації за даними показниками у вільному доступі не існує. Розмір регуляторного капіталу банківської групи визначається консолідуючим банком та подається без деталізації за учасниками групи.

Банківська група, яка підпадає під банківський нагляд на консолідованій основі, повинна дотримуватися відповідних вимог НБУ до банківської групи/підгрупи (в частині економічних нормативів, достатності регулятивного капіталу, порядку надання консолідованої звітності, наявності ефективної системи корпоративного управління, управління ризиками, внутрішнього контролю, наявності облікових процедур тощо) та відповідати іншим вимогам. Операції між учасниками банківської групи підлягають контролю з боку НБУ.

Так, в переважній більшості випадків, регулятивний капітал страхової підгрупи банківської групи визначається розміром фактичного запасу платоспроможності (нетто-активами) страховика. Регулятивний капітал учасника кредитно-інвестиційної підгрупи визначається у розмірі власного капіталу, зменшеного на суму залишкової вартості нематеріальних активів. А регулятивний капітал банківської групи визначається сумою регулятивних капіталів кредитно-інвестиційної та страхової підгруп (або відповідних учасників, якщо підгрупи відсутні) «мінус Відвернення» (сума вкладень, акції, частки, паї) учасників банківської групи в статутний капітал інших учасників банківської групи та інші фінансові інструменти (додаткові внески акціонерів, субординований борг тощо), що включаються до регулятивного капіталу учасника банківської групи) – п. 1.2 гл.1. Положення №254 [104].

На рівень регуляторного капіталу негативно впливає збиткова діяльність банківської групи, що пов'язано з формуванням резервів банками – учасниками групи. Враховуючи, що ряд банківських груп мали негативний рівень регулятивного капіталу, вони де-факто погіршують нормативи, до розрахунку яких приймається регулятивний капітал. Однак, НБУ тривалий період часу керувався нормами Постанови НБУ «Про деякі питання діяльності банків» №129 [97], згідно з якою діяв мораторій на застосування заходів регулятивного впливу до банків-учасників банківських груп.

Нажаль, економічні нормативи банківських груп до 01.01.2018 р. не оприлюднювалися, а тому їх глибока аналітика не викладена на сторінках даної дисертаційної роботи.

Ще одна специфічна риса консолідованого нагляду полягає в тому, що за звичайних умов діяльності банківських груп, якість управління ризиками відповідальною особою групи можна перевірити лише під час інспекційної перевірки. Останнє вимагає застосування з боку регулятора більш широкого інструментарію контролю за діяльністю банківських груп, ніж нагляд на консолідованій основі.

Далі проаналізуємо форми контролю за діяльністю банківських груп.

В Україні існує функціональний розподіл контролю за самими фінансовими групами та їх учасниками. Так, кожен учасник фінансової групи в межах реалізації наглядової процедури підлягає контролю – рис. 2.9.:

- банківські групи підлягають регулюванню і нагляду на індивідуальній та консолідованій основі з боку НБУ [107, ст. 7 п. 8, ст. 55];
- небанківські фінансові групи в межах консолідованого нагляду з боку Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг або Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [111, ст. 16¹].

Правове поле для здійснення контролю за діяльністю БГ в Україні визначається п'ятьма основними нормативно-правовими актами: Законом, Законом про банки, Положенням №134, Положенням №254 та Положенням

про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства, затвердженим постановою Правління НБУ від 17.08.2012 №346 (далі - Положення №346).

Рисунок 2.9 – Регулятори фінансового ринку в Україні

Джерело: побудовано автором на основі відповідного законодавства

Перший нормативно-правовий акт визначає загальні умови функціонування банків, їх підрозділів, афілійованих та споріднених осіб банків на території України та за кордоном, банківських груп, представництв та філії іноземних банків в Україні. Другий – завдання, функції та повноваження НБУ як регулятора діяльності в т.ч. банківських груп. Третій (Положення №134) - процедурні моменти взяття під контроль та виключення з-під контролю банківських груп. Четвертий (Положення №254) – процедурні моменти регулювання банківських груп. П'ятий (Положенням №346) містить норми, якими визначає специфіку здійснення контрольних функцій щодо учасників банківських груп, та застосування Національним банком України

заходів впливу [91, п. 2.4].

Контрольні повноваження регулятора визначає «Розділ Х. Банківське регулювання і банківський нагляд» Закону про НБУ [107]. Останній містить положення щодо мети та сфери банківського нагляду, способів реагування НБУ, режиму доступу НБУ до інформації підконтрольних суб'єктів, економічних нормативів та резервів забезпечення ризиків, повноважень і обмежень НБУ щодо здійснення ним регулятивних функцій.

Закон закріплює за НБУ право здійснювати регулятивні функції, в т.ч. наглядові і контрольні, як безпосередньо, так і через створюваний ним орган банківського нагляду [107, ст. 61]. Крім того, Закон наголошує, що Національний банк здійснює державне регулювання діяльності банків виключно у формах, визначених Законом про банки, тобто індикативного та адміністративного регулювання [1, ст. 61, ст. 63]. Також, законодавством України визначено наглядові повноваження регулятора – НБУ – за банками, їх підрозділами, афілійованими та спорідненими особами банків на території України та за кордоном, банківськими групами, представництвами та філіями іноземних банків в Україні. Зазначимо, що НБУ не здійснює перевірок і ревізій фінансово-господарської діяльності осіб, зазначених у ст. 55 Закону про НБУ [107, ст. 55].

Так, згідно з Положенням №346 заходи регулятивного впливу за порушення банківського законодавства до небанківської фінансової установи, яка є учасником банківської групи, НБУ звертається до державного органу, відповідального за нагляд за нею, щодо застосування до цієї особи адекватних заходів впливу [91, п. 2.4 абз. 2].

Законодавчим способом закріплені винятки щодо дозволених заходів впливу з боку НБУ до банківської групи, відповідальної особи банківської групи, інших учасників БГ групи заходи впливу (ст. 73 Закону про банки).

Банківська група може бути контрольована як на предмет дотримання банківського законодавства, так і на предмет виконання індивідуальних регуляторних приписів.

Стаття 57 Закону про НБУ закріплює безоплатний доступ уповноважених співробітників НБУ до внутрішньої інформації банків, учасників банківських груп та юридичних осіб, ліцензованих Національним банком, а також від осіб, стосовно яких Національний банк здійснює наглядову діяльність відповідно до Закону про банки. НБУ також має право вимагати пояснення стосовно отриманої інформації і проведених підконтрольними суб'єктами операцій [107, ст. 57 ч. 1].

Отримана інформація не підлягає розголошенню [107, ст. 57 ч. 3], за винятком випадків, передбачених законодавством України, наприклад, розміщення інформації про банківські групи на сайті НБУ.

Процедура визнання контролера банківської групи також передбачає письмову згоду кожного її учасника надавати контролеру інформацію, потрібну останньому для реагування на запит НБУ.

На офіційному сайті НБУ[6] визначено дві форми, у яких НБУ здійснює банківський нагляд: інспекційні перевірки та безвиїзний нагляд. Інспекційні перевірки НБУ, як форма нагляду, найширше застосовуються в рамках процедури нагляду на індивідуальній основі та щодо контролю банківських груп, мають певні особливості.

Відповідно до ст. 22 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» НБУ повинен здійснювати інспекційну перевірку банку-відповідальної особи і за необхідності має право ініціювати перед іншими регуляторами проведення перевірки інших учасників банківської групи, під наглядом яких вони знаходяться [111, ст. 22].

Інспекційні перевірки БГ мають певні особливості. Так, першочерговій перевірці підлягають ті банківські групи, які самостійно не визнавалися. Інспектування банківських груп здійснюється або за напрямками ризику (наприклад, перевірка кредитного/страхового/інвестиційного та інших ризиків) або за учасниками банківської групи (наприклад, перевірка банків, страхових компаній та ін.). Відзначимо, що регулятори країн Європейського Союзу віддають перевагу інспекційним перевіркам саме сфер ризику.

Якщо БГ складається з двох і більше банків, інспекційна перевірка учасників банківської групи здійснюється або одночасно у всіх банках, або за станом на одну звітну дату, але банки інспектуються послідовно.

Формування інспекторських груп можливе у такий спосіб:

- 1) дві інспекторські групи з одним спільним керівником;
- 2) одна інспекторська група, при цьому один інспектор перевіряє один спектр діяльності кожного із банків.

Порядок проведення інспекційної перевірки:

- фокусування на діяльності учасників БГ через інформацію, що надається відповідальною особою;
- оцінка внутрішньогрупових положень на предмет розподілу обов'язків, оцінки ризиків, прийнятті рішень на рівні БГ, функціонування кредитного комітету групи тощо;
- перевірка учасників-фінансових установ здійснюється іншими регуляторами (питання до інших органів повинні формуватися на інформації, яка отримана від відповідальної особи БГ);
- перелік типових питань для перевірки БГ аналогічний переліку питань перевірки окремого банку.

В більшості країн світу наглядові органи використовують офіційно визнану бальну систему оцінки банків CAMELSO. Дана система використовується і НБУ для визначення рейтингу банку на основі здійсненого комплексного інспектування. Вона дозволяє визначити загальний стан всіх напрямків діяльності банку на основі оцінки шести складових: достатності капіталу, якості активів, ефективності управління, динаміки доходів, ліквідності й чутливості до ризиків.

Напрями перевірки за складовими CAMELSO:

1. Капітал. Оцінка рівня капіталу БГ, його достатність. Вплив ВГО на показники капіталу. Фінансова підтримка контролером капіталу БГ, за необхідності, у розрізі учасників. Встановлення структури власності та кола пов'язаних осіб.

Вимоги щодо дотримання достатності капіталу висуваються до відповідальної особи БГ, а не до кожного учасника окремо.

2. Якість активів. Виявлення активних операцій, які не властиві діяльності окремих учасників, що свідчить про створення штучних активів.

Визначення впливу таких операцій на показники БГ та окремих учасників. Інформаційний запит щодо окремих видів діяльності подається у формі: «Яку страхову/кредитну/інвестиційну діяльність проводить БГ», а не «Які операції проводить страхова компанія/банк/лізингова компанія і т.д.».

3. Менеджмент. Встановлення структури менеджменту та корпоративного управління банківською групою, наявності колегіального органу на рівні групи, наявності кредитного комітету, визначення обізнаності менеджменту стосовно ризиків у діяльності банківської групи, оцінка реалізації кредитної політики на рівні групи.

4. Надходження. Особливої уваги дослідження впливу ВГО на надходження банку – учасника БГ.

5. Ліквідність. Особливої уваги заслуговує ліквідність банківської групи, у складі якої є страхова компанія чи виділена страхова підгрупа.

6. Чутливість до ринкових ризиків – ступінь реагування банку на зміну ситуації на ринку. Регулятору необхідно визначати ситуації, коли учасники БГ намагатимуться переміщати активи з більш регульованих учасників до менш регульованих учасників

7. Операційний ризик – здатність банку ефективно управляти операційним та інформаційним ризиком з метою недопущення/мінімізації фінансових втрат внаслідок реалізації ризиків.

Інша форма контролю за діяльністю банківських груп в Україні – безвійзного консолідованого нагляду.

Нагляд на консолідованій основі за фінансовими групами в Україні здійснюють три регулятори – НБУ, НКФРЦП та Нацкомфінпослуг [96, р.1 ст. 3 п. 3]. Розподіл повноважень між ними здійснюється відповідно до переважаючої економічної діяльності (банківської, фінансової чи

інвестиційної) у групі.

Небанківські фінансові установи, які є учасниками БГ, також підлягають нагляду з боку НБУ в межах нагляду на консолідованій основі. Якщо банк є учасником фінансової групи, материнською компанією (має переважну участь) якої є фінансова установа (небанківська), НБУ має перевіряти чи здійснює нагляд за такою групою уповноважений орган виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг на підставі консолідованої фінансової звітності.

З метою здійснення нагляду на консолідованій основі НБУ має право визначати в межах банківської групи підгрупи, що складаються принаймні з двох фінансових установ, та здійснювати за ними нагляд на субконсолідованій основі. За банками-учасниками з консолідованої групи одночасно НБУ здійснюється нагляд на індивідуальній основі.

Нагляд на консолідованій основі передбачає ті самі процедури, процеси, методи, що і нагляд за діяльністю банків на індивідуальній основі. При цьому потрібно уникати розмежування нагляду на консолідованій та індивідуальній основі у розрізі осіб, що здійснюють нагляд.

Оцінка ризиків у діяльності БГ здійснюється, в першу чергу, на основі аналізу консолідованої фінансової звітності банківської групи та статистичної форми №612 «Звіт про дотримання вимог щодо достатності регулятивного капіталу та економічних нормативів банківською групою та її підгрупами». Зазначена звітність за станом на кварталні та річні дати подається відповідальними особами БГ в тестовому режимі з 01.01.2013 р, на постійній основі – з 01.01.2014 р.

Інформація про дотримання БГ нормативів не публікується банками як відповідальними особами/не розміщується. Проте, з метою прозорості банківської системи, з лютого 2018 року НБУ зобов'язав банки оприлюднювати на власних сайтах (інтернет-сторінках) значення економічних (пруденційних) нормативів та складових регулятивного капіталу. Відповідна інформація також розміщується на сайті НБУ.

Джерелами інформації щодо діяльності банківської групи служать:

- консолідована фінансова звітність (щоквартальна/річна),
- звіт про внутрішньогрупові операції;
- окрема фінансова звітність учасників;
- роз'яснення відповідальної особи банківської групи, які

надаються на запити НБУ щодо здійснення значущих ВГО, дотримання та розрахунку консолідованих економічних нормативів і т.д.;

- інформація інших регуляторів;
- інформація, оприлюднена в мережі Інтернет.

Об'єктами нагляду на консолідованій основі за БГ на підставі консолідованої фінансової звітності є:

- 1) вид і структура активних операцій (напрямки розміщення коштів);
- 2) вид і структура пасивних операцій (джерела коштів);
- 3) структура капіталу, достатність капіталізації банківської групи/підгрупи;
- 4) ліквідність банківської групи/підгрупи;
- 5) збалансованість витрат і доходів, рівень прибутковості;
- 6) взаємозв'язки між учасниками банківської групи/підгрупи, рівень впливовості кожного з учасників на консолідовані показники, характер такого впливу (збільшує чи зменшує ці показники, яким чином, чому).
- 7) види ризиків на які наражається банківська група, учасників в яких локалізуються найбільші ризики.

Нагляд на консолідованій основі за банківськими групами включає такі дії наглядової установи (перелік не є вичерпним):

1. Ідентифікація периметру банківської групи/підгрупи, відповідно до консолідованої звітності, та периметру банківської групи/підгрупи відповідно до результатів безвиїзного банківського нагляду.
2. Встановлення факту дотримання банківською групою/підгрупою вимог щодо значень економічних нормативів.

3. Визначення впливу кожного учасника БГ на показники консолідованих економічних нормативів (можливо буде здійснити за результатами аналізу щорічної консолідованої звітності);

4. Здійснення порівняння показників, які відображаються у консолідованій звітності, з показниками банку, який є учасником БГ. Останнє здійснюється з метою встановлення значущості впливу учасників групи на консолідовані показники, виявлення їх впливу на показники банку, як учасника групи, наприклад, збільшують чи зменшують показники капіталу групи/банку та за рахунок чого це відбувається. Якщо до складу БГ входить два і більше банків, при консолідації необхідно здійснювати сумування показників їх статистичних форм (напр. форм №613, 614, 631 тощо) з метою встановлення обсягів ризиків, виявлення найбільших контрагентів, пов'язаних осіб, кредитування банком учасників групи, і т.д.;

5. Ідентифікація учасників БГ, в яких локалізуються найбільші ризики, особливо кредитний ризик, ризик ліквідності, тенденції щодо їх збільшення и зменшення (наприклад, у разі передання між учасниками банківської групи ризикових («поганих») активів один одному). Також оцінка такого ризику як страховий, що не притаманний учасникам кредитно-інвестиційної підгрупи та який потребує уваги у разі значущості впливу страхових компаній на діяльність БГ.

6. Встановлення «непрозорості» структури БГ.

Критерій «непрозорості» – структура банківської групи, що унеможлиблює здійснення нагляду на консолідованій основі (ст.73 Закону про банки):

– неспроможність відповідальної особи належним чином виконувати свої обов'язки (наприклад, ненадання запитуваної НБУ інформації);

– наявність складної/розгалуженої структури дочірніх установ;

– наявність учасників БГ, що зареєстровані у офшорних зонах, або у країнах, з наглядовими органами яких НБУ не встановлені зв'язки.

7. Дослідження за результатами розгляду щоквартальної та річної фінансової звітності внутрішньогрупових операцій між банком та іншими учасниками БГ, їх значущість, вплив на показники діяльності учасників (на фінансовий результат, на обсяги сформованих резервів, на капітал тощо) [68, с. 336].

Під час аналізу внутрішньогрупових операцій оцінюється економічний сенс таких операцій, умови їх здійснення, а саме відповідність ринковим умовам. У разі невідповідності вказаним критеріям операції відносять до «штучних операцій», таким, що переслідують специфічну мету, наприклад, призводять до викривлення показників рівня капіталу, ліквідності, дохідності БГ, банків-учасників. При здійсненні аналізу обов'язково з боку регулятора оцінюється значущість таких операцій (їх обсяг).

Суттєве розширення діагностичного інструментарію наглядю на консолідованій основі з моменту його запровадження в 2012 р. не охопило нових прийомів обмеження ризиків міжгрупової взаємодії, на відміну від ризиків, ідентифікованих в процесі індивідуального нагляду. Тому система раннього реагування та упередження ризиків в кризових ситуаціях не діє, й банки раптово банкрутують. Також не вирішеними залишаються питання комунікації працівників НБУ з небанківськими учасниками банківських груп та оцінки впливу їх ризиків на ранніх стадіях діагностики.

Підставами для застосування НБУ заходів впливу є порушення з боку БГ, її відповідальної особи або інших учасників банківської групи:

- порушення вимог Положення №254 щодо достатності регулятивного капіталу, дотримання економічних нормативів та порядку підготовки і подачі консолідованої звітності [104, п. I.10];
- порушення процедури ідентифікації банківських груп [103, п. I.10];
- здійснення ризикової діяльності, яка загрожує інтересам вкладників банку, наявності структури банківської групи, що унеможлиблює здійснення нагляду на консолідованій основі [95, ст. 73 ч. 8];
- інші порушення в сфері регулювання банківської діяльності.

Щодо винної особи адекватно вчиненому порушенню може бути засновано або загальні, передбачені для всіх банківських установ заходи впливу [95, ст. 73 ч. 1] та/або будь-які зазначені нижче (специфічні для банківської групи) заходи впливу [95, ст. 73 ч. 8]:

- 1) установлення для БГ підвищених економічних нормативів, лімітів та обмежень щодо здійснення окремих видів операцій;
- 2) заборона проведення операцій між банком та іншими учасниками БГ;
- 3) вимога до банку щодо відчуження часток участі в статутному капіталі дочірніх компаній, асоційованих компаній, які є членами БГ, розірвання угод, на підставі яких, за відсутності формального володіння, здійснюється вирішальний вплив на управління та/або діяльність цих осіб.

Загальними заходами регулятивного впливу до учасників банківської групи є: письмове застереження; скликання загальних зборів учасників, ради банку, правління банку; укладення письмової угоди для усунення порушень, покращення фінансового стану, підвищення ефективності функціонування та/або адекватності системи управління ризиками тощо; зупинення виплати дивідендів чи розподілу капіталу в будь-якій іншій формі; встановлення для банку підвищених економічних нормативів; підвищення резервів на покриття можливих збитків за кредитами та іншими активами; обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів здійснюваних банком операцій, у тому числі операцій із пов'язаними з банком особами; заборона надавати бланкові кредити; накладення штрафів; тимчасова заборона права голосу для власником істотної участі у банку; тимчасове відсторонення посадової особи банку від посади; позбавлення генеральної ліцензії на здійснення валютних операцій; віднесення банку до категорії проблемного або неплатоспроможного; відкликання банківської ліцензії та ліквідація банку.

Закон про банки [95] містить застереження «адекватно вчиненому порушенню», самі критерії визначення сили правопорушення деталізовано в Положенні №346 [91]. Національний банк України, в разі порушення

небанківськими фінансовими установами, що входять до складу банківської групи, вимог цього Закону, нормативно-правових актів Національного банку України, має право звернутися до державних органів, що здійснюють нагляд за такими особами, стосовно вжиття до цих осіб адекватних заходів впливу.

Однією з найбільш часто застосовуваних форм відповідальності БГ, її відповідальної особи та учасників БГ за недотримання вимог нормативно-правових актів НБУ щодо нагляду на консолідованій основі є сплата штрафу. В п. 9.1. Положення №346 визначаються дві підстави для накладення штрафу за наслідками контролю діяльності банківської групи:

- 1) встановлення факту здійснення ризикової діяльності;
- 2) недотримання відповідальною особою банківської групи, іншим учасником банківської групи вимог нормативно-правових актів Національного банку щодо нагляду на консолідованій основі.

Рішення про накладання штрафу приймається Правлінням НБУ або Комітетом з питань нагляду [91, п. 9.26]. Заходи впливу до можуть бути застосовані НБУ протягом шести місяців з дня виявлення порушення, але не пізніше ніж через три роки з дня його вчинення.

Одним із найбільш суттєвих обмежень в регулярному отриманні подібної аналітики є встановлений НБУ формат подання звітності БГ на паперових носіях. Крім того, встановлений обсяг інформації, що має надавати до НБУ відповідальна особа БГ є недостатнім для проведення ефективного моніторингу за діяльністю БГ та оцінки ризиків, на які наражається банк, у результаті такої участі. Останнє не дає змоги дослідити внутрішньогрупові операції між банком та іншими учасниками БГ, їх вплив на показники діяльності учасників (на фінансовий результат, на обсяги сформованих резервів, на капітал тощо) [68, с. 340].

Підвищення якості оцінювання ефективності діяльності БГ можна було б досягти, сформувавши якісну базу вихідної аналітики. Для її отримання доцільно розширити чинний перелік звітності, що надає відповідальна особа банківської групи до НБУ наступними показниками / інформацією:

- 1) деталізована інформація щодо активів, зобов'язань, капіталу у розрізі кожного з учасників БГ щоб можливо було оцінити вплив кожного з них;
- 2) інформація щодо здійснених учасниками БГ інвестицій у капітал юридичних осіб за період та чинні на звітну дату;
- 3) звіт щодо структури портфеля цінних паперів учасників банківської групи, здійснені за період та станом на звітну дату;
- 4) звіт щодо внутрішньогрупових операцій банківської групи, здійснені за період, а також чинні на звітну дату;
- 5) звіт щодо зобов'язання учасників банківського конгломерату перед третіми особами, що становлять десять і більше відсотків від власного капіталу діючих станом на звітну дату;
- 6) інформація щодо концентрацій діяльності БГ за секторами (банківська, депозитарна, страхова та ін.).

Також, з метою підвищення якості розкриття фінансової та пруденційної звітності, проведення подальших заходів щодо прозорості банківської та фінансової системи, НБУ було б доречним зобов'язати банки крім індивідуальної звітності оприлюднювати на власних сайтах (інтернет-сторінках) також і консолідовану звітність БГ, до яких належать банки та є їх відповідальними особами.

Одним із недавніх нововведень була деталізація 04.04.2018 р. периметру консолідації у відповідності до «Додаток 5 до Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України» [99]. До його прийняття банк користувався нормою п 1.7 ч. I, згідно якої «Банк визначає самостійно порядок складання і подання фінансової звітності відокремленими підрозділами та учасниками консолідованої групи».

Враховуючи, що модель фінансового ринку України є банкоцентричною та те, що практика застосування секторної моделі в Україні має багато недоліків та виявилась недостатньо ефективною, Верховна Рада України 07.07.2016 р. прийняла проект Закону України «Про

внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо консолідації функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг». Ним пропонується запровадження в Україні частково консолідовану (інтегровану) модель регулювання фінансового ринку, за якої весь фінансовий сектор буде регулюватися двома регуляторами (рис. 2.10). Останнє передбачається шляхом передачі функцій Нацкомфінпослуг НБУ і НКЦПФР.

Рисунок 2.10 – Проект розподілу повноважень щодо регулювання фінансового ринку

Джерело: матеріали НБУ [58]

Згідно з Законопроектом № 2413-а до сфери регулювання та нагляду НБУ входитимуть, окрім банків, також:

- страхові компанії та страхові посередники;
- лізингові компанії та юридичні особи - суб'єкти господарювання, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але мають право надавати послугу з фінансового лізингу;
- факторингові компанії;
- кредитні спілки;
- бюро кредитних історій;
- ломбарди;
- інші фінансові компанії (які здійснюють діяльність з обміну валют, переказу коштів, надання коштів у позику, надання гарантій тощо) [130].

Таким чином, розширення повноважень НБУ стосовно нагляду за всіма кредитними, страховими та іншими посередниками/установами на фінансовому ринку, є актуальним і необхідним, в першу чергу, для реформування існуючої системи банківського нагляду і гармонізації його в відповідно до кращих закордонних практик, що, безумовно, сприятиме модернізації банківського сектора і всієї фінансової системи України.

Крім того очікується, що запропоновані зміни сприятимуть підвищенню ефективності державної регуляторної політики, забезпечать конкуренцію на фінансовому ринку, активізують розвиток ринків небанківських фінансових послуг, впровадять єдині вимоги до учасників на фінансовому ринку, захистять права споживачів, а також вирішать цілий комплекс проблем, зокрема, здійснення комплексного нагляду та моніторингу за фінансовими конгломератами, що відповідає вимогам Базельського комітету з міжнародного банківського нагляду, в частині забезпечення консолідованого та транскордонного нагляду.

Оцінимо ефективність БНК опосередковано – через ефективність діяльності самих БГ.

2.3 Оцінювання ефективності діяльності учасників банківських груп

Діагностику ресурсного забезпечення банківських груп та ефективності його протягом 2012-2016 рр. здійснимо для 10, а за 2017 р. - семи постійно визнаних НБУ протягом даного проміжку часу БГ в Україні (АТ КБ «ПРИВАТБАНК», АТ «ОЩАДБАНК», АТ «ОТП БАНК», АТ «УКРСИББАНК», ПАТ «КРЕДОБАНК», АБ «ПІВДЕННИЙ», АТ «МЕГАБАНК»)⁸. Динаміка їх активів представлена на рис. 2.11.

Найбільші прирости активів за аналізований проміжок часу мали АБ «ПІВДЕННИЙ» (+195%), ПАТ «КРЕДОБАНК» (+188%) і АТ

⁸ Перелік наведено в порядку зменшення статутного капіталу

«ОЩАДБАНК» (+180%), найменший приріст спостерігався в АТ «ОТП БАНК» (+41%)

Сукупний розмір статутного капіталу постійно визнаних НБУ банківських груп складав на 01.01.2018 біля 75% статутного капіталу всіх БГ і зростав або був стабільним протягом аналізованого періоду (рис. 2.10). Статутні капітали двох найбільших банківських груп в Україні (АТ «ОЩАДБАНК» та АТ КБ «ПРИВАТБАНК») склали 42%, перших п'яти – 62% від сукупного статутного капіталу визнаних банківських груп.

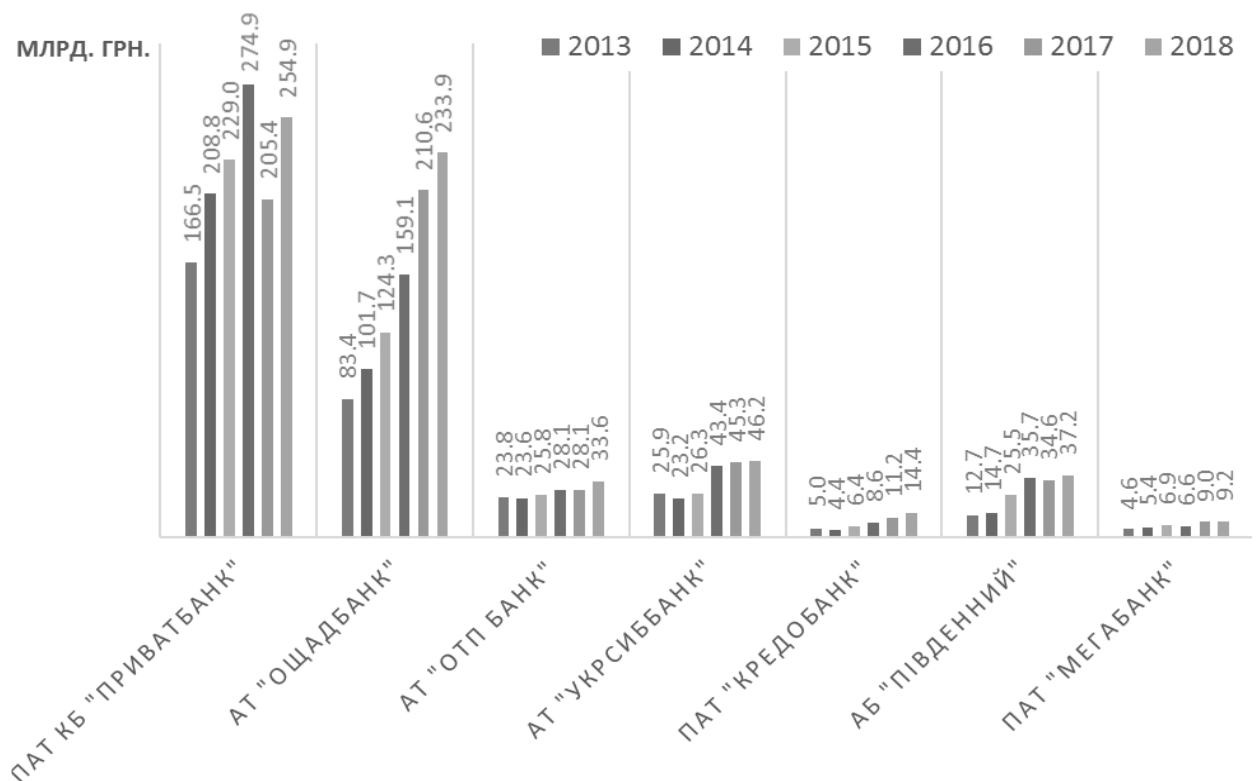

Рисунок 2.11 – Динаміка активів постійно визнаних БГ, млрд. грн.

Джерело: розроблено автором на основі консолідованої звітності банківських груп

Станом на 01.11.2018 в Україні функціонують 79 банків і 30 банківських груп, нагляд за якими здійснює НБУ на індивідуальній та консолідованій основі відповідно. Робота по визнанню банківських груп триває. Так, протягом 2018 року було визнано 3 банківські групи та 1 припинила визнання.

Інформаційно-аналітичну базу консолідованого нагляду складає, в основному, статистична звітність та форми визначені [99] і [104].

Метою складання фінансової звітності, у відповідності до «Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України» [99], є надання користувачам для прийняття рішень повної, зрозумілої, достовірної та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів банку, материнського банку та учасників консолідованої групи як єдиної економічної одиниці. Ця Інструкція визначає порядок, періодичність складання, подання та оприлюднення фінансової звітності, зразки форм, що входять до складу фінансової звітності, встановлює мінімальні вимоги до розкриття інформації.

Для реалізації заходу «Підвищення якості розкриття фінансової та пруденційної звітності» та забезпечення інвесторів, вкладників, клієнтів, інших користувачів фінансовою інформацією про діяльність банків, Правління НБУ прийнято постанову від 15.02.2018 №11 «Про встановлення переліку інформації, що підлягає обов'язковому опублікуванню банками України» (далі – Постанова №11) [101]. Так, відповідно до вимог Постанови №11, починаючи з березня 2018 року банки на щомісячній основі, мають оприлюднювати на власних веб-сайтах наступну інформацію:

- 1) оборотно-сальдовий баланс;
- 2) розподіл за класами боржника кредитів, наданих фізичним та юридичним особам;
- 3) кредити, надані суб'єктам господарювання за видами економічної діяльності, що класифікуються за секціями;
- 4) економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції;
- 5) нормативи та складові розрахунку регулятивного капіталу.

Таким чином, банки відповідно до вимог НБУ (з урахуванням змін, внесених Постановою №11) здійснюють:

– подання звітності на щоденній, щодакдній, щомісячній, щоквартальній, щорічній основі;

– розміщення звітності на власних веб-сайтах на щомісячній, щоквартальній, щорічній основі стосовно діяльності банку.

Однак, розміщення звітності щодо діяльності банківської групи проводиться банками, як відповідальною особою банківської групи, лише один раз в рік. Документом [104, п. 2.5 гл. 2 розд. 6] визначається: річна консолідована звітність банківської групи, що підлягає перевірці аудиторською фірмою та повинна бути подана відповідальною особою банківської групи до НБУ разом з субконсолідованою звітністю підгруп банківської групи, аудиторським висновком та таблицею з розрахунком економічних нормативів до 1 червня року, наступного за звітним. В аналогічний термін річна консолідована звітність банківської групи разом із аудиторським висновком повинна бути опублікована в періодичних виданнях та/або поширена в мережі Інтернет.

Відповідальна особа банківської групи (банк) складає проміжну (квартальну), річну консолідовану звітність банківської групи та субконсолідовану звітність банківської підгрупи, в т. ч. й здійснює розрахунок контрольних показників банківської групи/підгрупи банківської групи за формами та з використанням методів та процедур консолідації за №373 [99].

Форми звітних документів, порядок їх заповнення і подання жорстко регламентовані Правилами організації статистичної звітності, що подається до НБУ, затвердженими постановою Правління Національного банку України від 01.03.2016 №129 [105].

Таким чином, щодо визнаних банківських груп НБУ здійснює нагляд на консолідованій основі, у т.ч. шляхом застосування норм дистанційного контролю, який включає:

– встановлення формату подання консолідованої /

субконсолідованої фінансової звітності⁹, контроль за дотриманням відповідальними особами банківської групи вимог чинного законодавства та строків подання квартальної та річної фінансової звітності;

– моніторинг статистичної звітності за формою №612 «Звіт про дотримання вимог щодо достатності регулятивного капіталу та економічних нормативів банківською групою та її підгрупами» та контроль за дотриманням банківською групою/підгрупою вимог щодо значень економічних нормативів;

– аналіз річного аудиторського звіту про перевірку річної фінансової звітності банківської групи, що складений зовнішнім аудитором відповідно до вимог Інструкції НБУ №373;

– встановлення вимог до банківської групи щодо системи корпоративного управління та управління ризиками.

Слід зазначити, що відповідно до вимог НБУ відповідальні особи банківської групи здійснюють подання консолідованої/субконсолідованої фінансової звітності на паперових носіях (крім статистичної звітності за формою №612) [68, с. 335]. Такий формат подання інформації фактично унеможлиблює здійснення порівняння/аналіз показників, які відображаються у консолідованій звітності на відповідні дати, визначити вплив кожного учасника банківської групи, дослідити індивідуальні зміни у показниках діяльності інших учасників банківської групи, крім банків.

Дослідимо ресурсне забезпечення банківських груп та економічні показники їх діяльності. Як вже зазначалося, банківські групи акумулюють значну частку активів фінансової системи України. На початок 2018 р. в банківських групах приймало участь 34 банки, на які припадало 68 % активів банківської системи України, зокрема:

– 2 державних банки охоплюють 42% сукупних банківських

⁹ Консолідований проміжний скорочений звіт про фінансовий стан (Консолідований баланс); Консолідований проміжний скорочений звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід (Консолідований звіт про фінансові результати).

активів (АТ КБ «ПРИВАТБАНК», АТ «ОЩАДБАНК»);

– та 5 наступних великих банків припадає ще 18% активів банківської системи (АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «АЛЬФА-БАНК», АТ «ПУМБ», АТ «УКРСИББАНК», АТ «УКРСОЦБАНК», АТ «ОТП БАНК»);

– частка решти 27 банків-учасників БГ акумулює 8% банківських активів.

Ретроспективний аналіз визнання банківських груп в Україні свідчить, що динаміка вартості їх активів за аналізований період зросла в 2.3 рази (з 392 млрд. грн. на 01.01.2013 р. до 895 млрд. грн. станом на 01.01.2018 р. із незначним корегуванням – на 4% в порівнянні з поч. 2016 р.) – рис. 2.12.

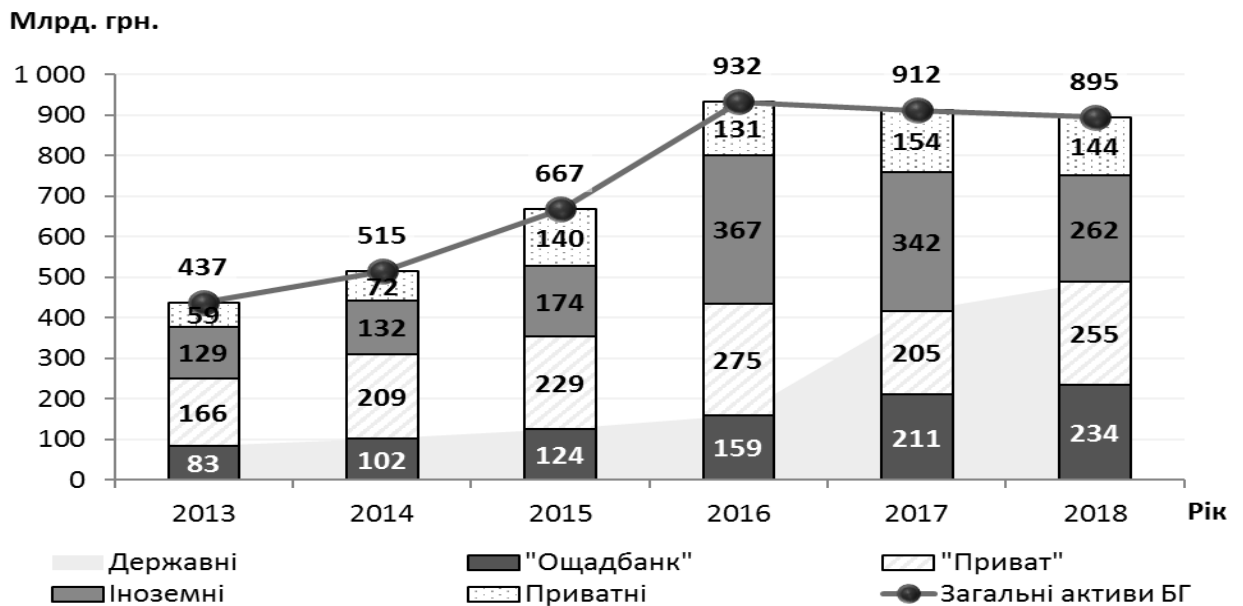

Рисунок 2.12 – Номінальна вартість активів банківських груп в Україні на 01 січня відп. року, млрд. грн.

Джерело: розроблено автором за даними консолідованої звітності банків

Проте, висновок про позитивну динаміку вартості банківських груп роботи передчасно, оскільки зміна вартості носить монетарний характер. Так, протягом 2013-2018 рр. курс гривні зріс із 7,99 грн./дол. до 28,07 грн./дол. (на 01 січня відповідного року), тобто в 3,5 рази. Перераховані в іноземну

валюту активи банківських груп демонструють падіння загальної вартості (на 50% порівняно з довоєнним рівнем на 01.01.2014 р.), що відповідає темпу згорання вітчизняної банківської системи – рис. 2.13.

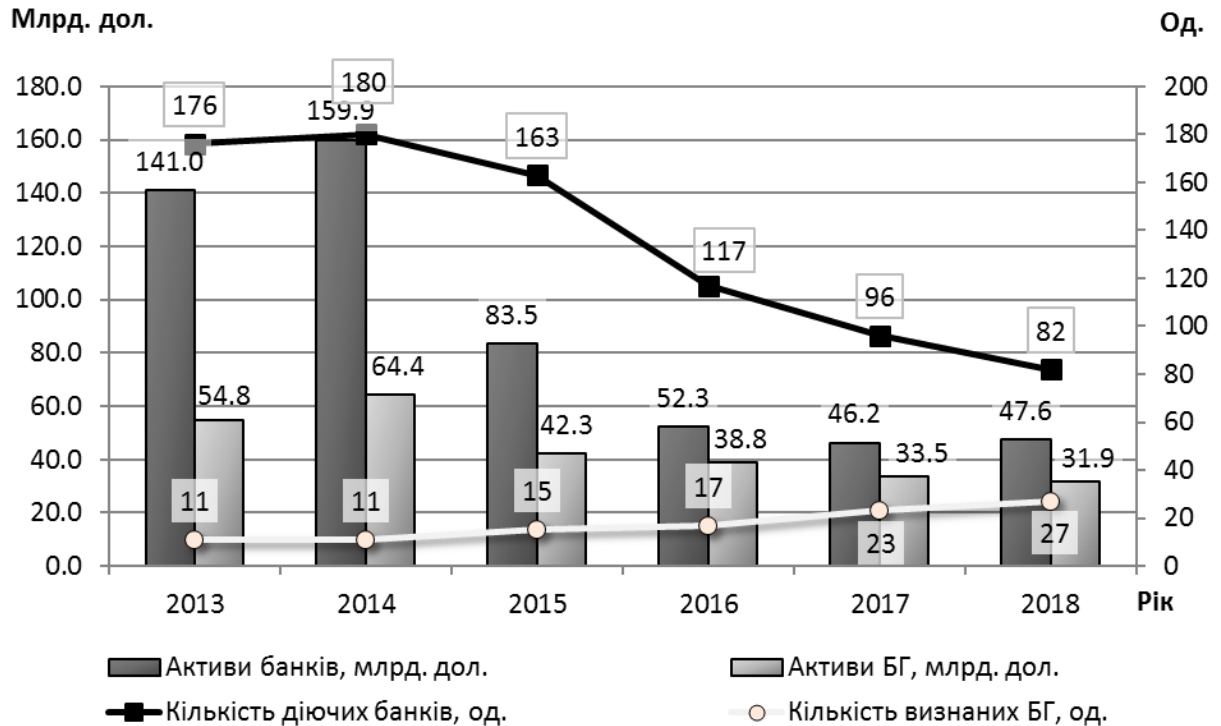

Рисунок 2.13 – Активи банків та банківських груп в Україні на 01 січня відп. року, млрд. дол.

Джерело: розроблено автором за даними консолідованої звітності банків

Особливе занепокоєння викликає державна монополізація банківського сектору з 19% на поч. 2013 р. до 55% на 01.01.2018 р. за рахунок націоналізації в кінці 2016 року найбільшої фінансової установи в Україні - ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» - клієнтами якої є майже половина населення України, та збільшення капіталу державних банків (за результатами діагностичного обстеження) зумовило зростання частки державних банків та домінування їх на ринку банківських послуг - рис. 2.14.

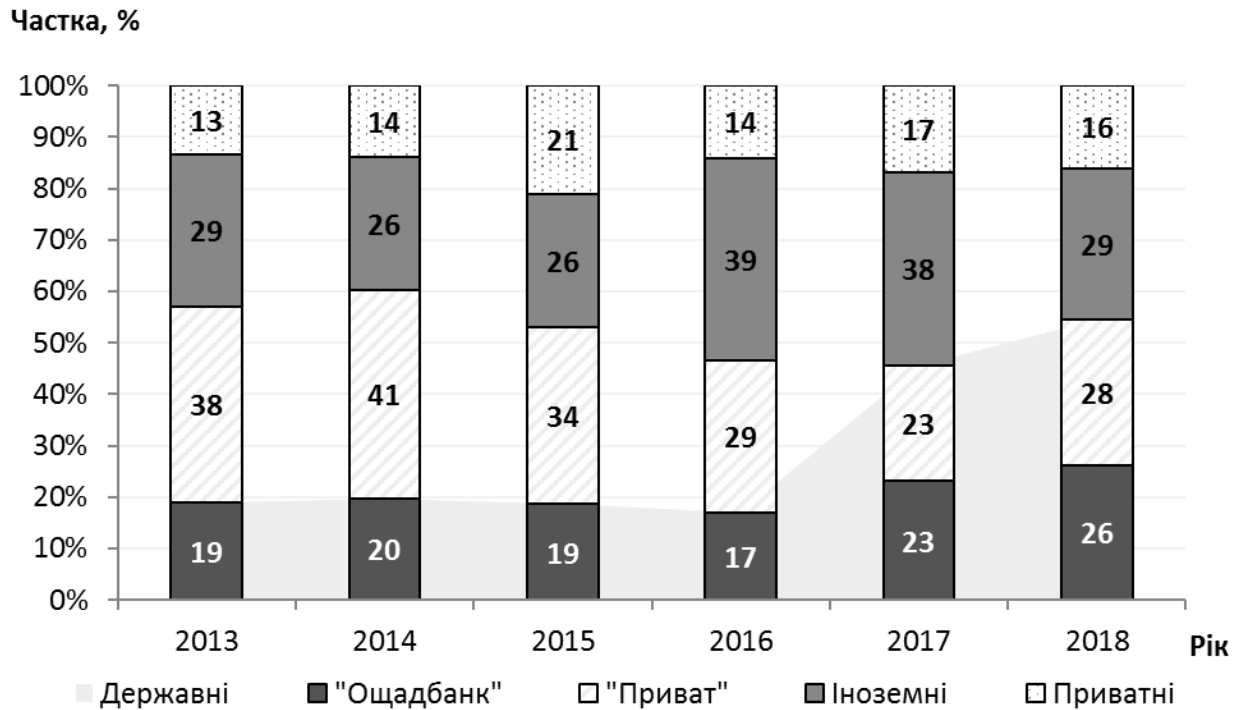

Рисунок 2.14 – Структура активів банківських груп на 01 січня відп. року, %

Джерело: розроблено автором за даними консолідованої звітності банків

Причинами націоналізації АТ КБ «ПРИВАТБАНК» були значні обсяги кредитів наданих пов'язаним особам з акціонерами банку, незадовільна якість кредитного портфелю, необхідність формування додаткових резервів, що призвело до втрати капіталу банку та його неспроможність виконувати зобов'язання перед своїми клієнтами.

Входження в капітал банку Держави обумовлено захистом близько 20 млн. клієнтів АТ КБ «ПРИВАТБАНК» (банк фактично був монополістом ринку) та збереження фінансової стабільності у країні, незважаючи на те, що ціна була досить високою (6,5% українського валового внутрішнього продукту).

Остання обставина викликала численні нарікання міжнародних експертів, внаслідок чого НБУ за пропозицією МВФ розробив програму виходу держави з капіталу банків (зменшення частки держави на ринку – з 55% у 2017 р. до 24% у 2022 р.) та змін моделей корпоративного управління

чотирьох державних банків (АТ «ОЩАДБАНК», ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК», АТ «УКРЕКСІМБАНК», АБ «Укргазбанк») [83].

Зазначимо, що АТ «ОЩАДБАНК», АТ КБ «ПРИВАТБАНК» є контролерами двох найбільших станом на 01.01.2018 р. за розмірами активів банківських груп в Україні: їх частка складала 54.6% сукупних активів визнаних НБУ банківських груп. І, напевне, стратегія приватизації банків АТ «ОЩАДБАНК», АТ КБ «ПРИВАТБАНК» вплине на структуру власності й самих банківських груп.

Також, варто відмітити посилення активності іноземних банківських груп. Якщо на 01.01.2013 р. їх частка в активах визнаних БГ становила 1/5, то на 01.01.2018 – 1/3, тобто зросла на 35%.

Наразі, розкриття інформації про банківські групи обмежується загальним блоком «Інформація про визнані банківські групи» на сайті НБУ [40]. Отримання акумульованої підсумкової звітності щодо і структури активів, пасивів, сукупного фінансового результату вимагає ручного збору даних консолідованої звітності та здійснюється «при потребі». Здійснені нами оцінки джерел формування фінансових ресурсів банківських груп в частині зобов'язань, статутного та власного капіталу свідчать про скорочення ресурсної бази банківських груп.

У грошовому виразі на 01.01.2018 р. загальна вартість зобов'язань банківських груп становила 552 млрд. грн., що на 74 млрд. грн. або 9% менше рівня поч. 2016 р. рис. 2.15.

Звертає також на себе увагу активність іноземних банківських груп (8 учасників консолідованого капіталу), на які в 2016-2017 рр. припадало 35-38% залучених кредитних коштів. Станом на 01.01.2018 р. їх частка та АТ КБ «ПРИВАТБАНК» зрівнялися та склали по 29%, ще 26% акумулював АТ «ОЩАДБАНК». Частка 17 приватних банківських груп тривалий час залишається незмінною – біля 15%.

Млрд. грн.

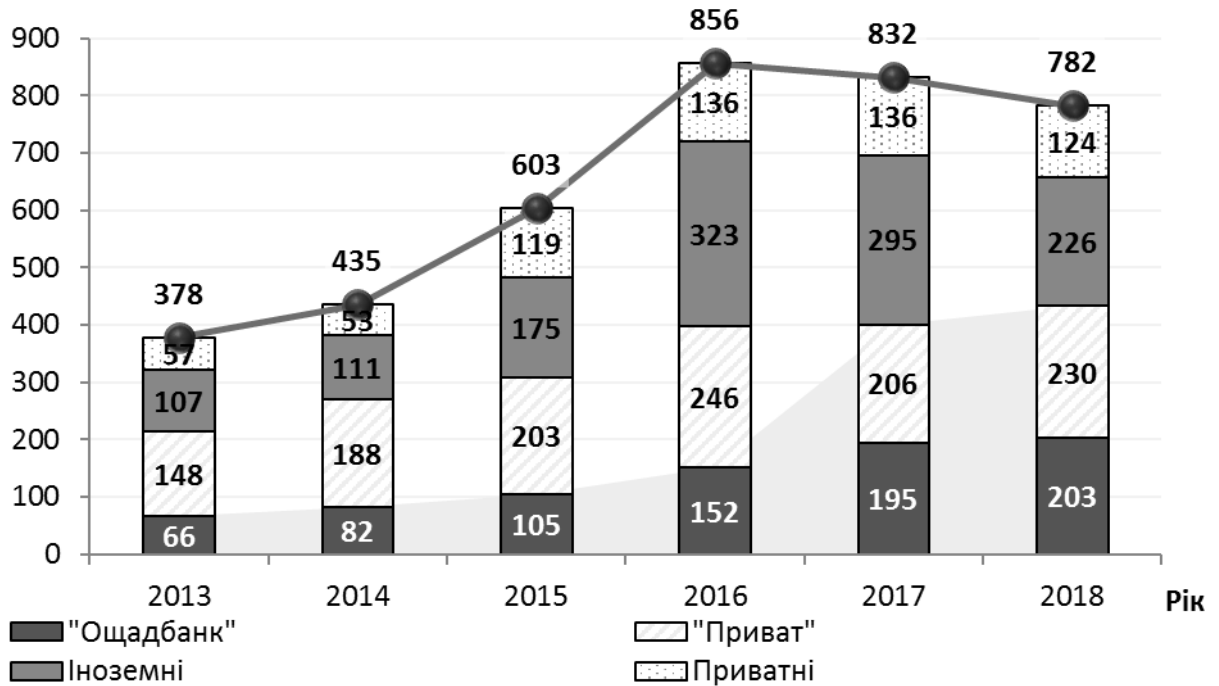

Рисунок 2.15 – Динаміка зобов'язань банківських груп станом на 01 січня відп. року, млрд. грн.

Джерело: розроблено автором за даними консолідованої звітності банків

За нашими розрахунками, банківські групи в 2012-2013 рр. мали власних активів (активів, забезпечених власним капіталом) біля 15%, протягом 2014-2016 рр. частка власного капіталу коливалась в межах 8-10%, після капіталізації АТ КБ «ПРИВАТБАНК» на 01.01.2018 р. зросла до 38%.

На рис. 2.16 представлено порівняння сукупних власного та статутного капіталу банківських груп. Фактично вливання державних коштів в АТ КБ «ПРИВАТБАНК» майже перекирило всі накоплені непокриті збитки банківських груп минулих (2015-2017 рр.) років.

Аналіз отриманих фінансових результатів банківських груп за 2012-2017 рр. дозволяє говорити 1) про низьку їх ділову активність; 2) про неефективність діяльності банківських груп. Розрахункові значення показників ефективності банківських груп наведені в табл. 2.3.

Млрд. грн.

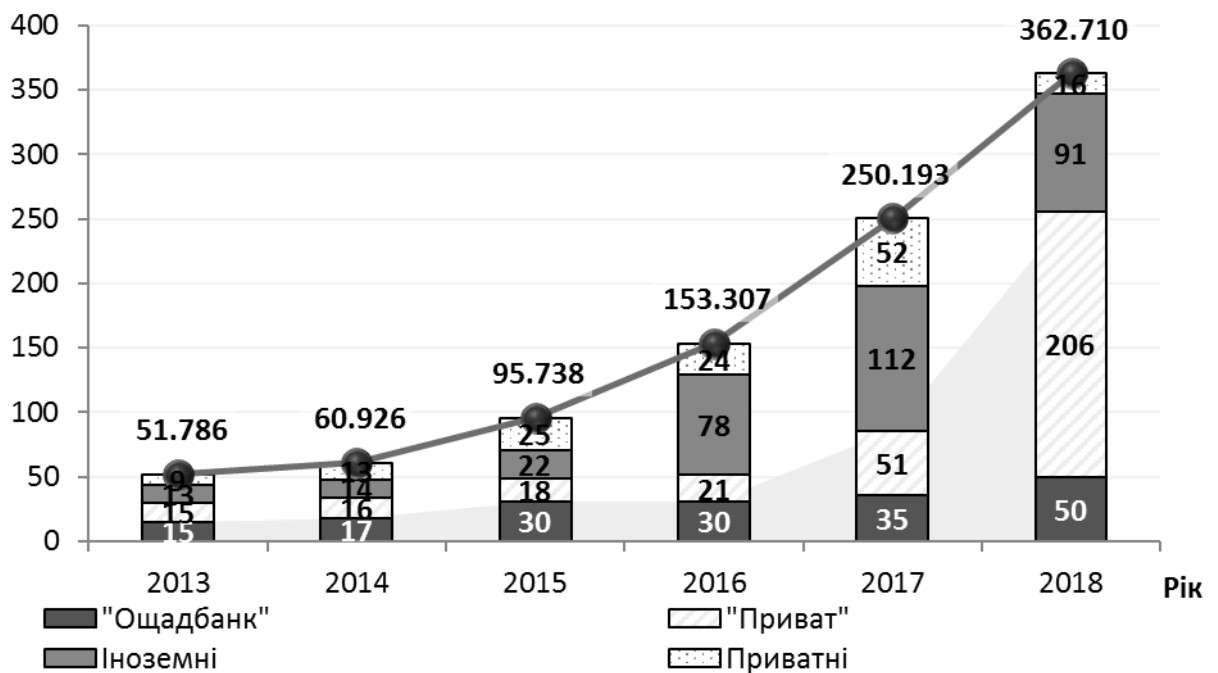

Рисунок 2.16 – Динаміка статутного та власного капіталів банківських груп станом на 01 січня відповідного року, млрд. грн.

Джерело: розроблено автором за даними консолідованої звітності банків

Як показує вищенаведена таблиця, середня рентабельність активів всіх ідентифікованих банківських груп за підсумками 2012-2013 рр. становила 0,1-0,3% %, збитковість 2014, 2015 та 2017 рр. коливалася в межах 2.1-6.4% %.

Таблиця 2.3 – Динаміка показників ефективності банківських груп, %

Показник	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Спарклайн
Рентабельність активів, %	0.1	0.3	-6.4	-7.1	-24.0	-2.1	
Мультиплікатор капіталу	7.37	6.85	8.21	11.41	11.80	4.28	
Рентабельність власного капіталу, %	0.9	2.0	-52.6	-81.3	-283.8	-9.1	

Джерело: розрахунки автора

Звичайно, прибутковість різних банківських груп залежить, по-перше, від самої структури банківської групи та, по-друге, результативності окремих її бізнесів. Шляхом перехресного порівняння річної консолідованої звітності банківської групи та індивідуальної річної звітності банку-учасника банківської групи нам вдалося виокремити фінансовий результат банківських

та небанківських учасників груп. Найбільшої уваги заслуговує структура банківських груп із значною часткою активів небанківських учасників (АТ «ОТП БАНК» та АБ «ПВДЕННИЙ»), а найбільших банківських груп (АТ КБ «ПРИВАТБАНК», АТ «ОЩАДБАНК») також групи ПАТ «КРЕДОБАНК». Графічний матеріал по згаданих банках - в Додаток Б.

Для переважної більшості визнаних НБУ банківських груп чистий прибуток (чи збиток) визначається фінансовим результатом її домінуючого банку-учасника чи контролера, як, наприклад, в АТ «ОЩАДБАНК». Сам по собі фінансовий результат небанківських учасників АТ КБ «ПРИВАТБАНК» є порівняним із фінансовим результатом окремих дрібних банківських груп, але в структурі доходів АТ КБ «ПРИВАТБАНК» є незначним.

Доходність АТ «ОТП БАНК» та небанківських учасників групи АТ «ОТП БАНК» є синхронною, що мультиплікативно впливає на фінансове навантаження всередині групи і потребує уваги з боку регулятора як потенційно ризикова внутрішньогрупова фінансова динаміка.

Прикладом найкращої структури прибутку є фінансовий результат групи АБ «ПВДЕННИЙ» - 7-ї за розмірами активів на 01.01.2018 р. визнаних банківських груп в Україні - однієї з неоднорідних за структурою активів груп, що складається із двох банків, недиверсифікованого інвестиційного фонду та двох страхових компаній. Банківська група АБ «ПВДЕННИЙ» - єдина, у якої жодного разу її фінансовий результат за 2012-2017 рр. не був від'ємним.

Декомпозиційний аналіз рентабельності власного капіталу банківських груп (ROE) здійснимо за формулою двофакторної моделі Дюпона:

$$ROE = ROA * LR, \quad (2.1)$$

де: *ROE* (Return On Equity) – рентабельність власного капіталу;

ROA (Return On Assets) – рентабельність активів;

LR (Leverage ratio) – коефіцієнт капіталізації, він же фінансовий важіль

або мультиплікатор капіталу, що визначається співвідношенням середньорічних вартостей активів та власного капіталу:

$$LR = \frac{\text{Активи}}{\text{Власний капітал}}, \quad (2.2)$$

Таблиця даних до графіків на рис. 2.17 (марковані показники найвищої збитковості, дві найбільші банківські групи з кінця 2016 р. державні представлені окремо) не дає чіткого розуміння про причини коливання рентабельності активів банківських груп в залежності від типу власності.

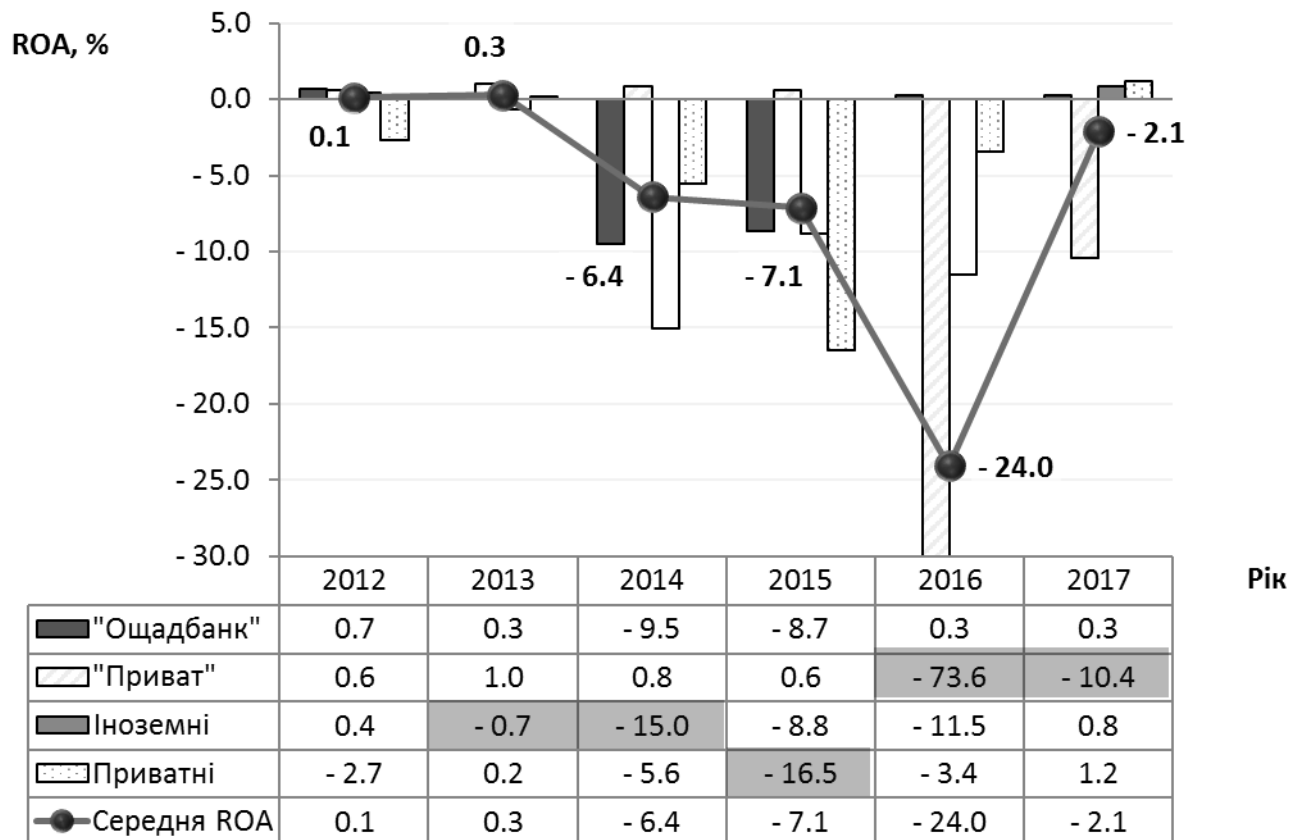

Рисунок 2.17 – Середньорічна рентабельність активів банківських груп, 2012-2018 рр., %

Джерело: розроблено автором за даними консолідованої звітності банків

В табл. 2.4 наведені розрахункові значення рентабельності активів банківських груп, розраховані за усталеною процедурою визнано НБУ.

Дані вищенаведеної таблиці свідчать про кращу рентабельність постійно діючих банківських груп в передкризовий період (2012-2014 рр.) та більшу збитковість за 2015-2017 рр. порівняно з середньою по банківських групах (що на рис. 2.17).

Таблиця 2.4 – Рентабельність активів (ROA) постійно визнаваних НБУ банківських груп за 2012-2017 рр., %

Банківська група	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Спарклайн
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
АТ «ОТП БАНК»	0.48	1.09	-2.28	-18.72	3.87	4.08	
АТ «ОЦАДБАНК»	0.66	0.25	-9.51	-8.66	0.25	0.25	
ПАТ «КРЕДОБАНК»	-2.73	-11.50	-14.28	-3.60	1.77	3.11	
АТ «УКРСИББАНК»	-0.10	0.01	-4.34	-0.16	-2.33	3.97	
АТ КБ «ПРИВАТБАНК»	0.63	0.99	0.83	0.58	-73.56	-10.43	
АТ «МЕГАБАНК»	0.51	0.47	0.17	0.36	-1.12	0.06	
АТ «ПЕРШИЙ ІНВЕСТ. БАНК»	-4.73	-0.01	-13.23	-43.99	-15.46	-	
АБ «ПІВДЕННИЙ»	0.78	0.70	0.48	0.12	0.54	0.43	
АТ «СБЕРБАНК»	1.60	1.78	-1.37	-12.59	-5.76	-	
ПАТ «УКРСОЦБАНК»	0.21	-2.64	-7.36	-6.05	-32.13	-	
В середньому за вибіркою	0.10	0.29	-3.86	-7.08	-29.13	-3.06	

Джерело: розрахунки автора

Нами визначено, що середній мультиплікатор капіталу (фінансовий важіль) в передвоєнний період коливався в межах 6.8-8.2 (2012-2014 рр.), наступні два роки зафіксувався на 11.4-11.8, за підсумками 2017 р. становив 9.4 тис. грн. активів на 1 тис. грн. власного капіталу.

Певний інтерес може становити динаміка індивідуальних мультиплікаторів капіталу, оскільки певною мірою описує ризики бізнес-моделей окремих банківських груп. Розрахункові значення мультиплікатора капіталу наведено в табл. 2.5.

Ефект від'ємного мультиплікатора власного капіталу для деяких банківських груп виникає внаслідок непокритих збитків минулих періодів, які мали місце за підсумками 2015 та 2016 рр. для двох банківських груп - АТ «МЕГАБАНК» та АТ «ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК» - внаслідок

суттєвої збитковості небанківських учасників банківських груп.

Таблиця 2.5 – Мультиплікатор капіталу (LR) постійно визнаних НБУ банківських груп за 2012-2017 рр., числ.

Банківська група	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Спарклайн
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
АТ «ОТП БАНК»	5.92	5.74	11.15	70.00	18.18	9.73	
АТ «ОЩАДБАНК»	4.70	5.01	5.88	10.66	16.00	9.45	
ПАТ «КРЕДОБАНК»	7.86	10.66	16.10	11.19	9.87	9.25	
АТ «УКРСИББАНК»	8.60	8.73	11.91	22.57	16.57	9.70	
АТ КБ «ПРИВАТБАНК»	9.02	9.59	9.43	9.20	16.95	19.04	
АТ «МЕГАБАНК»	7.03	7.56	9.08	-18.39	-23.32	9.51	
АТ «ПЕРШИЙ ІНВЕСТ. БАНК»	7.53	7.70	6.94	-21.31	-8.62	-	
АБ «ПІВДЕННИЙ»	13.31	9.13	8.61	8.61	8.88	9.79	
АТ «СБЕРБАНК»	8.96	8.37	9.96	25.50	26.58	-	
ПАТ «УКРСОЦБАНК»	4.38	4.56	6.03	5.06	4.07	-	
В середньому за вибіркою	6.77	7.06	7.99	11.49	15.76	11.27	

Джерело: розрахунки автора

Суттєве значення мультиплікатора власного капіталу свідчить про значні ризики структури фінансування (для банку критичним стає $LR > 8$). Перевірка показала, що значні викиди пов'язані зі значними збитками, які привели до різкого скорочення власного капіталу.

Варто також зазначити про зростання мультиплікатору власного капіталу постійно визнаних НБУ банківських груп із 6.77 за підсумками 2012 р. в допустимих межах до 7.99 на 01.01.2015 р та майже двократний ріст на 01.01.2017 р. (15.76). Незначне коригування на 01.01.2018 р до середньорічного рівня 2015 р. це ще суттєво ризикове.

Таким чином, рентабельність власного капіталу банківських груп, як основний показник ефективності їх діяльності, що характеризує економічну віддачу бізнес-моделі та включає два компоненти, розглянуті вище – прибутковість активів та ризиковість їх джерел. Табл. 2.6 містить розрахункові значення рентабельності власного капіталу 10-ти аналізованих банківських груп.

Таблиця 2.6 – Рентабельність власного капіталу (ROE) постійно визнаних НБУ банківських груп за 2012-2017 рр., %

Банківська група	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Спарклайн
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
АТ «ОТП БАНК»	2.86	6.25	-25.40	-1 310.10	70.26	39.68	
АТ «ОЩАДБАНК»	3.10	1.28	-55.92	-92.28	4.05	2.38	
ПАТ «КРЕДОБАНК»	-21.44	-122.58	-229.90	-40.23	17.49	28.80	
АТ «УКРСИББАНК»	-0.88	0.06	-51.65	-3.63	-38.61	38.54	
АТ КБ «ПРИВАТБАНК»	5.71	9.48	7.86	5.32	-1 246.96	-198.52	
АТ «МЕГАБАНК»	3.59	3.53	1.52	-6.57	26.18	0.56	
АТ «ПІБ»	-35.62	-0.05	-91.82	937.62	133.26	-	
АБ «ПІВДЕННИЙ»	10.38	6.21	4.12	1.04	4.75	4.22	
АТ «СБЕРБАНК»	14.37	14.92	-13.60	-320.95	-152.98	-	
ПАТ «УКРСОЦБАНК»	0.92	-12.04	-44.41	-30.61	-130.80	-	
В середньому за вибіркою	0.67	2.03	-30.86	-81.32	-459.15	-34.53	

Джерело: розрахунки автора

Марковані від'ємні значення ілюструють періоди збитковості власного капіталу банківських груп, на фоні яких виділяється банківська група АБ «ПІВДЕННИЙ», як єдина абсолютно прибуткова протягом аналізованого періоду банківська група. Звернемо увагу, що її діяльність також характеризується помірним рівнем ризиків (динаміка коефіцієнту капіталізації із попередньої таблиці).

Зважаючи на те, що прибуток є основним узагальнюючим показником результативності функціонування суб'єкта бізнесу ефективності, ефективності його менеджменту та джерелом його розвитку [43], дослідимо залежність річного фінансового результату банківської групи (результативна змінна - Y) від трьох факторів: активів, зобов'язань, акціонерного капіталу (середньорічних значень). Розрахунки здійснимо на інтервалі 2013-2018 рр. для семи постійно визнаних НБУ протягом даного періоду банківських груп - банківських груп, контролери яких це - АТ «ОТП БАНК», АТ «ОЩАДБАНК», ПАТ «КРЕДОБАНК», АТ «УКРСИББАНК», АТ КБ «ПРИВАТБАНК», АТ «МЕГАБАНК», АБ «ПІВДЕННИЙ».

Рівняння множинної лінійної регресії має вигляд – формула 2.3:

$$\bar{Y}_{1,2,3} = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + a_3x_3, \quad (2.3)$$

де a_0, a_1, a_2, a_3 – параметри моделі (коефіцієнти регресії);

$\bar{Y}_{1,2,3}$ – розмір чистого прибутку;

x_1 – активи

x_2 – зобов'язання;

x_3 – статутний капітал.

Розрахована за допомогою стандартного пакету Ms Excel «Аналіз даних: Регресія» багатофакторна модель фінансового результату за умови «Константа-нуль»¹⁰ має вигляд (формула 3.5):

$$\bar{Y}_{1,2,3} = 1,836x_1 - 1,770x_2 - 2,358x_3, \quad (2.4)$$

Отриману множинну регресійну модель можна інтерпретувати наступним чином:

- зростання обсягу активів операцій на 1 тис. грн. очікувано матиме приріст чистого прибутку в межах 1,836 тис. грн.;
- зростання консолідованих зобов'язань банківської групи на 1 тис. грн. зменшує її річний фінансовий результат групи на 1,770 тис. грн.;
- докапіталізація, тобто зростання статутного капіталу, на 1 тис. грн. відобразиться додатковим від'ємним навантаженням на фінансовий результат групи в розмірі 2,358 тис. грн. [68, с. 340].

З огляду на переважну діяльність банків в банківській групі, більша чутливість моделі фінансового результату до активів, ніж до зобов'язань ($1,836 > 1,770$) стимулюватиме зростання обсягів активних банківських

¹⁰ р-значення для коефіцієнта a_0 перевищує 0,05, це означає, що даний коефіцієнт для моделі не значимий і його можна опустити, тобто графік моделі буде проходити через точку початку координат. Для отримання нової моделі без коефіцієнта a_0 ще раз запущено функцію Регресія із міткою «Константа-Нуль»

операцій за рахунок залучених коштів. Але одночасно мова йде про оптимізацію структури джерел фінансових ресурсів, відмову від зростання акціонерного капіталу, переважно боргове фінансування активних операцій. Результати оцінювання якості отриманої регресійної моделі – на рис. 2.18.

Регрессионная статистика						
Множественный R	0.797132537					
R-квадрат	0.635420282					
Нормированный R-квадрат	0.59108286					
Стандартная ошибка	17320298.85					
Наблюдения	42					
Дисперсионный анализ						
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимость F</i>	
Регрессия	3	2.03913E+16	6.79708E+15	22.65749643	1.40E-08	
Остаток	39	1.16997E+16	2.99993E+14			
Итого	42	3.2091E+16				
	<i>Коэффициенты</i>	<i>Стандартная ошибка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P-значение</i>	<i>Нижние 95%</i>	<i>Верхние 95%</i>
Y-пересечение	0	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д
Активи	1.835930951	0.263797141	6.959631735	2.43486E-08	1.30235087	2.369511033
Зобов	-1.769636181	0.244736109	-7.230793149	1.03533E-08	-2.264661687	-1.274610675
Капітал	-2.357772297	0.321915207	-7.324202905	7.72143E-09	-3.008907264	-1.70663733

Рисунок 2.18 – Підсумки регресійного аналізу моделі прибутковості вибраних банківських груп за 2012-2017 рр.

Джерело: стандартизований звіт Ms Excel за заданими параметрами

Коефіцієнт множинної кореляції $R=0.7971 > 0,7$, отже, зв'язок між досліджуваними ознаками в даній сукупності тісний.

Знайдемо критичне значення F-критерію у таблиці критичних точок розподілу Фішера - Снедекора при рівні значущості 0,05 і числі ступенів свободи $k_1=m-1=3-1=2$ і $k_2=n-m=42-3=39$ дорівнює 3,23. Оскільки, отримане для моделі значення критерію більше табличного ($F = 22.6575 > 3.23$), то рівняння регресії визнається значущим.

Значення коефіцієнта множинної детермінації ($R^2=0,6354$) показує, що сукупний вплив на фінансовий результат банківської групи на 63,5% пояснюється впливом з боку аналізованих факторів (активів, зобов'язань та статутного капіталу). Розрахований рівень значущості $\text{Значимість } F = 1.4028E-08$ менший 0,05 підтверджує значущість величини коефіцієнта детермінації. *P*-значення для активів, зобов'язань та власного капіталу

(2.43E-08, 1.04E-08, 7.72E-09) менші 0.05, підтверджують значущість коефіцієнтів a_1 , a_2 , a_3 . Однак, якість моделі (2.4) дещо знижує взаємозалежність факторних ознак.

Розраховані за допомогою стандартного пакету Ms Excel «Аналіз даних: Регресія» щорічні багатofакторні регресійні моделі наведені в Додаток Б. В рамках даного дослідження не будемо оцінювати достовірність кожної з побудованих моделей, оскільки основою для прийняття управлінських рішень може служити тільки остання статистично близька модель., трактувати яку має сенс у порядку, розглянутому вище [68, с. 340].

Паралельно, в рамках оцінювання ефективності діяльності банківських груп методами кореляційного аналізу було оцінено чотири якісних припущення щодо формування та функціонування БГ:

- припущення 1: чистий фінансовий результат банківської групи залежить від форми власності групи та її розміру - для державних банківських груп «так», іноземних – «переважно», приватних національних – «ні»;
- припущення 2: фінансовий результат групи залежить від складності структури банківської групи – залежність не виявлено;
- припущення 3: фінансовий результат групи залежить - має певну хронологічну / історичну залежність – підтверджено віднесено на вплив специфічних зовнішніх умов.
- припущення 4: існує кореляційна залежність фінансового результату групи та її ресурсного забезпечення – знайшло відображення в певні проміжки часу з різною силою; формалізовано в наборі побудованих регресійних моделей для вибірки з 10 банківських груп за 2014-2018 рр.

Викладене вище свідчить, що інструменти множинного регресійного аналізу дозволяють коректно описати фінансову модель фінансового результату банківської групи та банку-учасника банківської групи трьома чинниками: розміром зобов'язань, активів та акціонерного капіталу. Модель досить динамічна в часі, статистично достовірна. Прогнозування фінансового результату банківських груп за консолідованою звітністю (частка активів

банку-контролера найчастіше 95 – 100% активів групи) в аналогічні періоди відображає аналогічну, але дещо послаблену дію чинників. Останнє відноситься до конкуренції за ресурси між учасниками банківської групи, внутрішньогрупову компенсацію збитків, негативний вплив на результати банків – учасників банківських груп за наслідками діагностики НБУ та/або дію екзогенних чинників нефінансового характеру [68, с. 340].

В результаті здійсненого дослідження закладено основу для оцінювання стратегії внутрішньогрупового фінансування банківської групи, яка потребує подальшої концептуальної перевірки.

В літературних джерелах [61, 142, 157,] згадуються можливості переливу капіталу між учасниками банківської групи задля отримання синергетичного ефекту від масштабу діяльності, диверсифікації портфеля послуг (вважаємо, що йде мова про виділену нами «зону мультиплікативних прибутків» – рис. 3.16). У разі ослаблення одного із учасників банківської групи, за наявності ресурсів у інших її учасників, можливе отримання трансакційного фінансування («зона фінансової підтримки банку» та «зона банку-фінансового донора»). В разі отримання масштабних збитків і в банка – учасника БГ, і в небанківських учасників, виникає загроза ланцюгової реакції, названа нами «зона мультиплікативних збитків».

Зауважимо, що дана розробка потребує доопрацювання в частині підтвердження поведінки учасників банківської групи, чинників впливу і прийняття рішення, оцінювання ризиків внутрішньогрупових операцій тощо, і може бути предметом окремого дослідження, що має комплексний характер.

На завершення дослідження автор вбачає практичну цінність застосування моделі в моніторингу на консолідованій основі. Так, на прикладі банківської групи АТ «МЕГАБАНК» – рис. 2.19, можемо стверджувати про значне потенційне фінансове напруження всередині банківської групи із загрозою в окремі періоди мультиплікативних збитків. Остання інформація підтверджує зроблені раніше висновки щодо

необхідності посиленого моніторингу та збору додаткової інформації з боку регулятора відносно учасників банківської групи АТ «МЕГАБАНК» та операцій між ними.

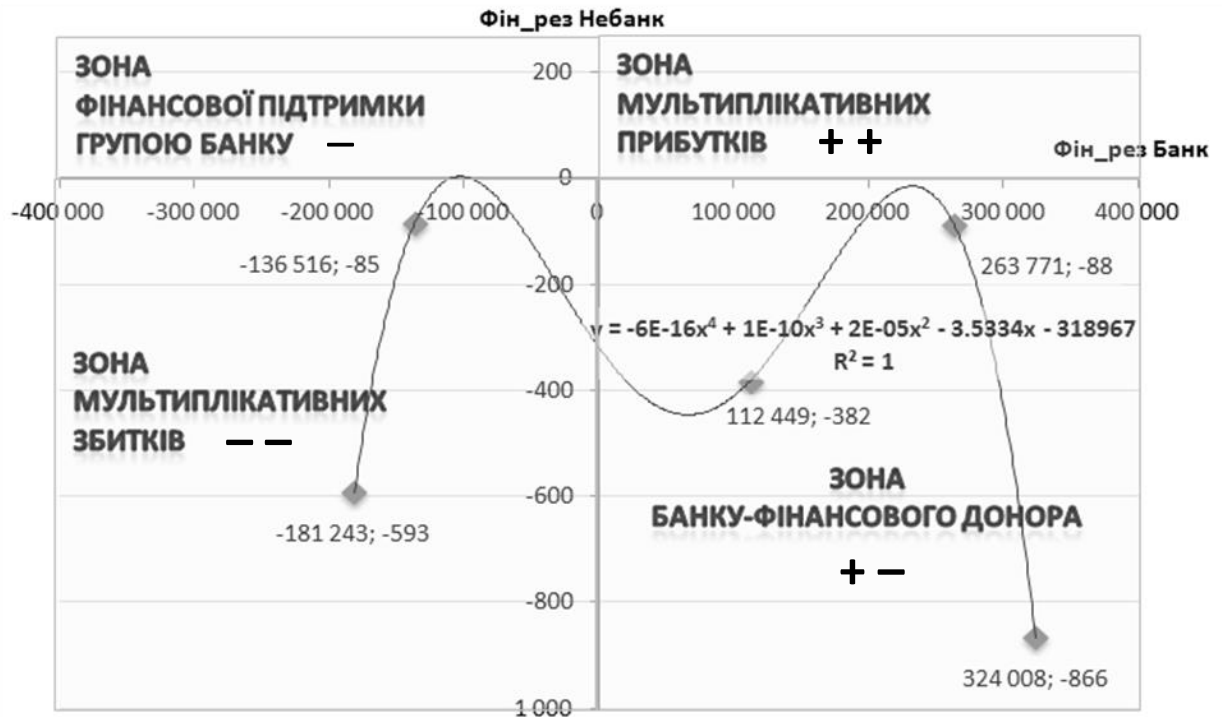

Рисунок 2.19 – Модель стратегії фінансової поведінки всередині банківської групи (на прикладі БГ АТ «МЕГАБАНК», 2012–2016 рр.)

Джерело: публічна статистика банку, модель автора

Підсумовуючи, можемо сказати, що фінансово-економічний аналіз ресурсного забезпечення та прибутковості діяльності банківських груп, який можна було б значно розширити й доповнити, нами здійснено вперше. Про аналогічні дослідження щодо діяльності банківських груп в Україні автору не відомо.

Висновки по розділу 2

1. Розвиток нагляду на консолідованій основі нами розглядається як еволюційна компонента банківського регулювання на фоні еволюції національної фінансової системи. У роботі визначено основні етапи розвитку БНК (з точки зору функціонального підходу) на основі виділення суб'єктів, об'єктів та повноти наглядових процедур за учасниками банківських груп і визначення напрямів підвищення ефективності консолідованого нагляду в Україні.

2. Результати аналізу методичних основ нагляду за діяльністю банківських груп в Україні дозволяють зробити висновки про суттєвий прогрес з 2012 року в сфері ідентифікації, визнання банківських груп та моніторингу за їх діяльністю, а також про значний потенціал розвитку організаційних засад консолідованого банківського нагляду.

3. Статистичні розрахунки свідчать, що банківські групи акумулюють значну частку активів фінансової системи України (близько 68 % загальних банківських активів на початок 2018 р.).

4. Процес визнання банківських груп динамічний в часі: з 2012 р. постійно визнаними НБУ банківськими групами є 7 учасників консолідованого капіталу - групи за участю банків АТ КБ «ПРИВАТБАНК», АТ «ОЩАДБАНК», АТ «ОТП БАНК», ПАТ «КРЕДОБАНК», АТ «УКРСИББАНК», АТ «МЕГАБАНК», АБ «ПІВДЕННИЙ». Всі іноземні банки в Україні (23 од. на 01.11.2018 р.) є представниками іноземних банківських груп (їх дочірніми компаніями), лише 8 входять до складу банківських груп, що визнані НБУ, та є їх відповідальними особами.

5. Практичну цінність для потреб статистичного аналізу може мати запропонована нами класифікація банківських груп в Україні за типом банківського нагляду на консолідованій основі.

6. Національний регулятор здебільшого орієнтований на статистичний моніторинг самоідентифікованих банківських груп. Процедура

ідентифікації видається ускладненою: наявна значна кількість облікових форм та відсутність електронної подачі заявки щодо визнання банківської групи. Вимоги щодо регулювання діяльності БГ в Україні, загалом, відповідають прийнятому у міжнародній практиці «нормативному» підходу. Однак, на практиці застосовуються заходи аналогічні контролю на індивідуальній основі, що не дозволяють в повній мірі ідентифікувати підвищені фінансові ризики банківських груп.

7. Процедурні аспекти взаємодії між галузевими регуляторами та обмін інформацією між НБУ й регуляторами інших країн походження носять здебільшого декларативний характер. Відсутність електронної системи подачі та перевірки консолідованої звітності в розрізі кожного з учасників банківської групи, значні масиви різноформатної інформації знижують ефективність функціонування Департаменту банківського нагляду НБУ.

8. На відміну від традиційного способу обробки консолідованої звітності, при здійсненні моніторингу діяльності банківських груп автором пропонується застосування проактивного підходу, що базується на моделюванні та прогнозуванні ефективності діяльності БГ, оцінці можливих ризиків в діяльності банківських груп та/або їх учасників, концентрації зусиль регулятора на найбільш загрозливих операціях та своєчасне вжиття регулятором превентивних заходів.

9. Моделювання фінансового результату банківських груп інструментами множинного регресійного аналізу, як показали результати дослідження, дає прийнятний для аналізу результат на інтервальній вибірці 2012–2018 рр., в роботі надано схему інтерпретації моделі. Зазначено, що під час здійснення регресійного аналізу варто враховувати динамічний характер взаємозв'язку фінансового результату банківських груп з умовами ділового середовища (екзогенний фактор), що відображається в значній варіативності багатofакторної фінансової моделі та вимагає постійно актуалізувати регресійну модель на основі моніторингу фінансового стану банківських груп та групоутворюючих банків.

10. Запропонована економіко-математична модель в силу специфіки консолідації фінансової звітності не враховує внутрішньогрупові операції (між учасниками банківської групи), не відображає обсяги пов'язаного капіталу, нівелює непрацюючі активи, може містити неточності вихідних даних, які виникають під час консолідації статистичної звітності. Введення в регресійну модель таких факторів дозволить більш точно оцінити ризики нестабільності фінансового стану групи та вчасно вжити щодо неї та її клієнтів заходи превентивного характеру. Одночасно окреслене вище коло питань потребує подальших наукових пошуків. Запропоновані заходи дозволять регулятору сформувати репрезентативну базу даних для нагляду за консолідованим банківським капіталом на території України.

Основні положення другого розділу дисертаційної роботи опубліковано автором у роботах [61, 62, 63, 69, 70, 175].

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ НА КОНСОЛІДОВАНІЙ ОСНОВІ В УКРАЇНІ

3.1 Удосконалення підходів до ідентифікації груп за участю банків та оцінювання їх внутрішньогрупових ризиків

Діяльність банківських груп завжди пов'язувалась із загрозою неконтрольованих ризиків та можливих зловживань під час розширення діяльності банківських груп і виникненням ланцюгової реакції при згортанні діяльності одного із її учасників (див. п. 1.2). Зі свого боку, проблеми однієї банківської установи можуть викликати ефект доміно для всієї банківської системи. Тому контроль за діяльністю банківської групи (нагляд на консолідованій основі) залежить від своєчасної ідентифікації регулятором структури банківської групи, розуміння взаємовідносин між учасниками, оцінки внутрішньогрупових операцій та системи управління ризиками, перевірки достатності капіталу в групі.

Як було доведено вище, в Україні тривають процеси надмірної концентрації в банківському секторі, тому ідентифікація груп за участю банків, набуває особливого значення.

Ідентифікація та визнання банківських груп здійснюються на підставі Положення №134 [103], яке детально проаналізоване в п. 2.2, та існує в двох варіантах: за ініціативою контролера та за рішенням наглядового органу.

На даний момент на сайті НБУ оприлюднена інформація про визнання 30 банківської групи. Є підстави вважати даний перелік ідентифікованих груп далеко неповним. Останнє може свідчити про складні й трудозатратні процедури визначення складу груп.

Розглянемо альтернативний підхід до визначення не ідентифікованих раніше банківських груп, окреслимо розширений алгоритм процесу

примусової ідентифікації. Його застосування стало можливим внаслідок зміни процедури визначення кола пов'язаних осіб.

На виконання вимог Меморандуму про економічну та фінансову політику НБУ протягом 2015-2016 років проведено процедуру діагностичного обстеження операцій з пов'язаними із банком особами згідно з Постановою №315 [100]. Під обстеження потрапили транзакції між банківськими установами та контролерами банку, власниками та представниками власників істотної участі у банку, вищого керівництва банку, споріднених та афілійованих осіб банку, а також будь-яких осіб, «через які проводиться операція в інтересах осіб, зазначених у цій частині, та на які здійснюють вплив під час проведення такої операції особи, зазначені в цій частині, через трудові, цивільні та інші відносини», як того вимагає ст. 53 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [95, ст. 52]. Результати проведеної діагностики банків виявили перевищення нормативу Н9 в 44 із 99 перевірених банках.

На виконання вимог Постанов №314 [106] та №315 [100] банки надали до НБУ плани заходів щодо зниження обсягу кредитного ризику із пов'язаними особами з банком, приведення нормативу Н9 до встановленого значення в строк до 2019 року.

Таким чином, НБУ розбудовано нові підходи до ідентифікації та моніторингу операцій з пов'язаними особами, що у подальшому дозволить зменшити обсяги кредитування та фінансування банками бізнесів своїх власників та відповідно посприє закінченню ери банків, основною функцією яких було - бути казначейством фінансово-промислових груп, або гаманцями олігархів, яким вони належать.

Крім того, проведені дії фактично стали першими кроками НБУ щодо ідентифікації промислово-фінансових груп, до складу яких входять банки.

Незважаючи на вжиті банками/їхніми акціонерами заходи, за станом на 01.04.2018 р. (на момент здійснення аналізу) ряд банків мають значне фактичне перевищення нормативу Н9 над встановленим значенням, зокрема:

АТ «ПУМБ», АБ «ПІВДЕННИЙ», АБ «КЛІРИНГОВИЙ ДІМ», ПАТ «ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК», ПАТ «БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЦАДЖЕНЬ», ПАТ «МІБ», ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК», ПАТ «ПОЛТАВА-БАНК», ПАТ «ПОЛІКОМБАНК», АТ «МЕГАБАНК», АТ «АСВІО БАНК», АТ «КОМІНВЕСТБАНК», ПАТ»БАНК «УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ», АТ «Місто Банк», АТ «ЮНЕКС БАНК», ПАТ «АЙБОКС БАНК», ПАТ «МІБ», ПАТ «ЄВРОПРОМБАНК», ПАТ «ВЕРНУМ БАНК» (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Банки із підвищеним кредитним ризиком на 01.07.2018 р.

№ з/п	Банк	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) (не більше 25 %)	Перевищення нормативу Н7	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) (не більше 25 %)	Перевищення нормативу Н9
1	2	3	4	5	6
1	АТ «УКРЕКСІМБАНК»	28,56	+3,56	0,10	Д
2	ПАТ «ПРОМІНВЕСТБАНК»	98,18	+73,18	0,08	Д
3	ПАТ «УКРСОЦБАНК»	37,20	+12,20	0,09	Д
4	ПАТ «ВТБ БАНК»	43,13	+18,13	21,95	Д
5	ПАТ «Полікомбанк»	24,38	Д	56,69	+31,69
6	ПАТ АКБ «Львів»	27,27	+2,27	19,00	-6,00
7	АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК»	51,04	+26,04	21,79	Д
8	АБ «ПІВДЕННИЙ»	28,81	+3,81	32,48	+7,48
9	АТ «Полтава-банк»	19,51	Д	28,65	+3,65
10	ПАТ «ПУМБ»	113,41	+88,41	113,41	+88,41
11	ПАТ «МЕГАБАНК», Харків	19,54	Д	324,15	+299,15
12	АТ «АСВІО БАНК»	20,04	Д	110,18	+85,18
13	ПАТ «КОМІНВЕСТБАНК»	20,65	Д	31,77	+6,77
14	ПАТ «БАНК «УКРАЇН.КАПІТАЛ»	22,75	Д	56,67	+31,67
15	АТ «Місто Банк»	23,50	Д	86,17	+61,17
16	АТ «ЮНЕКС БАНК»	16,40	Д	105,18	+80,18
17	ПАТ «АЙБОКС БАНК»	21,53	Д	37,77	+12,77
18	ПАТ «БАНК КРЕДИТ ДНПРО»	43,34	+8,34	10,04	Д
19	АТ «АЛЬФА-БАНК»	38,65	+13,65	8,54	Д
20	АБ «КЛІРИНГОВИЙ ДІМ»	18,31	Д	27,69	+2,69
21	ПАТ «ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК»	74,19	+49,19	160,96	+135,96

Продовження табл. 3.1

1	2	3	4	5	6
22	АТ «СБЕРБАНК»	42,34	+17,34	0,04	Д
23	ПАТ БАНК ІНВЕСТ. ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	23,42	Д	195,76	+170,76
24	АТ «БМ БАНК»	37,02	+12,02	2,19	Д
25	ПАТ «БАНК ФОРВАРД»	1 850 012 842,00	+1 850 012 817,00	1 213 675,00	+1 213 650,00
26	ПАТ «МІБ»	24,53	Д	32,66	+7,66
27	ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК»	57,60	+32,60	65,01	+40,01
28	ПАТ «ВЕРНУМ БАНК»	12,19	Д	86,10	+61,10
29	ПАТ «ДІВІ БАНК»	26,36	+1,36	24,54	Д

*Д – дотримання банком нормативу

Джерело: статистика НБУ, розрахунки автора

За даними НБУ [31] за станом на 01.07.2018 двадцять дев'ять банків (інформація надана без врахування банків, віднесених до неплатоспроможних) мають підвищений кредитний ризик через порушення ними нормативів кредитного ризику, зокрема нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) (далі – норматив Н7) та нормативу Н9. Аналогічні розрахунки станом на 01.11.2018 р. в додатку В.

Зазначеними банками порушено вимоги Інструкції №368 [98]. Згідно з Інструкцією №368 банки мають забезпечити значення нормативів Н7 та Н9 на рівні не вище 25 % (пункт 9 глави 4 розділу VI та 9 глави 2 розділу VI відповідно Інструкції №368).

Ряд банків-порушників, наведених у таблиці, належать найбагатшим та найвпливовішим українським бізнесменам/політикам. Частина з них входить до складу неформальних промислово-фінансових груп [51], наприклад: АТ «ПУМБ» належить Р.Ахметову та є частиною групи «СКМ»; АТ «ЮНЕКС БАНК» належить В. Новинському та є частиною «Смарт-Холдингу»; ПАТ «БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ» належить з фізичним особам та є частиною групи компаній «Континіум» та ін.

Питання статусу та правового поля діяльності промислово-фінансових груп залишається відкритим. Особливої уваги регулятора з точки зору індивідуального нагляду та консолідованого нагляду за банківськими групами вимагають ті з банків, що не дотримуються обох нормативів

кредитного ризику, а саме нормативів Н7 та Н9 – виділено в табл. 3.1 (прим. автора).

Застосований нами розширений алгоритм ідентифікації груп, в яких приймають участь банки (на основі прямого контролю, субконсолідованої участі чи входження в групу контролю спільного бенефіціара), можна представити наступним чином (рис. 3.1).

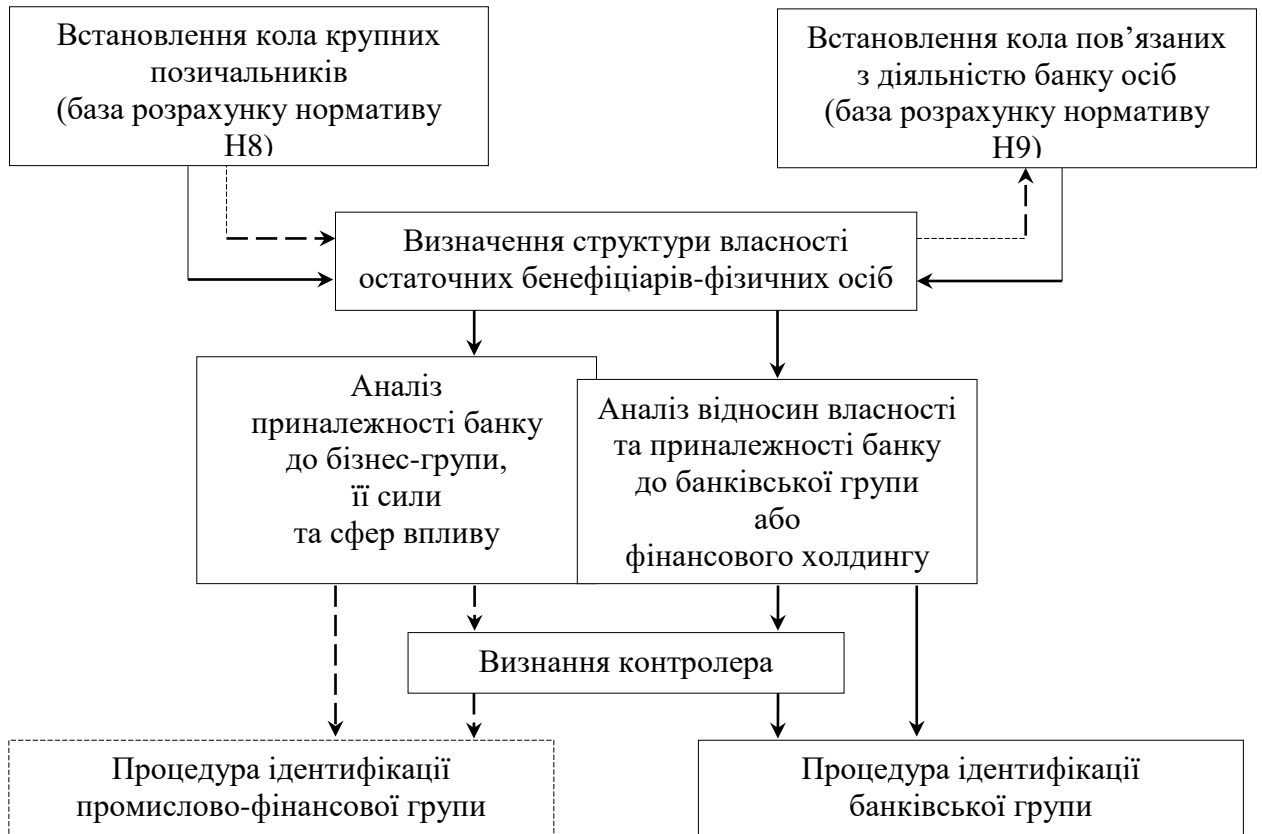

Рисунок 3.1 – Розширений алгоритм ідентифікації груп за участю банків

Джерело: розроблено автором

Користуючись викладеною вище логікою, нами в довільному порядку було перевірено за інформацією з відкритих джерел Національного банку України, Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України, сайтів компаній груп [31, 39, 9], структуру власності ПуАТ «КБ «***БАНК» - далі БАНК «Х»¹¹ - та пов'язаних з ним осіб (рис. 3.2).

¹¹ дані містять конфіденційну інформацію, ідентифікація банківської групи знаходиться в роботі НБУ

Так, акціонерами (власниками) БАНК «Х» є Фізична особа 1 та Фізична особа 2, які спільно володіють 75,46% статутного капіталу банку. Крім того, Фізична особа 2 є членом спостережної ради банку. Зазначені вище особи також спільно володіють 66,68 % статутного капіталу «Фінансова установа 2» та є відповідно членом та головою спостережної ради зазначеної компанії. Крім того, Фізична особа 1 є найбільшим акціонером «Фінансова установа 3» (володіє 65% статутного капіталу компанії). Доведемо, що ці три компанії (БАНК «Х», «Фінансова установа 2» та «Фінансова установа 3») за формальними ознаками є учасниками банківської групи.

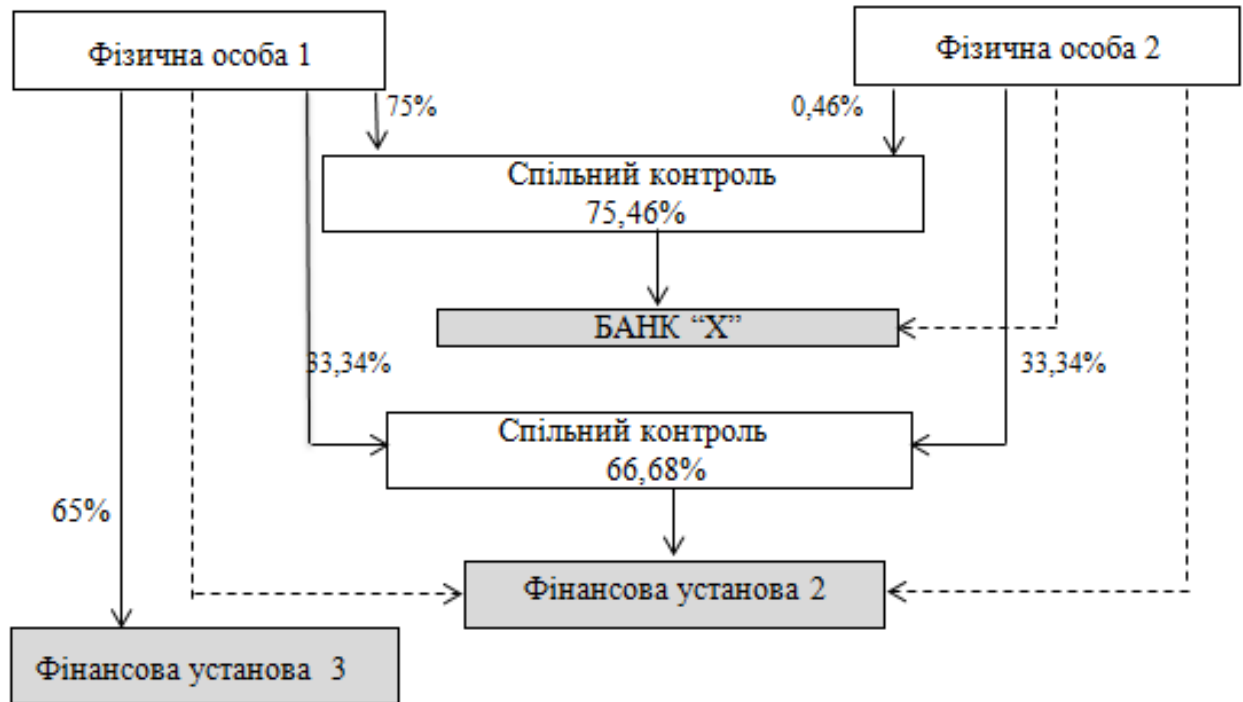
У відповідності до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», фінансовими установами є юридичні особи, спеціалізовані на надання однієї / кількох фінансових послуг чи інших послуг (операцій), пов'язаних з наданням фінансових послуг, та внесена до відповідного реєстру в установленому законом порядку. Так фінансовими установами визнаються банки, ломбарди, кредитні спілки, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг [111 ст. 1 п. 1].

Таким чином, всі три аналізовані нами юридичні особи є фінансовими установами за видом економічної діяльності (Секція К. Фінансова та страхова діяльність коди КВЕД 64, 65, 66 [46]) та внесені до відповідних реєстрів як діючі на задану дату, зокрема:

- БАНК «Х» (код ЄДРПОУ *****) – фінансова установа, яка має банківську ліцензію НБУ за №*** від **.**.20** [28];
- «Фінансова установа 2» (код ЄДРПОУ *****) – внесено до Державного реєстру фінансових установ, які надають фінансові послуги на ринку цінних паперів [93];
- «Фінансова установа 3» (код ЄДРПОУ *****) – внесено до

Державного реєстру фінансових установ Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері фінпослуг (Нацкомфінпослуг) [27].

За відкритими даними Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України [39] нами визначена передбачувана структура банківської групи (рис. 3.2).

Умовні позначення: \longrightarrow - участь у капіталі; ----- - участь в управлінні.

Рисунок 3.2 – Орієнтовна структура банківської групи «X» станом на 01.07.2018 р.

Джерело: побудовано автором

Відповідно до статті 2 Закону про банки група юридичних осіб, які мають спільного контролера та складається з двох або більше фінансових установ, та в якій банківська діяльність є переважною, створюють банківську групу [95, ст. 1]. При цьому контролером визнається «фізична або юридична особа, щодо якої не існує контролерів - фізичних осіб та яка має можливість здійснювати вирішальний вплив на управління або діяльність юридичної особи шляхом прямого та/або опосередкованого володіння самостійно або спільно з іншими особами часткою в юридичній особі, що відповідає еквіваленту 50 чи більше відсотків статутного капіталу та/або голосів

юридичної особи, або незалежно від формального володіння здійснювати такий вплив на основі угоди чи будь-яким іншим чином» (там само).

Переважна діяльність у групі визнається банківською за умови, що сукупне середньоарифметичне значення активів банку-учасника банківської групи за останні чотири звітних квартали становить від 50% сукупного розміру середньоарифметичних значень активів усіх фінансових установ-учасників групи за аналогічний період.

Склад учасників банківської групи «Х» із розрахунком середньоарифметичного значення активів наведено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Учасники банківської групи «Х»*

Назва	Код ЄДРПОУ	Вид економічної діяльності	Активи на 31.12.2016, тис. грн.	Активи на 31.12.2017 тис. грн.	Частка середньоарифметичного значення активів групи, %
1	2	3	4	5	6
БАНК «Х»	*****	64.19 Інші види грошового посередництва	*** **	*** **	73.80
Фінансова установа 2	*****	66.12 Посередництво за договорами по цінних паперах або товарах	*** **	*** **	23.32
Фінансова установа 3	*****	65.12 Інші види страхування, крім страхування життя	** **	** **	2.88
Разом		фінансові установи	662 277	810 914	100.00

* Назва групи умовна. Склад групи може виявитися неповним за рахунок дрібних учасників групи

Джерело: визначено автором

Враховуючи умову про структуру активів групи «Х», можна вважати, що БАНК «Х» та відповідні компанії є банківською групою, контроль над якою здійснюють Фізична особа 2 та Фізична особа 3.

Склад групи може виявитися неповним. Специфіка діяльності одного із учасників – «Фінансова установа 2» – полягає в тому, що його основним

видом активності є інвестиційна діяльність. Компанія здійснює моніторинг ринку і аналізує інформацію з метою пошуку компаній з потенціалом приросту капіталу або зростанням частки ринку за профільною діяльністю компанії. Після придбання контрольного пакету акцій або контрольної частки у статутному фонді, які забезпечують значний вплив на компанію, «Фінансова установа 2» інвестує кошти у реструктуризацію виробничого процесу, розвиток каналів збуту та іншу діяльність з метою збільшення ринкової вартості компанії. Якщо «Фінансова установа 2» вважає, що вона досягла максимальної доданої вартості з огляду на обсяг інвестованого капіталу, коли компанія більше не входить до кола інтересів, такі компанії продаються стратегічним інвесторам (Примітка 1 до фінансової звітності, складеної відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності [39]).

Згідно аудиторського висновку, станом на 31.12.2017 підприємство володіло акціями 20 підприємств (довгострокові фінансові інвестиції), які «заблоковані до обігу та не мають котирувань ринкової вартості. Згідно з облікової політики фінансові інвестиції обліковуються за справедливою вартістю і Товариство здійснило уцінку акцій до нульової вартості». Частка одного із них – 66% акції ПрАТ «Укравто***». Тобто, можна сказати, що на кінець 2017 р. в групу компаній, в яку входить БАНК «Х», через контрольний пакет акцій «Фінансова установа 2» входило підприємство ПрАТ «Укравто***» (та біля 20 інших підприємств із невідомою часткою власності).

Останній факт свідчить, що окрім згаданих трьох підприємств (табл. 3.2), в групу «Х» через механізм субконсолідації входило нефінансове підприємство ПрАТ «Укравто***» (код ЄДРПОУ *****, основний вид діяльності – 68.20. Надання в оренду й експлуатацію нерухомого майна), тому можна говорити про існування більш широкої бізнес-групи (фінансово-промислової групи). Окрім того, до сфери впливу Фізична особа 1 належать ряд підприємств, що займаються виробництвом паперу, картону, побутової та промислової хімії, будівництвом офісної нерухомості та її управлінням,

консалтинговими послугами, інвестиційними проектами, орендою нерухомого майна та ін. [39].

Отже, наявність спільного контролеру підтверджує входження банківської групи «Х» до більш широкої бізнес-групи. Крім того, застосований нами підхід підтверджує можливість визначити склад банківської групи та фінансово-промислової групи за відкритими джерелами інформації. Таким чином, вище нами було доведено, що визначення структури активів пов'язаних осіб для банків із перевищенням нормативу Н9 дозволяє перевірити приналежність банків до невизнаних НБУ банківських груп та розпочати щодо них процедуру ідентифікації.

Застосовуючи даний підхід щодо «банків-порушників» нормативу Н9 банку, вдалося виявити нову, раніше неідентифіковану банківську групу за участю БАНК «Х», «Фінансова установа 2» та «Фінансова установа 3» і визначити її структуру власності. Окрім того, є підстави вважати БАНКІВСЬКУ ГРУПУ «Х» частиною значно більшої нестатутної бізнес-структури (фінансово-промислової групи). Її розміри, склад учасників, характер взаємовідносин, можливі ризики від внутрішньогрупових операцій та сили групи для економіки країни потребує окремого дослідження згідно традиційної методики ідентифікації банківських груп, застосовуваної НБУ.

Порівняння пропонованого автором алгоритму ідентифікації банківських груп (рис. 3.3) та традиційного (Додаток В) дає підстави стверджувати, що:

- по-перше, в авторському варіанті зберігається логіка ідентифікації БГ, застосована за традиційного порядку виявлення банківських груп;

- по-друге, підставами перевірки входження банку до складу БГ є перевищення нормативу Н9 (ситуативна ініціатива застосування розширеного алгоритму); традиційний алгоритм застосовується щодо будь-якого банку при наявності інформаційних підстав припустити входження банку до більш великого статутного або неформального об'єднання;

– по-третє, розширений алгоритм у нашому розумінні є доповненням до існуючого механізму ідентифікації БГ, виникає в процесі соло-нагляду за участю фахівців Департаменту банківського нагляду.

Переваги та недоліки запропонованого підходу ілюструє рис. 3.3.

Рисунок 3.3 – Порівняльна характеристика традиційного і розширеного алгоритмів ідентифікації банківських груп

Джерело: побудовано автором

Запропонований нами розширений підхід – ідентифікація активів всіх

пов'язаних (з діяльністю банків) осіб, – доцільно в першу чергу застосувати щодо перевірки структур власності пов'язаних з банком осіб, які на передостанню квартальну дату мали перевищення нормативів Н7 та Н9, в наступну – перевищення нормативу Н9. Також варто здійснити аналогічну перевірку ідентифікованих НБУ банківських груп на предмет входження в більші (фінансово-промислові) групи / холдинги.

За результатами викладеного вище матеріалу можна зробити наступні висновки. По-перше, процес ідентифікації та визнання банківських груп в Україні триває та відповідно перелік ідентифікованих НБУ груп є неповним. На нашу думку, даний процес занадто трудомісткий і повинен удосконалюватись на основі запровадження ризик-орієнтованого підходу, розкритого у даній роботі.

По-друге, визначення структури активів пов'язаних осіб для банків із перевищенням нормативу Н9 дозволяє перевірити приналежність банків до невизнаних НБУ банківських груп та розпочати щодо них процедуру ідентифікації. Застосовуючи даний підхід щодо банків «порушників нормативу Н9», вдалося виявити нову, раніше неідентифіковану банківську групу і визначити її структуру власності.

По-третє, є підстави вважати ідентифіковану нами банківську групу «Х» частиною значно більшої нестатутної бізнес-структури (фінансово-промислової групи). Її розміри, склад учасників, характер взаємовідносин, можливі ризики від внутрішньогрупових операцій та вплив на економіку країни потребує окремого дослідження. На основі дослідження рекомендовано здійснити аналогічну перевірку ідентифікованих НБУ банківських груп на предмет входження в більші (фінансово-промислові) групи / холдинги.

По-четверте, запропонований нами підхід дозволяє з оптимально меншими витратами ресурсів здійснювати ідентифікацію та визнання раніше неідентифікованих банківських груп, а також проводити оцінку ймовірності їх входження у більші фінансово-промислові групи.

Ще одна проблемна ситуація в сфері банківського нагляду на консолідованій основі полягає в слабкому методичному інструментарії фінансово-економічного аналізу консолідованої звітності банківських груп.

Найширше застосування в вітчизняній практиці консолідованого нагляду мають:

- описовий та описово-графічний метод (наприклад, структура власності банківських груп, наведена в дод. Б);
- метод нормативних коефіцієнтів (автоматизований розрахунок, форма №612);
- табличний та графічний методи відображення статистичних даних.

Розглянуті нижче інструменти дають певне розуміння аналітикам НБУ щодо економічних процесів всередині груп, вони прості в застосуванні, але автору видаються дещо поверхневими, малоінформативними та непридатними для прогнозування майбутньої динаміки учасників банківської групи, особливо передбачення та ранньої діагностики негативних внутрішньогрупових процесів.

Нагадаємо, як було досліджено раніше, законодавство визначає кінцевою метою банківського нагляду на консолідованій основі саме стабільність банківської системи [95]. Такими загрозами з боку банківських груп є їхні необачні чи навмисні операції з великими та/або високо ризиковими фінансовими активами, паралельний банкінг, перекладання ризиків між учасниками групи.

Для підвищення прозорості внутрішньогрупових взаємозв'язків автором пропонується розширити коло діагностованих показників, ввівши обов'язковим аспектом моніторингу наступні коефіцієнти:

- 1) взаємозв'язку учасників банківської групи / рівень концентрації групи;
- 2) трансформованої неплатоспроможності;
- 3) покриття дефіциту ризику.

Деталізуємо кожен із запропонованих показників. По-перше, правильним методичним підходом до визначення *коефіцієнту взаємозв'язку учасників банківської групи* був би розрахунок інтегрального показника за рядом зважених критеріїв. Виходячи із слабкості інформаційної бази статистичних даних НБУ щодо небанківських учасників, автор приймає доцільність застосування такого методу, але свідомо уникає пошуків в даній царині. Останні можуть бути предметом окремого наукового дослідження.

Як альтернативний показник, що відображає силу взаємозв'язків між учасниками банківської групи, може бути «Рівень концентрації групи», що розраховується за методикою індексу Херфіндаля-Хіршмана [38]:

$$I = \sum_{k=1}^N \left(\frac{P_k}{P} \right)^2, \quad (3.1)$$

де: I – значення індексу Херфіндаля-Хіршмана;

P_k – певний показник діяльності окремого учасника банківської групи (наприклад, власний капітал), за яким здійснюється оцінка рівня концентрації групи;

P – значення відповідного показника для всієї банківської групи.

$$P = \sum_{k=1}^N P_k ;$$

N – кількість учасників у банківській групі.

Наразі, за методикою Національного банку України для оцінювання рівня монополізації галузі застосовується наступна шкала градації рівня концентрації залежно від рівня індексу Херфіндаля-Хіршмана [38]:

- 1) 0 – мінімальна концентрація;
- 2) від 0 до 0,1 – низький рівень концентрації;
- 3) від 0,10 до 0,18 – середній рівень концентрації;
- 4) понад 0,18 – високий рівень концентрації.

На практиці зарубіжними авторами також використовуються й інші види градації індексу Херфіндаля-Хіршмана – від 0 до 1000 або до 10000.

Задля уніфікації методології оцінювання пропонуємо користуватися рекомендованими НБУ критеріальними оцінками.

Окреме дискусійне питання становить базис розрахунку рівня концентрації банківської групи. Нами розглядалися наступні показники: загальна вартість активів, загальна вартість зобов'язань, власний капітал, статутний капітал, чистий прибуток.

Специфіка банківських груп на вітчизняному ринку полягає в тому, що частка активів банків – учасників банківської групи становить для переважної більшості вибірки біля 94,2 – 100,0% (за виключенням банківських груп АТ «ОТП Банк», – 84,3% та АБ «ПІВДЕННИЙ» – 61,5% (табл. 3.3) [68, с. 337].

Таблиця 3.3 – Частка активів банку в активах банківської групи на 01 січня відповідного року, %

Банківська група	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2018 р.	В середньому за період
ПАТ «КРЕДОБАНК»	91.0	95.4	90.5	96.7	99.3	99.6	96.6
АТ «МЕГАБАНК»	99.7	99.8	99.8	100.0	100.0	98.2	99.5
АТ «ОТП БАНК»	86.6	82.5	80.9	75.4	97.0	88.8	85.2
АТ «ОЩАДБАНК»	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
АТ «ПІБ» ¹²	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	н/д	100.0
АБ «ПІВДЕННИЙ»	78.3	72.8	57.9	55.1	59.8	100.0	70.4
АТ КБ «ПРИВАТБАНК»	89.4	94.6	96.1	94.1	99.9	100.0	95.9
АТ «СБЕРБАНК» ¹³	91.8	92.9	93.9	93.3	100.0	н/д	94.6
АТ «УКРСИББАНК»	97.3	100.5	100.0	100.0	100.0	99.9	99.7
АТ «УніКредит (Україна)» ¹⁴	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	н/д	100.0
В середньому за вибіркою	93.8	95.7	95.3	93.9	97.7	99.3	96.1

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності банків та БГ

Застосування показника «Загальна вартість зобов'язань» в силу специфіки консолідації звітності банківських та небанківських учасників БГ

¹² припинено визнання банківської групи згідно рішення НБУ № 24 від 03.02.2017
¹³ припинено визнання банківської групи згідно рішення НБУ № 414 від 15.12.2017
¹⁴ припинено визнання банківської групи згідно рішення НБУ № 551 від 16.12.2016

нівелює суми внутрішньо групових зобов'язань, а консолідовані значення «Власний капітал» та «Статутний капітал» в силу перехресного внутрішньогрупового інвестування викликають сумніви правильності розрахунку (визначення частки консолідованих активів).

Розрахункове значення індексу Херфіндаля-Хіршмана (дані в табл. 3.4) на основі рівня концентрації активів має коливання в межах 0.21-0.23 на поч. 2013-2014 рр., що трактується як високий рівень концентрації банківських груп, та пов'язаний найперше із значною кількістю неідентифікованих БГ.

Зі збільшенням кількості визнаних НБУ банківських груп рівень концентрації сектору консолідованого банківського капіталу, як показує індекс Херфіндаля-Хіршмана, знаходиться в середніх межах (від 0,13 до 0,18, що відповідає середньому рівню концентрації).

Таблиця 3.4 – Рівень концентрації визнаних банківських груп в Україні на 01 січня відповідного року, %

Показник	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Спарклайн
Загальна вартість активів БГ, млрд. грн.	438.3	514.5	667.4	932.42	912.24	894.57	
Частка самого крупного учасника, %	37.98	40.58	34.32	29.49	22.51	28.49	
Індекс Херфіндаля-Хіршмана, ч. од.	0.2106	0.2278	0.1781	0.1463	0.1296	0.1726	

Джерело: розрахунки автора

Аналогічні розрахунки рівня внутрішньогрупової концентрації на рівні певної банківської групи можна здійснити, використавши в якості аргументів для індекс Херфіндаля-Хіршмана частки активів кожного учасника в сукупних активах банківської групи. За відсутності коректної статистичної звітності НБУ в розрізі учасників банківських груп розрахунок внутрішньогрупової концентрації в рамках даної роботи не може бути виконаний.

По-друге, показник «Коефіцієнт трансформованої неплатоспроможності», мається на увазі трансформованих ризиків проблемних банківських активів (на даний момент НБУ може ідентифікувати тільки проблемні банківські активи),

на фінансову систему банківської групи.

Оцінювання здійсимо за формулою:

$$K_{\text{ТН}} = \frac{\text{Проблемні активи}}{\text{Власний капітал} + \text{Резерви}} \leq 1, \quad (3.2)$$

Зазначимо, що за умови повного покриття проблемних активів власним капіталом та сформованими резервами значення контрольного показника має бути не більше 100%. Динаміка коефіцієнта трансформованої неплатоспроможності за десяткою вибраних банків представлена в табл. 3.5.

Таблиця 3.5 – Динаміка значення коефіцієнта трансформованої неплатоспроможності, станом на 01 січня відповідного року, ч. од.

Банківська група	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Спарклайн
АТ «ОТП БАНК»	0.12	0.47	1.28	1.07	1.20	0.78	
АТ «ОЩАДБАНК»	0.21	0.28	0.58	1.33	1.12	0.87	
ПАТ «КРЕДОБАНК»	0.72	1.28	0.97	0.48	0.46	0.39	
АТ «УКРСИББАНК»	0.76	0.60	1.36	1.42	0.84	0.60	
АТ КБ «ПРИВАТБАНК»	0.75	0.69	0.36	0.75	1.15	0.94	
АТ «МЕГАБАНК»	0.35	0.39	0.39	0.42	0.58	0.62	
АТ «ПЕРШИЙ ІНВЕСТ. БАНК»	0.55	0.75	0.73	2.38	1.05	-	
АБ «ПІВДЕННИЙ»	0.38	0.22	0.34	0.27	0.34	0.36	
АТ «СБЕРБАНК»	0.21	0.46	1.04	1.45	1.31	-	
ПАТ «УКРСОЦБАНК»	0.88	0.89	1.32	0.83	0.95	-	
В середньому за вибіркою	0.50	0.59	0.68	1.12	1.07	0.89	

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності банків та БГ

Даний показник динамічний і може бути розрахований на будь-яку дату (за наявності відповідної статистичної річної, квартальної або щомісячної звітності).

Марковані критичні значення свідчать, що в середньому за вибіркою коефіцієнт трансформованої неплатоспроможності виріс за період 2013–2018 рр. з 50% до 112% на 01.01.2016 р. та знову повернувся в прийнятні межі (89% на 01.01.2018 р.).

Контролю також заслуговує ситуація, коли індивідуальне значення $K_{тн,інд}$ на певну дату перевищує середній показник по вибірці $K_{тн,груп} \leq 1$ на цю ж дату.

Аналізовані дані свідчать, що тиск на фінансову систему банківської групи за рахунок непрацюючих активів, акумульованих в банку зріс вдвічі, причому ситуація 2015-2016 рр. відзначалася тим, що половина аналізованих банківських груп мала непокриті проблемні активи. Крім того, ситуація була ще гіршою – виявлена надмірна збитковість груп АТ «СБЕРБАНК», АТ «ПІБ», АТ «УКРСИББАНК», АТ «ОЦАДБАНК» могла спричинити ланцюгову реакцію.

Саме ефект внутрішньогрупового «доміно» є одним з потенційно небезпечних та найбільш ймовірних ризиків у разі відсутності контролю регулятором великих внутрішньогрупових операцій. В Україні вже виявлені приклади ланцюгових реакцій між банківськими групами («Інвестиційний Альянс» у складі ПУАТ «ФІДОБАНК», ПАТ «КБ «ЄВРОБАНК», ТОВ «КУА «ФІДО ІНВЕСТМЕНТС»; банківська група у складі ПАТ «ВіЕйБі Банк» та ПАТ «КБ «ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА»).

Проаналізуємо інформативність коефіцієнта трансформованої неплатоспроможності, виходячи із фінансових результатів банку-учасника групи та небанківських учасників групи, наприклад, за 2013 рік (рис. 3.4).

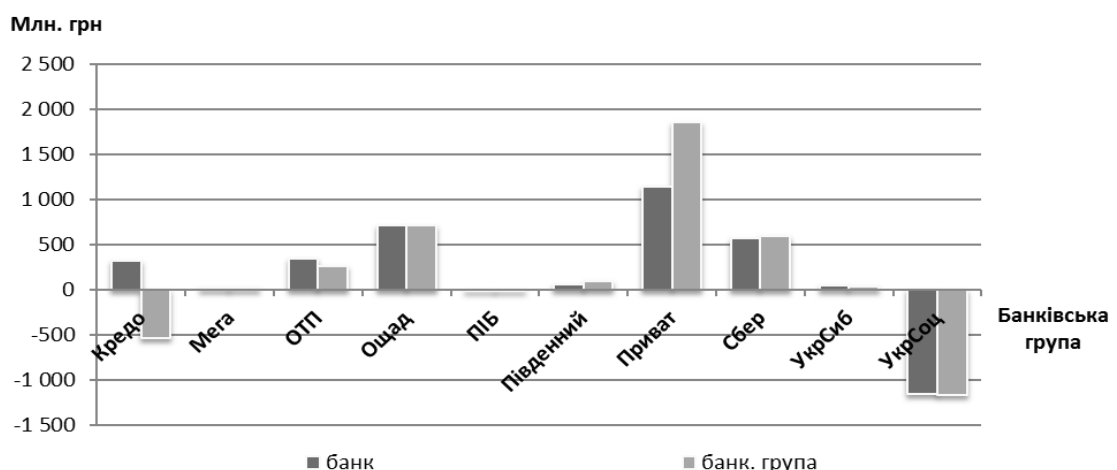

Рисунок 3.4 – Структура фінансових результатів вибраних банківських груп за підсумками 2013 р.

Джерело: розроблено автором

Так бачимо, що напруження в фінансовій структурі виникає в груп ПАТ «КРЕДОБАНК» ($K_{ТН}=1.28>100\%$), АТ «УКРСОЦБАНК»/ АТ «УНІКРЕДИТ (УКРАЇНА)» ($K_{ТН}=0.89$, в півтора рази більше середнього по вибірці, одна із краще збалансованих позицій у АТ «ОЩАДБАНК» ($K_{ТН}=0.28$), групи АТ «СБЕРБАНК» ($K_{ТН}=0.46<0.59$ (сер.)) та групи АТ «ОТП БАНК» ($K_{ТН}=0.47<0.59$ (сер.)).

Статистика структури прибутковості за 2015 рік (рис. 3.5) дає аналогічний графічний результат розрахунковим значенням «коефіцієнту трансформованої неплатоспроможності» (стовп. 5 табл. 3.5). Найбільш проблемними в плані некомпенсованих збитків стали групи АТ «СБЕРБАНК» ($K_{ТН}=1.45$), АТ «УКРСИББАНК» ($K_{ТН}=1.42$), АТ «ОЩАДБАНК» ($K_{ТН}=1.33$), АТ «ОТП БАНК» ($K_{ТН}=1.07$); «лідер» – «ПІБ» ($K_{ТН}=2.38$).

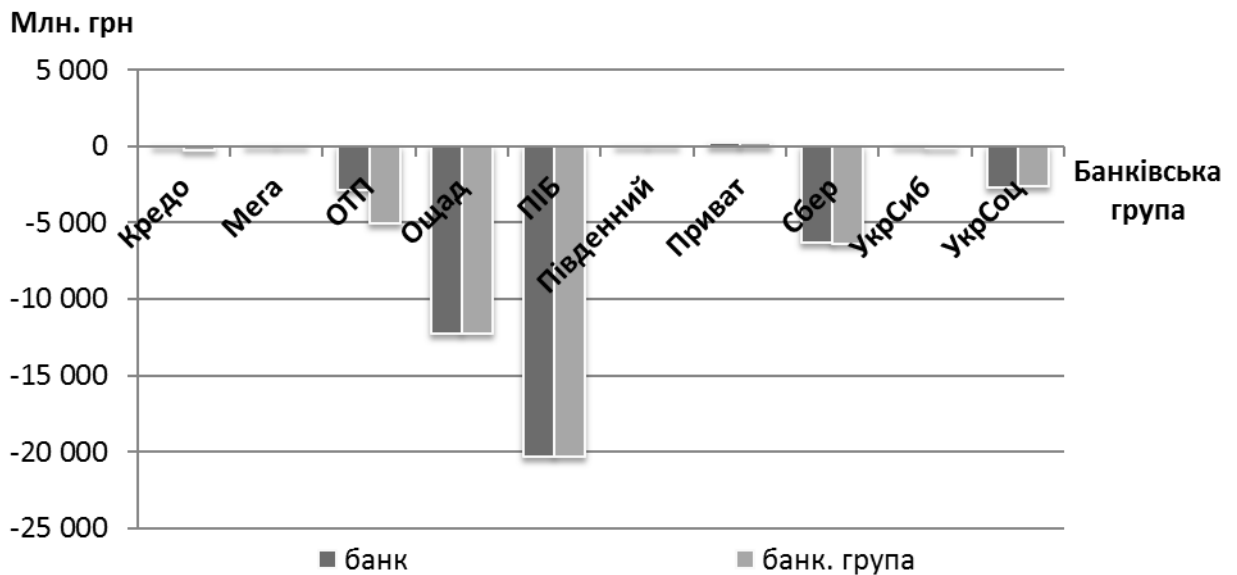

Рисунок 3.5 – Структура фінансових результатів вибраних банківських груп за підсумками 2015 р.

Джерело: розроблено автором

Викладки вище підтверджують придатність коефіцієнту трансформованої неплатоспроможності для застосування в моніторингу фінансового напруження всередині групи. У разі досягнення ним критичного

рівня, потребує детального аналізу лістинг операцій з пов'язаними особами та умови виданих кредитів в значних розмірах.

По-третє, показник «Коефіцієнт покриття дефіциту ризику» відображає надлишок консолідованого власного капіталу групи (понад статутний капітал) для покриття поточних втрат діяльності, які не вимагають відчуження бізнесу, та може бути розрахований за формулою 3.7:

$$K_{\text{пр}} = \frac{(\text{Власний капітал} - \text{Статутний капітал})}{\text{Власний капітал}} \geq 0, \quad (3.3)$$

Найчастіше ситуативне падіння власного капіталу банківської групи можливе внаслідок неконтрольованого регулятором значного негативного сукупного фінансового результату учасників групи.

Результати розрахунку коефіцієнту покриття дефіциту ризику за вибіркою банківських груп наведено в табл. 3.6.

Таблиця 3.6 – Динаміка значень коефіцієнта покриття дефіциту ризику, станом на 01 січня відповідного року, ч. од.

Банківська група	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Спарклайн
АТ «ОТП БАНК»	0.17	0.21	-20.96	-12.32	-99.24	-0.63	
АТ «ОЩАДБАНК»	0.17	0.09	-0.57	-3.10	-1.23	-0.59	
ПАТ «КРЕДОБАНК»	-2.09	-10.83	-5.75	-2.50	-1.50	-0.73	
АТ «УКРСИББАНК»	0.28	0.32	-0.15	-0.15	-0.33	0.10	
АТ КБ «ПРИВАТБАНК»	0.19	0.21	0.30	0.27	72.10	-7.28	
АТ «МЕГАБАНК»	0.18	0.28	0.29	0.29	0.21	0.33	
АТ «ПЕРШИЙ ІНВЕСТ. БАНК»	-0.23	-0.83	-1.22	2.57	-10.39	-	
АБ «ПІВДЕННИЙ»	0.00	0.52	0.62	0.78	0.71	0.65	
АТ «СБЕРБАНК»	-0.27	0.15	0.11	-2.16	-2.28	-	
ПАТ «УКРСОЦБАНК»	0.81	0.79	0.57	0.45	-1.02	-	
В середньому за вибіркою	0.21	0.15	-0.21	-1.05	-3.31	-2.77	

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності банків та БГ

Висновок за вищенаведеною табл. 3.6: станом на поч. 2018 р. забезпеченими фінансами для свого функціонування (додатковий капітал, резерви та нерозподілений прибуток минулих років) були тільки три банківські групи (АТ «УКРСИББАНК», АТ «МЕГАБАНК» та АБ «ПВДЕННИЙ» – Кдр>0). Загалом, непокриті втрати капіталу банківських груп на 01.01.2018 р. становили 277% від вартості їх власного капіталу, тоді як нестатутний надлишок власного капіталу на 01.01.2013 р. за вибіркою становив 21% власних активів (проблеми забезпечення власними фінансовими ресурсами мали лише три з 10 груп: «Кредо» (209%), «ПІБ» (23%) та «Сбер» (27%).

Як показали наші розрахунки, показники «Коефіцієнт трансформованої неплатоспроможності» та «Коефіцієнт покриття дефіциту ризику» придатні й зручні для кількісної оцінки потенційних ризиків внутрішньогрупового фінансування (виходячи з припущення про внутрішньогрупову оптимізацію джерел фінансових ресурсів).

3.2 Діагностика стабільності та визначення режиму нагляду за банківськими групами з урахуванням їх бізнес-моделей

Вихідною точкою нашого дослідження було припущення, що певні банківські групи реалізують схожі моделі будови бізнесу та зони зосередження ризиків (загроз стабільності банківської системи), які можна виявити статистичним шляхом.

Основною метою нашого дослідження було задля підвищення ефективності банківського нагляду на консолідованій основі визначити типові для української економіки кластери (бізнес-моделі) банківських груп, оцінити специфічні комбінації «Ризик–Стабільність» для різних банківських бізнес-моделей та визначити рекомендований режим банківського нагляду за ними.

Джерелом статистичних даних є звітність банків, що розміщена на сайті Національного банку України [89], консолідована звітність банківських груп за період 01.01.2014 - 1.07.2018 рр. [40]. В якості аргументів для функціонального моделювання застосовувались показники, розраховані авторами зважаючи на вище вказані статистичні дані, за потреби методу нормалізовані. Аналіз економічних показників бізнес-моделей банківських груп ґрунтується в значній мірі на статистиці банків – центрів банківських груп, оскільки частка активів таких банків в активах групи становить для переважної більшості вибірки 94,2 – 100,0% [152].

Для визначення бізнес-моделей банківських груп використано методи data clustering; для оцінювання ризиків стійкості банківських груп - canonical correlation analysis; для визначення режиму нагляду за учасниками банківської групи застосовувались методи нечіткої логіки (fuzzy logic). Розрахунки здійснено в програмних середовищах STATISTICA 10 та MATLAB R2017a.

Дослідження здійснювалось в три етапи:

1. Визначення специфіки бізнес-моделей банківських груп на українському фінансовому ринку.
2. Оцінювання стабільності банківських груп.
3. Визначення режиму нагляду за учасниками банківської групи.

На описовій стадії дослідження банківських груп методом data clustering здійснена їх кластеризація. Об'єктом кластеризації визнається банківська група, що описується вектором (показників) загального виду (формула 3.4):

$$X = \{x_1, x_2, \dots, x_8\} \quad (3.4)$$

де x_1 – частка бруто-кредитів в бруто-активах, %;

x_2 – частка кредитів юридичних осіб у сумі кредитів (на бруто-основі), %;

x_3 – частка коштів фізичних осіб в зобов'язаннях, %;

x_4 – частка коштів юридичних осіб в зобов'язаннях, %;

x_5 – характеристика банку на міжбанківському ринку (різниця між активними та пасивними операціями на міжбанку до суми зобов'язань, у %);

x_6 – частка субборгу в пасивах, %;

x_7 – частка ОВДП у валюті балансу;

x_8 – ROA, % (у річному вимірі).

Зважаючи на кількість спостережень та $p=8$ змінних, маємо гіпотезу щодо кількості кластерів: їх повинно бути не більше 4. Станом на 01.01.2014 маємо 29 банків із нинішніх 30, що є центрами банківських груп.

Для кластеризації застосовано групування за допомогою стандартних статистичних методів (з урахуванням рівнів чинників $x_1 - x_8$) із наступною логікою побудови банківської бізнес-моделі:

- кластер 1 – універсальна модель – об'єднує банки, у яких приблизно рівні частки кредитів фізичним особам та корпоративним клієнтам (40-50%), ті ж пропорції характерні ресурсній базі; у фондуванні банк мало покладається на субборг чи інші зобов'язання, ніж зобов'язання фізичних і юридичних осіб;

- кластер 2 – корпоративна модель – властива банкам, де частка кредитів юридичних осіб в кредитах (на брутто-основі) більше 85%, але одночасно частка коштів фізичних осіб у зобов'язаннях менше 30-35%;

- кластер 3 – модель корпоративна з роздрібним фінансуванням – характерна для банків, де частка корпоративних кредитів в активах більше 40%, але одночасно частка коштів юридичних осіб в зобов'язаннях <50%;

- кластер 4 – роздрібна модель – частка коштів фізичних осіб в зобов'язаннях більше 50% і частка корпоративних кредитів - менше 5%.

- кластер 5 – нетиповий функціонал - об'єднує банки, для яких частка брутто-кредитів в активах менше 50%; у структурі активів переважають нетипові для банківського бізнесу активи (значний обсяг основних засобів, інвестиційна нерухомість, більше третини активів - цінні папери, ін.).

Порівняння результатів кластеризації методом k-середніх на різні статистичні дати дає нестійкі кластери (маятникову зміну позицій окремих банківських груп) і не може бути віднесено тільки на рахунок зміни бізнес-моделі банку-учасника банківської групи.

Крім того, виявленим недоліком методу кластеризації стало те, що до одного кластеру (кластеру 4) потрапили банки з різними підходами до фондування та розміщення коштів, зокрема АТ «МЕГАБАНК» та АТ «БАНК ФОРВАРД». Перший – вкладає кошти переважно у кредитування корпоративних клієнтів, а другий – це зразок виключно роздрібного напряму.

Отже, метод математичної кластеризації, побудований на мінімізації Евклідової відстані, не дозволяє досягти мети дослідження, оскільки отримані результати складно пояснити з економічної точки зору.

Результати кластеризації за методом статистичного групування у середовищі STATISTICA 10 містить в табл. 3.7.

Таблиця 3.7 – Статистичне групування банків-учасників банківських груп станом на 01.07.2018 р.

Назва бізнес-моделі та кількість банків у ній	Назви банків – відповідальних осіб банківських груп
Універсальна (8)	АТ КБ «ПРИВАТБАНК», АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «УКРСИББАНК», АТ «ОТП БАНК», АТ «АЛЬФА-БАНК», АТ «ПУМБ», АТ «ТАСКОМБАНК», ПАТ «КРЕДОБАНК»
Корпоративна (7)	ПАТ «ВТБ БАНК», АТ «ІНГ Банк Україна», АБ «ПІВДЕННИЙ», АТ «УКРБУДІНВЕСТБАНК», АТ «БАНК АЛЬЯНС», АТ «КРИСТАЛБАНК», АТ «БАНК ВОСТОК»
Корпоративна з роздрібним фінансуванням (9)	АТ «ОЩАДБАНК», АТ «МЕГАБАНК», АТ «БАНК СІЧ», ПАТ «БАНК «УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ», АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК», АТ «БАНК «ГРАНТ», АТ «АСВІО БАНК», АТ «КІБ», АТ «КОМІНВЕСТБАНК»
Роздрібна (1)	АТ «БАНК ФОРВАРД» (раніше - Банк Русский Стандарт)
Нетиповий функціонал (5)	ПАТ «БАНК ¾», АТ «МОТОР-БАНК», АТ «ЮНЕКС БАНК», АТ «БАНК АВАНГАРД», ПАТ «АКБ «Траст-капітал»
В цілому (30 банків)	x

Джерело: авторська розробка

Є підстави вважати останню кластеризацію банківських груп (за бізнес-

моделями) такою, що більш вдало описує тип економічної поведінки їх учасників, відображає специфіку формування ресурсної бази та способів використання активів, потенційну модель фінансових ризиків – табл. 3.8.

Її дані свідчать, що для універсальної моделі банків в Україні характерні загалом найкращі показники рентабельності (за ROA) в порівнянні з іншими моделями. Ця модель характеризується майже однаковою часткою коштів фізичних осіб (46,33%) та юридичних осіб (43,08%) в зобов'язаннях. Водночас, банки цієї бізнес-моделі майже на 10% покладаються на ОВДП в своїх активах.

Таблиця 3.8 – Середні значення факторних показників за бізнес-моделями станом на 01.07.2018 р

Тип моделі	Частка бруто-кредитів в бруто-активах, %	Частка кредитів юридичних осіб у сумі кредитів, %	Частка коштів фіз. осіб в зобов'язаннях, %	Частка коштів юр. осіб в зобов'язаннях, %	Характеристика банку на міжбанківському ринку	Частка субборгу в пасивах, %	Частка ОВДП у валюті балансу, %	ROA, % (у річному вимірі)
Універсальна модель	62,49	74,25	46,33	43,08	11,99	1,76	9,68	5,54
Корпоративна модель	64,69	94,99	30,38	52,53	-0,25	0,21	1,82	-2,13
Корпоративна з роздрібним фінансуванням модель	60,07	95,48	51,42	38,36	6,29	0,68	7,92	2,63
Роздрібна модель	72,81	2,47	77,28	1,00	-13,77	0,00	0,00	-8,22
Нетиповий функціонал	32,88	82,20	28,85	57,30	15,45	0,00	17,53	1,72

Джерело: авторська розробка

Банки корпоративної моделі та корпоративної з роздрібним фінансуванням моделі більшість активів розміщують у корпоративні кредити. На міжбанківському ринку вони мають меншу відносну активність у порівнянні з іншими моделями. Корпоративна з роздрібним фінансуванням модель є рентабельною (ROA в середньому 2,63%), корпоративна – збитковою (ROA в середньому мінус 2,13%).

Модель нетипового функціоналу в найменшій мірі є банківською, але це -

прибутковий бізнес (ROA в середньому 1,72%). Ці банки є найбільш активними на міжбанку, мають найбільшу серед бізнес-моделей частку ОВДП у валюті балансу (17,5%) і не залучають субординований борг.

Необхідність оцінювання стабільності банківських груп впливає із законодавчого визначення консолідованого нагляду у Законі про банки [95] як нагляд, що здійснюється НБУ за банківською групою з метою забезпечення стабільності банківської системи та обмеження ризиків, на які наражається банк внаслідок участі в банківській групі, шляхом регулювання, моніторингу та контролю ризиків банківської групи у визначеному НБУ порядку.

Для оцінювання стабільності банківських груп застосуємо canonical correlation analysis до пари множин змінних «RISK-STABILITY». Зокрема, у множину «RISK» включено наступні показники: норматив Н4 (норматив миттєвої ліквідності), норматив Н7, аналог ліміту Л13 (ліміт відкритої валютної позиції), показник Prov/As (частка резервів в загальних активах, %). Множину «STAB» сформовано із показників: нормативу Н2 (норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу), ROA (рентабельність активів у %), Share (показник частки ринку). Описувана нами канонічна залежність має вигляд (формули 3.5-3.6):

$$STAB = f(RISK), \quad (3.5)$$

$$\begin{aligned} & \alpha_0 + \alpha_1 \cdot Z_{H2} + \alpha_2 \cdot Z_{ROA} + \alpha_3 \cdot Z_{Share} = \\ & = f(b_0 + b_1 \cdot Z_{H4} + b_2 \cdot Z_{H7} + b_3 \cdot Z_{Prov/As} + b_4 \cdot Z_{Л13-a}), \end{aligned} \quad (3.6)$$

де α_i – параметри при показниках лівої множини канонічного рівняння;

b_i – параметри при показниках правої множини канонічного рівняння.

Перед розрахунками всі змінні були нормалізовані. Наявність викидів має значний вплив на результати канонічного аналізу, тому вони виключались із розрахунків. Результат це - отримання канонічних рівнянь (табл. 3.9), основу яких складають так звані «канонічні ваги» - внесок певної змінної в її значення канонічної змінної.

Розрахунки показують, що на канонічну змінну RISK для всього масиву даних і для більшості груп найбільший вплив має змінна *Prov/As* (крім групи Нетиповий функціонал, де на перше місце виходить показник ліквідності H4, а вплив *Prov/As* є найменшим). Значна маса ілюстративного матеріалу до поданого блоку дослідження представлена в Додатках Г.

Таблиця 3.9 – «Канонічні ваги» для множин RISK та STAB

Показники	RISK (права множина)			Показники	STAB (ліва множина)		
	корінь 1	корінь 2	корінь 3		корінь 1	корінь 2	корінь 3
Весь масив							
H4	-0,1128	-0,9450	0,0917	H2	-0,1100	-1,0064	0,2998
H7	0,0129	0,1916	-0,5671	ROA	0,8809	0,2499	0,4535
Prov/As	0,9568	-0,0408	-0,3506	Share	-0,4777	0,0519	0,9169
Л13-а	-0,2372	-0,2088	-0,7404				
Універсальна модель							
H4	-0,1049	0,4833	-0,1502	H2	-0,5194	-0,5702	-0,7367
H7	0,2073	0,8738	0,3286	ROA	0,7326	-0,6061	0,4826
Prov/As	0,8124	0,1145	-0,6117	Share	-0,6663	-0,3377	0,6685
Л13-а	0,3964	-0,3877	0,7472				
Корпоративна модель							
H4	-0,1236	-1,0281	-0,0282	H2	-0,0446	-1,0190	-0,3036
H7	0,2803	0,3132	-0,8972	ROA	-0,9525	0,2756	-0,3752
Prov/As	-0,5714	0,4040	-0,0042	Share	0,1008	-0,0022	-1,0937
Л13-а	0,3670	-0,1268	1,0162				
Корпоративна з роздрібним фінансуванням модель							
H4	0,0534	-0,6105	-0,8005	H2	0,0917	-0,7405	-0,8298
H7	0,1240	0,3851	-0,2676	ROA	0,0066	-0,5272	1,0437
Prov/As	0,9922	0,0971	0,1505	Share	-0,9683	-0,4940	0,1513
Л13-а	-0,0960	-0,7475	0,5982				
Нетиповий функціонал							
H4	0,6760	-0,1534	-0,7585	H2	0,9465	-0,5280	-0,3286
H7	-0,4698	0,1725	0,1209	ROA	0,0646	0,1024	1,0374
Prov/As	0,0862	-0,8918	0,5090	Share	-0,0871	-1,0968	-0,0784
Л13-а	0,3240	0,3331	0,9604				

Джерело: авторська розробка

У канонічну змінну STAB найбільший внесок має рентабельність активів (*ROA*) для більшості груп, крім двох останніх: Корпоративна з роздрібним фінансуванням модель та Нетиповий функціонал.

Максимальна кількість канонічних коренів відповідає найменшій кількості змінних у двох множинах, у нашому випадку - три. Перевірку значимості за критеріями χ^2 та рівень значимості (*p*-рівень) здійснено у вкладці «Канонічні фактори: Статистика χ -квадрат для канонічних коренів». Для всіх бізнес-моделей *p*-рівень у межах 0,001 -0,032, що менше за прийняту для економічних досліджень межу $\alpha=0,05$. Цей висновок про значимість отриманих результатів може дати також і критерій χ^2 , який для жодної бізнес-моделі не набував значення меншого за 22,5 (а навіть набагато вище), що при критичному/табличному при 12 степенях свободи $\chi^2_{\text{табл.}}(0,05; 12)=21,0$ фактично підтверджує належну якість розрахунків (табл. 3.10).

Таблиця 3.10 – Показники якості отриманих канонічних моделей

Множина	Канонічний R	χ^2	<i>p</i> -рівень	Дисперсії видобуто (права множина), %	Дисперсії видобуто (ліва множина), %
1	2	3	4	5	6
Весь масив	0,7369	208,1	0,0000	78,6	100
Універсальна модель	0,7097	38,7	0,0001	76,8	100
Корпоративна модель	0,9578	118,6	0,0000	85,6	100
Корпоративна з роздрібним фінансуванням модель	0,8295	73,3	0,0000	72,5	100
Нетиповий функціонал	0,6911	22,5	0,0322	77,1	100

Джерело: авторська розробка

В розрізі банків гірші (за загальний тренд) співвідношення «ризик-стабільність» для своєї бізнес-моделі мають для універсальної моделі - АТ «АЛЬФА-БАНК», АТ «ПУМБ»; для корпоративної моделі - ПАТ «ВТБ БАНК»; для корпоративної з роздрібним фінансуванням моделі – АТ «ОЦАДБАНК», АТ «БАНК СІЧ»; для нетипового функціоналу – АТ «БАНК $\frac{3}{4}$ ».

Частка пояснюваної дисперсії однієї множини за рахунок іншої – в усіх бізнес-моделях складає від 50%. Для великої кількості спостережень ($n>200$) прийнятним вважається результат, коли канонічна кореляція $R=0.30$

($R^2=0,09$), тобто фактично пояснюється тільки десята частина коливань канонічної змінної. Перевірка нормального типу розмахів коливань показників канонічної моделі підтвердилася «Діаграмою розмаху» в пакеті «Канонічний аналіз» (рис. 3.6).

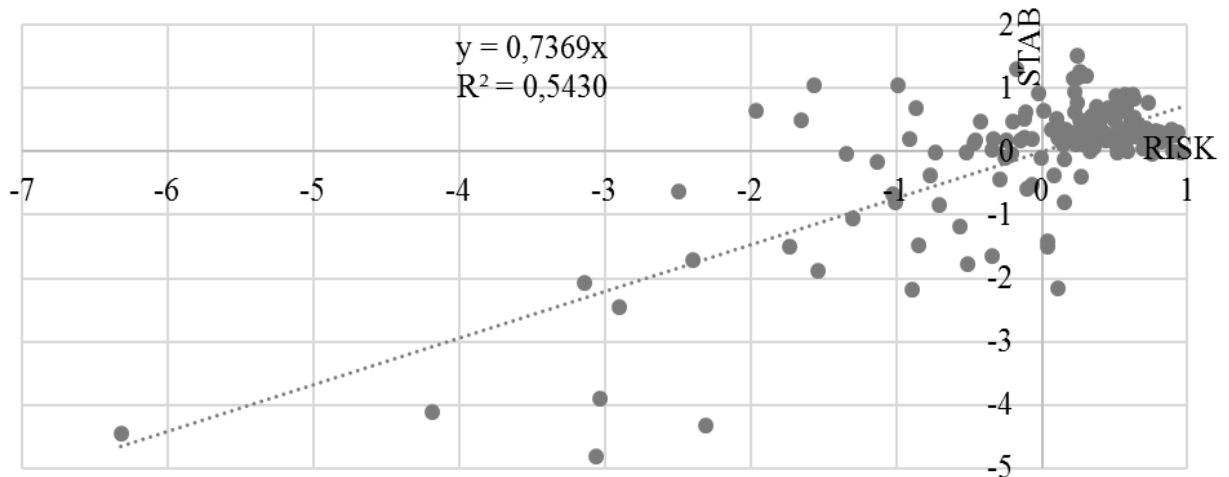

Рисунок 3.6 - Канонічна кореляція RISK та STAB для всієї сукупності даних

Джерело: стандартизований звіт STATISTICA 10 за заданими параметрами

Обґрунтована вище необхідність першочергового контролю ризиків окремих банків - центрів банківських груп вимагає системного підходу до визначення режиму нагляду. За усталеною практикою, НБУ здійснює у формах інспекційних перевірок та безвізного нагляду. Частота інспекційних перевірок залежить від величини банку – учасника банківської групи (його значення для системи) і ризиків у діяльності (але не частіше 1 раз в рік). Безвізний нагляд - аналіз показників банку за даними статистичної звітності (щоденної, щомісячної, щоквартальної), аналіз тенденцій та порівняння з реєр group, а з 2018 року - на щорічній основі за системою SREP (ефективність останньої системи для пруденційного нагляду в українській практиці ще невідома).

Грунтуючись на наведених вище пропозиціях нами розроблено новий науково-методичний підхід до оцінювання рівня ризиковості функціонування БГ, що ґрунтується на застосуванні чотирьох взаємозв'язаних процедур (Додаток Е). Застосування даного підходу сприятиме розвитку ризик-

орієнтованого банківського нагляду на консолідованій основі, спрямованого на упередження здійснення БГ високоризикових видів діяльності, а також превентивне виявлення ризиків (потенційних проблем) у діяльності БГ для забезпечення своєчасного регулятивного впливу.

Виходячи з принципу пропорційності щодо обсягу, періодичності та інтенсивності банківського нагляду (п. 2.4 SREP, 2014 [163]) в межах однорідного кластеру, формалізуємо процес прийняття рішення за допомогою підходу нечіткої логіки у пакеті програм для числового аналізу MATLAB R2017a. Алгоритм визначення режиму нагляду деталізовано на рис. 3.7.

Статистичну базу цієї частини дослідження сформуємо за наступними критеріями: (1) розмір банку (великі, середні та малі); (2) зміна розміру регулятивного капіталу; (3) зміна суми залучення депозитів від населення.

Перший показник визначений методикою SREP в якості критеріального для визначення категорій банків, два інших – найбільш індикативні для системи швидкого реагування на погіршення фінансового стану банківської установи. Тривалий час існує усталена практика безвізного нагляду Національного банку України – негайного втручання регулятора в діяльність банку в разі різкого ($\geq 10\%$) протягом місяця падіння регулятивного капіталу. Одночасне швидке ($\geq 10\%$) збільшення залучення депозитних коштів від фізичних осіб (за вищими процентними ставками) свідчить про намагання банку «залатати дірки» у ліквідності. Останнє – також сигнал до раннього реагування НБУ.

В якості вхідних показників будемо розглядати три нечітких лінгвістичних змінних: для першої змінної «розмір»/size використовуємо множину термів $T_1 = \{\langle large \rangle, \langle medium \rangle, \langle small \rangle\}$ із відповідними інтервальними значеннями частки банку у банківській {«більше 5%»; «від 1% до 5%»; «менше 1%»}; для другої змінної «зміна у % суми регулятивного капіталу»/capital використовуємо множину $T_2 = \{\langle catastroph_decrease \rangle, \langle decrease \rangle, \langle growth_capital \rangle\}$ за умови відповідної зміни регулятивного капіталу {«падіння більше 10%»; «падіння від 0 до -10%»; «зростання»; для третьої змінної «зміна у % суми залучення депозитів фізичних осіб»/deposits

використовуємо множини $T_3 = \{\langle\langle decrease_deposits \rangle\rangle, \langle\langle medium_growth_deposits \rangle\rangle, \langle\langle fast_growth_deposits \rangle\rangle\}$ за умови $\{\langle\langle зменшення \rangle\rangle, \langle\langle зростання від 0 до 10\% \rangle\rangle, \langle\langle зростання більше 10\% \rangle\rangle\}$ – табл. 3.11.

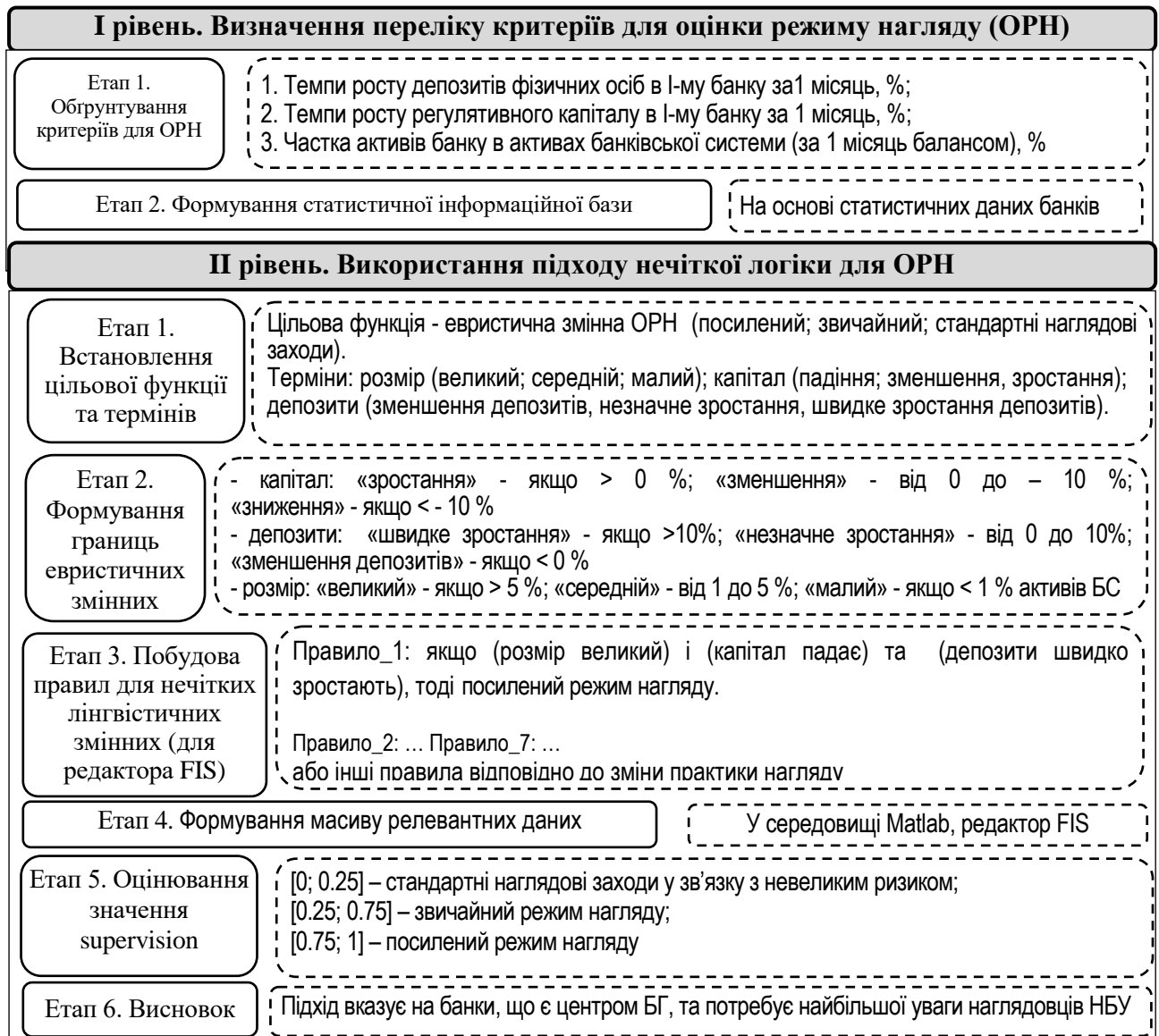

Рисунок 3.7 - Алгоритм визначення режиму нагляду за діяльністю БГ

Джерело: авторська розробка

Вихідна змінна *supervision* мала такі терми: «посилений нагляд» - або «*frequent*»; нагляд за звичайною процедурою «*normal*»; моніторинг контрольних індикаторів - «*less_often_than_usual*».

Для опису розподілу використана *gauss2mf* – двостороння гаусівська функція приналежності (4) із двома вхідними аргументами:

$$y = \text{gauss2mf}(x, \text{params}), \quad (3.7)$$

де x - вектор, для координат якого необхідно розрахувати ступеня приналежності;

params - вектор параметрів функції належності. Порядок завдання параметрів - [a1 c1 a2 c2].

Таблиця 3.11 – Опис змінних до моделі нечіткої логіки

Тип змінної	Назва змінної	Терм	Значення терму	Інтервальне значення	Індикатор
Вхідна	<i>size</i>	T ₁	<i>«large»</i>	>0.05	Частка банку у банківській системі, ч. од.
			<i>medium</i>	[0.01;0.05]	
			<i>small</i>	<0.01	
Вхідна	<i>capital</i>	T ₂	<i>catastr_decrease</i>	<-0.1	Приріст регулятивного капіталу, ч. од.
			<i>decrease</i>	[-0.1;0]	
			<i>growth capital</i>	>0	
Вхідна	<i>deposits</i>	T ₂	<i>decrease_deposits</i>	<0	Приріст депозитів фізичних осіб, ч. од.
			<i>medium_growth_deposits</i>	[0;0.1]	
			<i>fast_growth_deposits</i>	>0.1	
Вихідна	<i>supervision</i>		<i>frequent</i>	[0.75;1.00]	Посилений нагляд
			<i>normal</i>	[0.25;0,75)	Нагляд за звичайною процедурою
			<i>less_often_than_usual</i>	[0;0.25)	Моніторинг контрольних індикаторів

Джерело: авторська розробка

Статистичний масив даних сформовано на щомісячній основі за період з 01.09.2017 по 01.09.2018, що становить 13 дат і 12 періодів для порівняння. Дані про залишки строкових коштів фізичних осіб (рах. 2630) отримано з оборотно-сальдових балансів банків; дані про регулятивний капітал зі статистики НБУ; частка банку в активах банківського сектора розрахована за даними НБУ. Отримані результати ілюструє табл. 3.13.

Так, найвищий індикатор показника *supervision* мають два банки: АТ «БАНК АЛЬЯНС» (0,845) та АТ «БАНК ВОСТОК» (0,840). Вони потребують

розгорнутого аналізу ризиків. Водночас, на останню дату (01.09.2018) жоден з банків – центрів банківських груп має значення нечіткої змінної supervision менше 1.0, що свідчить про стійкість та життєздатність їх бізнес-моделей.

В подальшому пропонується переглядати режим нагляду за діяльністю банку з високим значенням нечіткої змінної частоти нагляду supervision (0.75-1.0) зі звичайного до посиленого, тобто вносити відповідні зміни до наглядових дій, зокрема встановлення вимог до діяльності банку, надання рекомендацій щодо покращення діяльності, ініціювання інспекційних перевірок, призначення куратора та ін. Запропоновані заходи дозволять швидко реагувати на проблеми у банках з високим значенням supervision.

Таблиця 3.12 – Розрахункова частота нагляду (фрагмент найбільших значень) на 01.09.2018

Назви банків – відповідальних осіб банківських груп	Частка банку в активах сектору, %	Розмір банку	Темпи росту регулятивного капіталу, %	Темпи росту депозитів фізичних осіб, %	Розрахована частота нагляду
АТ «БАНК АЛЬЯНС»	0,12	small	-2,6	12,89	0,845
АТ «АСВІО БАНК»	0,06	small	1,0	6,86	0,500
АТ «КОМІНВЕСТБАНК»	0,10	small	-4,7	1,99	0,500
ПАТ «БАНК «УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ»	0,06	small	0,3	3,52	0,500
АТ «ЮНЕКС БАНК»	0,06	small	-1,2	1,27	0,500
АТ «КІБ»	0,06	small	0,1	11,05	0,500
ПАТ «БАНК ВОСТОК»	0,61	small	1,8	21,69	0,840
ПАТ «АКБ «Траст-капітал»	0,02	small	0,3	2,18	0,500
АТ «УКРБУДІНВЕСТБАНК»	0,07	small	0,0	16,44	0,535
АТ «БАНК ¾»	0,08	small	2,4	1,02	0,500
АТ «БАНК СІЧ»	0,07	small	2,0	-2,65	0,500
АТ «КРИСТАЛБАНК»	0,09	small	13,9	0,99	0,500

Джерело: авторська розробка

Отримані нами результати очікувано матимуть позитивний ефект для підвищення ефективності банківського нагляду на консолідованій основі.

Представлені вище результати дозволяють регуляторів за описаним та реалізованим нами алгоритмом відносити нові ідентифіковані банківські групи до певного кластеру. З великою долею ймовірності можемо очікувати від них певної (притаманної для даної бізнес-моделі) фінансової поведінки та співвідношення «Ризик-Стабільність».

Зазначимо, що застосування різних режимів нагляду інколи застосовується в практиці банківського нагляду на індивідуальній основі (табл. 3.13).

Таблиця 3.13 – Реалізація ризик-орієнтованого принципу в державному контролі (нагляді) в РФ [82]

Категорії ризику	Класи (категорії) небезпеки	Особливості здійснення заходів з контролю
Надзвичайно високий	1	Планова перевірка проводиться один раз в період, передбачений положенням про вид державного контролю (нагляду)
Високий	2	
Значний	3	
Середній	4	Планова перевірка проводиться не частіше ніж один раз на період, передбачений положенням про вид державного контролю (нагляду)
Помірний	5	
Низький	6	Планові перевірки не проводяться

В залежності від категорії ризику характер перевірки і моніторингу, здійснюваного регулятором різняться (табл. 3.14).

Таблиця 3.14 – Характер перевірки на моніторингу в залежності від рівня ризику в РФ [82]

Оцінка ризиків	Рівень ризику	
	Підвищений	Знижений
Характер моніторингу	Щоденний моніторинг, моніторинг «вручну», частий аналіз інформації, виявлення насторожуючих ознак, доведення результатів моніторингу до керівництва	Встановлення граничних значень, менша частота моніторингу, використання автоматизованих систем
Характер перевірки	Отримання і вивчення додаткової інформації, використання її для оцінки ризику	Отримання меншого обсягу інформації і (або) проведення менш глибокої перевірки, пізніша за часом перевірка

Відмінністю пропонованої нами методики є математико-статистичний підхід до оцінювання категорії ризику, позбавлений суб'єктивізму оцінок аналітиків, можливість автоматизованої вибірки статистичних даних та здійснення розрахунків звичайного чи посиленого режиму нагляду.

Графічна інтерпретація залежностей змінної *supervision* від розміру *size* фінансової установи, навколо якої формується банківська група, його регулятивного капіталу (*capital*) та темпів зміни депозитів фізичних осіб (*deposits*) представлено у вигляді 3D-моделей на рис. 3.8-3.10.

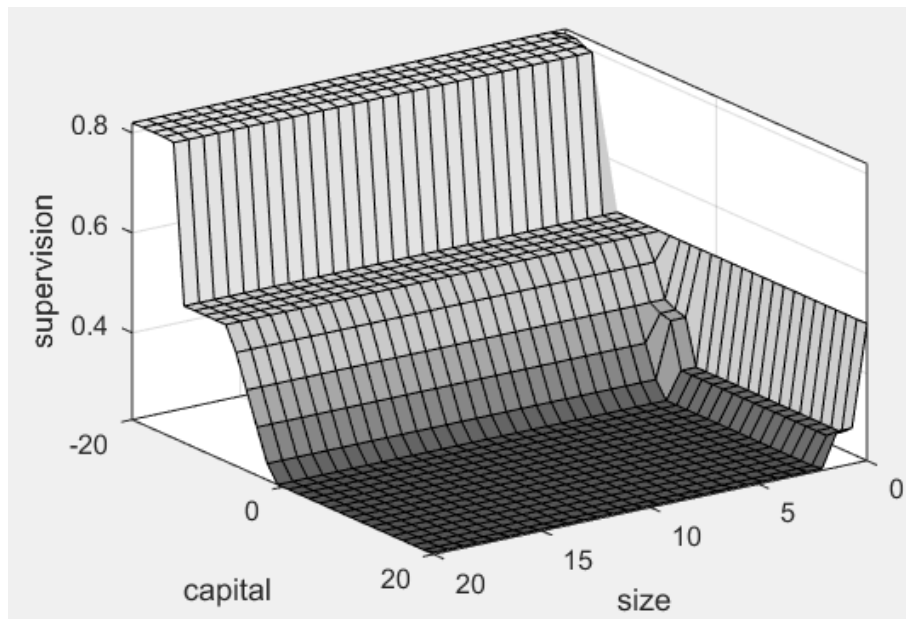

Рисунок 3.8 - Залежність режиму нагляду від зміни регулятивного капіталу банку та розміру банку – учасника банківської групи

Джерело: побудовано автором на основі графічних засобів пакета Fuzzy Logic

Таким чином, пропонована нами методика оцінювання бізнес-моделей банківських груп дозволяє коректно ідентифікувати тип банківської групи, зважаючи на їх розмір, склад та кількість елементів групи, специфіку банківського регулювання. Емпіричним шляхом доведено, що метод математичної кластеризації (мінімізації Евклідової відстані) дає результати, які складно пояснити з економічної точки зору. Метод статистичного групування за рівнями значень чинників дозволяє з більшою ймовірністю виділяти групи, середні показники яких підтверджують приналежність даної

банківської групи до певної типової бізнес-моделі.

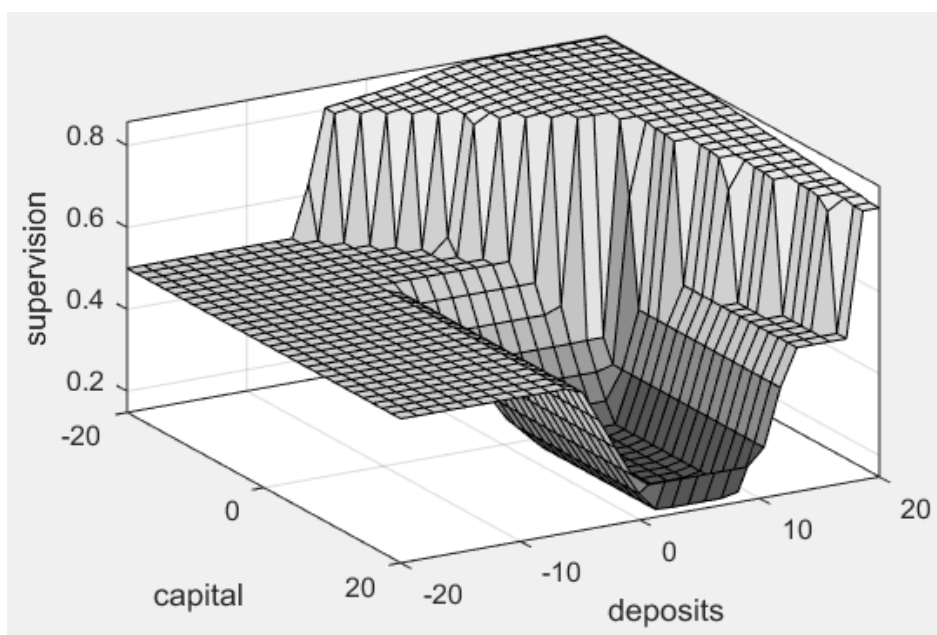

Рисунок 3.9 - Залежність частоти нагляду від зміни регулятивного капіталу банку – учасника банківської групи та темпів зміни його депозитів фізичних осіб

Джерело: побудовано автором на основі графічних засобів пакета Fuzzy Logic

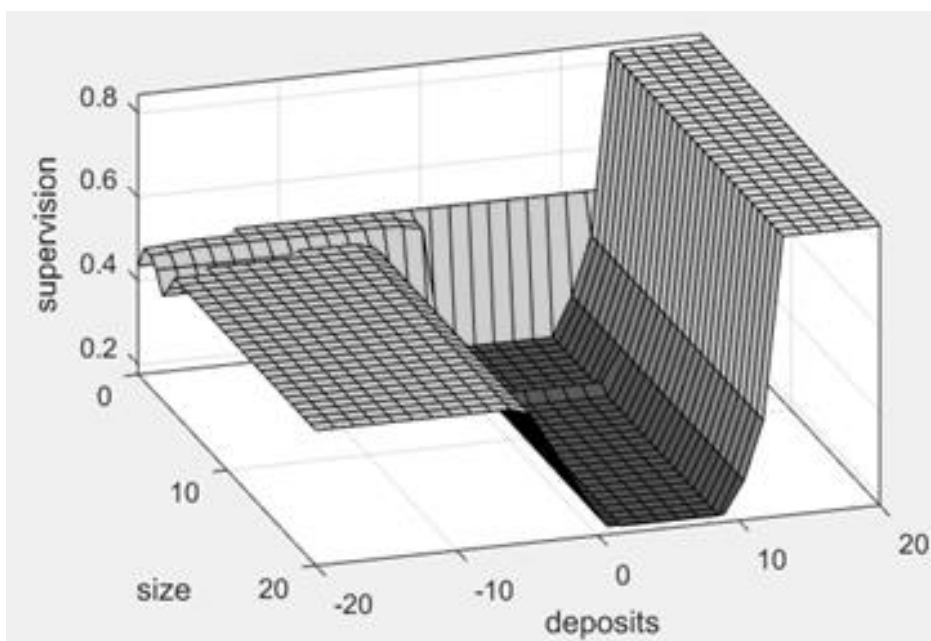

Рисунок 3.10 - Залежність частоти нагляду від розміру банку – учасника банківської групи та темпів зміни його депозитів фізичних осіб

Джерело: побудовано автором на основі графічних засобів пакета Fuzzy Logic

На масиві даних отриманої нами вибірки побудовані канонічні моделі, які дозволили визначити вплив на стабільність показнику ризику для різних бізнес-моделей (у Корпоративній моделі найбільший) та виявити банки з характеристиками, гіршими, ніж тенденція загалом для банків «своєї» моделі.

Статистичні розрахунки нечіткої змінної *supervision* можуть забезпечити оперативне реагування на негативні тенденції у діяльності фінансових установ на ранніх стадіях шляхом перегляду режиму нагляду за їх діяльністю (від звичайного до посиленого). Результатом запропонованих заходів стане своєчасне вжиття наглядових дій з метою уникнення або подолання небажаних наслідків у діяльності установи та запобігання системного ризику загалом.

3.3 Комплекс заходів економіко-правового, інформаційного та організаційно-економічне забезпечення для трансформації нагляду за банківськими групами

Фактично мова в даному пункті йде про комплекс трьох взаємопов'язаних блоків: (а) економіко-правове забезпечення; (б) інформаційне забезпечення; (в) організаційно-економічне забезпечення процесу трансформації нагляду за групами, до яких входять банки (рис 3.11). Аргументуємо та конкретизуємо програму заходів за кожним напрямком.

Як було досліджено в розділі 1, міжнародні стандарти пруденційного нагляду еволюціонують від норм соло-нагляду (наприклад, Базель I, регіональні положення про національні банки та ФРС) до складних аспектів участі банків у фінансових холдингах / конгломератах (Базель II, Базель III) та у більш масштабних групах консолідованого капіталу (Group-Wide Consolidated Supervision in Bank and Financial Groups, Торонто центр [162]).

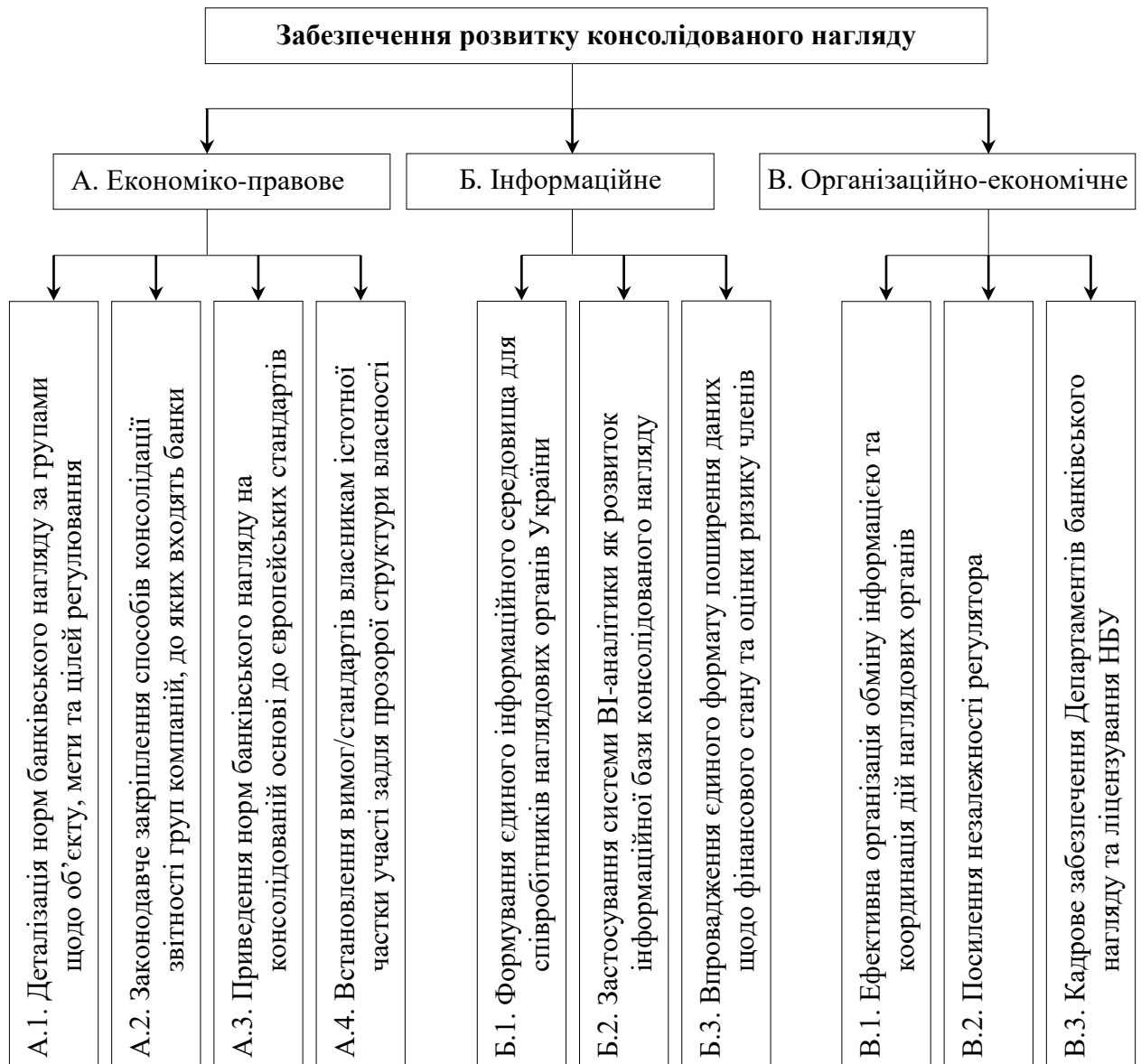

Рисунок 3.11 – Забезпечення розвитку консолідованого нагляду за групами компаній, до яких входять банки

Джерело: розроблено автором

А.1. Деталізація норм банківського нагляду за групами щодо об'єкту, мети та цілей регулювання (на законодавчому рівні).

В розділі 2 визначено, що вітчизняні банки можуть бути учасниками груп із переважною банківською діяльністю (банківських груп), інших фінансових груп (коли обсяги їх активів у групі незначні) або промислово-фінансових груп. Останні не мають чинного правового статусу, тому участь банків у них є неформальною.

Введення в обіг терміну «group-wide supervision» свідчить про інтерес міжнародної спільноти до участі банків у горизонтальній кооперації із промислово-виробничими структурами та потенційних загрозах для економік таких великих транснаціональних корпорацій за участю банків. Тому українському законодавцю доведеться повертатися до питання узаконення статусу груп за участю банків (назвемо так промислово-фінансові групи). Тобто, об'єкти консолідованого нагляду пропонується ввести поправками до Закону про банки та визначити «групи за участю банків».

Мета нагляду за групами за участю банків фактично впливає із концепту «Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року», згідно якої очікується на найближчу стратегічну перспективу «створення передумови стабільного розвитку економіки України, перетворення фінансового сектору України у конкурентоспроможне середовище з інвестиційно-інноваційним кліматом» [50, с. 6]. Реалізацію цієї мети НБУ вбачає шляхом досягнення 4-х цілей (рис. 3.12):

Рисунок 3.12 – Цілі реформування фінансового сектору України

Джерело: побудовано автором за [50]

1) забезпечення фінансової стабільності та сталого розвитку – консолідований та диверсифікований банківський сектор, очищений від проблемних активів, відновлення кредитування, приплив депозитів, зважене управління ризиками; стійкість до макроекономічних шоків та

антициклічність фінансового сектору; єдині з ЄС простір вільного руху капіталу, валютного регулювання та хеджування ризиків;

2) розбудова інфраструктури фінансового сектору – роль фінансових установ як фінансових посередників; зменшення державного банківського сектору; підвищення ролі наглядових органів банків та небанківських установ; перехід на безготівкові розрахунки, накопичувальна система пенсійного забезпечення; консолідація страхового сегменту; забезпечення інфраструктури фондового ринку, стандартів розкриття інформації, запобігання махінаціям на фінансових ринках;

3) захист прав споживачів фінансових послуг та кредиторів – дієздатна система гарантування вкладів, реєстр кредитних історій, порядок реалізації застав, ліміти відповідальності страховиків та гарантії компенсації втрат інвесторів, вкладників і позичальників;

4) посилення інституційної спроможності регуляторів – перерозподіл функцій між регуляторами фінансового сектору, оптимізовані організаційні структури та спрощені внутрішні процеси регуляторів; ефективний консолідований нагляд за фінансовим сектором на основі принципів IOSCO, IAIS, Basel III, Solvency II, EIOPA, BIS [50, с. 6]; інструменти попередження системних ризиків та випадків відмивання грошей, фінансуванню тероризму, механізми викриття шахрайства; нові методи ідентифікації клієнтів, єдина інформаційна система статистичної, регуляторної та фіскальної звітності на основі МСФЗ; єдині стандарти електронного документообігу у фінсекторі.

Детально пропрацьований в «Програмі розвитку фінансового сектору України до 2020 р.» комплекс заходів за напрямком «Інституційна спроможність регуляторів» свідчить про тиск вимоги згідно з нормами угоди про асоціацію України з Європейським Союзом імплементувати 58 актів ЄС у фінансовому секторі, в тому числі й з питань запровадження консолідованого нагляду та впровадження стандарту мегарегулятора.

На наше переконання, інституалізація для потреб консолідованого

нагляду мегарегулятора шляхом виділення зі складу компетентних структурних підрозділів функціональних регуляторів (НБУ, НКЦПФР, НКФП) була б найбільш ефективною. Незалежно від прийнятого стосовно мегарегулятора рішення, пропозиції щодо вдосконаленням норм консолідованого нагляду, наведені в попередньому пункті, не суперечать ні одному з варіантів побудови регуляторного органу.

Цілі групового консолідованого нагляду сформульовані в Керівництві TorontoCentre «Group-Wide Consolidated Supervision in Bank and Financial Groups» [162] та потребують імплементації в вітчизняному законодавстві:

- розуміння ризиків, які впливають із відносин між членами корпоративної групи;
- оцінювання та відстежування ризику діяльності групи, де б він не виник, не був зареєстрований та не керований;
- підтвердження адекватності систем, що використовуються для вимірювання внеску у загальний груповий ризик та капітал;
- контроль попередніх ознак неприємностей та визначення способів зниження ризику для пом'якшення його впливу;
- визначення центру прийняття остаточних фінансових рішень по групі та колу осіб, що приймають такі рішення;
- забезпечення цілісності групового та індивідуального капіталу, його ефективності, місця розташування та передачі;
- дотримання альтернативних стратегій для відповіді на вищенаведені проблеми та пом'якшення небажаних результатів.

А.2. Законодавче закріплення способів консолідації звітності груп компаній, до яких входять банки

В нормах «Базель III» (п. 156) міститься посилання на два способи консолідації: обліковий та регуляторний. Детальні роз'яснення про способи консолідації містить «Консультативний документ по проекту нормативно-технічних стандартів щодо методів пруденційної консолідації» [150, р. 4-8], що деталізує Ст. 18 Директиви ЄС №575/2013 (Regulation (EU) No 575/2013

(Capital Requirements Regulation - CRR)). Чинна нормативно-правова база, що стосується сфери застосування та методів пруденційної консолідації, впливає з CRR, зокрема статей 11 та 18. Так підлягають включенню до сфери пруденційної консолідації відповідно до статті 18 CRR, є установами (тобто кредитні установи та інвестиційні фірми), фінансові установи (п. 26 част. 1 стат. 4 CRR), а також коли вимагається консолідований нагляд допоміжних підприємств згідно зі ст. 111 Директиви 2013/36 / ЄС.

Відповідно ч. 1 ст. 18 CRR, для цілей пруденційної консолідації установи повинні повністю консолідувати всі інститути та фінансові установи, які кваліфікуються як їх дочірні компанії або, у відповідних випадках, дочірні компанії їх материнської фінансової холдингової компанії, або материнської сумісної фінансової холдингової компанії. Проте, за певних обставин ст. 18 CRR дозволяє застосувати інший метод консолідації (крім повної консолідації) з метою пруденційної консолідації.

Зокрема, ці проекти РТС роз'яснюють деякі критерії / показники та деякі умови для застосування різних методів консолідації (повна консолідація, пропорційна консолідація, метод агрегації) або застосування методу участі в капіталі у наступних випадках:

- використання пропорційної консолідації в кожному окремому випадку залежно від частки капіталу, що має материнське підприємство у дочірній компанії (частина 2 статті 18 CRR);
- використання методу агрегації для підприємств, які управляються на єдиній основі відповідно до договору, меморандуму або статуту; або підприємства, чії адміністративні, управлінські або наглядові органи складаються з більшості тих же посадових осіб (ч. 3 ст. 18 CRR);
- використання пропорційної консолідації, коли участь у закладах, фінансових установах або підприємствах допоміжних послуг здійснюється разом з іншими неконсолідованими підприємствами (частина 4 статті 18 CRR);
- необхідність та спосіб консолідації в окремих випадках участі у

капіталі (ч.5 ст. 18 CRR);

– необхідність та спосіб консолідації у випадках суттєвого (значного) впливу без участі в капіталі та без єдиного управління, крім випадків, передбачених договором, меморандумом чи статутом (ч. 6 ст. 18 CRR).

Більше того, Базельський комітет з банківського нагляду (БКБН) опублікував методичні рекомендації щодо ідентифікації та управління вхідним ризиком. Відповідно до Керівних принципів BCBS, «вхідний ризик» - це ризик того, що банк вирішить надати фінансову підтримку неконсолідованому суб'єкту господарювання, який зазнає стресу, за відсутності або перевищення будь-яких контрактних зобов'язань щодо надання такої підтримки. Керівні принципи BCBS містять кілька показників, які банки повинні використовувати для визначення суб'єктів господарювання, що мають вхідний ризик для банку. Керівні принципи BCBS дотримуються підходу капіталу II-го рівня та забезпечують певну гнучкість щодо заходів, які слід застосувати (такі як коефіцієнти перерахунку або інші заходи), щоб уникнути ризику вступу. З огляду на керівні принципи BCBS, ці проекти РТС включають кілька показників, які слід оцінювати установами, щоб визначити, які підприємства можуть призвести до поступового ризику. Проте, вони мають більш обмежений обсяг, ніж керівництво BCBS, оскільки мета цих проектів РТС полягає у визначенні методів пруденційної консолідації лише за підходом до капіталу I рівня. Крім того, проект РТС не охоплює всіх суб'єктів господарювання, які можуть спричинити загрозу.

Основні критерії вибору способу консолідації розкриває рис. 3.13. Алгоритм визначення методу консолідації повинен бути чітко визначений у законодавстві України, прив'язаний до автоматичного розрахунку консолідованої звітності групи, виходячи із бухгалтерської звітності окремих учасників групи та коефіцієнтів дольової участі в групі.

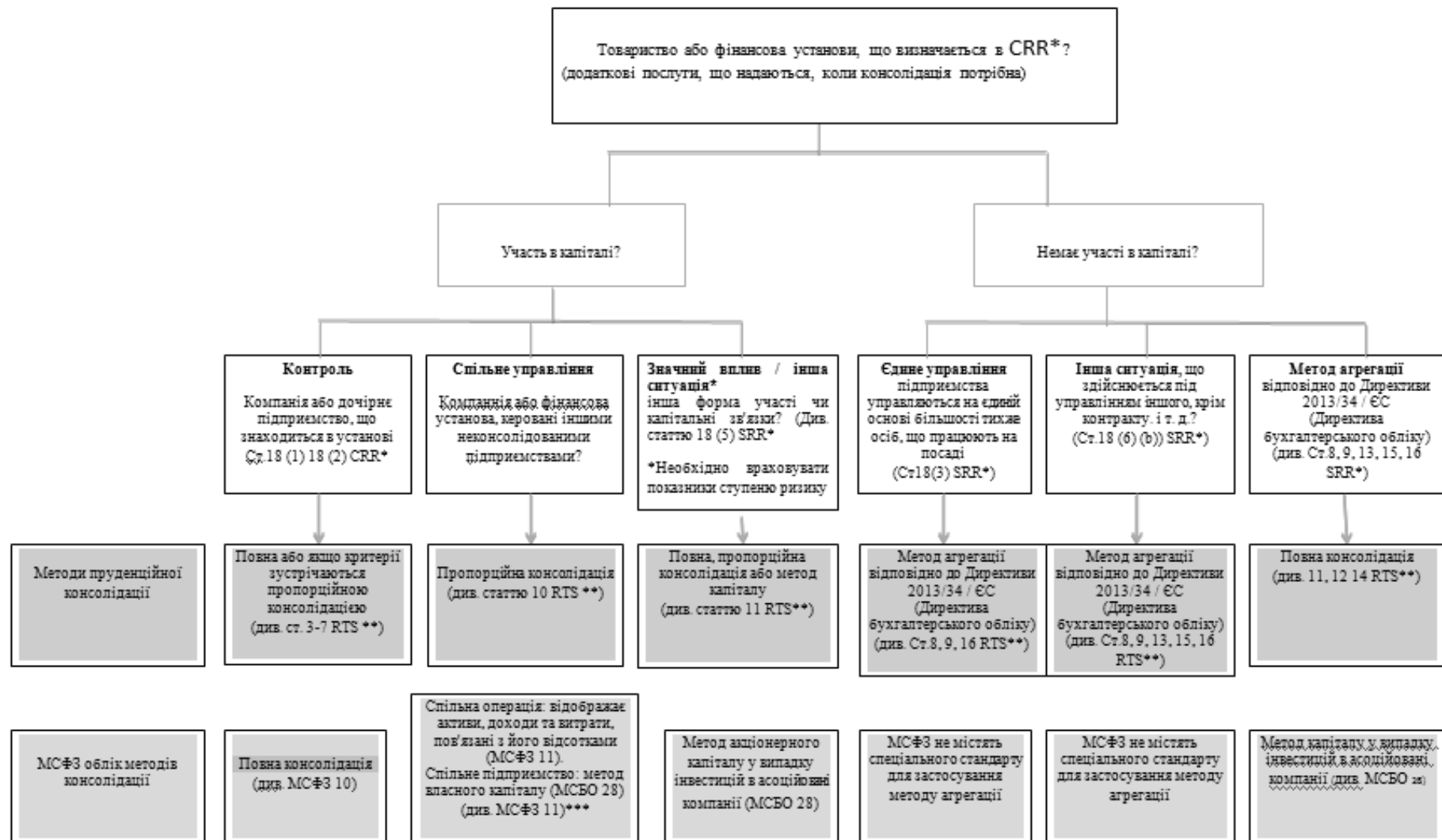

Рисунок 3.13 – Альтернативи консолідації за методикою ЕВА

Джерело: адаптовано автором за [150, р. 9]

Слід зазначити, що відповідно до вимог НБУ відповідальні особи БГ здійснюють подання консолідованої/субконсолідованої фінансової звітності на паперових носіях (крім статистичної звітності за формою №612), що унеможлиблює динамічне порівняння/аналіз показників консолідованої звітності, вплив кожного учасника банківської групи, індивідуальні зміни у показниках діяльності небанківських учасників групи. Також встановлений НБУ формат подання звітності не відображає внутрішньогрупові операції між банком та іншими учасниками банківської групи, їх вплив на показники діяльності учасників (на фінансовий результат, на обсяги сформованих резервів, на капітал тощо). Тому діюча модель нагляду за банківськими групами не дозволяє попередити потенційні (можливі) проблеми у діяльності БГ та проводити роботу з виявленими проблемами/ризиками на ранніх стадіях [68, с. 336].

А.3. Приведення норм банківського нагляду на консолідованій основі до європейських стандартів

На основі детального аналізу пропонується ціла низка поправок до законодавства щодо більш чіткого визначення ризиків учасників банківських груп, повноважень регулятора, прав та відповідальності посадових осіб контролера та регулятора (список додається).

Також вважаємо, що стара редакція закону «Про промислово-фінансові групи в Україні» з врахуванням численних теоретичних викладок (наприклад, [20, 34, 128, 120]), наших рекомендацій та напрацювань експертів НБУ з діагностики пов'язаних осіб може бути покладена в основу нової редакції закону про групи, в діяльності якого приймають участь банки.

Вважаємо, що позитивний ефект матиме юридичне закріплення права регулятора стягувати грошові кошти з фізичних осіб/організацій відповідальних до приведення банку – учасника банківської групи / банківської групи до банкрутства.

Структурні перетворення в НБУ щодо консолідованого нагляду пропонуємо зосередити в новоствореному органі – Управлінні регулювання

та нагляду за діяльністю банківських груп при Департаменті банківського нагляду. Основним його функціоналом пропонується: 1) здійснювати моніторинг та нагляд за діючими банківськими групами; 2) ідентифікувати можливі групи; 3) імплементувати законодавство ЄС щодо банківських груп/фінансових конгломератів; 4) співпрацювати з регуляторами у частині обміну інформацією.

Основна доцільність консолідованого нагляду повинна зосередитись у прагненні виявити та запобігти поширенню ланцюгового ризику а) між учасниками банківської групи; б) між учасниками національної банківської системи; в) транскордонної міграції ланцюгових шоків.

А.4. Встановлення вимог/стандартів власникам істотної частки участі задля прозорості структури власності

Реалізацію даного напрямку вбачаємо трьома шляхами:

1) розширення вимог НБУ щодо формування бази даних бенефіціарів – фізичних осіб для всіх юридичних осіб – клієнтів банків, а також бенефіціарів пов'язаних з діяльністю банків осіб (із вказуванням частки їх власності у заснованому підприємстві) дозволить спростити ідентифікацію бізнес-груп та банківських груп в Україні.

2) встановленням жорстких норм відповідальності за розкриття інформації власниками/ співвласниками/ контролерами /пов'язаними особами з діяльністю банківських груп.

Органи нагляду повинні: скласти повне уявлення про операції, бізнес-стратегію, фінансовий стан, механізми управління, чутливість до ризику групи; оцінювати структуру власності групи, в тому числі фінансову спроможність, ділову та особисту етику власників істотної участі. Крім того, органи нагляду мають розуміти ризики, на які наражається група і які походять з оточення, в якому вона діє.

Оцінюючи структуру володіння істотними частками участі у групі, необхідно розглядати такі елементи, як ідентифікація власників істотної частки, включно з кінцевими фактичними власниками, прозорості структури

власності, фінансова інформація про власників та про джерела походження їх первинного капіталу, а також всі вимоги інших національних уповноважених органів. Необхідні якості власників істотної участі, як мінімум, пов'язані з добропорядністю, яку вони демонструють в особистій та діловій поведінці, а також здатність надати додаткову підтримку у разі необхідності.

3) підвищення стандартів корпоративного управління та матеріального стимулювання/винагород в банківських групах, основні норми регулювання якого розробляються та контролюються НБУ.

Позитивний результат очікуємо від запровадження таких стандартів:

- система винагород керівників учасників банківських груп має базуватися на довгострокових результатах;
- політика винагороди має бути зважена із прийняттям ризику, на який наражається група, та сприятиме ефективному управлінню;
- керівники організацій мають демонструвати, що вони спроможні висловити незалежну думку.
- керівники материнських компаній – учасників груп повинні мати кваліфікацію та досвід в сфері корпоративного управління від трьох років.

Б.1. Формування єдиного інформаційного середовища для співробітників наглядових органів України

Дослідження фінансового результату небанківських учасників банківської групи має бути: а) максимально автоматизованим; б) зручним у користуванні; в) достатньо інформативним; г) візуально діагностованим.

Досягнення вимог автоматичного формування реалізується шляхом налаштування відповідних фільтрів даних. Маркування кольором дозволяє спростити сприйняття інформації аналітиком НБУ.

Робота з великими обсягами часом неструктурованої інформації, обробка значних масивів статистичних даних вимагає спеціального програмного середовища із розподіленим доступом (одночасної роботи кількох аналітиків), функціонал якого повинен підтримувати метод аналізу часових рядів, маркування критичних даних, співставлення графічних рядів

даних, розрахунок прогнозних моделей.

Вище нами було доведено, що банківські групи розрізняються за видом ділової активності, тобто кожен часовий ряд має свої унікальні особливості. Отже, для прогнозування необхідно застосовувати різні моделі. Метод аналізу часових рядів дозволяє передбачити значення числової змінної на основі її минулих і теперішніх значень. Основне припущення, що лежить в основі аналізу часових рядів, полягає в наступному: фактори, що впливають на досліджуваний об'єкт в теперішньому і в минулому, будуть впливати на нього і в майбутньому. Таким чином, основні цілі аналізу часових рядів полягають в ідентифікації та виділення суттєвих для прогнозування факторів [55, с. 984].

Наприклад, дослідження тренду фінансових показників банку та банківської групи ПАТ «КРЕДОБАНК» дозволяє зробити висновок щодо складної циклічної залежності консолідованого фінансового результату БГ та банку, наприклад на основі поліноміальних графіків (приклад на рис. 3.14).

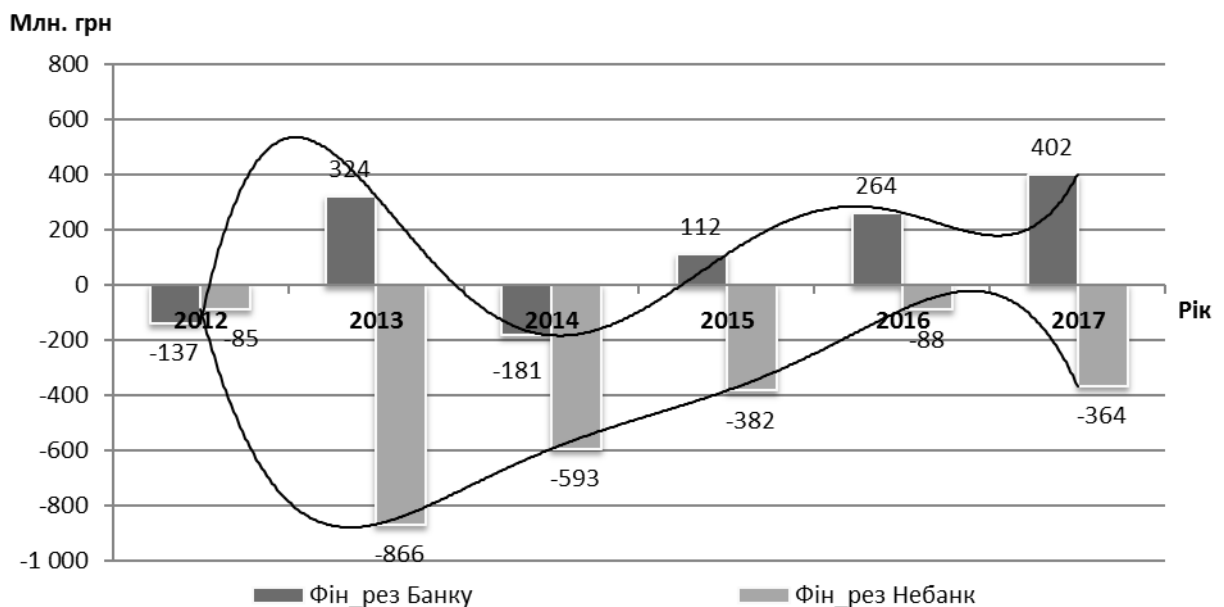

Рисунок 3.14 – Візуальна діагностика ефективності окремої БГ (фінансові результати банку та групи ПАТ «КРЕДОБАНК» 2012–2017 рр.)

Джерело: публічна статистика банків, розрахунки автора

Зазначений інструмент дозволяє з високою долею ймовірності прогнозувати від’ємний фінансовий результат банківської групи та банку на наступний фінансовий період, тобто дає ранній сигнал аналітику більш прискіпливо контролювати майбутні внутрішньогрупові операції на предмет трансферу ризиків.

Порівняння динаміки паралельних числових рядів, наприклад, того ж фінансового результату дозволяє виділяти та окремо аналізувати результативність небанківських учасників банківської групи як окремого («збірною») суб’єкту.

За правильної організації роботи аналітиків, інші уніфіковані блоки інформації, як наприклад, на рис. 3.15, аналізуватимуться за принципом «управління за відхиленням», тобто по банківській групі АТ «МЕГАБАНК» вимагає уваги ситуація 2016-2017 рр., переважно викликана збитками банку-учасника БГ.

ПАТ «КРЕДОБАНК»							
Показник	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Разом
Фін_рез Банк	-136 516	324 008	-181 243	112 449	263 771	402 180	784 649
Частка, %	61.63	-59.74	23.41	-41.75	150.47	1046.58	-49.24
Фін_рез Небанк	-84 977	-866 401	-592 822	-381 771	-88 472	-363 752	-2 378 195
Частка, %	38.37	159.74	76.59	141.75	-50.47	-946.58	149.24
Фін_рез БГ	-221 493	-542 393	-774 065	-269 322	175 299	38 428	-1 593 546
ПАТ «МЕГАБАНК»							
Показник	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Разом
Фін_рез Банк	2 005	23 945	9 172	24 018	-87 397	-50 838	-79 095
Частка, %	40.74	98.68	98.14	99.57	99.64	-948.12	401.48
Фін_рез Небанк	2 916	321	174	103	-320	56 200	59 394
Частка, %	59.26	1.32	1.86	0.43	0.36	1048.12	-301.48
Фін_рез БГ	4 921	24 266	9 346	24 121	-87 717	5 362	-19 701

Рисунок 3.15 – Марковані аналітичні дані щодо динаміки консолідованого фінансового результату (фрагмент, 2012–2017 рр.)

Джерело: публічна статистика банків, розрахунки автора

Співставлення графічних рядів даних щодо прибутковості банківських та небанківських учасників БГ (рис. 3.11) дозволяє за кілька секунд сформулювати припущення про різні бізнес-моделі отримання прибутку банківськими групами в Україні.

На прикладі даних БГ ПАТ «КРЕДОБАНК», увага експерта

акцентується на хронічній збитковості небанківських учасників БГ протягом останніх 5 років. Останнє апріорі на тривалому проміжку часу має або бути датованим банківським учасником БГ, або покритим власником шляхом додаткового вливання власного капіталу (потребує підтвердження в динаміці власного капіталу), або являється точками фінансової напруги всередині групи та додаткової загрози неплатоспроможності для контрагентів. Така ситуація потребує з боку регулятора негайного моніторингу та підтвердження надійності системи управління ризиками банківської групи.

За такими потенційно проблемними банківськими групами потребує більш детального вивчення структура фінансового результату, активів, капіталу та зобов'язань в розрізі підгруп БГ (в разі їх виділення при ідентифікації) та окремих учасників.

Поглиблена діагностика фінансової звітності можлива за виконання наступних умов:

- наявності в регулятора коректної бази даних первинної фінансової статистики всіх учасників банківської групи;
- автоматизованої системи подачі учасниками банківської групи фінансової звітності усталеної форми та автоматичного завантаження в базу даних НБУ;
- «захитих» в програмний блок аналітичної системи НБУ алгоритмів консолідації (на даний момент обов'язок правильної консолідації лежить на контролерів банківської групи);
- протоколів обміну даними між базами даних НКЦПФР, що це за скорочені назви, Нацкомфінпослуг та НБУ;
- застосування аналітиками потужної платформи ВІ-аналітики.

Тобто, мова йде про формування такого собі блоку «інформаційного мегарегулятора».

З метою своєчасного виявлення ризиків (потенційних проблем) у діяльності БГ, запобігання втраті капіталу, активів, фахівцями НБУ має здійснюватися ретельний аналіз фінансового стану БГ, та складатися «Звіт

про діяльність групи» стандартизованої форми.

Звіт має відображати:

- інформацію про дотримання БГ законодавства України та нормативно-правових актів НБУ;
- динаміку змін (погіршення або покращення) основних показників діяльності;
- пояснення основних коливань фінансових показників;
- розшифровку внутрішньогрупових операцій;
- оцінку ризиків БГ, пов'язаних із групою (наприклад, ланцюговий ризик, концентрація, складність управління та конфлікт інтересів) та наявні проблеми у сфері діяльності тощо.

Інформацію щодо діяльності БГ співробітник, що здійснює нагляд, має отримувати з різних джерел: звітності; результатів інспектування; результатів спілкування з уповноваженими особами банку/БГ; звіту аудиторів (аудиторської фірми), повідомлень засобів масової інформації тощо.

Б.2. Застосування системи ВІ-аналітики як розвиток інформаційної бази консолідованого нагляду

В процесі збору та обробки статистичної інформації, використаної автором для моніторингу діяльності банківських груп в Україні (результати викладено в розділі 2), а також для аналізу структур груп та динаміки фінансових показників банківських груп та їх утворюючих банків (містять п. 3.1 та 3.2), виявився цілий ряд проблем інформаційного забезпечення:

- 1) відсутність єдиної співставної бази даних фінансових показників діяльності банківських груп та банків;
- 2) неспівставність даних;
- 3) розрізненість форматів зберігання інформації;
- 4) непрозорість процесів консолідації даних всередині групи.

Тому, формування єдиного інформаційного простору (бази даних) Національного банку України, який акумулює первинні історичні дані (наприклад, фінансову звітність) та похідні (приміром, хронологію

економічних нормативів) щодо банків та банківських груп, стає на сучасному етапі розвитку наглядом на консолідованій основі нагальною необхідністю. Зважаючи на значний обсяг даних, різного формату їх надходження та вимог до терміновості обробки інформації постає питання програмного забезпечення аналітичної роботи. Здійснені пошукові роботи дозволяють рекомендувати співробітникам НБУ в секторі консолідованого нагляду для моделювання діяльності банківських груп застосовувати системи бізнес-аналітики (Business Intelligence, або т. з. Платформи візуальної аналітики).

На ринку програмного забезпечення, яке дозволяє формувати семантичні зв'язки між масивами різномірної інформації, будувати моделі-залежності та візуалізувати дані, широко представлені програмні продукти (Qlik Sense, Microsoft Power BI, Roistat, Seeneco, Ваш финансовый аналитик, Watson Analytics, GetReport, SAP BusinessObjects, Microsoft Assistant, Cognos Business Intelligence, HandyKPI, SAP Lumira, Yellowfin, Oracle Business Intelligence, Визари, SQL Server Business Intelligence, Квериком та ін. [112]).

По суті, всі BI-системи сьогодні - це рішення, які об'єднують дані з різних джерел (Excel, SQL, 1С, SAP, Oracle, CRM, інформацій з сайтів, соціальних мереж і т. д.), обробляють їх, пов'язують в єдиний масив та візуалізують в зручному для кінцевого користувача вигляді.

Лідерами ринку BI-аналітики являються три програмні продукти [21]:

1) QlikView - це інструмент для складної корпоративної аналітики. Система розрахована на корпоративний сегмент зі значною кількістю користувачів (30+), які можуть вивчати дані, робити вибірки, drill-down, створювати індивідуальні звіти в конструкторі, спільно працювати зі звітами, залишати коментарі;

2) Qlik Sense - це інструмент спрощеної барвистою аналітики. У користувачів є можливість самостійно створювати інтерфейс, візуалізації, таблиці прямо на мобільному пристрої не залучаючи IT-спеціалістів;

3) Microsoft Power BI - це хмарне BI-рішення від Microsoft. Найбільш підходить для підприємств малого і середнього бізнесу. Є

відмінним доповненням до Excel-звітів, проте може працювати з будь-якими іншими джерелами. Мобільний, яскравий, зручний в роботі інтерфейс.

За консультаціями з користувачами програмним продуктом QlikView, останній добре себе зарекомендував в аналізі консолідованої звітності небанківської холдингової компанії.

Основний функціонал програми відображає рис. 3.16.

Суттєві переваги QlikView – адаптація до будь-яких баз даних, наявність у розробника стандартних блоків візуалізації даних (дашбордів), інтуїтивне меню користувача та можливість самостійно генерувати нестандартні звіти, швидка адаптація під потреби замовника, багаторівнева система розподіленого доступу до інформації.

Рисунок 3.16 – Потенційний функціонал платформи бізнес-аналізу консолідованої звітності

Джерело: систематизовано автором на основі опису компанії-розробника [90]

Приклад операційного вікна програми QlikView поєднує таблично-графічну візуалізацію з додатковими проміжними розрахунками трендів, середніх величин та прогнозів – рис. 3.17. Мобільність системи дозволяє отримувати миттєвий перерахунок даних за довільною вибіркою об'єктів.

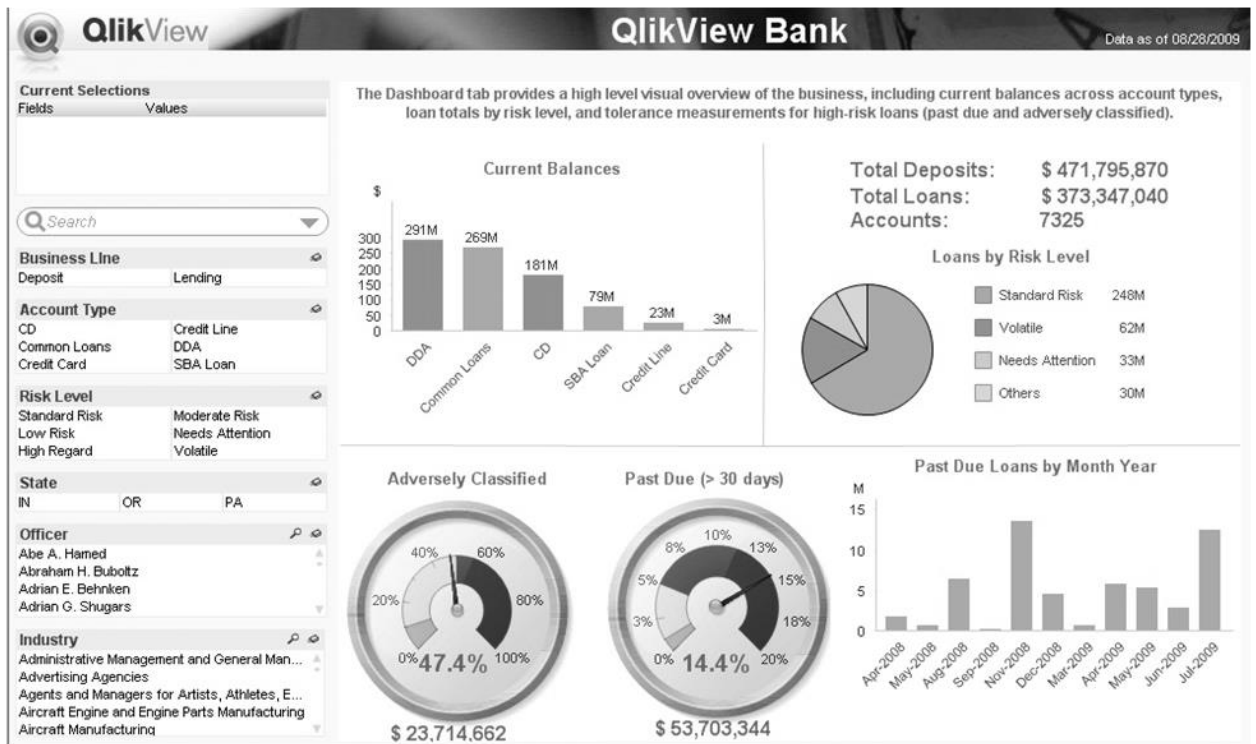

Рисунок 3.17 – Операційне вікно програми QlikView для банку (приклад)

Джерело: картотека Google. *Retail Banking - Credit Risk Analysis*

Зважаючи на вище перераховані переваги, автором пропонується до розгляду саме платформа QlikView. Незалежно від прийнятого рішення щодо виду програмного продукту для візуалізації моніторингу діяльності банківських груп, його (програмного продукту) функціонал повинен підтримувати метод аналізу часових рядів, маркування критичних даних, співставлення графічних рядів даних, розрахунок прогнозних моделей.

Б.3. Впровадження єдиного формату поширення даних щодо фінансового стану та оцінки ризику членів банківської групи

З метою забезпечення продуктивного та ефективного нагляду за діяльністю міжнародної банківської групи на консолідованій основі, на нашу думку, має бути розроблений та затверджений єдиний шаблон щодо оцінки фінансового стану членів банківської групи. Щонайменше, двічі на рік зазначений шаблон мають заповнювати, обговорювати й поширювати фахівці наглядових органів всіх країн перебування.

Шаблон має містити інформацію про:

– балансові дані члена банківської групи (зокрема, загальні активи та зобов'язання, кредитний та депозитний портфелі у розрізі, зобов'язання перед кредитними організаціями, субординований борг, акціонерний капітал та показники ефективності);

– проведену оцінку ризиків члена банківської групи (кредитний ризик, ринковий ризик, операційний ризик, ризик ліквідності, ризик бізнес діяльності, стратегічний ризик, корпоративне управління включаючи внутрішнє управління, фінансовий стан та інші матеріальні ризики) у двох вимірах – фактор ризику та управління ризиком і контроль .

На основі даної інформації буде визначатися загальна оцінка показників ризику банківської групи та буде доведена до членів банківської групи.

На наш погляд, запропоновані заходи, сприятимуть підвищенню ефективності консолідованого нагляду, покращенню обміну інформацією загалом. Обмін інформацією між наглядовими органами буде носити безперервним і своєчасний характер та не буде дискретною, одноразовою/періодичною подією.

В.1. Ефективна організація обміну інформацією та координація дій наглядових органів країни походження і країни перебування

Питання інформаційного забезпечення консолідованого нагляду, найперше стосуються транскордонного та крос-секторального обміну інформацією між наглядовими органами, а також розподілу повноважень між регуляторами. В першому випадку мова йде про керівників органів нагляду країни походження та країни перебування, в другому – функціональних регуляторів (в нашому випадку – НБУ, Нацкомфінпослуг, НКЦПФР) та джерел даних нерегуляторних організацій, наприклад, податкової інспекції, аудиторських компаній, органів статистики. В обох випадках мова йде про три основних питання: (а) оцінка групового ризику, (б) управління ризиками в групі та (3) достатності капіталу групи.

Головне завдання транскордонного узгодження наглядових дій за

банківськими групами – забезпечити однакові регуляторні стандарти. Хоча в міжнародній практиці існує привило щодо здійснення консолідованого нагляду регулятором країни походження банківської групи та застосування однакових Базельських рекомендацій, існують певні історичні відмінності організації консолідованого нагляду різними країнами. Найчастіше вони стосуються режиму ліцензування та дозвільних процедур, фінансових вимог, вимоги щодо структури управління та управління ризиками, вимоги до операційної діяльності та вимоги щодо володіння та контролю. Є кілька країн, які не дозволяють створювати філії банками-нерезидентами або тільки після реєстрації. Інші не дозволяють філіям банків-нерезидентів працювати в деяких банківських послугах, в основному стосуються роздрібного банківського обслуговування та/або депозитних операцій [184, р. 6-30].

Наглядові органи, відповідальні за нагляд за фінансовою установою, повинні збирати інформацію про всі внутрішні та міжнародні операції фінансової групи або конгломерату. Часто фінансові групи мають значні міжнародні банківські та небанківські операції, які ліцензовані та контролюються органами іноземної країни (країни перебування). І хоча національні наглядові органи можуть відповідати за консолідований нагляд за цими глобальними організаціями, кожна приймаюча країна повинна нести відповідальність за нагляд за юридичними особами в їхній юрисдикції.

Обмін інформацією між міжнародними наглядовими органами має важливе значення для забезпечення того, щоб глобальна діяльність фінансової групи здійснювалась на консолідованій основі. Для полегшення транскордонного обміну інформацією деякі країни підписали Меморандуми про взаєморозуміння (MOU) для встановлення двосторонніх відносин та мають специфікації щодо співпраці під час процесу ліцензування, нагляду за поточною діяльністю та під час роботи з проблемними установами.

Обмін інформацією, як правило, підпадає під певні законодавчі вимоги, включаючи ті, що стосуються здатності інспектора іноземного банку зберігати конфіденційність наданої йому інформації. Найчастіше банківські

наглядові органи надають інформацію у відповідь на запити керівника іноземного регулятора, включаючи запити, пов'язані з перевіркою інформації. Це передбачає, що інформація буде використовуватися для наглядових цілей, а іноземний керівник надає відповідні гарантії щодо конфіденційного розгляду та подальшого розкриття такої інформації.

Загально прийнята практика, існують певні ситуації, коли банківські наглядові органи можуть бути змушені розкривати конфіденційну інформацію за вимогою суду, великого журі або законодавчого комітету. Крім того, деякі банківські наглядачі повідомляють та надають інформацію правоохоронним органам, коли є підозра на можливе порушення кримінального законодавства.

Проте, Організація економічного співробітництва та розвитку спільно з МВФ виступають за те, щоб органи банківського нагляду вимагали, щоб місцеві операції іноземних банків проводилися відповідно до тих самих стандартів, які вимагаються від вітчизняних установ.

Загалом, керівники наглядових органів найчастіше розглядають наявну їм інформацію достатньою для ефективного контролю суб'єктів господарювання в межах фінансового конгломерату чи групи. Однак вони також зазначили, що вони повинні постійно прагнути вдосконалювати свої джерела інформації та отримувати інформацію таким чином, щоб її можна було ефективно використовувати в процесі нагляду [146, р. 32].

Краща практика в сфері оцінки якості консолідованого нагляду буде враховувати, наскільки місцевий наглядовий орган використовує можливості для виконання стандартів Базеля, що стосуються нагляду за міжнародними банками, а також наскільки наглядовий орган країни походження здатний здійснювати консолідованийгляд за «своїми» фінансовими групами. Критеріями такої оцінки визначено (ОЕСД, 2017 [185, р.29]):

- а) повноваження органу нагляду країни походження;
- б) структура повноваження наглядового органу країни походження;
- в) метод нагляду та ресурси наглядового органу країни походження;

г) інформація та аналітика міжнародних організацій (наприклад, оцінок МВФ щодо дотримання внутрішньою юрисдикцією Базельських принципів ефективного банківського нагляду в рамках Програми оцінки фінансового сектора, та звітів Базельського комітету щодо повноти та послідовності імплементації стандартів Базеля II / 2.5 / III в рамках вітчизняної юрисдикції в рамках Програми оцінки відповідності законодавства;

д) минулий досвід роботи з наглядовим органом країни перебування.

Наразі, НБУ здійснює консолідований нагляд за національними банківськими групами (АТ «Ощадбанк», АТ «БАНК АВАНГАРД», ПАТ «БАНК ВОСТОК», АТ «БАНК «ГРАНТ» та інші) і міжнародними банківськими групами такими як АТ КБ «ПРИВАТБАНК», АБ «ПІВДЕННИЙ» до складу яких входять банки/філії, що здійснюють свою діяльність за межами України.

Ефективна співпраця між наглядовим органом країни перебування (в даному випадку НБУ) і органом країни місцезнаходження материнського банку є головною передумовою нагляду за міжнародною діяльністю банківських груп. Проте, фактично, двостороннє або багатостороннє співробітництво між наглядовими органами (України, Литви і республіки Кіпр) фактично обмежується підписаними двосторонніми угодами про співробітництво та координацію.

З метою виконання Базельських принципів щодо діяльності міжнародних банківських груп, підвищення вимог щодо ефективного консолідованого нагляду за міжнародними банківськими групами, розуміння ризиків та вразливості банківської групи, пропонуємо розширити співробітництво між органами нагляду та запровадити нагляд за міжнародними банківськими групами у наступних формах:

- проведення міжнародних колегій з нагляду за БГ;
- створення платформи/механізму обміну інформацією щодо

діяльності членів банківської групи;

– регулярний моніторинг на основі шаблону фінансового стану та оцінки ризику членів банківської групи.

В якості ефекту від запропонованих змін очікуємо, що регулярний обмін наглядовою інформацією покращить розуміння ризиків банківської групи, допоможе краще зрозуміти профіль ризику та вразливість банківської групи. Міжнародні контакти сприятимуть обміну інформацією, поглядами та оцінками між органами банківського нагляду для того, щоб підвищити продуктивність та ефективність консолідованого нагляду, а також нагляду за діяльністю членів групи на індивідуальній або субконсолідованій основі, своєчасно вживати заходів у поточній діяльності та у випадку надзвичайних ситуацій; досягнення координації банківського нагляду і оцінювання ризику, розроблення програми нагляду з метою пом'якшення ризиків, розподіл завдань і організація спільних виїзних інспекцій.

Щодо форми нагляду у вигляді створення механізмів обміну інформацією, то запропонована зміна може відбутися через провадження безпечних інтернет-каналів зв'язку, включаючи безпечні веб-сайти, щоб інформувати членів банківської групи про фінансовий стан окремих членів групи і їх ризики у діяльності. Додатково ця форма нагляду може бути реалізована шляхом проведення двосторонніх/багатосторонніх зустрічей, відео- і/або аудіоконференцій, здійснення комунікацій в тому числі з використанням засобів електронного зв'язку та офіційного листування.

В.2. Посилення незалежності регулятора

Питання крос-секторального обміну інформацією між наглядовими органами, а також розподілу повноважень між регуляторами різних фінансових секторів, який, зазвичай, здійснюється між ними на основі угод щодо обміну інформацією.

Як правило, інформаційні обміни для наглядових органів серед банківських наглядових органів та функціональних регуляторів уповноважені законом та не можуть бути предметом загальної заборони

щодо розголошення конфіденційної комерційної та фінансової інформації державними службовцями. Насправді, співпраця між наглядачами все ще зберігається на неформальному рівні, і між ними відсутня координація: немає докладних протоколів або систем для обміну інформацією. Для спрощення контрольної процедури питання створення мегарегулятора, тобто консолідації наглядових функцій, в т. ч. й нагляду на консолідованій основі, дискутується в Україні протягом останнього десятиріччя. А в світі перехід до мегарегулювання це - домінуюча тенденція реформування фінансового регулювання [81, 18]. Галузева модель в світі тривалий час була ефективною, але з виникненням фінансових конгломератів не може впоратися з керуванням системними ризиками, тому визначилась тенденція переходу до мегарегулювання, детально розкрита в п.1.3.

Щоб здійснювати ефективний нагляд за діяльністю групи, органи нагляду повинні зберігати операційну незалежність від неправомірного впливу. Органи нагляду повинні мати чіткі і відкриті цілі, що відповідають за виконання своїх обов'язків, та бездоганну професійну репутацію.

В.3. Кадрове забезпечення Департаментів банківського нагляду та ліцензування НБУ

Необхідна умова ефективного розвитку консолідованого нагляду це - ресурсне та кадрове його забезпечення, особливо в частині знань, умінь та навичок експертів НБУ. Зазначимо, що інститут консолідованого нагляду за банківською діяльністю, – молоде новоутворення, і професіоналів в даній сфері практично не існує. Для їх формування потрібен не один рік професійної діяльності органу, сформованість національного законодавства в сфері консолідованого банківського нагляду, сприйняття діловим співтовариством стандарту професійної поведінки експерта з консолідованого нагляду. Розкриємо основні аспекти його формування:

1. Знання/уміння/навички. Базовими вимогами до контролерів в сфері консолідованого нагляду є знання національних та зарубіжних нормативно-правових актів, розуміння динаміки концентрації активів

фінансового ринку, володіння методиками бухгалтерської та регуляторної консолідації. Як аналітики, експерти з консолідованого нагляду повинні знати національні та міжнародні стандарти бухгалтерського обліку, бути стресостійкими, працювати зі значними обсягами статистичної інформації.

2. Постійний розвиток професійних компетенцій. Консолідований нагляд як регулятивний механізм може застосовувати бенчмаркінгові технології, нові ризики в сфері прикладення концентрованого банківського капіталу. Основним способом отримання таких знань є бенчмаркінгові технології (вивчення кращих практик провідних мегарегуляторів) та особисті контакти із аналогічними спеціалістами європейської ЕВА, Prudential Regulatory Authority, Association of Supervisors of Banks of the Americas, та ін. наглядових органів у сфері регулювання груп за участю банків.

3. Принципи професійної придатності та добросовісності. В процесі призначення наглядовця/ців за окремою установою мають бути враховані їх професійні навички/досвід, які мають відповідати кількості, розміру, складності установ, за якими вони наглядають.

4. Етичні норми й матеріальне заохочення експерта. Контроль над сферою значної концентрації фінансових ресурсів та надзвичайної ціни конфіденційної інформації вимагає не тільки кришталевої чесності наглядовця, але й забезпечення належного рівня фінансової винагороди.

5. Формалізація інституту експерта з консолідованого нагляду. Завершення реорганізації НБУ, чітке закріплення повноважень Управління консолідованого нагляду в Положенні про Департамент банківського нагляду.

Зазначені зміни очікувано позитивно відобразяться на якості нагляду та контролю ризиків банківських груп. І навпаки, тривалий і бюрократичний процес найму, жорсткі бюджетні обмеження фонду оплати праці таких вузькопрофільних спеціалістів, обмеження фінансування їх постійного спеціалізованого навчання здатні звести нанівець всі зусилля регулятора в сфері ефективного консолідованого нагляду.

Висновки до розділу 3

1. В Україні БНК базується на реактивному реагуванні, що знижує його ефективність, тоді як прогресивний міжнародний досвід ґрунтується на впровадженні превентивного підходу щодо раннього виявлення проблем у діяльності банківських груп (так званого *early warning systems*) і негайного наглядового реагування (як *prompt corrective actions*). Автором пропонується трансформація проактивного підходу при здійсненні моніторингу діяльності банківських груп, що базується на моделюванні та прогнозуванні ефективності їх діяльності, оцінці можливих ризиків у діяльності банківських груп та/або їх учасників, концентрації зусиль регулятора на найбільш загрозованих операціях та своєчасне вжиття НБУ превентивних заходів.

2. Перерозподіл ризиків між банками та небанківськими суб'єктами спонукають до розширення меж банківського нагляду на консолідованій основі в Україні до нагляду за групами, учасниками яких є банки.

3. Удосконалення процесу ідентифікації банківських груп пропонується здійснити на основі розширеного алгоритму: визначення структури активів пов'язаних осіб для банків із перевищенням нормативу Н9, що дозволяє перевірити приналежність банків до невизнаних НБУ банківських груп та розпочати щодо них процедуру ідентифікації. Запропонований нами підхід доцільно, в першу чергу, застосувати щодо перевірки структур власності пов'язаних осіб тих банків, які на останню квартальну дату мали перевищення нормативів Н7 та Н9, в наступну чергу – лише нормативу Н9. Варто здійснити аналогічну перевірку ідентифікованих НБУ банківських груп на предмет входження в більші (фінансово-промислові) групи/холдинги.

4. Застосовуючи даний підхід щодо банків «порушників нормативу Н9», вдалося виявити нову, раніше не ідентифіковану банківську групу за участю банку, інвестиційної та страхової компанії і визначити її структуру

власності. Є підстави вважати дану банківську групу частиною значно більшої нестатутної бізнес-структури (фінансово-промислової групи). Її розміри, склад учасників, характер взаємовідносин, можливі ризики від внутрішньогрупових операцій та вплив групи на економіку країни потребують окремого аналізу.

5. Діагностована методична проблемна ситуація в сфері банківського нагляду на консолідованій основі полягає в слабкому інструментарії фінансово-економічного аналізу консолідованої звітності банківських груп: описовий та описово-графічний метод; метод нормативних коефіцієнтів; табличний та графічний методи відображення статистичних даних, які не дозволяють застосування семантичної аналітики.

6. Для підвищення прозорості внутрішньогрупових ризиків у роботі доведена обґрунтованість, придатність та ілюстративність коефіцієнтного аналізу ефективності банківської групи на основі показників «коефіцієнт взаємозв'язку учасників банківської групи/рівень концентрації групи», «коефіцієнт трансформованої неплатоспроможності», «коефіцієнт покриття дефіциту ризику». Дисертація містить результати порівняльного аналізу банківських груп на основі розроблених показників за 2012–2018 рр.

7. З метою імплементації ризик-орієнтованих засад нагляду розроблено науково-методичний підхід до оцінювання рівня ризиковості функціонування БГ, що ґрунтується на застосуванні чотирьох взаємозв'язаних процедур. Застосування даного підходу сприятиме розвитку ризик-орієнтованого банківського нагляду на консолідованій основі, спрямованого на упередження здійснення БГ високоризикових видів діяльності, превентивне виявлення ризиків (потенційних проблем) у діяльності БГ для забезпечення своєчасного регулятивного впливу.

8. Зважаючи на припущення, що певні банківські групи реалізують схожі бізнес-моделі та мають подібні зони зосередження ризиків (загроз стабільності банківської системи), які можна виявити статистичним шляхом, автором задля підвищення ефективності банківського нагляду на

консолідованій основі визначено типові для української економіки кластери (бізнес-моделі) банківських груп (універсальна, корпоративна, корпоративна з роздрібним фінансуванням, роздрібна; частина дрібних банківських груп віднесена до категорії «нетиповий функціонал»). Для кожної з них методом канонічного моделювання здійснені оцінки специфічних комбінацій «Ризик–Стабільність» та визначено методами нечіткої логіки рекомендований режим банківського нагляду за ними.

9. Процес досягнення стратегічної мети консолідованого нагляду – стабільність розвитку банківської системи – повинен забезпечуватись комплексом заходів (1) економіко-правового, (2) інформаційного й (3) організаційно-економічного характеру: (1.1) деталізація норм банківського нагляду за групами щодо об'єкту, мети та цілей регулювання; (1.2) законодавче закріплення способів консолідації звітності груп компаній, до яких входять банки; (1.3) упорядкування норм банківського нагляду на консолідованій основі до європейських стандартів; (1.4) встановлення вимог/стандартів власникам істотної частки участі задля прозорості структури власності; (2.1) формування єдиного інформаційного середовища для співробітників наглядових органів; (2.2) застосування системи ВІ-аналітики як розвиток інформаційної бази консолідованого нагляду; (2.3) впровадження єдиного формату поширення даних щодо оцінки фінансового стану та ризиків учасників банківської групи; (3.1) організація співробітництва та обміну інформацією міжнародними наглядовими органами; (3.2) посилення незалежності регулятора; (3.3) кадрове забезпечення Департаментів банківського нагляду та ліцензування НБУ. Реалізація наведених вище заходів повинна спричинити суттєвий позитивний вплив на підвищення ефективності національного консолідованого нагляду шляхом його приведення до європейських стандартів.

Основні положення третього розділу дисертаційної роботи опубліковано автором у роботах [64, 65, 68, 72, 118, 119, 174].

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано теоретичне узагальнення та вирішення науково-практичного завдання, що полягає у розвитку теоретичних положень, удосконаленні методичного забезпечення та розробленні практичних рекомендацій щодо розвитку банківського нагляду на консолідованій основі в Україні.

За результатами дисертаційного дослідження зроблено такі висновки:

1. Еволюція банківського нагляду на консолідованій основі, головною метою якої є забезпечення стабільності банківської системи, носить об'єктивний характер і має дуалістичну природу прагнення консолідованого банківського капіталу до подальшої глобальної концентрації з одного боку та протидії ризикам такої концентрації з боку наднаціонального регулятора – з іншого. Систематизація існуючих підходів до визначення економічної сутності поняття БНК та специфіки його здійснення дозволяє викласти авторське трактування цього терміну як механізму регулювання та нагляду за діяльністю БГ зі складною внутрішньо- або крос-галузевою (часто транскордонною) структурою, що реалізується на індивідуальному, мікро-, мезо-, макро- та наднаціональному рівнях і спрямований на мінімізацію ризиків діяльності БГ та забезпечення стабільності функціонування банківської системи в цілому.

Виділення різних рівнів консолідованого нагляду (автором виділяється індивідуальний, мікрорівень, мезорівень, макрорівень, наднаціональний рівень) дозволяє розкрити глибинну суть консолідованого нагляду, виходячи з інтересів регулятора та об'єкта нагляду.

2. Розвиток нагляду на консолідованій основі розглядається як еволюційна компонента банківського регулювання на фоні еволюції національної фінансової системи. У роботі визначено основні етапи розвитку БНК (з точки зору функціонального підходу) на основі виділення суб'єктів,

об'єктів та повноти наглядових процедур за учасниками БГ і визначення напрямів підвищення ефективності консолідованого нагляду в Україні.

3. Структурно-декомпозиційний аналіз різновидів груп консолідованого капіталу дозволяє автору говорити про найбільш численну категорію банківських груп / банківських холдингових компаній / банківських конгломератів. Проте широкого поширення набули й інші статутні та неформальні об'єднання капіталів, із переважною діяльністю небанківських фінансових організацій та промислових компаній. Всім згаданим типам міжгрупової взаємодії притаманні подібні ризики (у роботі виділяються трансакційний, моральний, репутаційний, ризик подвійного рефінансування, ризик зараження, ризик зменшення конкуренції та зловживання, ризик конфлікту інтересів). Останнє дозволяє зробити висновок про ідентичні механізми оцінки загроз національній фінансовій системі методами консолідованого нагляду та спонукає розширити рамки піднаглядного суб'єкту до «груп за участю банків».

4. Дослідження хронології становлення міжнародного законодавства в сфері регулювання концентрованого фінансового капіталу дозволяє зробити висновок, що правова база консолідованого нагляду формувалася як реакція на неспроможність засобами індивідуального нагляду контролювати ризики великих диверсифікованих та інтегрованих фінансово-кредитних установ із складною структурою власності та/або за їх участі у неформальних об'єднаннях. Останнє по аналогії можна вважати спробою антимонопольного регулювання фінансового сектору. Світове співтовариство виробило механізм міжнародної гармонізації регулятивних процедур. Стандарти, які визначають безпечну та надійну діяльність банківських груп, розробляються на міжнародному рівні та трансформуються в національне законодавство більшості країн. Такі стандарти, в основному, мають форму принципів і рекомендацій, і з юридичної точки зору не обов'язкові до виконання, проте існуючий механізм «добровільного» економічного примусу з боку МВФ, Світового банку та інших

наднаціональних контролюючих органів стимулює створення приблизно однакових умов діяльності та регулювання великих фінансових гравців у кожній з країн-фінансових ринків.

5. Здійснений аналіз методичних основ нагляду за діяльністю банківських груп в Україні дозволяє зробити висновки про суттєвий прогрес з 2012 року в сфері ідентифікації, визнання банківських груп та моніторингу за їх діяльністю, а також про значний потенціал розвитку організаційної бази консолідованого банківського нагляду. Статистичні розрахунки свідчать, що банківські групи акумулюють значну частку активів фінансової системи України (біля 68 % загальних банківських активів на початок 2018 р.). Процес визнання банківських груп динамічний в часі: з 2012 р. постійно визнаваними НБУ банківськими групами є 7 учасників консолідованого капіталу - групи за участю банків АТ КБ «ПРИВАТБАНК», АТ «ОЩАДБАНК», АТ «ОТП БАНК», ПАТ «КРЕДОБАНК», АТ «УКРСИББАНК», АТ «МЕГАБАНК», АБ «ПІВДЕННИЙ»; всі іноземні банки в Україні (23 од. на 01.11.2018 р.) є представниками іноземних банківських груп (їх дочірніми компаніями), лише 8 визнані учасниками власних банківських груп в Україні.

6. Національний регулятор здебільшого орієнтований на статистичний моніторинг самоідентифікованих банківських груп. Процедура ідентифікації видається ускладненою: наявна значна кількість облікових форм та відсутність електронної подачі заявки щодо визнання / припинення визнання банківської групи. Вимоги щодо регулювання діяльності банківських груп в Україні, загалом, формально відповідають прийнятому у міжнародній практиці «нормативному» підходу; на практиці застосовуються аналогічні контролю на індивідуальній основі заходи, що не дозволяють в повній мірі ідентифікувати підвищені фінансові ризики банківських груп. Процедурні аспекти взаємодії між галузевими регуляторами та обмін інформацією між НБУ й регуляторами інших країн походження носять здебільшого декларативний характер. Відсутність електронної системи подачі та

перевірки консолідованої звітності в розрізі кожного з учасників банківської групи, значні масиви різноформатної інформації знижують ефективність діяльності Департаменту банківського нагляду НБУ.

7. На відміну від традиційного способу обробки консолідованої звітності при здійсненні моніторингу діяльності банківських груп автором пропонується застосування проактивного підходу, що базується на моделюванні та прогнозуванні ефективності діяльності банківських груп, оцінці можливих ризиків в діяльності банківських груп та/або їх учасників, концентрації зусиль регулятора на найбільш загрозливих операціях та своєчасне вжиття НБУ превентивних заходів. Отриманий практичний результат - доведено, що інструменти множинного регресійного аналізу дозволяють відносно коректно описати фінансову модель прибутковості банківської групи, проілюстрований спосіб інтерпретації отримуваних даних, пропонується будувати для кожної банківської групи на щорічній основі задля виявлення потенційно збиткових структур.

8. Пропозиція автора щодо розширення кола ідентифікованих за ініціативою НБУ банківських груп (розширений алгоритм ідентифікації банківських груп) полягає у визначенні активів всіх пов'язаних (з діяльністю банків) осіб. Доцільно, в першу чергу, застосувати щодо перевірки структур власності пов'язаний осіб з банками, які на останню квартальну дату мали перевищення нормативів Н7 та Н9, в наступну чергу – нормативу Н9. Також варто здійснити аналогічну перевірку ідентифікованих НБУ банківських груп на предмет входження в більші (фінансово-промислові) групи / холдинги. Застосування даного алгоритму дозволило автору виявити нову, не ідентифіковану раніше банківську групу. Також в роботі доведена обґрунтованість, придатність та ілюстративність коефіцієнтного аналізу ефективності банківської групи на основі показників «коефіцієнт взаємозв'язку учасників банківської групи / рівень концентрації групи», «коефіцієнт трансформованої неплатоспроможності», «коефіцієнт покриття дефіциту ризику». Дисертація містить викладення результатів порівняльного

аналізу банківських груп на основі розроблених показників за період 2012–2018 рр.

9. Зважаючи на припущення, що певні банківські групи реалізують схожі бізнес-моделі та характеризуються подібними зонами зосередження ризиків (загроз стабільності банківської системи), які можна виявити статистичним шляхом, для підвищення ефективності банківського нагляду на консолідованій основі визначено типові для української економіки кластери (бізнес-моделі) банківських груп (універсальна, корпоративна, корпоративна з роздрібним фінансуванням, роздрібна; частина дрібних банківських груп віднесені до категорії «нетиповий функціонал»), для кожної з них методом канонічного моделювання здійснені оцінки специфічних комбінацій «Ризик–Стабільність» та визначено методами нечіткої логіки рекомендований режим банківського нагляду за ними.

10. З метою імплементації ризик-орієнтованих засад нагляду розроблено науково-методичний підхід до оцінювання рівня ризиковості функціонування БГ, що ґрунтується на застосуванні чотирьох взаємозв'язаних процедур. Застосування даного підходу сприятиме розвитку ризик-орієнтованого банківського нагляду на консолідованій основі, спрямованого на упередження здійснення БГ високоризикових видів діяльності, превентивне виявлення ризиків (потенційних проблем) у діяльності БГ для забезпечення своєчасного регулятивного впливу.

11. Обґрунтовано, що досягнення стратегічної мети консолідованого нагляду – стабільність розвитку банківської системи – може бути забезпечено заходами економіко-правового, інформаційного й організаційно-економічного характеру. Дані заходи сприятимуть подоланню виявлених недоліків банківського нагляду на консолідованій основі в Україні та є мінімально необхідними для його приведення до європейських стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Амбарчян М. Регресійна модель рівня прибутковості банківської групи. Вісник КНТЕУ. 2013, №2. С. 84–97
2. Аналітичний огляд банківської системи України за I півріччя 2016 року. Національне рейтингове агентство «Рюрік». URL: http://www.rurik.com.ua/documents/research/bank_system_2_kv_2016.pdf (on the date 01.11.2018)
3. Антипова О.Н. Надзор за міжнародними фінансовими групами. Банковское дело. 1998, №6. С. 38-40.
4. Базельські принципи ефективного нагляду. Фінансовий ринок України. 2008, №7–8. С. 27.
5. Банківське регулювання і нагляд: методологія та практика: монографія / За ред. В.В. Коваленко. Одеса: Видавництво «Атлант», 2013. 492 с.
6. Банківський нагляд. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123147 (дата звернення 01.01.2018).
7. Банківські групи. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=81452&cat_id=57513 (дата звернення 01.01.2018).
8. Барановський О. Регулювання і нагляд у банківській сфері: quo vadis? Вісник НБУ. 2010. №7 (173). С. 3-10
9. Башлай С. В. Еволюція міжнародного законодавства та зарубіжний досвід нагляду на консолідованій основі. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. тез доповідей XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції (27-28 жовтня 2011 р.) : у 2 т. / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. Т. 2. С. 21-22.
10. Башлай С. В. Інструменти банківського нагляду на консолідованій основі. Фінансовий простір. 2011, №3. С. 54-59, 123–128.
11. Башлай С. В. Удосконалення інструментів наглядової діяльності

Національного банку України на консолідованій основі. Актуальні питання розвитку економіки : теорія і практика. Колективна монографія / за редрук. арк.О. Касич, М.М. Хоменко. Кременчук: ТОВ «Кременчуцька міська друкарня», 2012. С. 59-64.

12. Башлай С. В., Подоляка О. І. Методологічні засади нагляду на консолідованій основі за діяльністю банків в Україні. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. - 2013. Вип. 37. С. 16-28. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pprbsu_2013_37_4.pdf (дата звернення 01.01.2018).

13. Берегуля О. Банківські групи України. Перші кроки до запровадження консолідованого нагляду. Вісник Національного банку України. 2014, №6. С. 37-38.

14. Берегуля О. Перші кроки з ідентифікації та визначення банківських груп. Вісник Національного банку України. 2013. №5. С. 34–35.

15. Белова І.В., Криклій А.О. Інструментарій банківського нагляду : теорія, методологія та практика. Монографія. Суми : УАБС НБУ, 2014. 177 с.

16. Болгар Т.М. Формування системи банківського нагляду в Україні відповідно принципам Базельського комітету. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т.18. Суми: УАБС НБУ, 2006. С. 222-227.

17. Бритченко И., Стойка В. Становление и развитие банковской системы Украины под влиянием финансовых кризисов. Економіка і організація управління. 2016, №4 (24). С. 43-53.

18. Буклемишев О. В., Данилов Ю. А., Кокорев Р. А. Мегарегулятор как результат эволюции финансового регулирования. Вестник Московского университета. Серия 6: Экономика. 2015, №4. С. 52–74.

19. Васильєва Т.А. Заруцька О.П. Розвиток структурно-функціонального підходу до аналізу фінансової стійкості в системі банківського нагляду. Вісник НБУ. 2013, №10. С.28-35

20. Венгер, В. В. Теоретичні засади формування фінансово-промислових груп // Економічний аналіз: зб. наук. праць. Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного

університету «Економічна думка». Тернопіль, 2013. Том 14. №1. С. 46-53.

21. Внедрение систем бизнес-анализа. Обзор компании – установника ПО «Первый БИТ». URL: Режим доступа <http://1solution.ru/business-analytics/> (дата звернення 01.01.2018).

22. Глосарій банківської термінології. Національний банк України. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123129 (дата звернення 01.01.2018).

23. Гудзь Т. П. Банківський нагляд : навч. посіб. Київ : Ліра-К. 2008. 380 с.

24. Д'яконова І. Адаптивність банківської системи та її прояв у динаміці економічного розвитку України. Вісник СумДУ. Серія «Економіка». 2011, №4. С. 118-126.

25. Д'яконова І. І. Модернізація банківського нагляду в Україні : монографія. Суми : ВТД «Унів. кн.», 2008. 279 с.

26. Деревська О. Операційний ризик. Категорії та управління. Вісник Національного банку України. Вересень 2010. С. 42-43.

27. Державний реєстр фінансових установ. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг). URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Derzhavnyi-reiestr-finansovykh-ustanov.html> (дата звернення 01.01.2018).

28. Довідник діючих банківських установ. Національний банк України. Режим доступу – <https://bank.gov.ua/control/uk/bankdict/bank?id=34501> (дата звернення 01.01.2018).

29. Дубков С. Риск-ориентированный банковский надзор как элемент государственного регулирования. Банковский вестник. Минск, 2012. С.25-29.

30. Дубков С. Эволюция надзора за деятельностью банков во второй половине XX – начале XXI в. Банковский вестник. Минск, 2009, №1. С. 14–20.

31. Економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції станом на 01.04.2018. // Національний банк України – URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення 01.01.2018).

32. Ерпылева Н. Ю. Пруденциальное регулирование международной банковской деятельности: современная правовая регламентация. Международные банковские операции. 2007, №6. С. 32-53.

33. Жежерун Ю.В. Зарубіжний досвід забезпечення безпеки банківської діяльності. Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні питання безпеки фінансової системи держави». Харків, 21 лютого 2014 року. Харків: ХНУВС, 2014. С. 129-133.

34. Жихарцева О.О. Фінансово-промислові групи: поняття, структура та типи. Науковий вісник НЛТУ України. 2016. Вип. 26.6 С. 234–242.

35. Заруцька О.П. Удосконалення підходів до стрес-тестування банків у системі банківського нагляду: Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб.наук.праць ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України». Суми: УАБС НБУ, 2012. Вип. 36. С.180-187

36. Заславська О.І. Моделювання структури кредитного потенціалу банків на основі кореляційно-регресійного аналізу. Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. 2004, №1. С. 82-89.

37. Золотова Е.А. Планирование финансовых показателей деятельности филиала коммерческого банка на основе линейных регрессионных моделей. Финансы и кредит. 2007, №7. С. 7–11.

38. Індекс Херфіндаля-Хіршмана. Національний банк України. Глосарій банківської термінології. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123332 (дата звернення 01.11.2018).

39. Інформація 10 та більше %. Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України. URL: [https://smida.gov.ua/db/participant/\[код ЄДРПОУ\]](https://smida.gov.ua/db/participant/[код ЄДРПОУ]) (дата звернення 01.11.2018).

40. Інформація про визнані банківські групи. Національний банк України. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=81450&cat_id=57513

(дата звернення 01.11.2018).

41. Карчева Г. Т. Ефективність функціонування та перспективи розвитку банківської системи України. НАН України ; Інститут економіки та прогнозування. Київ, 2012. 520 с.

42. Карчева Г.Т. Проблеми забезпечення фінансової стійкості банківської системи України в умовах макроекономічної нестабільності. Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. 2016. Т. 21. Вип. 5(47). С. 146-150.

43. Карчева Г.Т. Системний аналіз прибутковості діяльності банків України. Бізнес-інформ. 2015, №9. С. 308-313.

44. Карчева Г.Т., Хоружий С.Г. Реформування державного регулювання та нагляду за фінансовими установами в Україні. Науковий вісник Полісся №4 (12), ч. 2, 2017. С. 58-61.

45. Клапків Ю. М. Формування інтегрованого нагляду за міжсекторовою діяльністю фінансових інституцій. Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». 2010, №2. С. 150.

46. Класифікатор видів економічної діяльності. URL: https://kved.biz.ua/Категория:Секция_К (дата звернення 01.11.2018).

47. Кльоба Л. Г. Регулювання банківської інвестиційної діяльності. Наук. вісн. НЛТУ України. 2011. Вип. 21.2. С. 219 – 226.

48. Коваленко М. М. Сутність і складові механізму державного регулювання банківського сектору економіки. Теорія та практика держ. упр. : зб. наук. пр. Харків : Магістр, 2011. Вип. 2 (33). С. 182-191.

49. Коваленко М. Удосконалення організаційної структури банківського нагляду в Україні. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2012. №2. С. 115—123.

50. Комплексна Програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року. Національний банк України. Постанова від 18.06.2015 №391.

51. Кому належать українські банки. «Бізнес Цензор». URL: https://biz.censor.net.ua/resonance/3000093/komu_nalejat_ukransk_banki (дата звернення 01.11.2018).

52. Корнєєв В.В., Терещенко Г.М. Розвиток фінансового сектору України та захист прав інвесторів у контексті інтеграції міжнародних інвестиційних ринків. Фінанси, облік і аудит. 2017. №1. 122-131

53. Кравченко В., Коцюрба О. До запобігання банкрутства банківських установ. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/4118/1/> (дата звернення 01.11.2018).

54. Кузнецова С.А., Болгар Т.М., Пестовська З.С. Банківська система. Навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 400 с.

55. Левин Д. Стефан Д., Крембиль т. С., Беренсон М.Л. Статистика для менеджеров с использованием Microsoft Excel. Москва: Издательский дом «Вильямс», 2004. 984 с..

56. Лепинська І. Специфіка банківських об'єднань: вітчизняний та зарубіжний досвід. Фінанси та банківська справа. Вісник КНТЕУ 6/2009. С.78–85.

57. Леонов С. В. Інвестиційний потенціал банківської системи України. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 375 с.

58. Майбутнє у регулюванні небанківського фінансового сектору. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=80189428> (дата звернення 01.11.2018).

59. Маслова Я. І. Співвідношення понять «нагляд» і «контроль» у державному управлінні України. Актуальні проблеми держави і права, 2011. С. 70-77.

60. Мегарегулятор: за и против. URL: <http://bankir.ru/news/article/1143420>.

61. Миненко Л. М. Аналіз діяльності банків іноземних банківських груп та посилення їх позицій у банківській системі України. Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України: збірник тез VII науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених. Київ: УБС НБУ, 2017. С. 50-53.

62. Миненко Л. М. Банківські групи в Україні та нагляд за їх

діяльністю. Удосконалення механізмів регулювання міжнародних економічних відносин: збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції для студентів, аспірантів та молодих учених. Київ: «Нова Економіка», 2014. Ч.2. С. 70-72.

63. Миненко Л. М. Діяльність іноземних банківських груп в Україні : ключові тенденції та ризики: наук. вісн. Ужгородського національного університету / голов. ред. М. М. Палінчак. Ужгород: Гельветика, 2017. Вип. 13. Ч. 2. С. 26-30

64. Миненко Л. М. Забезпечення трансформації консолідованого нагляду за групами компаній, до яких входять банки. Перспективи розвитку менеджменту, фінансів та аудиту в умовах інтеграційних процесів: збірник тез наукових робіт учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 8 грудня 2018 р.) / ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». Одеса : ЦЕДР, 2018. 103-106

65. Миненко Л. М. Запровадження нагляду на консолідованій основі за банківськими групами в Україні. Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України: збірник тез IV науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених УБС НБУ. Київ, 2014. С. 201-202.

66. Миненко Л. М. Консолідований нагляд: вітчизняний досвід. Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України: збірник тез V науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. Київ: УБС НБУ, 2016. С. 47-50.

67. Миненко Л. М. Консолідований нагляд: зарубіжний та вітчизняний досвід. Мукачівський державний університет: Економіка та суспільство, 2016. №4. С. 305-311.

68. Миненко Л. М. Моделювання ефективності банківських груп в контексті удосконалення консолідованого нагляду. Бізнес інформ: Науковий журнал. 2018. №5. С. 334-342.

69. Миненко Л. М. Організація здійснення банківського нагляду на

консолідованій основі та напрямки удосконалення системи нагляду / Л. М. Миненко // Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України: збірник тез VIII науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. Київ.УБС НБУ, 2018. С.175-178.

70. Миненко Л. М. Організація системи регулювання та нагляду за ринком фінансових послуг. Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України: збірник тез V науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. Київ: УБС НБУ, травень 2015 р. С. 128-130.

71. Миненко Л. М. Світовий досвід проведення стрес-тестування у банках України. Прогнозування соціально-економічного розвитку національної економіки: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м.Дніпропетровськ, 26-27 грудня 2014 р.). У 3-х частинах. Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2014. Ч.1. С. 45-48.

72. Миненко Л. М. Удосконалення механізму ідентифікації груп за участю банків: наук. журнал «Бізнес Інформ». 2018. №9. С. 157-165

73. Миненко Л. М., Дупляк І. А. Преспективи розвитку банківської системи України. Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України: збірник тез II науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених УБС НБУ (м. Київ). Київ, 2012. С. 71-72

74. Мірошниченко О. А., Сенаторов М. В., Сенаторов О. В. Банківське право в ЄС та Україні: порівняльно-правове дослідження. К: Центр учбової літератури, 2007. 344 с.

75. Міщенко В. Міщенко В., Крилова А. Методологічні засади запровадження макропруденційного регулювання та нагляду. Вісник НБУ. №3. 2011. С. 12–15.

76. Міщенко В. Підвищення ефективності банківського регулювання та нагляду за фінансовим сектором в Україні. Вісник Національного банку

України: журнал. 2010. №8. С. 4-10.

77. Могильницька М. П., Воробець Х. Б. Напрями удосконалення підходів до системи нагляду за банківськими групами в Україні. Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип. 23.14. С. 224-231.

78. Могильницька М.П., Воробець Х. Б. Правові та організаційні проблеми нагляду за діяльністю банківських груп в Україні. «Фінансовий простір». 2015, №2 (18). С. 87-92.

79. Моисеев С. и Лобанова М. Концепция макропруденциальной политики (терминология - сущностные аспекты). Деньги и кредит. 2013, №7. С. 46-54.

80. Нагляд на консолідованій основі. ДВНЗ «УАБС НБУ» URL: http://banking.uabs.sumdu.edu.ua/images/department/banking/KursuPK/NBU/Konsolid_naglyad.ppt (дата звернення 01.11.2018).

81. Науменкова С.В. Міщенко В.І. Системи регулювання ринків фінансових послуг зарубіжних країн. Навчальний посібник. Центр наукових досліджень Національного банку України, Університет банківської справи Національного банку України. 2010. 170 с.

82. Орлова О. Е. Риск-ориентированный подход и области его применения. Руководитель автономного учреждения (журнал), 2017, №10. URL: <https://www.audar-press.ru/risk-orientirovannyi-podhod-v-uchrezhdeniyah> (дата звернення 01.11.2018).

83. Основні напрямки реалізації положень Зasad стратегічного реформування державного банківського сектору. Презентація НБУ. URL: https://zn.ua/finances/sbrosim-ballast-276053_.html (дата звернення 01.11.2018).

84. Основні показники діяльності банків України. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442 (дата звернення 01.11.2018).

85. Офіційний курс валют: Форма пошуку по даті. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/control/uk/curmetal/currency/search/form/day> (дата звернення 01.11.2018).

86. Офіційний сайт Національного банку України. НБУ. URL: <http://www.bank.gov.ua>
87. Пистогов Є. А. Щодо запровадження нагляду на консолідованій основі Національним банком України. Форум права. 2010, №2. С. 382-387.
88. Поздышев В. А. Концепция консолидированного надзора и необходимость ее применения в России. Финансы и кредит. 2006, № 1. С. 60–69
89. Показники банківської системи. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442 (дата звернення 01.11.2018).
90. Полноценная платформа интерактивной аналитики для банка: управление банковскими рисками. URL: <https://biconsult.ru/solutions/banks> (дата звернення 01.11.2018).
91. Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства. Національний банк України. Постанова від 17.08.2012 №346.
92. Поляков М. Створення мегарегулятора в умовах кризового стану економіки. Точка зору. URL: https://sensor.net.ua/blogs/2891/stvorennya_megaregulyatora_v_umovah_krizovogo_stanu_ekonomki_tochka_zoru (дата звернення 01.11.2018).
93. Приватне акціонерне товариство Інвестиційна компанія «ІТТ-Інвест». Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/licensee/publtchne-aktsonerne-tovaristvo-nvestitsyna-kompanya-tt-nvest/> (дата звернення 01.11.2018).
94. Примостка Л.О. Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі. Монографія. К.: КНЕУ, 2002. 316 с.
95. Про банки і банківську діяльність. Верховна Рада України. Закон від 07.12.2000 №2121-III.
96. Про внесення змін до деяких законів України щодо нагляду на консолідованій основі. Верховна Рада України. Закон від 19.05.2011 №3394-VI.
97. Про деякі питання діяльності банків. Національний банк України.

Постанова від 24.02.2015 №129 (втратила чинність).

98. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні. Національний банк України. Постанова від 28.08.2001 №368.

99. Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України. Національний банк України. Постанова від 24.10.2011 №373.

100. Про затвердження Положення про визначення пов'язаних із банком осіб. Національний банк. Постанова від 12.05.2015 №315.

101. Про затвердження Положення про встановлення переліку інформації, що підлягає обов'язковому опублікуванню банками України. Національний банк України. Постанова від 15.02.2018 №11.

102. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах. Національний банк України. Постанова від 11.06.2018 №64.

103. Про затвердження Положення про порядок ідентифікації та визнання банківських груп. Національний банк України. Постанова від 09.04.2012 №134.

104. Про затвердження Положення про порядок регулювання діяльності банківських груп. Національний банк України. Постанова від 20.06.2012 №254.

105. Про затвердження Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України. Національний банк України. Постанова від 01.03.2016 №129.

106. Про заходи щодо приведення банками обсягів активних операцій з пов'язаними особами у відповідність до нормативних вимог. Національний банк України. Постанова від 12.05.2015 №314.

107. Про Національний банк України. Верховна Рада України. Закон від 20.05.1999 №679-XIV.

108. Про схвалення Концепції консолідованого нагляду за діяльністю учасників небанківських фінансових груп. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Рішення від 07.06.2012 №795.

109. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо органів корпоративного управління в банках. Національний банк України. Постанова від 03.12.2018 №814-рш.

110. Про схвалення Стратегії реформування системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг на 2012-2017 роки. Кабінет міністрів України. Розпорядження від 31.10.2012 №867-р.

111. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг. Верховна Рада України. Закон від 12.07.2001 №2664-III.

112. Программы и системы бизнес аналитики. Інформаційний огляд порталу «CloudERP». URL: <http://www.clouderp.ru/tools/bi/> (дата звернення 01.11.2018).

113. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо консолідації функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг. Президент України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56124 (дата звернення: 01.11.2018)

114. Романик О. Р. Вдосконалення банківського нагляду і регулювання діяльності вітчизняних банків відповідно до міжнародних стандартів. Науковий вісник НЛТУ України, 2013. Вип. 23.17. С. 278-285.

115. Романишин В. О., Уманців Ю. М. Центральний банк та грошово-кредитна політика: навч. посіб. Київ: Атіка, 2005. 480 с.

116. Саввина О. В. Реформы финансовых архитектур: институциональный аспект. Банковские услуги. 2012, №11. С. 15-23.

117. Савченко Т. Г., Миненко Л. М. Розвиток консолідованого банківського нагляду на основі імплементації міжнародного досвіду визначення системно важливих банків. Наук. вісн. Міжнародного гуманітарного університету. 2016. №18. С. 128-131

118. Савченко Т. Г., Миненко Л. М. Удосконалення механізмів ідентифікації та визначення банківських груп в Україні: фаховий збірник наукових праць Національного авіаційного університету «Проблеми

системного підходу в економіці». 2017. №4 (60). С.154 - 161

119. Савченко Т.Г., Миненко Л.М. Забезпечення прозорості діяльності банківських груп в Україні. Транспарентність публічних фінансів – протидія корупції: монографія / за ред. д.е.н., Школьник І.О. та д.е.н., Савченка Т.Г. Суми: видавництво «Ярославна», 2018. 186 с., С 123-140.

120. Сиволап. Л. Можливості імплементації в Україні зарубіжного досвіду функціонування фінансово-промислових груп. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2015, №12. Том 1. С. 79-83.

121. Сидоренко О.М. Функції, принципи, цілі та інструментарій банківського нагляду. URL: http://fkd.org.ua/pdf/2012_2/13.pdf (дата звернення 01.11.2018).

122. Словник української мови. Академічний тлумачний словник в 11 томах Київ: «Наукова думка», 1970-1980. Том четвертий, п'ятий, восьмий.

123. Сонг, И. Иностранные банки и задачи органов надзора в странах с формирующимся рынком. Банки : мировой опыт. 2005. №4. С. 32-37.

124. Стратегія Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=64754192> (дата звернення 01.11.2018).

125. Тарасова О. Механизм консолидированного надзора за банковской деятельностью и его инструменты. Банковский вестник, 2009, №6. С. 30-38

126. Тищенко О.І. Визначення впливу ресурсної бази на прибуток банку з використанням моделі кореляційно-регресійного аналізу. Мукачівський державний університет: Економіка і суспільство, №10, 2017. С. 683-688

127. Трушина К. В. Антикризисное регулирование банковской деятельности: вопросы теории и практики. Банковские услуги. 2012, №11. С. 30-41.

128. Уманців Ю. Інституціоналізація фінансово-промислових груп в Україні. Вісник Національного банку України. 2014, №7. С. 33-39.

129. Фрост С. Настольна книга банківського аналітика: Гроші, ризики і професійні прийоми / пер. з англ.; за наук. ред. М. В. Рудя. Дніпропетровськ: Баланс Бізнес Букс. 2006. 672 с.

130. Хоружий, С. Г. Розподіл регуляторних і наглядових функцій на фінансовому ринку: європейський досвід та рекомендації для України. URL: <https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/>

FEAO_Rozpodil_funktsiy_na_finrynku.pdf (дата звернення 01.11.2018).

131. Цицик К. Ю. Ефективність пруденційного банківського нагляду в Україні. Економічний форум. 2015, №1. С. 231-240. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecfor_2015_1_40.pdf (дата звернення 01.11.2018).

132. Шевчук А. Банківські ризики: міжнародні та вітчизняні стандарти. Економічний аналіз, 2016. Том 24, №2. С. 38-42.

133. Школьник І. Міжнародні фінансові конгломерати у банківському секторі України. Вісник НБУ. 2010, №2. С.32-35

134. Школьник І. О. Реформування фінансового нагляду під впливом економічної рецесії. Фінанси України. 2010, №3. С. 50-60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2010_3_7 (дата звернення 01.11.2018).

135. Шумська С., П'ятницький Д. Тенденції розвитку та стійкість банківської системи України. Управління розвитком. 2015, №3 (181). С. 7-19.

136. Эволюция международного законодательства и зарубежный опыт надзора на консолидированной основе. URL: <http://8cent-emails.com/jevoljucija-mezhdunarodnogo-zakonodatelstva-zarubezhnyj-opyt-nadzora-na-konsolidirovannoj-osnove> (дата звернення 01.11.2018).

137. Andreas Dombret. Finding the right measure of consolidation in the banking sector. // Speech by Dr Andreas Dombret, Member of the Executive Board of the Deutsche Bundesbank until 30 April 2018, at the Center for Financial Studies, Frankfurt am Main, 24 April 2018. Режим доступу – <https://www.bis.org/review/r180511c.pdf>

138. Andrew Kuritzkes, Til Schuermann, Scott M. Weiner. Risk Measurement, Risk Management and Capital Adequacy in Financial Conglomerates. Financial Institutions Center. 03, 2002. 55 p.

139. Approach to Regulating and Supervising Financial Groups// Central Bank of Malaysia, Prudential Financial Policy Department Islamic Banking and

Takaful Department – BNM/RH/NT 029-5 - Issued on 21 May 2014.

140. Baldwin B. Consolidated Supervision: Managing the Risks in a Diversified Financial Services Industry June 2001.

141. Basel Committee on Banking Supervision. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs128.pdf> (on the date 01.11.2018)

142. Bertay, Demirgüç-Kunt, and Huizinga (2017). Bank Ownership: Trends and Implications. International Monetary Fund. WP/17/60, March 2017.

143. Business groups identification. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=18676518 (on the date 01.11.2018)

144. Consolidated supervision framework: Bank Supervision Department May 2013. URL: [http://www.centralbank.org.bb/WEBCBB.nsf/vwPublications/299B4C0A60C8C76604257B80007A33E0/\\$FILE/Consolidated%20Supervision%20Framework.pdf](http://www.centralbank.org.bb/WEBCBB.nsf/vwPublications/299B4C0A60C8C76604257B80007A33E0/$FILE/Consolidated%20Supervision%20Framework.pdf) (on the date 01.11.2018)

145. Consolidated supervision guideline 03 december 2012 URL: [http://www.centralbank.org.bb/WEBCBB.nsf/vwPublications/5FEB0E4AB4A0051504257AE70054C30D/\\$FILE/Consolidated%20Supervision%20Guideline%20-%20Final.pdf](http://www.centralbank.org.bb/WEBCBB.nsf/vwPublications/5FEB0E4AB4A0051504257AE70054C30D/$FILE/Consolidated%20Supervision%20Guideline%20-%20Final.pdf) (on the date 01.11.2018)

146. Consolidated Supervision. Association of Supervisors of Banks of the Americas - Work group No. 3 – 55 p.

147. Consolidated Supervision. José De Luna Martínez. US Federal Reserve System/World Bank/IMF. Seminar for Senior Bank Supervisors. Washington, DC. October 18–29, 2010. 34 p.

148. Consolidation of banks balance sheets: aggregation of risk-bearing assets as a method of supervising bank solvency (1978). Bank for International Settlements. Mode of access: <http://www.bis.org/publ/bcbs00b.pdf?noframes=1/> (on the date 01.11.2018)

149. Consolidation supervision of banks' international activities (1979). Bank

for International Settlements. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbsc112.pdf> (on the date 01.11.2018)

150. Consultation paper on draft regulatory technical standards on the methods of prudential consolidation. European Banking Authority (EBA-CP-2017-20). 45 p.

151. Consultative Document Core Principles for Effective Banking Supervision Issued for comment by 20 March 2012 December 2011 Basel Committee on Banking Supervision. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs213.pdf> (on the date 01.11.2018)

152. Core Principles for Effective Banking Supervision. The Basel Core Principles, 2012.

153. Cross-sectoral review of identifying and managing risk concentrations in the group scale/ The Joint Forum. Basel Committee on Banking Supervision. April 2008. 50 p.

154. Cynthia C. Lichtenstein International Standards for Consolidated Supervision of Financial Conglomerates. Controlling Systemic Boston College Law School. URL: http://network.bepress.com/explore/law/?q=&facet=institution_title%3A%22Boston+College+Law+School%22&facet=publication_facet%3A%22Cynthia+C.+Lichtenstein%22 (on the date 01.11.2018)

155. Dale, R. (1994). Issues in International Banking Regulation: Global Policies For Global Markets. Ministry of Finance Japan. URL: www.mof.go.jp/f-review/r32/r_32_118_150.pdf (on the date 01.11.2018)

156. David Millar. The New Basel Capital Accord . COO, PRMIA. 46 sl. URL: www.prmia.org (on the date 01.11.2018)

157. Financial Sector Assessment: A Handbook. World Bank, International Monetary Fund, 2005. 488 p.

158. Franklin Allen, Thorsten Beck, Elena Carletti, Philip R. Lane, Dirk Schoenmaker and Wolf Wagner. Cross-Border Banking in Europe: Implications for Financial Stability and Macroeconomic Policies. Centre for Economic Policy

Research (CEPR).London, 2011. 133 p.

159. Global Financial Development Report 2017/2018. International Bank for Reconstruction and Development. The World Bank, 2018. 181 p.

160. Global Financial Stability Report. International Monetary Fund. October 2017. 39 p.

161. Global systemically important banks: Assessment methodology and the additional loss absorbency requirement. 2013, July. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs201.pdf> (on the date 01.11.2018)

162. Group-Wide Consolidated Supervision in Bank and Financial Groups. Toronto Centre, 2016. 16 p.

163. Guidelines on common procedures and methodologies for the supervisory review and evaluation process (SREP). EBA/GL/2014/13. 19 December 2014, 1–218.

164. Herring, R.J. (2002) International financial conglomerates: implications for Bank insolvency regimes. The World Bank. URL: http://www1.worldbank.org/finance/assets/images/Herring-intl_finan_conglom-doc.pdf (on the date 01.11.2018)

165. Herring, R.J. (2005) Conflicts between Home and Host Country Prudential Supervisors. Financial Institutions Center. URL: <http://fic.wharton.upenn.edu/fic/papers/07/0733.pdf> (on the date 01.11.2018)

166. Herring, R.J. (2005). BCCI & Barings: bank resolutions complicated by fraud and global corporate structure. Financial Institutions Center. URL: <http://fic.wharton.upenn.edu/fic/papers/05/0518.pdf> (on the date 01.11.2018)

167. History of the Basel Committee and its Membership. Bank for International Settlements. 2009. URL: <http://www.bis.org/bcbs/history.pdf?noframes=1> (on the date 01.11.2018)

168. ICP 17: Group-wide Supervision. A Core Curriculum for Insurance Supervisors. International Association of Insurance Supervisors (IAIS), 2006 URL: https://www.iaisweb.org/modules/cciais/assets/files/pdf/061002_ICP_17_Group-wide_Supervision.pdf (on the date 01.11.2018)

169. Institutional Structures of Financial Sector Supervision, Their Drivers and Emerging Benchmark Models. URL: http://blogs.worldbank.org/allaboutfinance/files/allaboutfinance/institutional_structures.ppd (on the date 01.11.2018)

170. Insurance Core Principles. International Association of Insurance Supervisors. November 2017. URL: <https://www.iaisweb.org/page/supervisory-material/insurance-core-principles//file/70028/all-adopted-icps-updated-november-2017> (on the date 01.11.2018)

171. Key Attributes of Effective Resolution Regimes for Financial Institutions. November 2011. URL: http://www.financialstabilityboard.org/publications/r_111104cc.pdf (on the date 01.11.2018)

172. Luc Henrard, Ruben Olieslagers (2004). Risk Management of a Financial Conglomerate. URL: <https://www.soa.org/library/newsletters/risk-management-newsletter/2004/march/rm-2004-iss01-henrard-olieslagers.pdf> (on the date 01.11.2018)

173. Minimum standards for the supervision of international banking groups and their cross-border establishments. July 1992. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbsc314.pdf> (on the date 01.11.2018)

174. Mynenko L., Savchenko T. (2018) Enhanced efficiency of consolidated supervision based on diagnosis of business models of banking groups. Financial and credit activities: problems of theory and practice. Kharkov, 2018. №4 (27). p. 41-48.

175. Mynenko Liliia. World experience conducted stress testing of Ukrainian banks. Актуальні проблеми сучасної економіки: реалії сьогодення: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м.Ужгород, 6-7 березня 2015 р.). За заг.ред.: М.М. Палінчук, В.П.Приходько. Ужгород: Гельветика, 2015. С. 245-248

176. Objectives and Principles of Securities Regulation. International Organization of Securities Commissions. June 2010. URL: <https://www.iosco.org/library/pubdocs/pdf/IOSCOPD323.pdf> (on the date 01.11.2018)

177. Principles for the supervision of banks' foreign establishments. Bank for International Settlements. 1983. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbsc312.pdf?noframes=1> (on the date 01.11.2018)

178. Principles for the supervision of financial conglomerates. Consultative document. The Joint Forum. Basel Committee on Banking Supervision. September 2012

179. Reducing the moral hazard posed by systemically important financial institutions. Report to G20. 2009, September. URL: http://www.financialstabilityboard.org/wp-content/uploads/r_101111a.pdf (on the date 01.11.2018)

180. Regulatory Consolidation & Consolidated Supervision : Regulatory approach, Examples and Case Studies using Germany and UK as points of comparison. URL: <http://pptfilesearch.com/single/36929/kein-folientitel> (on the date 01.11.2018)

181. Report and recommendations of the Cross-border Bank Resolution Group. Basel Committee on Banking Supervision. March 2010

182. Report to the Governors on the supervision of banks' foreign establishments. Bank for International Settlements. 1975. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs00a.pdf?noframes=1> (on the date 01.11.2018)

183. Risk In Financial Conglomerates: Management And Supervision. Iman van Lelyveld and Arnold Schilder. November 2002.

184. The conditions for establishment of subsidiaries and branches in the provision of banking services by non-resident institutions. The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). January 2017. 40 p., p. 6-30

185. The Conditions For Establishment Of Subsidiaries And Branches In The Provision Of Banking Services By Non-Resident Institutions. OECD. January 2017. 40 p. URL: <https://www.oecd.org/finance/financial-markets/Conditions-for-establishment-in-the-provision-of-banking-services.pdf> (on the date 01.11.2018)

186. The consolidated supervision in the age of the SSM. Professor Concetta Brescia Morra. Banking Union Conference. Frankfurt, 18 April 2016. URL:

http://www.ilf-frankfurt.de/uploads/media/Conference_on_Banking_Union_2016__all_presentation.pdf (on the date 01.11.2018)

187. The Global Competitiveness Report 2016–2017, World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/reports> (on the date 01.11.2018)

188. The NPL situation in Ukraine. National Bank of Ukraine. 26/04/2018. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=68966258> (on the date 01.11.2018)

189. The Supervision of Cross-Border Banking. Committees at the Bank for International Settlement (BIS). URL: <http://ifci.ch/136190.htm> (on the date 01.11.2018)

190. Weber A. (2010) The reform of Financial Supervision and Regulation in Europe. Speech at the Institute of International and European Affairs 10 March 2010. Dublin. 8 p. URL: www.iiea.com (on the date 01.11.2018)

191. 31983L0350: Council Directive 83/350/EEC of 13 June 1983 on the supervision of credit institutions on a consolidated basis - Official Journal L 193, 18/07/1983 P. 0018 – 0020

192. 31992L0030: Council Directive 92/30/EEC of 6 April 1992 on the supervision of credit institutions on a consolidated basis - Official Journal L 110 , 28/04/1992 P. 0052 – 0058

193. 32000L0012: Directive 2000/12/EC of the European Parliament and of the Council of 20 March 2000 relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions - Official Journal L 126 , 26/05/2000 P. 0001 – 0059

194. 32002L0087: Directive 2002/87/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2002 on the supplementary supervision of credit institutions, insurance undertakings and investment firms in a financial conglomerate and amending Council Directives 73/239/EEC, 79/267/EEC, 92/49/EEC, 92/96/EEC, 93/6/EEC and 93/22/EEC, and Directives 98/78/EC and 2000/12/EC of the European Parliament and of the Council - Official Journal L 035 , 11/02/2003 P. 0001 – 0027

195. 32006L0048: Directive 2006/48/EC of the European Parliament and of

the Council of 14 June 2006 relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions (recast) (Text with EEA relevance) – Official Journal of the European Union L 177/1, 30.6.2006

196. 32006L0049: Directive 2006/49/EC of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 on the capital adequacy of investment firms and credit institutions (recast) – Official Journal of the European Union L 177/201, 30.6.2006

197. 32013R0575: Regulation (EU) No 575/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on prudential requirements for credit institutions and investment firms and amending Regulation (EU) No 648/2012

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1 – Основні показники діяльності банків України, млн. грн.

№з/п	Назва показника	01.01.2008	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1	Кількість діючих банків	175	184	182	176	176	176	180	163	117	96	82
1.1	з них: з іноземним капіталом	47	53	51	55	53	53	49	51	41	38	38
1.1.1	у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	17	17	18	20	22	22	19	19	17	17	18
2	Частка іноземного капіталу у стат. кап. банків, %	35	37	36	41	42	40	34	33	43	47	33

АКТИВИ

I.	Активи банків	599 396	926 086	880 302	942 088	1 054 280	1 127 192	1 278 095	1 316 852	1 254 385	1 256 299	1 336 358
	Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	619 004	973 332	1 001 626	1 090 248	1 211 540	1 267 892	1 408 688	1 520 817	1 571 411	1 737 272	1 848 333
1	Готівкові кошти та банківські метали	18 313	20 668	21 725	26 749	27 008	30 346	36 390	28 337	34 353	36 512	44 908
2	Кошти в Національному банку України	19 120	18 768	23 337	26 190	31 310	33 740	47 222	27 554	27 392	40 824	37 357
3	Кореспондентські рахунки в інших банках	26 293	40 406	51 323	67 596	78 395	99 472	78 106	99 752	129 612	121 813	96 280
4	Кредити надані	485 368	792 244	747 348	755 030	825 320	815 327	911 402	1 006 358	1 009 768	1 005 923	1 042 798
	з них:											
4.1	кредити, що надані суб'єктам господарювання	276 184	472 584	474 991	508 288	580 907	609 202	698 777	802 582	830 632	847 092	870 302
4.2	кредити, надані фізичним особам	153 633	268 857	222 538	186 540	174 650	161 775	167 773	179 040	175 711	157 385	170 938
5	Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	1	2	9	11	10	9	8	14	22	н/д	н/д
6	Вкладення в цінні папери	28 693	40 610	39 335	83 559	87 719	96 340	138 287	168 928	201 520	332 273	425 790
7	Резерви за активними операціями банків (з урахуванням резервів за операціями, які обліковуються на позабалансових рахунках)	20 188	48 409	122 433	148 839	157 907	141 319	131 252	204 931	321 303	484 383	516 985

Продовження табл. А-1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
<i>ПАСИВИ</i>												
II.	Пасиви, усього	599 396	926 086	880 302	942 088	1 054 280	1 127 192	1 278 095	1 316 852	1 254 385	1 256 299	1 336 358
1	Капітал	69 578	119 263	115 175	137 725	155 487	169 320	192 599	148 023	103 713	123 784	163 597
1.1	з нього: статутний капітал	42 873	82 454	119 189	145 857	171 865	175 204	185 239	180 150	222 170	414 668	495 377
2	Зобов'язання банків	529 818	806 823	765 127	804 363	898 793	957 872	1 085 496	1 168 829	1 150 672	1 132 515	1 172 761
	з них:											
2.1	кошти суб'єктів господарювання	111 995	143 928	115 204	144 038	186 213	202 550	234 948	261 372	318 568	369 913	403 927
2.1.1	з них: строкові кошти суб'єктів господарювання	54 189	73 352	50 511	55 276	74 239	92 786	104 722	102 527	96 679	102 469	108 214
2.2	кошти фізичних осіб	163 482	213 219	210 006	270 733	306 205	364 003	433 726	416 371	294 155	319 551	325 411
2.2.1	з них: строкові кошти фізичних осіб	125 625	175 142	155 201	206 630	237 438	289 129	350 779	319 121	9 804	9 200	7 881
	<i>Довідково:</i>											
1	Регулятивний капітал	72 265	123 066	135 802	160 897	178 454	178 909	204 976	188 949	130 974	109653,642	115817,6
2	Достатність (адекватність) рег. капіталу (H2), %	14	14	18	21	19	18	18	16	13	12,69	16,1
3	Доходи	68 185	122 580	142 995	136 848	142 778	150 449	168 888	210 201	199 193	190691	178054
4	Витрати	61 565	115 276	181 445	149 875	150 486	145 550	167 452	263 167	265 793	350078	204545
5	Результат діяльності	6 620	7 304	-38 450	-13 027	-7 708	4 899	1 436	-52 966	-66 600	-159388	-26491
6	Рентабельність активів, %	1.5	1.0	-4.4	-1.5	-0.8	0.5	0.1	-4.1	-5.5	-12.6	-1.9
7	Рентабельність капіталу, %	12.7	8.5	-32.5	-10.2	-5.3	3.0	0.8	-30.5	-51.9	-116.7	-16.0

Без неплатоспроможних банків.

Джерело: НБУ [84]

Власні розрахунки автора:

1	Активи банків, млн. дол.	118 692	120 271	110 244	118 327	131 953	141 022	159 902	83 511	52 265	46 203	47 613
2	Темп росту активів, %		101%	92%	107%	112%	107%	113%	52%	63%	88%	103%
3	Середні активи на 1 банк, млн. дол.	678	654	606	672	750	801	888	512	447	481	581
	Довідково: Курс НБУ на 01 січня, дол. / грн.*	5.05	7.70	7.985	7.9617	7.9898	7.993	7.993	15.7686	24.0007	27.1909	28.0672

*Джерело: [85]

Добаток Б

Таблиця Б.1 – Банківські групи в Україні, визнані станом на 31 грудня 2018 року

№з.п.	Офіційна назва БГ	Контролер	Відповідальна особа	Учасники банківської групи	Рішення
1	2	3	4	5	6
2013 р. визнання					
1.	«ГРАНТ»	Симов'ян Саркіс Ваграмович	АТ «БАНК «ГРАНТ»	АТ «БАНК «ГРАНТ», ТОВ «СК «ГРАНТСЕРВІС»; ТОВ «СК КОМПАНІЯ «ІНТЕХ».	№26 від 25.01.2013
2.	-	PKO Bank Polski SA	ПАТ «КРЕДОБАНК»	АТ «КРЕДОБАНК»; ТОВ «Фінансова компанія «Приватні інвестиції».	№490 від 12.07.2013
3.	-	Суботін Віктор Георгійович	АТ «МЕГАБАНК»	АТ «МЕГАБАНК»; ТОВ «Фондова компанія «ІНВЕСТА»; ПАТ «СТРАХОВА КОМПАНІЯ «МЕГА-ГАРАНТ»; ТОВ «О-МЕГА»; ПАТ «ЗАКРИТИЙ НЕДИВЕРСИФІКОВАНИЙ КОРПОРАТИВНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ФОНД «ЗАОЩАДЖЕННЯ».	№502 від 19.07.2013
4.	-	OTP Bank Plc	АТ «ОТП БАНК»	АТ «ОТП БАНК» ; ТОВ «КУА «ОТП Капітал» ; ТОВ «ОТП Лізинг»	№673 від 13.09.2013
5.	-	ПАТ «Ощадбанк»	АТ «Ощадбанк»	АТ «Ощадбанк»; ПАТ «Агентство по рефінансуванню житлових кредитів»; SSB NO.1 Plc(Великобританія).	№775 від 11.10.2013
6.	Група «Південний»	Родін Юрій Олександрович	Акціонний банк «ПІВДЕННИЙ»	Акціонний банк «ПІВДЕННИЙ»; ПАТ СК «ТЕКОМ»; ПАТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «СТРАТЕГІЧНІ ІНВЕСТИЦІЇ»; ПАТ «СК «ТЕКОМ-ЖИТТЯ»	№775 від 11.10.2013
7.	ПАТ «ПУМБ»	Ахметов Рінат Леонідович	АТ «ПУМБ»	АТ «ПУМБ», ТОВ «ІК «ТЕССЕРА КАПІТАЛ», ПАТ «УАСК АСКА», ПАТ «УАСК АСКА-Життя», ТОВ «СК «Іллічівська», ПАТ «СК АСКО-Донбас Північний»	№501 від 19.07.2013
8.	-	БНП ПарібаГруп	АТ «УКРСИББАНК»	АТ «УКРСИББАНК», ПАТ «СК «Кардіф», ТОВ «Українська лізингова компанія», ПАТ «КУА – Адміністратор пенсійних фондів УкрСиб Ессет Менеджмент», ТОВ «УКРСИБ-ФІНАНС»	№149 від 22.03.2013
10.	-	Носик Лариса Миколаївна	АТ «МетаБанк»	АТ «МетаБанк», ПАТ «Страхова компанія «Металург»	№617 від 30.08.2013

9.	«ПРИВАТБАНК»	ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»	АТ КБ «ПРИВАТБАНК»	ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК», AS «PrivatBank» (Латвійська республіка), SIA «Privat Consulting» (Латвійська республіка), SIA «PrivatInvestment» (Латвійська республіка), SIA «Amber Real» (Латвійська республіка); ТОВ «ІСТЕЙТГАРАНТ», ПАТ «КОБОС», ТОВ «УКРАЇНСЬКЕ БЮРО КРЕДИТНИХ ІСТОРІЙ», ТОВ «ЕЛ ТІ ГРУП», ТОВ Юридична фірма «А-Лекс»	№135 від 15.03.2013
11.	«Дельта»	Лагун Микола Іванович	ПАТ «Дельта Банк»	ПАТ «Дельта Банк», ПАТ «Кредитпромбанк» ПАТ «ОМЕГА БАНК», ЗАТ «Дельта Банк» (Республіка Білорусь), ПАТ «АСТРА БАНК»	№548 від 02.08.2013/ №464 від 30.09.2016
12.	-	ПАТ «Перший Інвестиційний Банк»	ПАТ «Промінвестбанк» (ПАТ «ПІБ»)	ПАТ «ПІБ», ТОВ «ГЛОБАЛЬНА ПЛАТІЖНА МЕРЕЖА»	№85 від 15.02.2013/ №24 від 03.02.2017
13.	-	ПАО СБСРБАНК	АТ «СБЕРБАНК»	АТ «СБЕРБАНК», ПАТ «ВіЕс Банк», ТОВ «СБЕРБАНК ЛІЗИНГ УКРАЇНА».	№754 від 04.10.2013/ №414 від 15.12.2017
2014 р. визнання					
14	УніКредит (Україна)	UniCrtditS.p.A (УніКредитС.п.А) (Італія)	АТ «Укрсоцбанк»	АТ «Укрсоцбанк», ТАТ «СПЕЦІАЛІЗОВАНА ІНВЕСТИЦІЙНО-БУДІВЕЛЬНА КОМПАНІЯ З УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ «УКРСОЦ-НЕРУХОМІСТЬ».	№501 від 27.11.2014/ №551 від 16.12.2016
15	-	Мороховський Вадим Вікторович Мороховська Лія Семенівна	ПАТ «БАНК ВОСТОК»	ПАТ «БАНК ВОСТОК», ПАТ «ЗАКРИТИЙ НЕДИВЕРСИФІКОВАНИЙ ВЕНЧУРНИЙ КОРПОРАТИВНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ФОНД «ВЕРМОНТ».	№211 від 21.05.2014
2015 р. визнання					
16	«ВТБ»	Банк ВТБ (Відкрите акціонерне товариство) (Російська Федерація)	ПАТ «ВТБ БАНК»	ПАТ «ВТБ БАНК»; ПАТ «БМ БАНК»	№54 від 10.02.2015

2016 р. визнання					
17	-	ABH Holdings S.A. (Ей-Бі-Ейч Холдінгз С.А.) Люксембург	АТ «АЛЬФА-БАНК»	АТ «АЛЬФА-БАНК», ПАТ «УКРСОЦБАНК», ПАТ «СК «Альфа Страхування», ТОВ СПЕЦІАЛІЗОВАНА ІНВЕСТИЦІЙНО-БУДІВЕЛЬНА КОМПАНІЯ З УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ «УКРСОЦ-НЕРУХОМІСТЬ», ТОВ «ПАРИТЕТ ФІНАНС», ТОВ «НЕОС ЛІЗИНГ», ТОВ «УНІВЕРСАЛЬНА ЛІЗИНГОВА КОМПАНІЯ «АЛЬФА»	№435 від 02.09.2016
18	-	Дворецька Роза(DVORETSKYUR OZA) Дворецький Ігор Володимирович Дворецька Ганна Миколаївна.	АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК»	АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК», Страхове товариство з додатковою відповідальністю «Захід-Резерв».	№501 від 04.11.2016
19	Іноземна банківська група Райффайзен в Україні	Raiffeisen BankInternationalAG	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	АТ «Райффайзен Банк Аваль», ТОВ «Райффайзен Лізинг Аваль», ТОВ «РЕК Гамма», ПАТ «Український процесінговий центр», ТОВ «РСР Україна»,	№296 від 10.06.2016
20	ТРАСТ-КАПІТАЛ	Кравченко Ірина Юріївна	ПАТ «АКБ «Траст-капітал»	ПАТ «АКБ «Траст-капітал» ТОВ «КУАП «Траст Ессет Менеджмент».	№177 від 01.04.2016
21	-	Дем'яненко Світлана Анатоліївна	АТ «УКРБУДІНВЕСТБАНК»	АТ «УКРБУДІНВЕСТБАНК», ТОВ «ФІНАНСОВА КОМПАНІЯ «ФІНАНСОВИЙ СВІТ», ТОВ «ФІНАНСОВА КОМПАНІЯ «КОНВЕРСІЯ», ТОВ «ПЕРША ІНКАСАТОРСЬКА КОМПАНІЯ»	№521 від 18.11.2016
22	«ПФБ»	Матицин Володимир Митрофанович Матицина Тетяна Юріївна	ПАТ «ПФБ»	ПАТ «ПФБ», ПАТ СК «ОНІКС»	№502 від 04.11.2016/ №06 від 15.01.2018
2017 р. визнання					
23	-	Стеценко Костянтин Вікторович Пасенюк Макар Юрійович	АТ «БАНК АВАНГАРД»	АТ «БАНК АВАНГАРД», ТОВ «Інвестиційний капітал Україна», ТОВ «КУА – адміністратор пенсійних фондів «Тройка Діалог Україна», ТОВ «КУА «Інвестиційний капітал Україна», АТ «Закритий недиверсифікований корпоративний інвестиційний фонд «Інвестиційний капітал – стабільне зростання», Непідприємницьке товариство «Відкритий пенсійний фонд «Династія», АТ «Закритий Недиверсифікований Венчурний Корпоративний Інвестиційний Фонд «Відновлення», ТОВ «Компанія з управління активами «Спільна Інвест», АТ	№36 від 17.02.2017

				«Закритий Недиверсифікований Венчурний, АТ «Закритий Недиверсифікований Венчурний Корпоративний Інвестиційний Фонд «Адвентура» Корпоративний Інвестиційний Фонд «Інфініті Профіт»	
24	-	Гаріко Рустам Васильович	АТ «БАНК ФОРВАРД»	АТ «БАНК ФОРВАРД», ПАТ «СК «ДОВІРА ТА ГАРАНТІЯ», ТОВ «УНІВЕРСАЛЬНЕ БЮРО КРЕДИТНИХ ІСТОРІЙ»	№37 від 17.02.2017
25	-	Гребінський Леонід Андрійович Гребінська Оксана Володимирівна	АТ «КРИСТАЛБАНК»	АТ «КРИСТАЛБАНК», ПАТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд «ЕРІДА МЕНЕДЖМЕНТ», ТОВ «КУА «ГАРАНТІЯ».	№165 від 19.05.2017
26	-	Богуслаєв Вячеслав Олександрович Богуслаєв Олександр Вячеславович	АТ «МОТОР-БАНК»	АТ «МОТОР-БАНК», ТОВ «СК «МОТОР-ГАРАНТ».	№166 від 19.05.2017
27	-	Белашов Сергій Володимирович	ПАТ «БАНК «УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ»	ПАТ «БАНК «УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ», ПАТ «ЗАКРИТИЙ НЕДИВЕРСИФІКОВАНИЙ ВЕНЧУРНИЙ КОРПОРАТИВНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ФОНД «ВЕРДЕН», ТОВ «КУА «УКРКАПІТАЛ».	№183 від 31.05.2017
28	СІЧ	Раздорожний Валерій Вікторович Баланда Олег Іванович	АТ «БАНК СІЧ»	АТ «БАНК СІЧ», ТОВ «КУА «МАГІСТР», Відкритий недержавний пенсійний фонд «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР»	№261 від 14.07.2017
29	-	Сосіс Олександр Йосипович	АТ «БАНК АЛЬЯНС»	АТ «БАНК АЛЬЯНС», ПАТ «Закритий недиверсифікований корпоративний інвестиційний фонд «УКРАЇНСЬКІ ЗБАЛАНСОВАНІ ІНВЕСТИЦІЇ»	№277 від 28.07.2017
30	ІНГ Україна	ING Bank N.V. [ІНГ Банк Н. В.], Нідерланди	АТ «ІНГ Банк Україна»	АТ «ІНГ Банк Україна», ТОВ «ІНГ Лізинг Україна»	№312 від 01.09.2017
31	-	Гісем Володимир Васильович	АТ «КОМІНВЕСТБАНК»	АТ «КОМІНВЕСТБАНК», ПАТ «СК «ПОЛІС-ЦЕНТР».	№330 від 15.09.2017
32	«АСВІО»	Супруненко Вячеслав Іванович Супруненко Олександр Іванович	АТ «АСВІО БАНК»	АТ «АСВІО БАНК», АТ «ЗАКРИТИЙ НЕДИВЕРСИФІКОВАНИЙ ВЕНЧУРНИЙ КОРПОРАТИВНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ФОНД «АНЕСТ ПРОПЕРТІЗ», АТ «ЗАКРИТИЙ НЕДИВЕРСИФІКОВАНИЙ ВЕНЧУРНИЙ КОРПОРАТИВНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ФОНД «АНЕСТ ДЕВЕЛОПМЕНТ».	№402 від 01.12.2017
33	Банківська Група «ТАС»	Тігіпко Сергій Леонідович	АТ «ТАСКОМБАНК»	АТ «ТАСКОМБАНК», ПАТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», ПАТ «ВіЕсБанк», ПАТ «СК «ІНДУСТРІАЛЬНА», ПАТ «СК «ТАС»,	№72 від 22.03.2017

				ПАТ «СТРАХОВА ГРУПА «ТАС», ПАТ «СК «ЕЙГОН ЛАЙФ УКРАЇНА», ТОВ «ТАС-ФІНАНС КОНСАЛТИНГ», ТОВ «АССІСТАС КОНСАЛТИНГ», ТОВ «ТАС ЕССЕТ МЕНЕДЖМЕНТ», ТОВ «ТАС ЛІНК», ТОВ «ФІНАНСОВА КОМПАНІЯ «ЦЕНТР ФІНАНСОВИХ РІШЕНЬ», ТОВ «ФІНАНСОВА КОМПАНІЯ «ЄВРОПЕЙСЬКА АГЕНЦІЯ З ПОВЕРНЕННЯ БОРГІВ», ТОВ «ПЕРЕМОГА ФІНАНС АКТИВ», ТОВ «ВЕЛКО ІНВЕСТ», ТОВ «УЛФ-ФІНАНС».	
2018 р. визнання					
34	-	Іщенко Вадим Андрійович	АТ «БАНК 3/4»	АТ «БАНК 3/4», ТОВ «МІКРОКРЕДИТ», ТОВ «КАПОВЕЙ УКРАЇНА».	№17 від 26.01.2018
35	-	Новинський Вадим Владиславович	АТ «ЮНЕКС БАНК»	АТ «ЮНЕКС БАНК», ПрАТ «ПРОМИСЛОВО СТРАХОВИЙ АЛЬЯНС», ТОВ «КУА ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ДІМ «МЕГАПОЛІС», ТОВ «ПЕРШЕ ФАКТОРИНГОВЕ БЮРО»	№18 від 26.01.2018
36	БАНКІВСЬКА ГРУПА ДЖІ ЕМ ЕЛ [GML BANKING GROUP]	Стефан Пол Пінтер[Stefan Paul Pinter]	АТ «КІБ»	АТ «КІБ» ТОВ «ФАКТОРИНГОВА КОМПАНІЯ «ПРЕМ'ЄРА»	№115 від 11.05.2018
37	-	ПАТ «Державний експортно-імпортерний банк України	АТ «Укресімбанк»	АТ «Укресімбанк», ТОВ «ЕКСІМЛІЗИНГ»	№385 від 03.12.2018

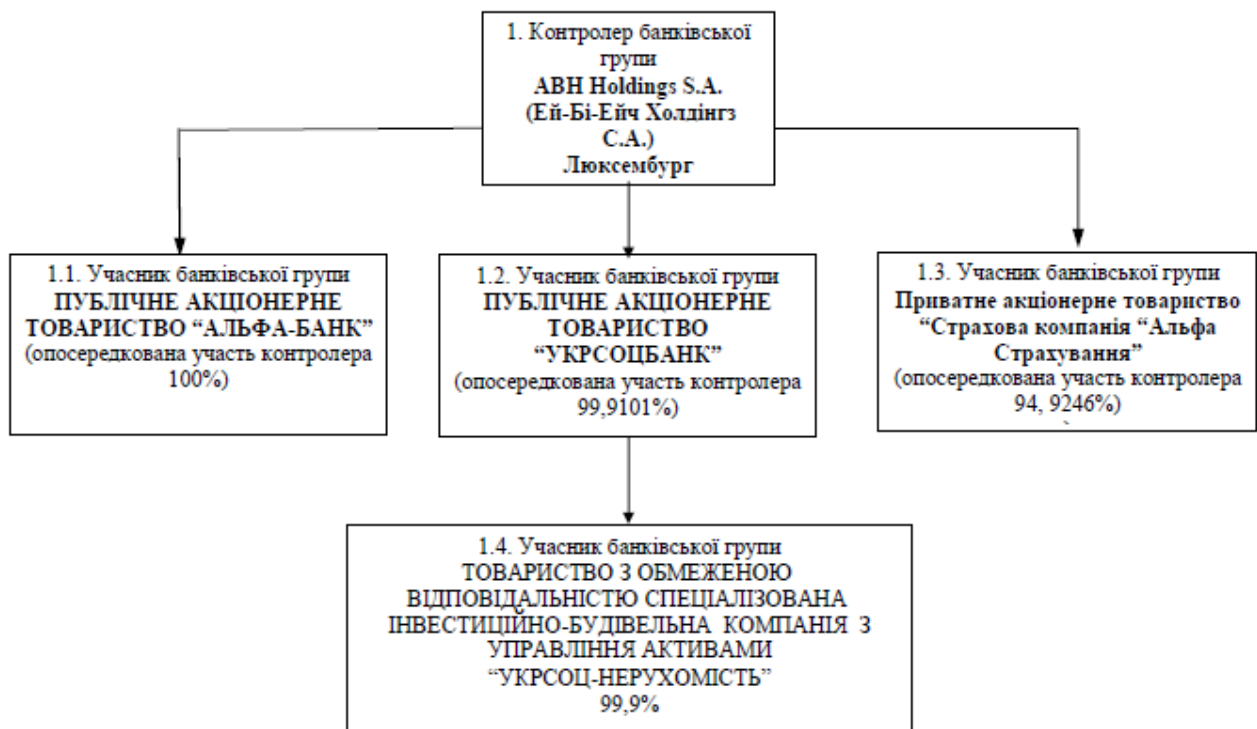

Рисунок Б.1 – Структура власності банківської групи (відповідальна особа ПАТ «АЛЬФА-Банк») станом на 16 грудня 2016 року

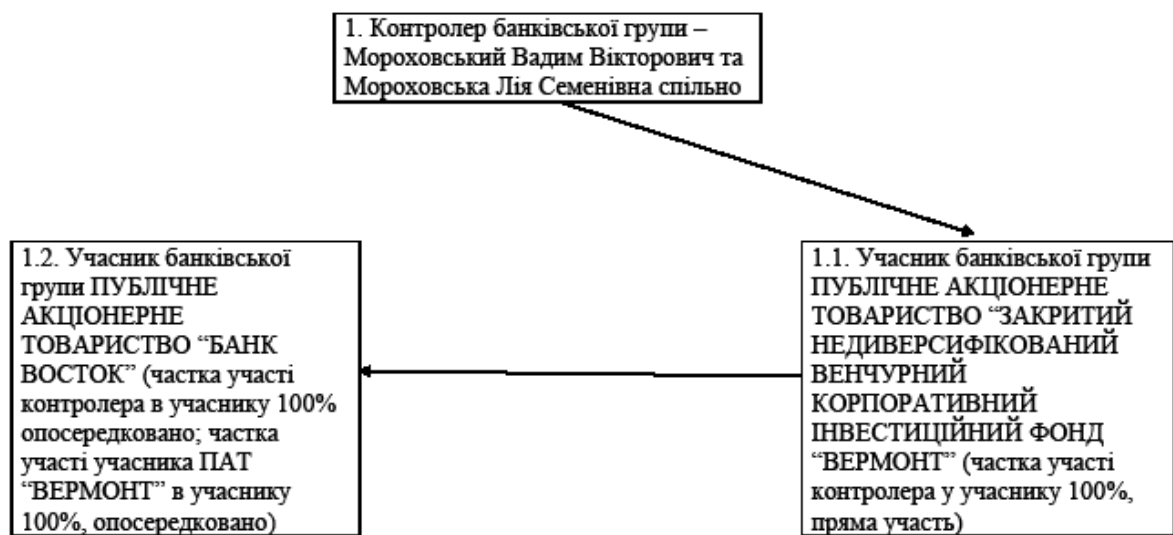

Рисунок Б.2 – Структура власності банківської групи «Восток» станом на 02 квітня 2014 року

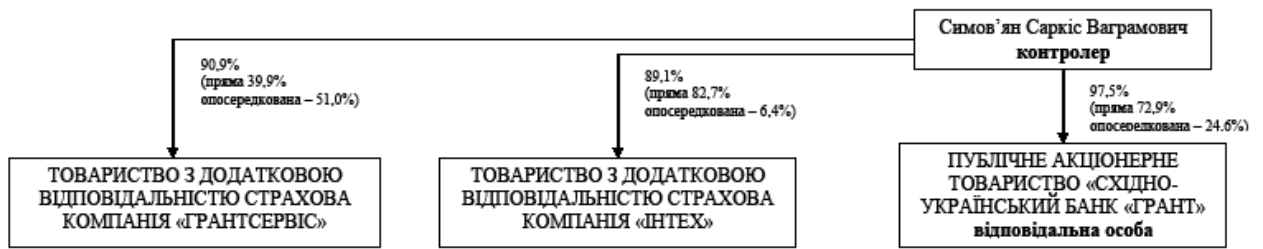

Рисунок Б.3 – Структура власності банківської групи «Грант» станом на 01 вересня 2015 року

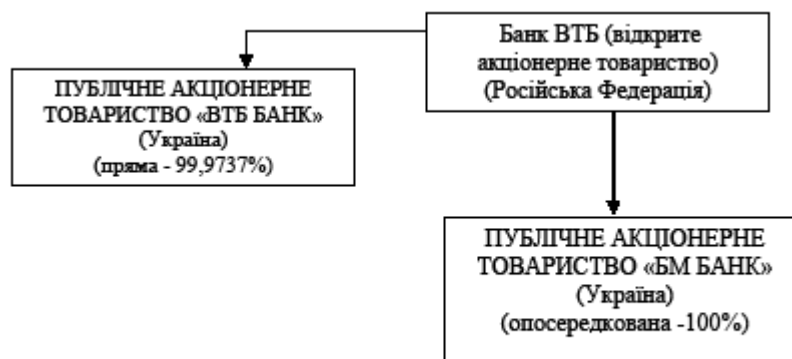

Рисунок Б.4 – Структура власності банківської групи «ВТБ Банк» станом на 22 жовтня 2014 року

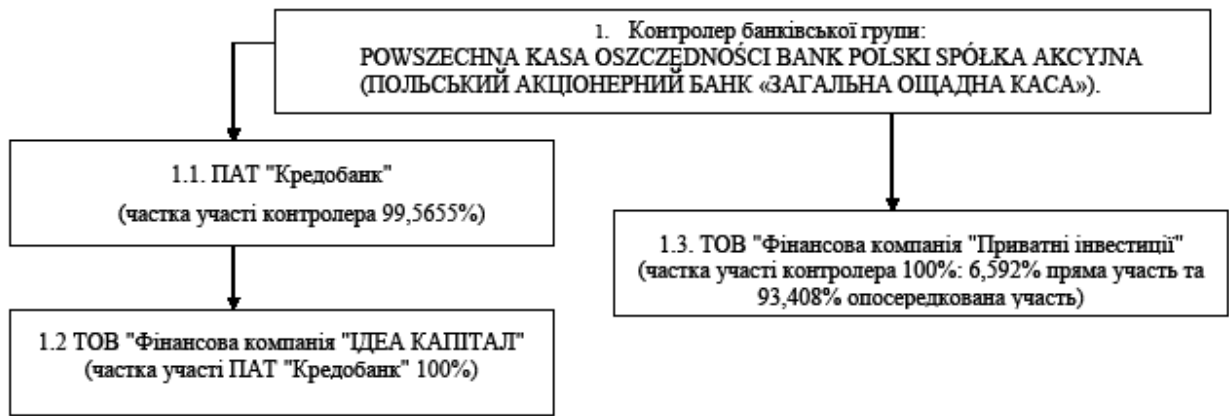

Рисунок Б.5 – Структура власності банківської групи «Кредобанк» станом на 01 січня 2013 року

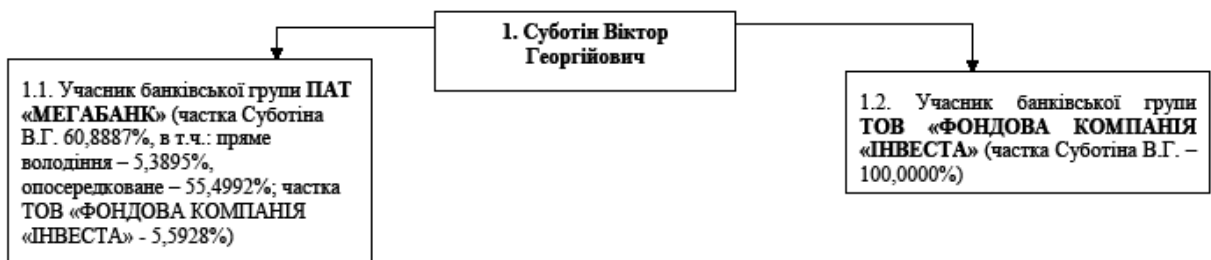

Рисунок Б.6 – Структура власності банківської групи «Мегабанк» станом на 28 серпня 2015 року

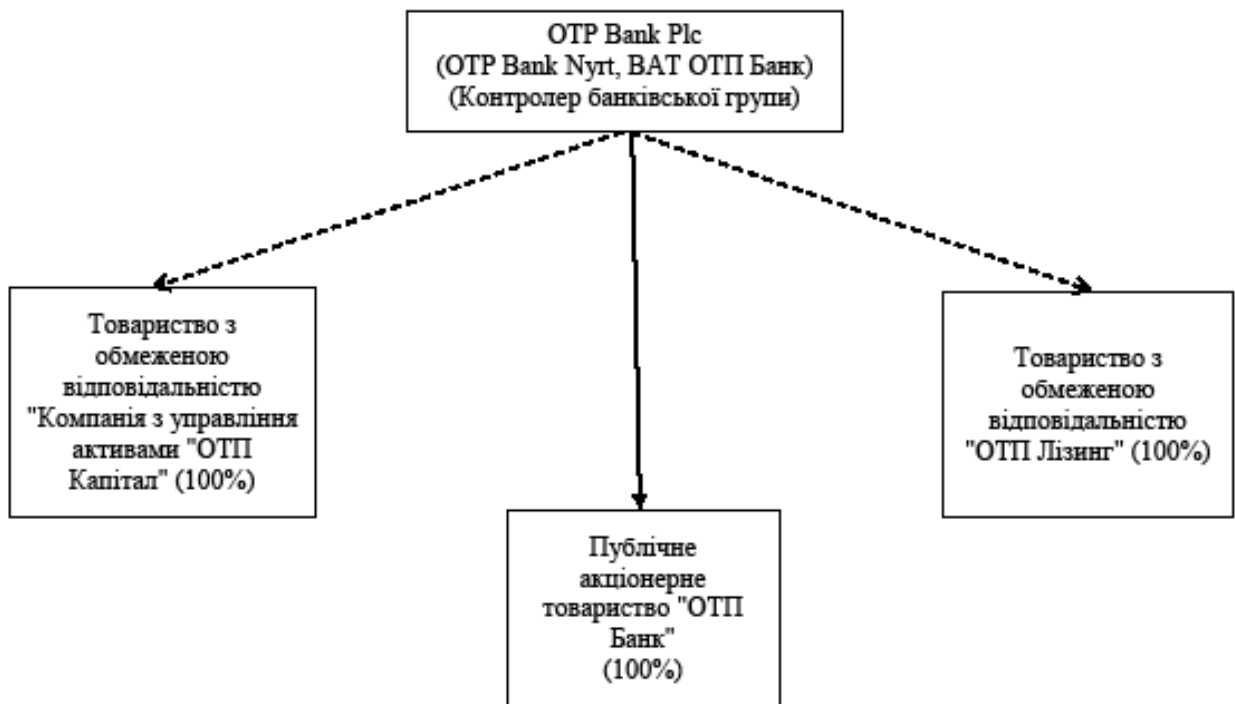

Рисунок Б.7 – Структура власності банківської групи «ОТП Банк» станом на 22 червня 2016 року

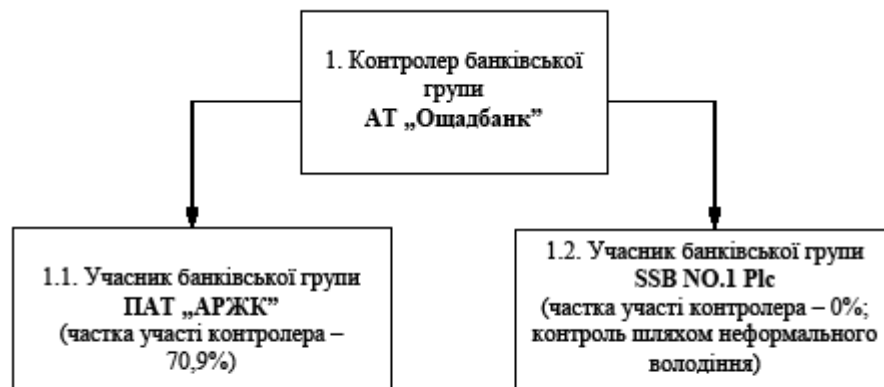

Рисунок Б.8 – Структура власності банківської групи «ОЩАДБАНК» станом на 01 серпня 2013 року

Рисунок Б.9 – Структура власності банківської групи «Перший Інвестиційний Банк» станом на 31 січня 2013 року

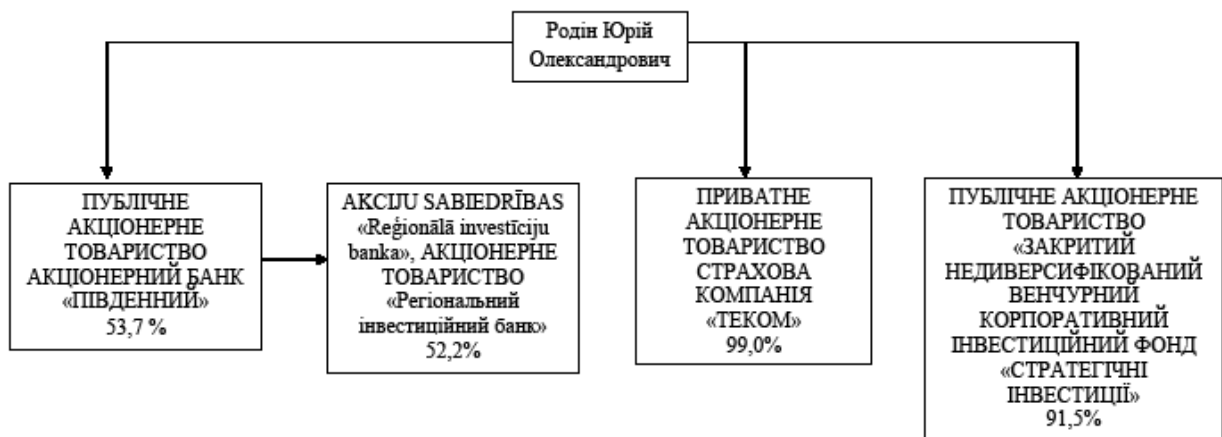

Рисунок Б.10 – Структура власності банківської групи «Південий» станом на 27 березня 2015 року

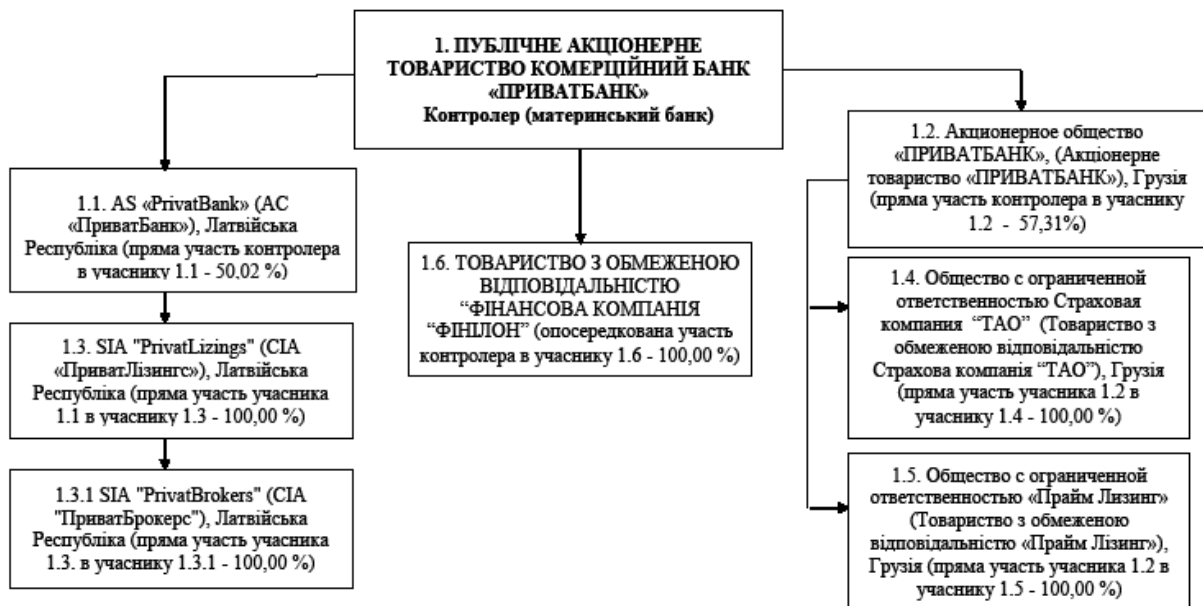

Рисунок Б.11 – Структура власності банківської групи АТ КБ «ПРИВАТБАНК» станом на 26 листопада 2014 року

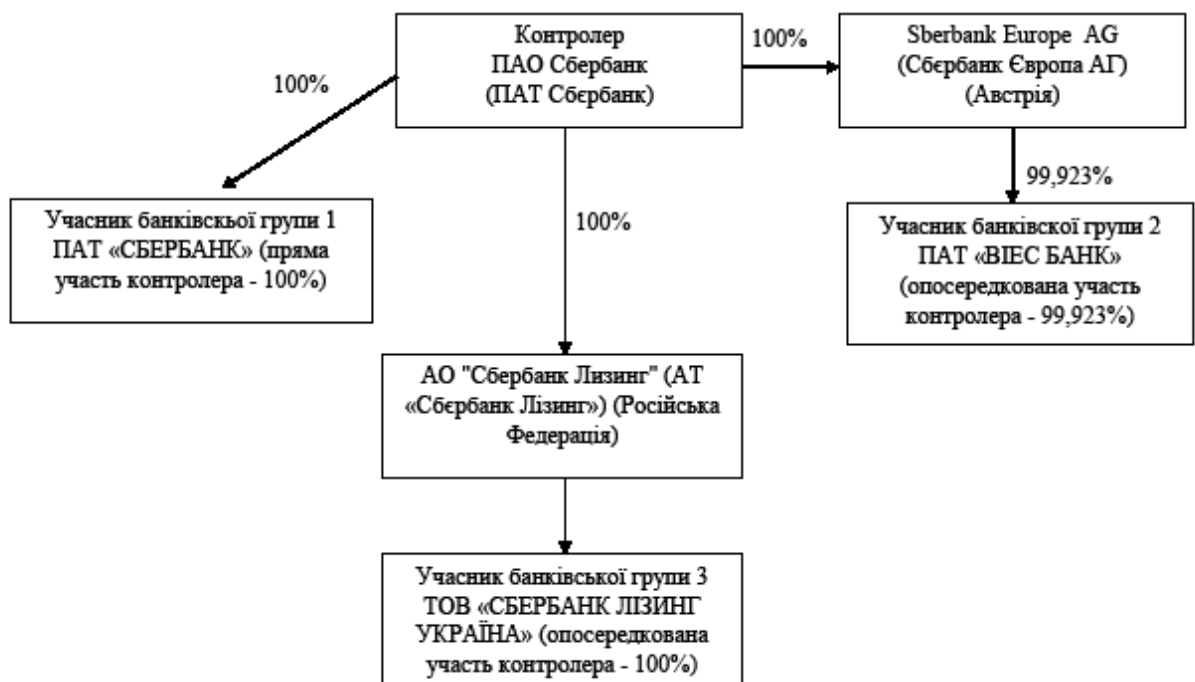

Рисунок Б.12 – Структура власності банківської групи «СБЕРБАНК» станом на 12 січня 2016 року

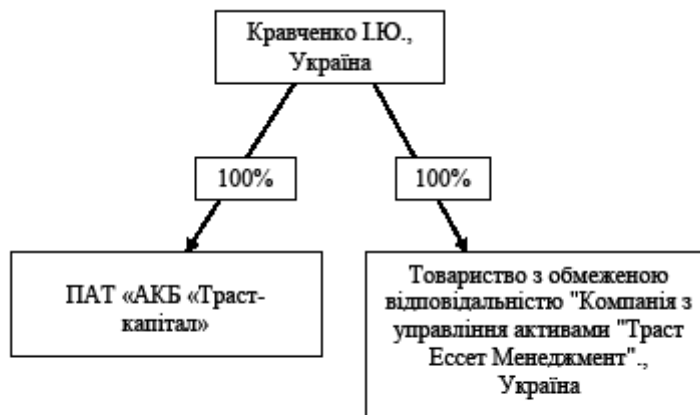

Рисунок Б.13 – Структура власності банківської групи «ТРАСТ-КАПІТАЛ» станом на 11 січня 2016 року

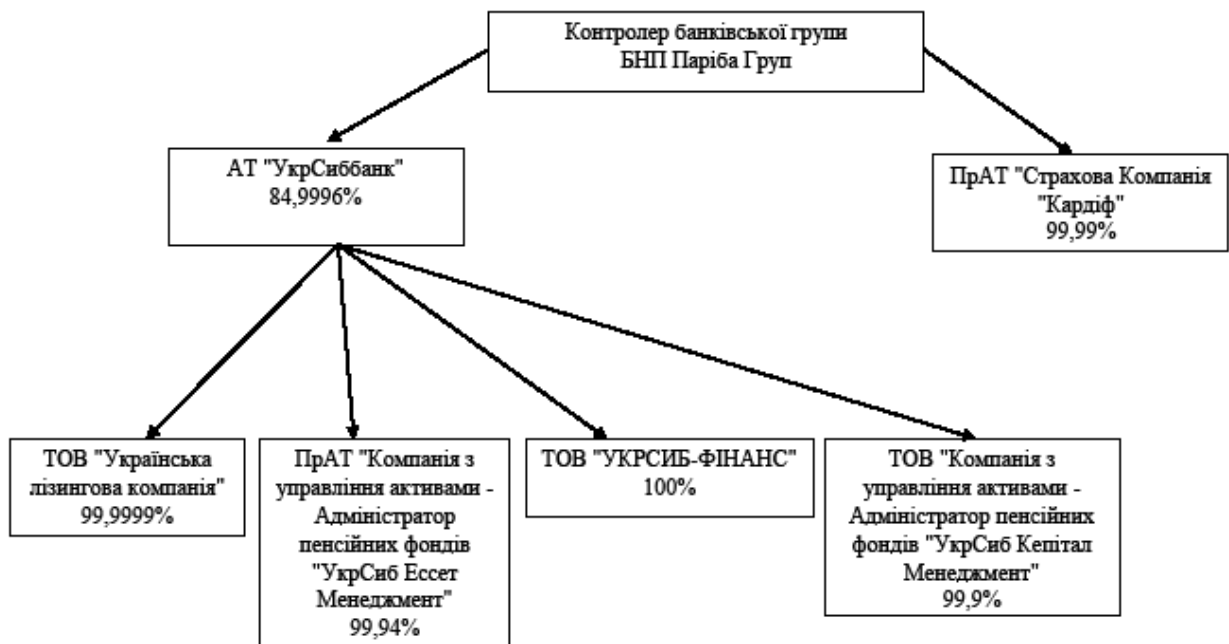

Рисунок Б.14 – Структура власності банківської групи «УкрСиббанк» станом на 15 січня 2014 року

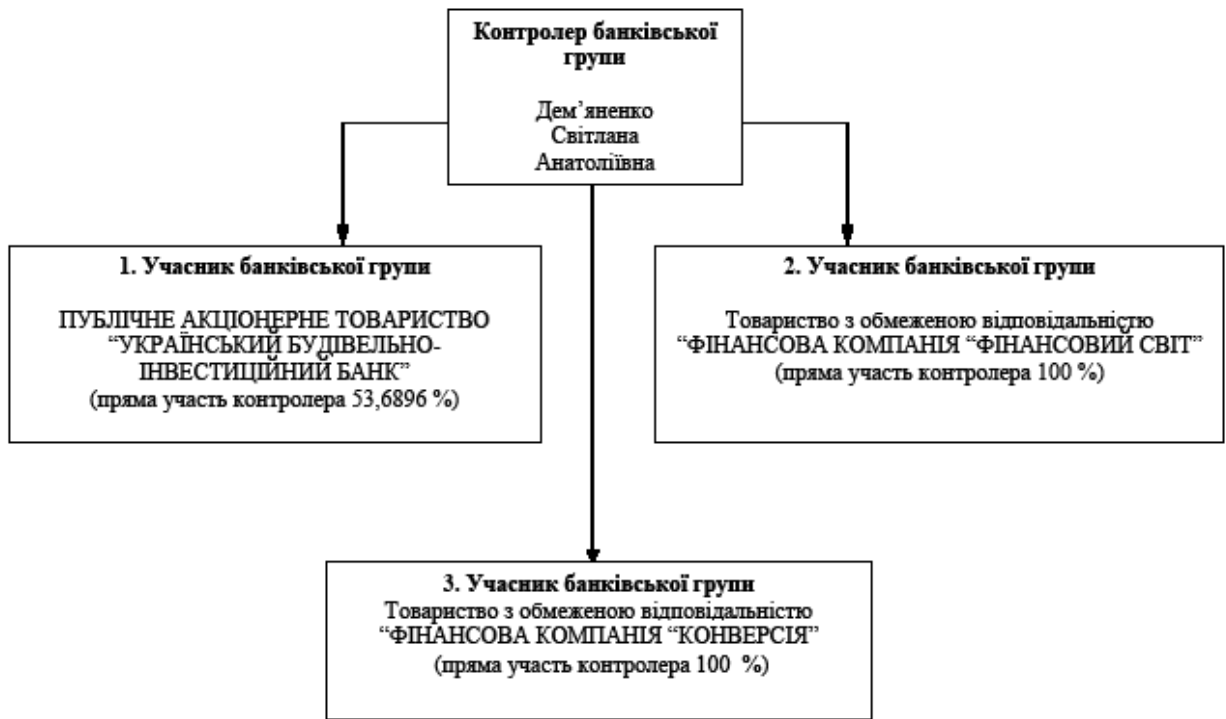

Рисунок Б.15 – Структура власності банківської групи (відповідальна особа ПАТ «УКРБУДІНВЕСТБанк») станом на 31 жовтня 2016 року

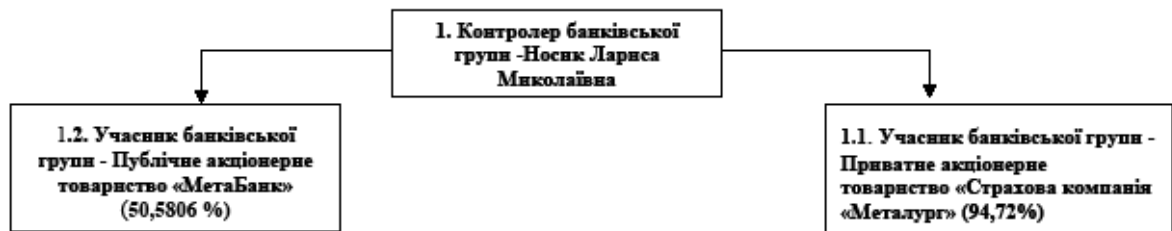

Рисунок В.16 – Структура власності банківської групи АТ «МЕТАБАНК» станом на 01 серпня 2013 року

Рішення про призупинення №363 від 02.09.2014

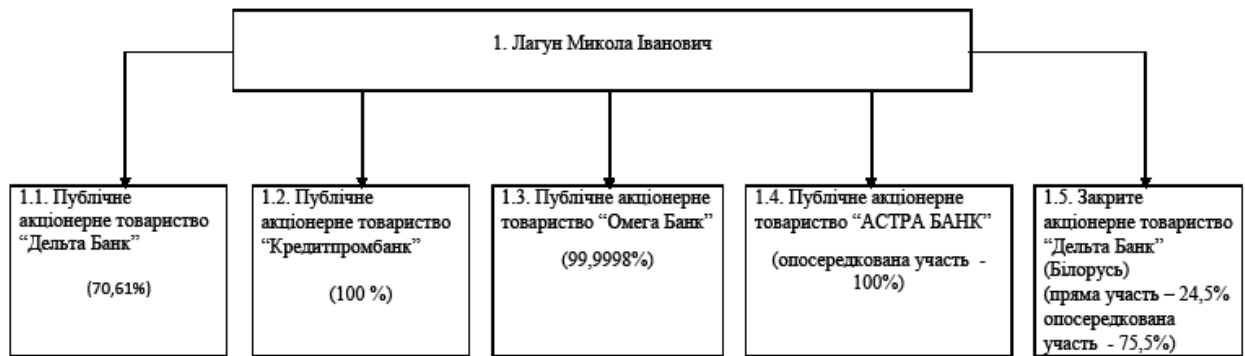

Рисунок Б.17 – Структура власності банківської групи ПАТ «ДЕЛЬТА БАНК» станом на 03 березня 2014 року

Рішення про призупинення №464 від 30.09.2016

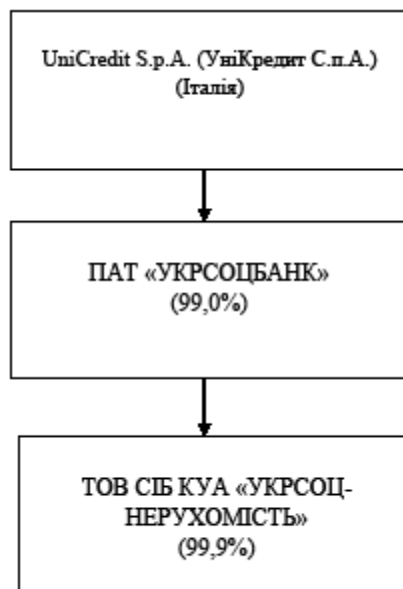

Рисунок Б.18 – Структура власності банківської групи «УкрсоцБанк» станом на 01 липня 2014 року

Рішення про призупинення №551 від 16.12.2016

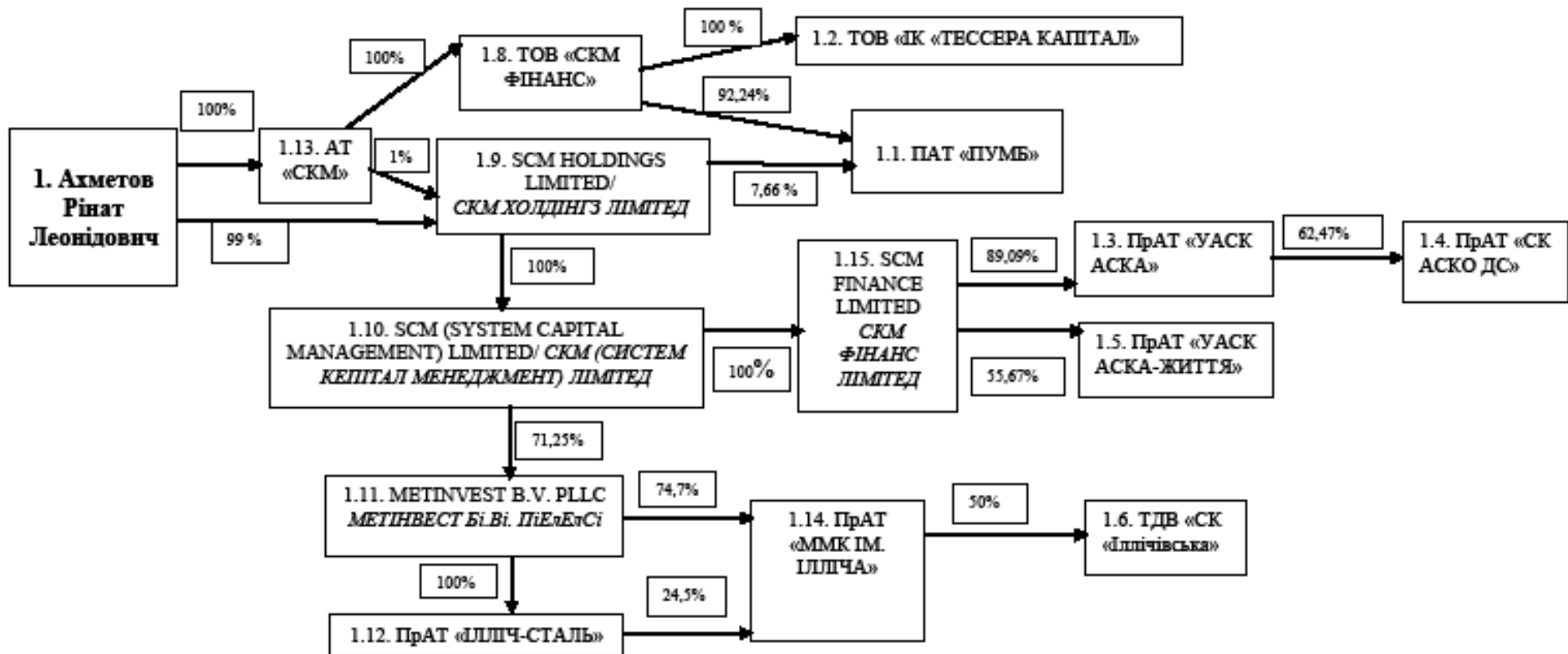

Рисунок Б.19 – Структура власності банківської групи «ПУМБ» станом на 27 вересня 2016 року

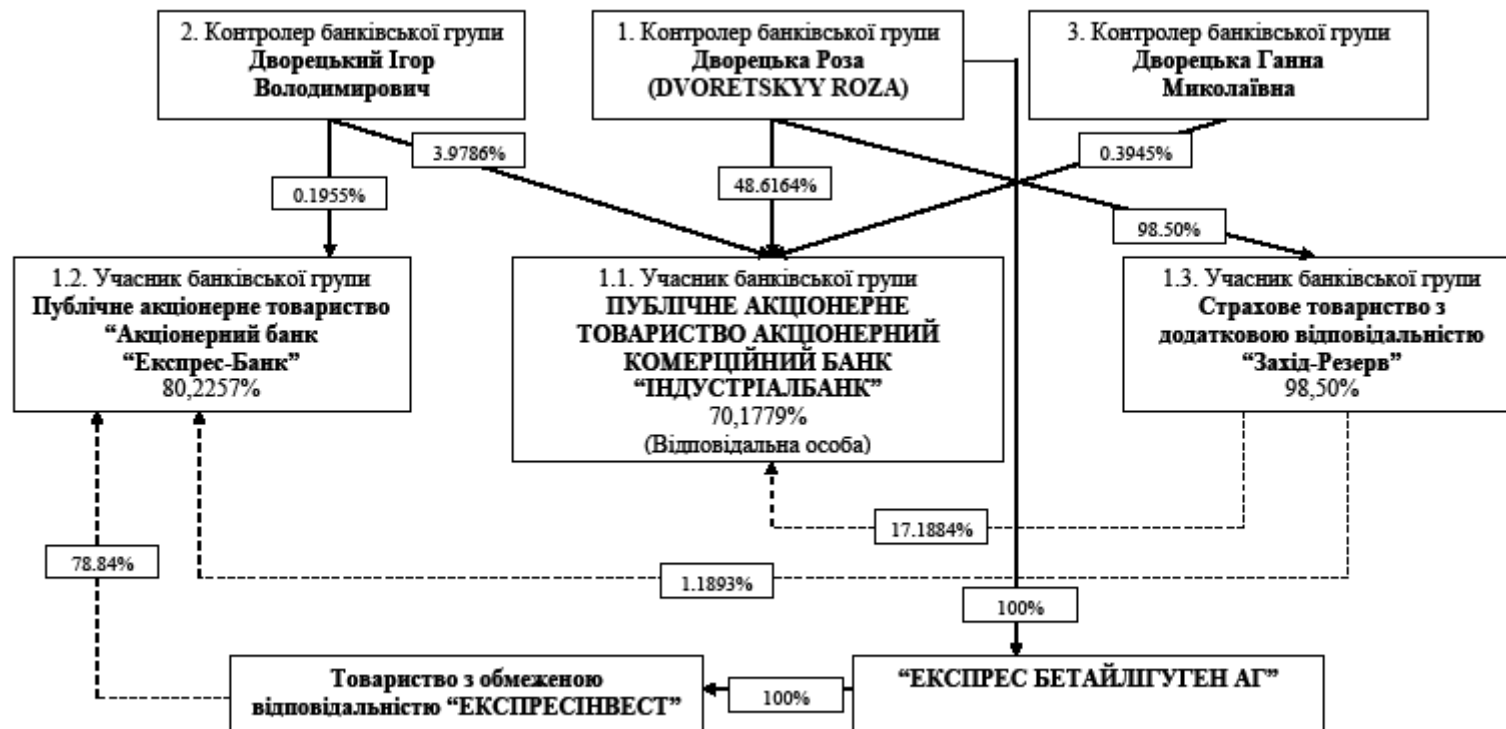

Рисунок Б.19 – Структура власності банківської групи (відповідальна особа АКБ «ІНДУСТРІАЛБанк»)

Рисунок Б.20 – Структура власності банківської групи «ПФБ» станом на 13 вересня 2016 року

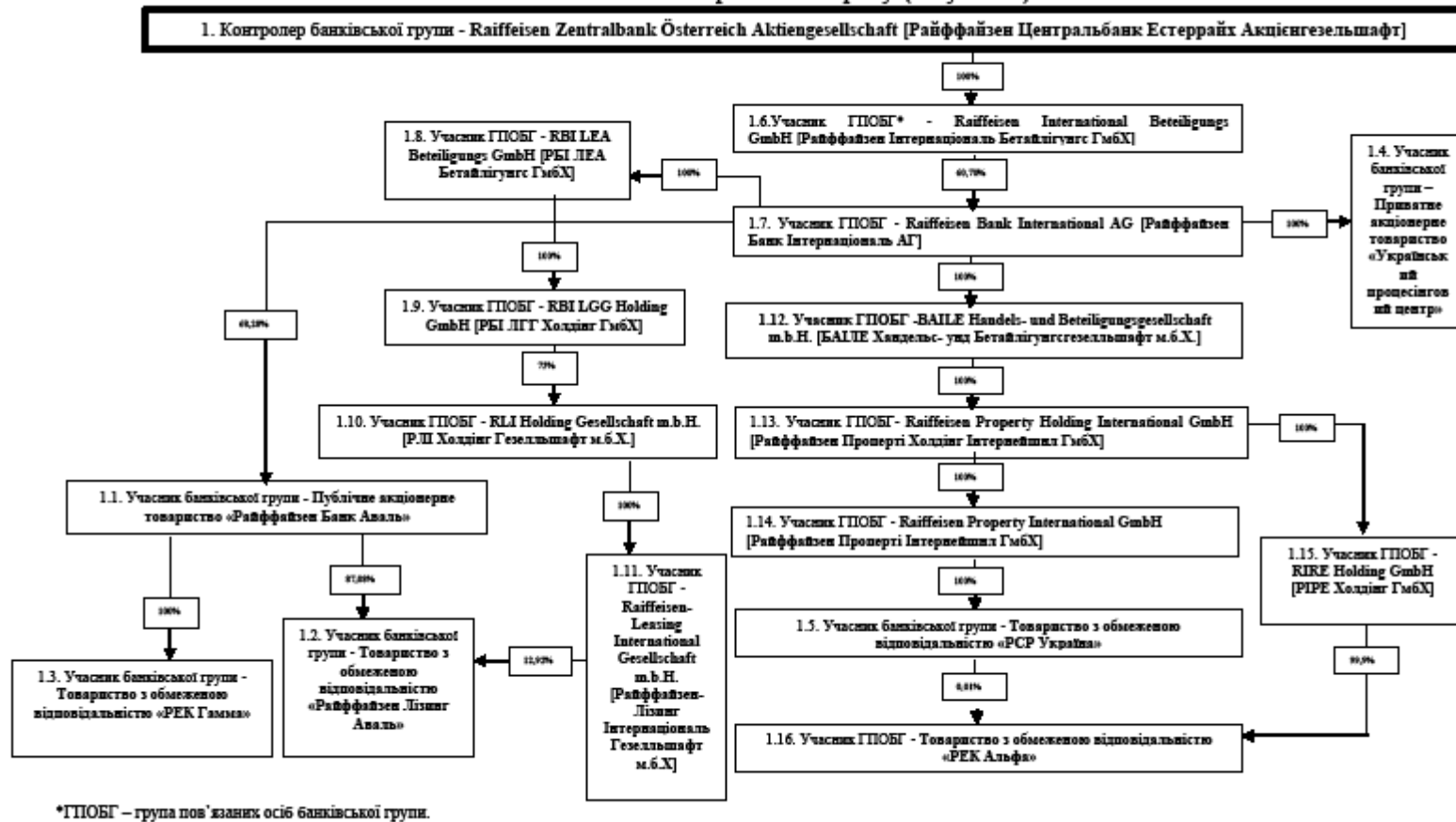

Рисунок Б.21 – Структура власності банківської групи «Райффайзен в Україні» станом на 15 березня 2016 року

Джерело: статистика НБУ [7]

Таблиця Б.2 – Структура власності банківських груп в Україні станом на
01.07.2018 р.

Банк-контролер	Структура групи										Кількість членів	Складність структури, %
	Банк з переважною участю	Надання інших фінансових послуг	Страхова компанія	Недиферикований інвестиційний фонд	Компанія з управління активами	Лізингова компанія	Банк-учасник БГ	Торговець цінними паперами	Пенсійний фонд	Компанія спеціального призначення		
<i>1</i>	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Таскомбанк	1	5	5			1	2	2			16	12.9
ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»	1	8					1				10	8.1
Авангард	1			4	3			1	1		10	8.1
ПАТ «АЛЬФА-БАНК»	1	1	1		1	2	1				7	5.6
ПАТ «ПУМБ»	1		4					1			6	4.8
АТ «УкрСиббанк»	1		1		1	1		1			5	4.0
ПАТ МЕГАБАНК	1	1	1	1				1			5	4.0
АБ «ПІВДЕННИЙ»	1		2	1			1				5	4.0
Райффайзенбанк	1	3				1					5	4.0
Укрбудінвест	1	3									4	3.2
АТ «ЮНЕКС БАНК»	1	1	1		1						4	3.2
АТ «ОТП БАНК»	1				1	1					3	2.4
АТ «ОЩАДБАНК»	1	1								1	3	2.4
ПАТ «БАНК «ГРАНТ»	1					2					3	2.4
Банк Форвард	1	1	1								3	2.4
Кристал банк	1			1	1						3	2.4
МОТОР-БАНК	1		1								2	1.6
БАНК «УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ»	1			1	1						3	2.4
СІЧ	1				1				1		3	2.4
АСВІО	1			2							3	2.4
АТ «БАНК ¾»	1	2									3	2.4
ПАТ «КРЕДОБАНК»	1	1									2	1.6
ПАТ «Восток»,	1			1							2	1.6
Індустріалбанк	1		1								2	1.6
ВТБ Банк	1						1				2	1.6
ТРАСТ капітал	1				1						2	1.6
АЛЬЯНС	1			1							2	1.6
ІНГ Україна	1					1					2	1.6
Комінвестбанк	1		1								2	1.6
ПАТ «Комерційний Індустріальний Банк»	1	1									2	1.6
Кількість учасників БГ	30	28	19	12	11	9	6	6	2	1	124	100.0
Популярність структури, %	24.2	22.6	15.3	9.7	8.9	7.3	4.8	4.8	1.6	0.8	100.0	

Джерело: складено автором на основі узагальнення статистики НБУ [7]

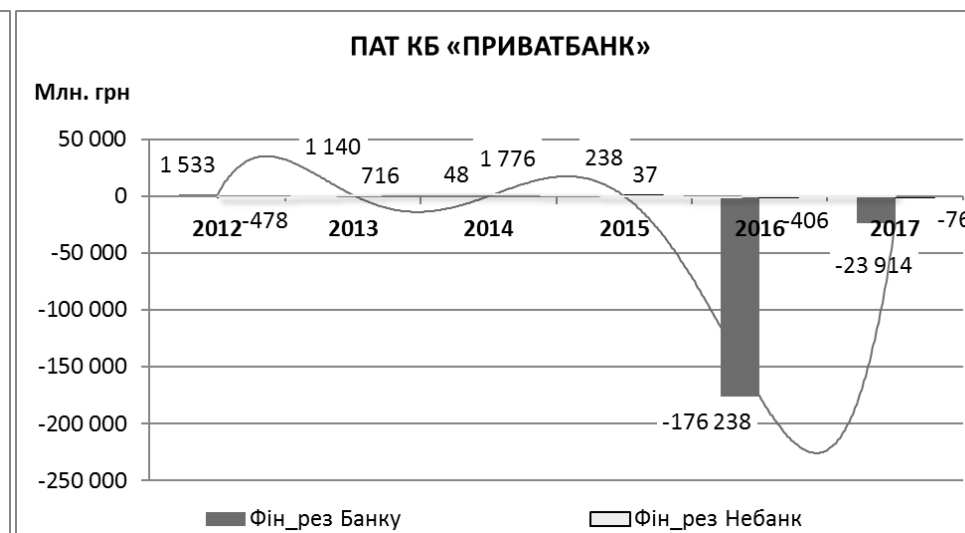
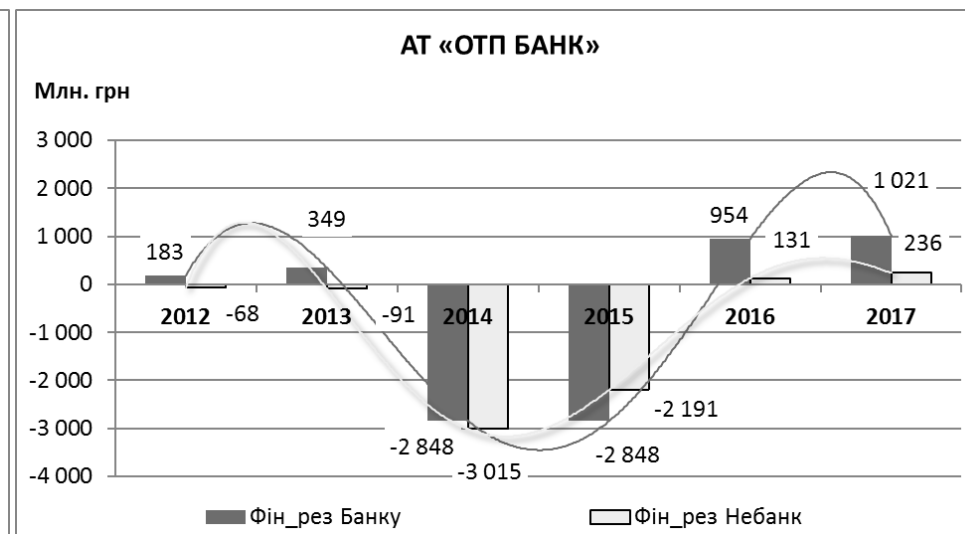
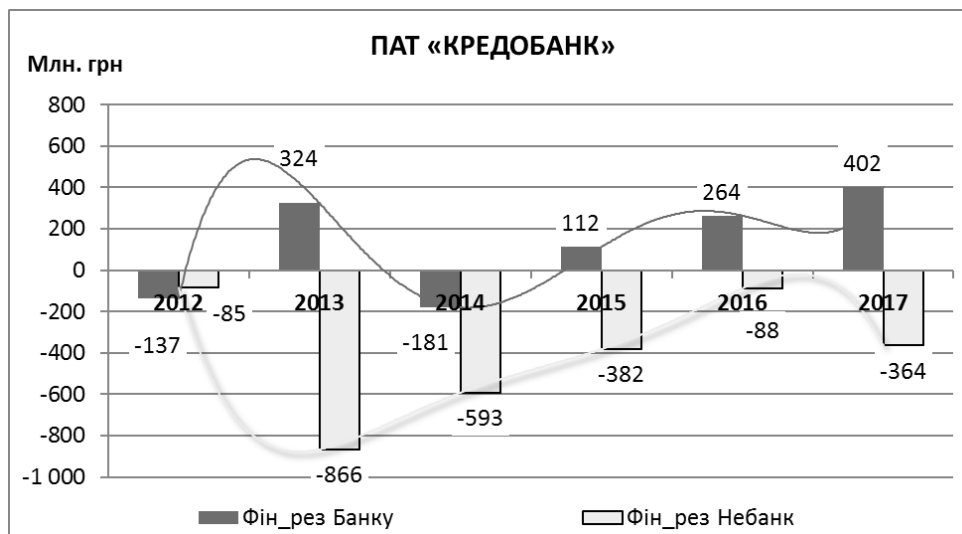

Рисунок Б.22 – Візуалізація динаміки фінансового результату банку та небанківських учасників БГ (довільна вибірка)

Таблиця Б.3 – Багатофакторні регресійні моделі фінансового результату банківських груп

Період	Для групоутворюючих банків		Для банківських груп	
	Модель	R ²	Модель	R ²
<i>I</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
2012 р.	$Y = 146268 + 0,0176 * x_1 - 0,0329 * x_2 - 0,0125 * x_3$	0,8224	$Y = 177899 + 0,0108 * x_1 - 0,0176 * x_2 - 0,0118 * x_3$	0,7712
	Точність моделі висока, і цю модель доцільно використовувати для аналізу та прогнозів Специфіка – незначний зворотній зв'язок між активами, капіталом та фінансовим результатом		Точність моделі висока, і цю модель доцільно використовувати для аналізу та прогнозів. Специфіка – незначний зворотній зв'язок між активами, капіталом та фінансовим результатом	
2013 р.	$Y = 17634 + 0,1444 * x_1 + 0,1376 * x_2 - 0,1339 * x_3$	0,6219	$Y = -286721 + 0,1457 * x_1 + 0,1184 * x_2 - 0,1288 * x_3$	0,7721
	Точність моделі є допустимою, і цю модель можна використовувати при проведенні аналізу та прийнятті управлінських рішень. Насторожує суттєвий зворотній зв'язок між активами та фінансовим результатом.		Точність моделі є досить високою, тому можна використовувати для прогнозів. Насторожує суттєвий зворотній зв'язок між активами та фінансовим результатом. Напрями впливу факторів для банківської групи і банку співпадають.	
2014 р.	$Y = -678460 + 0,6617 * x_1 - 0,3212 * x_2 - 0,5706 * x_3$	0,8676	$Y = -1593197 + 0,6879 * x_1 - 0,3963 * x_2 - 0,5697 * x_3$	0,8088
	Точність моделі є досить високою серед досліджуваних моделей для банків, і цю модель можна використовувати при проведенні аналізу, прогнозуванні та прийнятті управлінських рішень. Простежується сильний вплив на фінансовий результат всіх трьох факторів		Точність моделі є високою, і цю модель можна використовувати при проведенні аналізу, прогнозуванні та прийнятті управлінських рішень. Сильний вплив всіх трьох факторів	
2015 р.	$Y = -2028418 - 0,9606 * x_1 - 0,7877 * x_2 + 0,9454 * x_3$	0,7970	$Y = -1434240 - 0,7156 * x_1 - 0,6999 * x_2 + 0,7001 * x_3$	0,8593
	Точність моделі є сама висока серед досліджуваних, і цю модель можна використовувати при проведенні аналізу, прогнозуванні та прийнятті управлінських рішень. До того ж існує правильний зв'язок між активами і фінансовим результатом: нарощування активів призводить до зростання фінансового результату.		Точність моделі є найвищою серед досліджуваних, і цю модель можна використовувати при проведенні аналізу, прогнозуванні та прийнятті управлінських рішень. До того ж існує правильний зв'язок між активами і фінансовим результатом. Нарощування активів призводить до зростання фінансового результату	
2016 р.	$Y = 11733046 - 1,1259 * x_1 + 0,7881 * x_2 + 0,4091 * x_3$	0,5703	$Y = 14020870 - 0,8796 * x_1 + 0,6997 * x_2 + 0,1875 * x_3$	0,5903
	Точність моделі прийнятна, тому її можна із застереженнями використовувати для аналізу. До того ж існує правильний зв'язок між факторами та фінансовим результатом		Точність моделі прийнятна, тому її можна із застереженнями використати для аналізу. Зв'язок між факторами правильний, насторожує економічна інтерпретація	

Джерело: публічна статистика банків, розрахунки автора

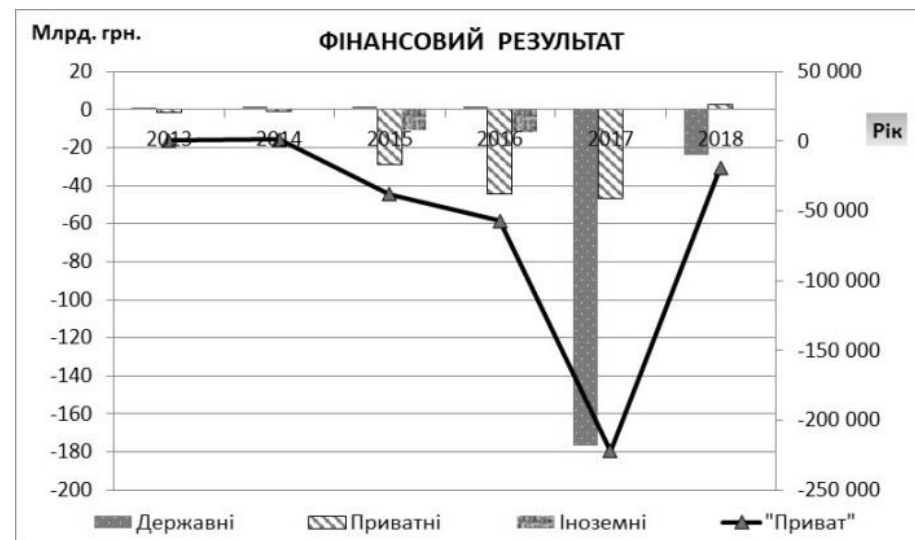
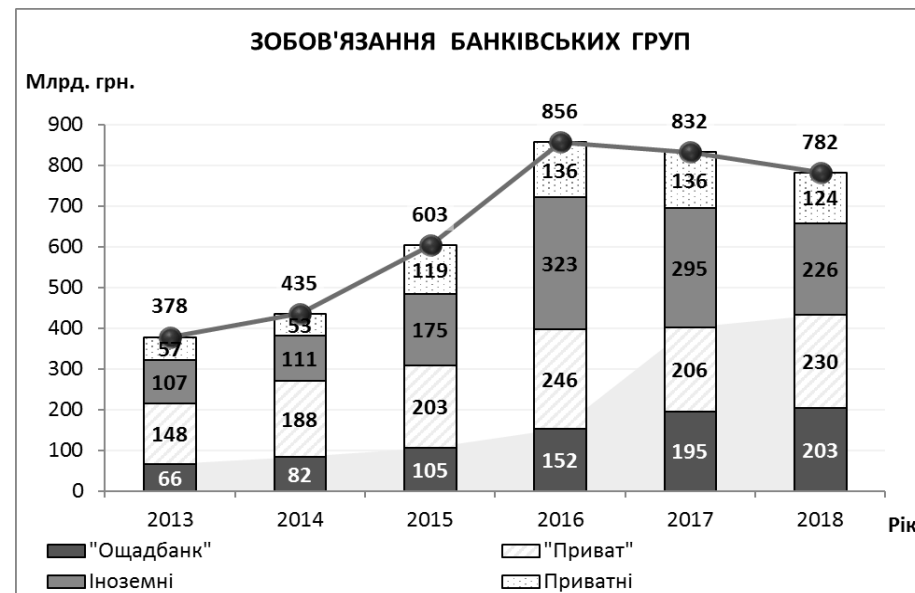
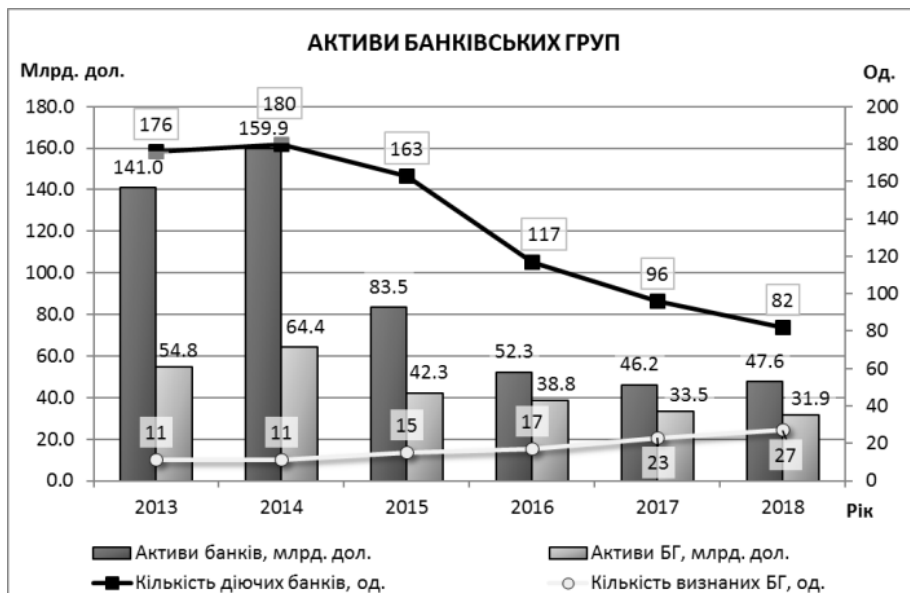

Рисунок Б.23 – Динаміка фінансових показників визнаних БГ в Україні, 2013–2018 рр. (разрахунки автора)

Додаток В

Рисунок В.1 – Діючий алгоритм ідентифікації банківських груп

Таблиця В.1 – Банки із підвищеним кредитним ризиком на 01.11.2018 р.

Банк	Н7 - Норматив максимального розміру кредитного ризиків на одного контрагента	Перевищення нормативу Н7 (не більше 25%), %	Н9 - Норматив максимального розміру кредит. ризику за операціями з пов'язаними з банком особами	Перевищення нормативу Н9 (не більше 25%), %
1	2	3	4	5
АТ «УКРЕКСІМБАНК»	32.36	+7.36	0.09	Д
ПАТ «ПРОМІНВЕСТБАНК»	124.11	+99.11	0.10	Д
АТ «УКРСОЦБАНК»	32.95	+7.95	0.40	Д
АТ «БАНК АЛЬЯНС»	23.83	Д	12.95	Д
ПАТ «ВТБ БАНК»	60.20	+35.20	0.48	Д
Полікомбанк	22.87	Д	33.78	+8.78
АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК»	53.66	+28.66	17.07	Д
Акціонерн. банк «Південний»	26.07	+1.07	10.81	Д
АТ «Полтава-банк»	17.87	Д	26.14	+1.14
ПАТ «ПУМБ»	22.19	Д	87.03	+62.03
АТ «БАНК «ГРАНТ»	20.45	Д	23.77	Д
АТ «МЕГАБАНК», Харків	22.98	Д	248.12	+223.12
АТ «АСВІО БАНК»	15.95	Д	83.25	+58.25
АТ «УкрСиббанк»	24.99	Д	15.54	Д
АТ «КОМІНВЕСТБАНК»	24.55	-0.45	24.71	-0.29
ПАТ «БАНК «УКРАЇН.КАПІТАЛ»	21.40	Д	51.79	+26.79
АТ «МЕТАБАНК»	24.73	Д	0.39	Д
АТ «Місто Банк»	142.33	+117.33	183.00	+158.00
АТ «ЮНЕКС БАНК» м. Київ	11.67	Д	94.10	+69.10
АТ «АЙБОКС БАНК»	21.66	Д	23.81	Д
АТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО»	137.55	+112.55	45.84	+20.84
АТ «АЛЬФА-БАНК»	38.29	+13.29	8.39	Д
АБ «КЛІРИНГОВИЙ ДІМ»	14.97	Д	26.73	+1.73
«ПЕРШИЙ ІНВЕСТ. БАНК»	69.00	+44.00	153.31	+128.31
АТ «СБЕРБАНК»	34.44	+9.44	0.02	Д
БАНК ІНВЕСТ. ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	20.93	Д	214.36	+189.36
АТ «БМ БАНК»	3 951.29	+3 926.29	3 951.29	+3 926.29
АТ «АКБ «КОНКОРД»	24.87	Д	10.79	Д
АТ «УКРБУДІНВЕСТБАНК»	24.68	Д	11.70	Д
ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК»	50.49	+25.49	51.11	+26.11
ПАТ «ВЕРНУМ БАНК»	24.86	-0.14	102.74	+77.74
ПАТ «БАНК «ПОРТАЛ»	24.10	Д	14.48	Д

*Д – дотримання банком нормативу

Джерело: статистика НБУ, розрахунки автора

Додаток Д

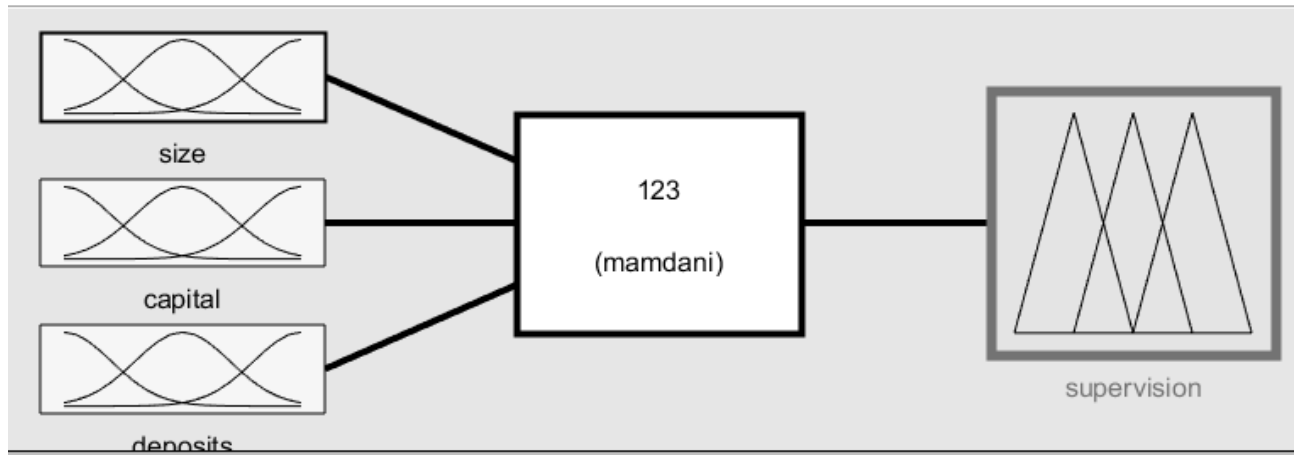

Рисунок Д.1 – Скрін з екрану редактора FIS із сформованими змінними

File Edit View Options

The screenshot shows a fuzzy logic rule editor interface. At the top, there is a menu bar with 'File', 'Edit', 'View', and 'Options'. Below the menu bar is a list of seven rules. The first rule is selected and highlighted. Below the list is a configuration panel for the selected rule. The panel is divided into four sections: 'if', 'and', 'and', and 'Then'. Each section has a dropdown menu for selecting a fuzzy membership function. The 'if' section has 'small' selected, the 'and' section has 'catastr_decrease', the 'and' section has 'decrease_deposits', and the 'Then' section has 'less often than usu'. There are also checkboxes for 'not' under each section. At the bottom of the configuration panel, there is a 'Connection' section with radio buttons for 'or' and 'and', a 'Weight' field with the value '1', and buttons for 'Delete rule', 'Add rule', and 'Change rule'. There are also navigation buttons '<<' and '>>'.

Примітка. 1. Використовується оператор «and», оскільки потрібно одночасно задовольнити вимогам щодо трьох вхідних змінних

2. Ваги для всіх змінних обрані однакові -1, оскільки немає даних за протилежну думку.

Рисунок Д.2. – Правила нечіткої логіки для визначення нечіткої змінної supervision

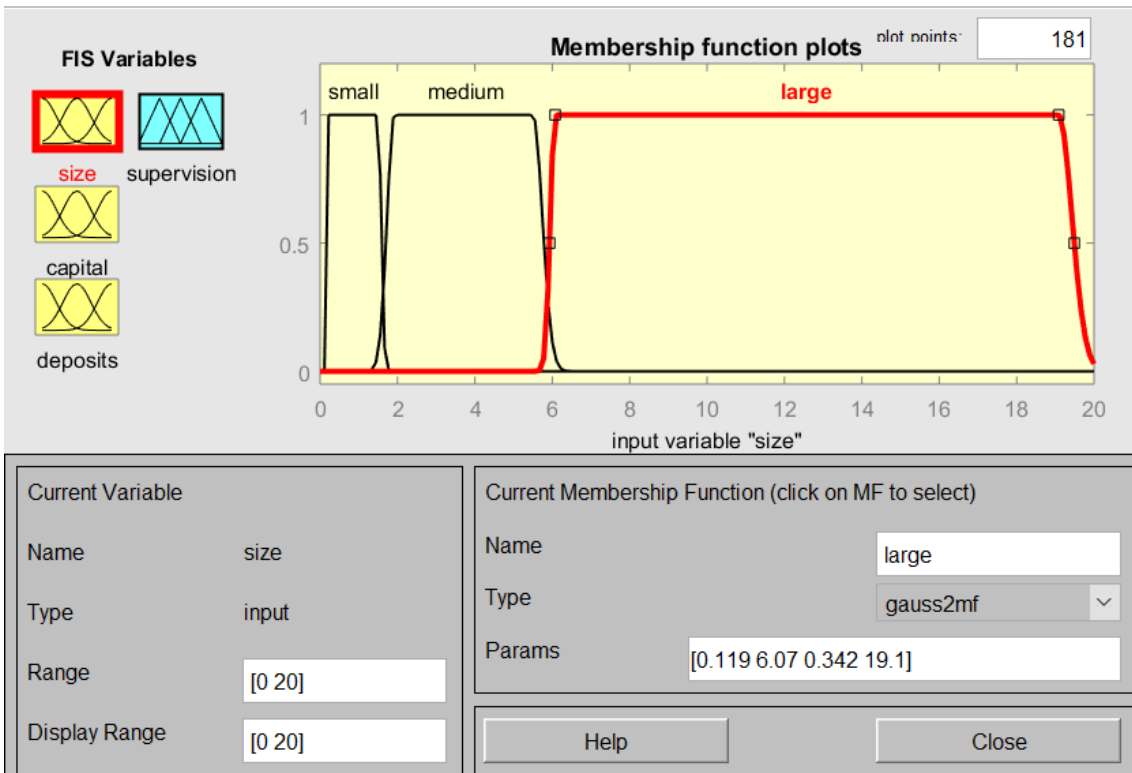
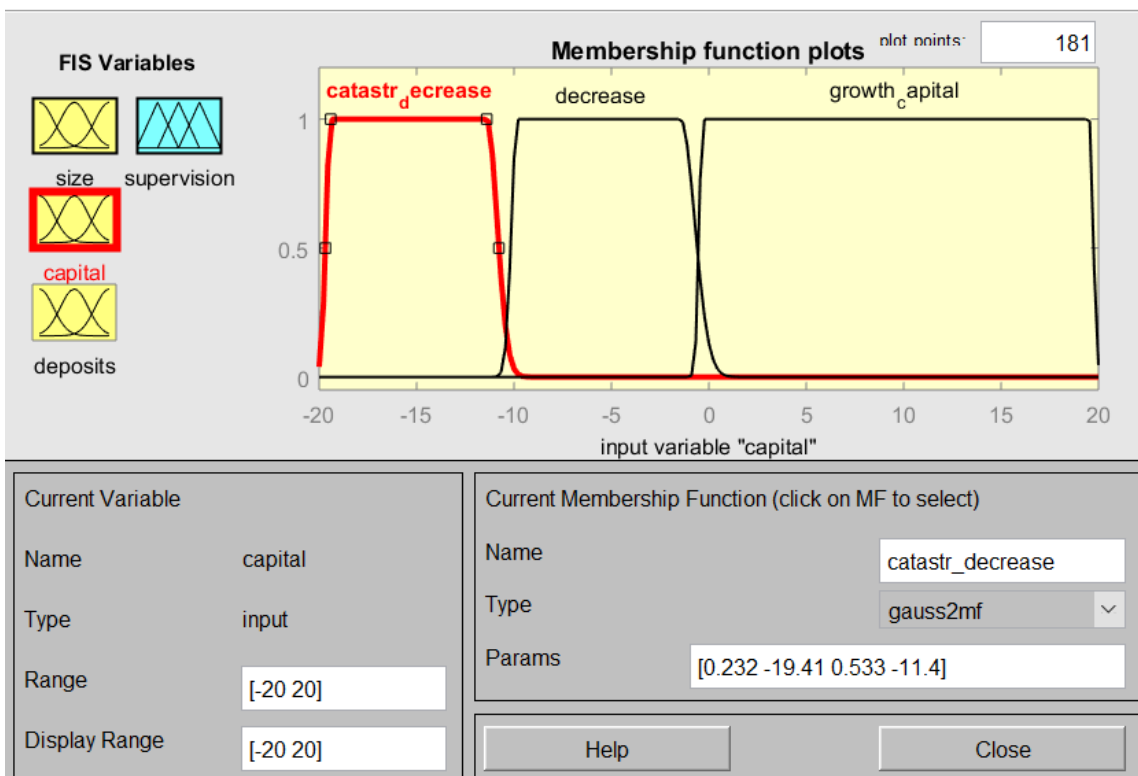

Рисунок Д.3. – Візуалізація правил нечіткої логіки для визначення *supervision*

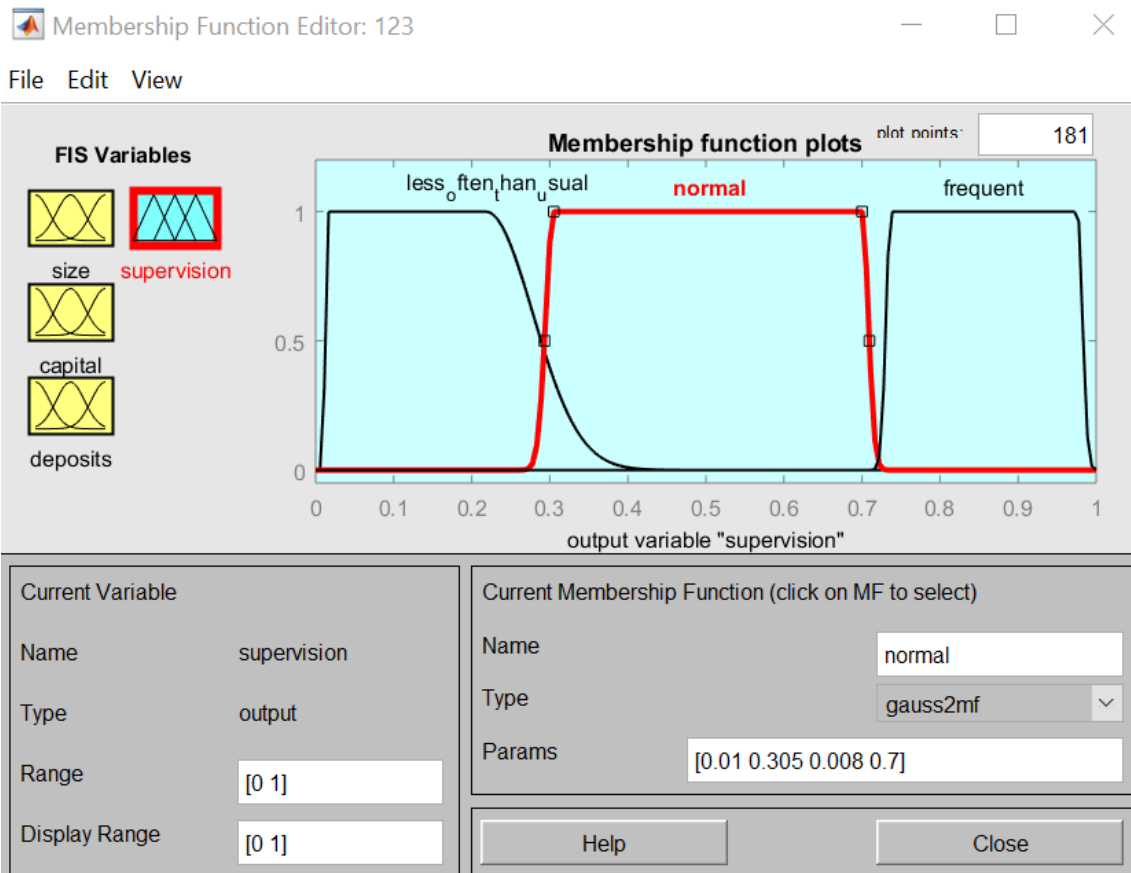
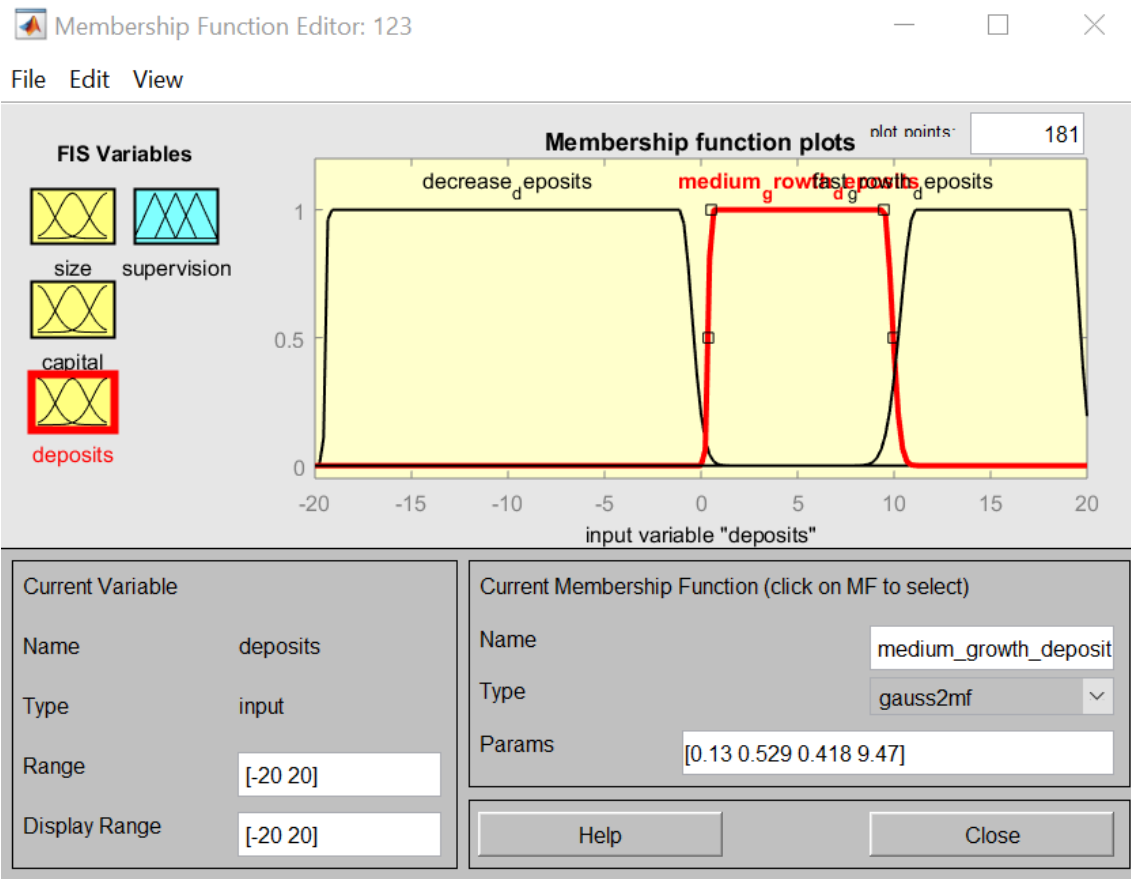

Рисунок Г.Д. Скріни з екрану щодо змінних у нечіткому моделюванні

Таблиця Д.1 – Регулятивний капітал банків, які є станом на 01.09.2018 учасниками банківських груп, млн.грн.

№	Назва банку	01.07.2017	01.10.2017	01.01.2018	01.03.2018	01.04.2018	01.05.2018	01.06.2018	01.07.2018	01.08.2018	01.09.2018
1	АТ «ОЩАДБАНК»	10614,1	9457,0	14055,2	13001,1	12302,9	12415,8	12257,3	12564,5	13889,7	14 285,1
2	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	8494,3	9373,6	9488,4	10053,0	10044,8	10069,7	7711,1	8033,5	8357,3	8 966,8
3	ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»	4197,3	20292,6	17569,4	22275,4	20711,8	26208,2	20483,7	20478,4	20779,4	20 633,7
4	ПАТ «БАНК АЛЬЯНС»	216,4	227,8	294,7	291,8	309,2	293,7	335,8	340,5	348,4	339,2
5	ПАТ «ВТБ БАНК»	1260,9	895,5	1057,3	927,1	886,0	862,4	1611,1	1413,1	1384,1	1 294,1
6	АТ «ТАСКОМБАНК»	1034,5	1153,7	1213,4	1290,6	1350,1	1336,0	1343,5	1392,9	1480,3	1 466,8
7	ПАТ «КРЕДОБАНК»	1309,7	1439,8	1410,5	1477,2	1519,4	1527,6	1575,4	1598,8	1657,4	1 679,9
8	АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК»	568,9	619,7	1122,0	983,9	940,9	929,1	918,2	885,9	870,6	908,0
9	Акціонерний банк «Південний»	1856,9	1941,1	2101,5	2147,6	2105,7	2110,6	2177,8	2205,5	2187,1	2 319,9
10	ПАТ «ПУМБ»	3665,5	3610,6	3519,4	3632,7	3923,4	4218,9	4473,7	4631,6	4872,9	5 114,8
11	ПАТ «БАНК «ГРАНТ»	495,4	518,2	528,5	545,2	550,9	493,7	489,3	497,0	500,9	509,2
12	ПАТ «МЕГАБАНК»	758,6	734,1	675,4	658,7	690,1	808,6	829,6	861,0	860,4	902,5
13	ПАТ «АСВІО БАНК»	349,4	362,7	385,9	412,1	409,6	351,7	354,2	364,0	425,0	429,5
14	АТ «УкрСиббанк»	5681,7	6199,0	6231,0	6345,3	6668,6	5571,7	5825,0	6021,3	6189,8	6 294,6
15	ПАТ «КОМІНВЕСТБАНК»	269,0	267,4	271,8	265,5	264,1	263,8	263,5	255,2	254,1	242,0
16	ПАТ «БАНК «УКРАЇН.КАПІТАЛ»	201,5	203,4	204,5	200,8	205,2	201,4	200,4	201,2	201,0	201,5
17	ПАТ «ЮНЕКС БАНК»	259,2	253,8	253,7	256,2	257,3	244,9	242,1	219,6	208,6	206,1
18	АТ «КІВ»	202,6	205,5	204,8	202,3	205,5	207,9	208,2	208,6	210,2	210,4
19	ПАТ «АЛЬФА-БАНК»	2792,2	2905,7	4269,1	4401,7	4426,6	4667,4	4771,7	4771,6	4969,3	5 177,1
20	ПАТ «ІНГ Банк Україна»	2953,0	3215,6	3228,1	3459,5	3501,5	3346,9	3417,0	3461,2	3524,0	3 521,5
21	АТ «ОТП БАНК»	2669,8	3006,8	3234,5	3642,4	3428,5	3639,4	3847,4	3901,4	4072,1	4 325,5
22	ПАТ «БАНК ВОСТОК»	583,1	601,4	659,6	675,6	684,2	685,8	689,2	690,0	721,0	733,6
23	ПАТ «АКБ «Траст-капітал»	234,1	232,8	232,6	235,3	235,6	235,7	235,9	235,9	236,4	237,1
24	ПАТ «БАНК ФОРВАРД»	306,2	315,9	340,9	-229,2	-242,6	-253,1	-263,9	-265,0	237,3	238,8
25	АТ «УКРБУДІНВЕСТБАНК»	202,5	205,8	197,9	202,7	203,9	203,8	204,4	201,5	200,1	200,2
26	ПАТ «МОТОР-БАНК»	187,3	275,5	298,6	281,8	283,6	282,0	282,5	284,6	263,7	291,8
27	ПАТ «БАНК 3/4»	465,7	494,6	524,8	517,2	531,3	521,9	499,2	483,2	524,4	536,9
28	ПАТ «БАНК СІЧ»	199,0	450,8	200,3	200,2	200,1	200,2	200,4	200,1	200,2	204,2
29	АТ «БАНК АВАНГАРД»	228,5	277,3	332,5	309,4	215,8	214,8	325,6	337,6	353,8	342,5
30	ПАТ «КРИСТАЛБАНК»	264,8	206,6	212,5	222,8	233,0	230,3	236,6	213,5	207,8	236,7
31	ПАТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»	415,5	418,2	413,3	522,9	498,4	622,2	640,3	679,7	578,3	632,2
32	ПАТ «ВіЕс Банк»	682,9	781,7	774,7	953,8	964,7	970,8	637,4	657,7	575,1	644,5
33	АТ «БМ БАНК»	308,0	262,3	206,3	201,8	203,6	201,1	151,9	150,1	140,1	135,7
34	ПАТ «УКРСОЦБАНК»	2238,8	2456,8	2269,0	2310,5	2387,8	2717,7	2656,2	2726,9	2798,8	2 879,9

Примітка: В таблиці червоним кольором позначені періоди, коли банк припустився падіння капіталу на 10% та більше, помаранчевим – регулятивний капітал впав нижче мінімально встановленого Н1, синім – регулятивний капітал з від'ємного значення набув позитивного.

Таблиця Д.2 – Темпи квартального приросту регулятивного капіталу банків-учасників БГ на 01.09.2018, % до попередати

№	Назва банку	01.10.2017/ 01.07.2017	01.01.2018/ 01.10.2017	01.03.2018/ 01.01.2018	01.04.2018/ 01.03.2018	01.05.2018/ 01.04.2018	01.06.2018/ 01.05.2018	01.07.2018/ 01.06.2018	01.08.2018/ 01.07.2018	01.09.2018/ 01.08.2018
1	АТ «ОЩАДБАНК»	-10,9	48,6	-7,5	-5,4	0,9	-1,3	2,5	10,5	2,8
2	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	10,4	1,2	6,0	-0,1	0,2	-23,4	4,2	4,0	7,3
3	ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»	383,5	-13,4	26,8	-7,0	26,5	-21,8	0,0	1,5	-0,7
4	ПАТ «БАНК АЛЬЯНС»	5,2	29,4	-1,0	6,0	-5,0	14,3	1,4	2,3	-2,6
5	ПАТ «ВТБ БАНК»	-29,0	18,1	-12,3	-4,4	-2,7	86,8	-12,3	-2,1	-6,5
6	АТ «ТАСКОМБАНК»	11,5	5,2	6,4	4,6	-1,0	0,6	3,7	6,3	-0,9
7	ПАТ «КРЕДОБАНК»	9,9	-2,0	4,7	2,9	0,5	3,1	1,5	3,7	1,4
8	АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК»	8,9	81,1	-12,3	-4,4	-1,3	-1,2	-3,5	-1,7	4,3
9	Акціонерний банк «Південний»	4,5	8,3	2,2	-1,9	0,2	3,2	1,3	-0,8	6,1
10	ПАТ «ПУМБ»	-1,5	-2,5	3,2	8,0	7,5	6,0	3,5	5,2	5,0
11	ПАТ «БАНК «ГРАНТ»	4,6	2,0	3,2	1,0	-10,4	-0,9	1,6	0,8	1,7
12	ПАТ «МЕГАБАНК»	-3,2	-8,0	-2,5	4,8	17,2	2,6	3,8	-0,1	4,9
13	ПАТ «АСВІО БАНК»	3,8	6,4	6,8	-0,6	-14,1	0,7	2,8	16,8	1,0
14	АТ «УкрСиббанк»	9,1	0,5	1,8	5,1	-16,4	4,5	3,4	2,8	1,7
15	ПАТ «КОМІНВЕСТБАНК»	-0,6	1,7	-2,3	-0,5	-0,1	-0,1	-3,2	-0,4	-4,7
16	ПАТ»БАНК «УКРАЇН.КАПІТАЛ»	0,9	0,6	-1,8	2,2	-1,9	-0,5	0,4	-0,1	0,3
17	ПАТ «ЮНЕКС БАНК»	-2,1	0,0	1,0	0,4	-4,8	-1,2	-9,3	-5,0	-1,2
18	АТ «КІБ»	1,4	-0,4	-1,2	1,5	1,2	0,1	0,2	0,7	0,1
19	ПАТ «АЛЬФА-БАНК»	4,1	46,9	3,1	0,6	5,4	2,2	0,0	4,1	4,2
20	ПАТ «ІНГ Банк Україна»	8,9	0,4	7,2	1,2	-4,4	2,1	1,3	1,8	-0,1
21	АТ «ОТП БАНК»	12,6	7,6	12,6	-5,9	6,2	5,7	1,4	4,4	6,2
22	ПАТ «БАНК ВОСТОК»	3,1	9,7	2,4	1,3	0,2	0,5	0,1	4,5	1,8
23	ПАТ «АКБ «Траст-капітал»	-0,6	-0,1	1,2	0,2	0,1	0,1	0,0	0,2	0,3
24	ПАТ «БАНК ФОРВАРД»	3,2	7,9	-167,2	5,8	4,3	4,3	0,4	-189,6	0,6
25	АТ «УКРБУДІНВЕСТБАНК»	1,6	-3,9	2,4	0,6	-0,1	0,3	-1,4	-0,7	0,0
26	ПАТ «МОТОР-БАНК»	47,1	8,4	-5,6	0,6	-0,6	0,2	0,7	-7,3	10,6
27	ПАТ «БАНК /»	6,2	6,1	-1,4	2,7	-1,8	-4,3	-3,2	8,5	2,4
28	ПАТ «БАНК СІЧ»	126,5	-55,6	0,0	-0,1	0,0	0,1	-0,2	0,1	2,0
29	АТ «БАНК АВАНГАРД»	21,3	19,9	-7,0	-30,2	-0,5	51,6	3,7	4,8	-3,2
30	ПАТ «КРИСТАЛБАНК»	-22,0	2,8	4,9	4,6	-1,2	2,7	-9,7	-2,7	13,9
31	ПАТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»	0,6	-1,2	26,5	-4,7	24,8	2,9	6,2	-14,9	9,3
32	ПАТ «ВіЕс Банк»	14,5	-0,9	23,1	1,1	0,6	-34,3	3,2	-12,6	12,1
33	АТ «БМ БАНК»	-14,8	-21,3	-2,2	0,8	-1,2	-24,5	-1,2	-6,7	-3,1
34	ПАТ «УКРСОЦБАНК»	9,7	-7,6	1,8	3,3	13,8	-2,3	2,7	2,6	2,9

Примітка: В таблиці червоним кольором позначені періоди, коли банк припустився падіння капіталу на 10% та більше, синім – регулятивний капітал з від'ємного значення набув позитивного.

Таблиця Д.3 – Депозити фізичних осіб у банках, які є станом на 01.09.2018 учасниками банківських груп, млн.грн.

№	Назва банку	01.09. 2017	01.10. 2017	01.11. 2017	01.12. 2017	01.01. 2018	01.02. 2018	01.03. 2018	01.04. 2018	01.05. 2018	01.06. 2018	01.07. 2018	01.08. 2018	01.09. 2018
1	АТ «ОЩАДБАНК»	58867,4	61194,9	62615,2	63677,9	66282,3	67674,9	67083,2	67508,3	67682,1	67852,0	68161,3	69425,3	70872,0
2	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	5822,9	5885,5	5862,3	5889,1	6347,5	6230,9	6099,5	6063,5	6132,2	6200,5	6240,2	6353,0	6657,7
3	ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»	113182,1	115002,2	114946,0	115195,3	116761,8	117495,8	115321,0	114278,9	113396,2	111794,7	111197,1	112115,6	115111,1
4	ПАТ «БАНК АЛЬЯНС»	26,2	44,3	70,5	74,8	92,5	106,2	118,1	227,6	301,5	386,3	464,0	506,2	571,4
5	ПАТ «ВТБ БАНК»	2803,9	2798,2	2782,9	2777,2	2828,1	2617,1	2392,8	2151,3	2011,8	1789,9	1577,2	1528,0	1546,7
6	АТ «ТАСКОМБАНК»	4342,9	4519,0	4604,2	4826,6	5087,4	5155,7	5339,1	5399,4	5408,6	5420,6	5484,0	5800,2	6250,9
7	ПАТ «КРЕДОБАНК»	3037,5	3090,6	3155,3	3154,7	3291,5	3307,3	3347,3	3340,0	3365,0	3369,7	3358,4	3395,5	3564,2
8	АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК»	1096,0	1128,2	1143,8	1179,5	1396,8	1382,3	1345,0	1322,7	1301,5	1274,0	1223,4	1227,4	1241,8
9	Акціонерний банк «Південний»	4529,6	4683,3	4790,5	4909,5	5141,1	5194,6	5014,5	5080,5	5103,5	5080,6	5020,0	5098,7	5300,6
10	ПАТ «ПУМБ»	8740,1	9037,9	9035,4	9233,1	9527,4	9638,8	9568,0	9574,4	9581,8	9576,2	9395,5	9463,3	9724,6
11	ПАТ «БАНК «ГРАНТ»	317,3	325,8	328,1	332,8	343,7	346,8	336,0	355,4	359,8	358,8	361,0	366,8	385,4
12	ПАТ «МЕГАБАНК»	2670,5	2770,0	2808,0	2852,0	2992,6	3098,6	3087,7	3099,5	3127,7	3180,4	3274,8	3345,1	3448,6
13	ПАТ «АСВІО БАНК»	168,0	186,6	175,4	153,4	145,1	157,1	148,1	148,9	117,6	114,7	119,1	112,2	119,9
14	АТ «УкрСиббанк»	1572,3	1522,0	1488,8	1453,5	1442,7	1402,4	1353,1	1328,0	1318,6	1287,6	1253,0	1254,9	1286,9
15	ПАТ «КОМІНВЕСТБАНК»	429,6	464,7	475,9	485,1	504,6	527,0	519,1	510,1	487,6	466,2	445,9	451,3	460,3
16	ПАТ»БАНК «УКРАЇН.КАПІТАЛ»	210,8	236,6	252,0	281,9	297,6	296,0	300,0	317,3	325,8	319,7	321,9	324,5	335,9
17	ПАТ «ЮНЕКС БАНК»	215,3	215,2	219,3	222,7	218,2	215,8	209,7	188,1	186,5	180,5	175,8	168,5	170,6
18	АТ «КІБ»	185,2	193,3	204,5	208,8	218,3	232,9	229,3	222,0	228,8	231,4	238,7	249,7	277,3
19	ПАТ «АЛЬФА-БАНК»	13867,1	15200,6	16141,3	16869,1	18072,9	18962,8	18605,4	18352,7	18020,0	17780,3	17993,9	18481,0	19609,1
20	ПАТ «ІНГ Банк Україна»	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
21	АТ «ОТП БАНК»	2695,2	2738,2	2734,2	2760,0	2726,1	2704,2	2638,0	2581,2	2574,6	2572,8	2623,8	2613,7	2558,9
22	ПАТ «БАНК ВОСТОК»	1407,9	1544,4	1587,8	1634,8	1721,0	1815,3	1741,8	1644,2	1497,4	1497,4	1344,3	1377,1	1675,8
23	ПАТ «АКБ «Траст-капітал»	33,7	33,2	24,5	13,7	14,0	13,2	12,3	11,9	6,5	6,5	5,3	5,2	5,3
24	ПАТ «БАНК ФОРВАРД»	1143,6	1225,9	1269,1	1317,4	1389,6	1377,2	1369,6	1335,7	1327,7	1327,7	1320,4	1269,6	1273,5
25	АТ «УКРБУДІНВЕСТБАНК»	100,1	105,4	118,4	145,6	153,6	154,6	150,0	155,5	154,7	154,7	183,8	177,8	207,0
26	ПАТ «МОТОР-БАНК»	265,6	276,2	280,0	283,9	302,4	300,2	289,3	287,6	181,3	281,3	277,1	285,6	303,8
27	ПАТ «БАНК /»	162,9	148,2	148,7	147,7	143,6	142,7	145,2	141,1	104,1	104,1	100,7	101,6	102,6
28	ПАТ «БАНК СІЧ»	349,6	330,9	341,2	346,6	358,6	351,1	342,4	342,5	338,0	338,0	335,7	325,7	317,1
29	АТ «БАНК АВАНГАРД»	1,5	27,8	28,1	28,3	51,0	50,9	80,1	78,9	77,8	77,8	77,8	79,5	84,0
30	ПАТ «КРИСТАЛБАНК»	104,1	111,0	122,7	143,0	147,1	150,5	137,5	135,8	148,5	148,5	151,7	158,7	160,3
31	ПАТ «УНІВЕРСАЛІ БАНК»	1254,5	1306,4	1356,7	1406,8	1521,3	1650,0	1601,5	1710,8	1796,5	1796,5	1878,8	2018,3	2228,5
32	ПАТ «ВіЕс Банк»	242,1	229,5	259,7	252,0	272,4	300,4	324,8	343,4	385,3	385,3	383,5	215,1	139,0
33	АТ «БМ БАНК»	412,3	433,2	442,1	445,0	453,7	416,1	346,9	310,8	167,6	167,6	90,9	72,8	49,0
34	ПАТ «УКРСОЦБАНК»	8571,5	8052,5	7621,1	7078,6	6806,1	6484,2	6048,1	5676,4	4600,0	4600,0	3513,0	2599,8	1859,5

Таблиця Д.4 – Темпи приросту депозитів фізичних осіб у банках-учасниках БГ на 01.09.2018, % до попередньої дати

№	Назва банку	01.10.2017/ 01.09.2017	01.11.2017/ 01.10.2017	01.12.2017/ 01.11.2017	01.01.2018/ 01.12.2017	01.02.2018/ 01.01.2018	01.03.2018/ 01.02.2018	01.04.2018/ 01.03.2018	01.05.2018/ 01.04.2018	01.06.2018/ 01.05.2018	01.07.2018/ 01.06.2018	01.08.2018/ 01.07.2018	01.09.2018/ 01.08.2018
1	АТ «ОЦАДБАНК»	3,95	2,32	1,70	4,09	2,10	-0,87	0,63	0,26	0,25	0,46	1,85	2,08
2	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	1,08	-0,39	0,46	7,78	-1,84	-2,11	-0,59	1,13	1,11	0,64	1,81	4,80
3	ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»	1,61	-0,05	0,22	1,36	0,63	-1,85	-0,90	-0,77	-1,41	-0,53	0,83	2,67
4	ПАТ «БАНК АЛЪЯНС»	69,08	59,14	6,10	23,66	14,81	11,21	92,72	32,47	28,13	20,12	9,09	12,89
5	ПАТ «ВТБ БАНК»	-0,20	-0,55	-0,20	1,83	-7,46	-8,57	-10,09	-6,48	-11,03	-11,88	-3,12	1,22
6	АТ «ТАСКОМБАНК»	4,05	1,89	4,83	5,40	1,34	3,56	1,13	0,17	0,22	1,17	5,77	7,77
7	ПАТ «КРЕДОБАНК»	1,75	2,09	-0,02	4,34	0,48	1,21	-0,22	0,75	0,14	-0,33	1,10	4,97
8	АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК»	2,94	1,38	3,12	18,42	-1,04	-2,70	-1,66	-1,60	-2,11	-3,97	0,33	1,17
9	Акціонерний банк «ПІВДЕННИЙ»	3,39	2,29	2,48	4,72	1,04	-3,47	1,32	0,45	-0,45	-1,19	1,57	3,96
10	ПАТ «ПУМБ»	3,41	-0,03	2,19	3,19	1,17	-0,73	0,07	0,08	-0,06	-1,89	0,72	2,76
11	ПАТ «БАНК «ГРАНТ»	2,68	0,71	1,43	3,28	0,90	-3,11	5,77	1,24	-0,28	0,63	1,58	5,08
12	ПАТ «МЕГАБАНК»	3,73	1,37	1,57	4,93	3,54	-0,35	0,38	0,91	1,68	2,97	2,15	3,09
13	ПАТ «АСВІО БАНК»	11,07	-6,00	-12,54	-5,41	8,27	-5,73	0,54	-21,02	-2,47	3,84	-5,79	6,86
14	АТ «УкрСиббанк»	-3,20	-2,18	-2,37	-0,74	-2,79	-3,52	-1,85	-0,71	-2,35	-2,69	0,16	2,55
15	АТ «КОМІНВЕСТБАНК»	8,17	2,41	1,93	4,02	4,44	-1,50	-1,73	-4,41	-4,39	-4,36	1,22	1,99
16	ПАТ»БАНК «УКРАЇН.КАПІТАЛ»	12,24	6,51	11,87	5,57	-0,54	1,35	5,77	2,68	-1,87	0,68	0,82	3,52
17	ПАТ «ЮНЕКС БАНК»	-0,05	1,91	1,55	-2,02	-1,10	-2,83	-10,30	-0,85	-3,22	-2,63	-4,15	1,27
18	АТ «КІВ»	4,37	5,79	2,10	4,55	6,69	-1,55	-3,18	3,06	1,14	3,16	4,60	11,05
19	ПАТ «АЛЪФА-БАНК»	9,62	6,19	4,51	7,14	4,92	-1,88	-1,36	-1,81	-1,33	1,20	2,71	6,10
20	ПАТ «ІНГ Банк Україна»	#ДЕЛ/0!	#ДЕЛ/0!	#ДЕЛ/0!	#ДЕЛ/0!	#ДЕЛ/0!	#ДЕЛ/0!	#ДЕЛ/0!	#ДЕЛ/0!	#ДЕЛ/0!	#ДЕЛ/0!	#ДЕЛ/0!	#ДЕЛ/0!
21	АТ «ОТП БАНК»	1,60	-0,15	0,94	-1,23	-0,80	-2,45	-2,15	-0,26	-0,07	1,98	-0,38	-2,10
22	ПАТ «БАНК ВОСТОК»	9,70	2,81	2,96	5,27	5,48	-4,05	-5,60	-8,93	0,00	-10,23	2,45	21,69
23	ПАТ «АКБ «Траст-капітал»	-1,48	-26,20	-44,08	2,19	-5,71	-6,82	-3,25	-45,38	0,00	-18,69	-1,85	2,18
24	ПАТ «БАНК ФОРВАРД»	7,20	3,52	3,81	5,48	-0,89	-0,55	-2,48	-0,60	0,00	-0,55	-3,85	0,30
25	АТ «УКРБУДІНВЕСТБАНК»	5,29	12,33	22,97	5,49	0,65	-2,98	3,67	-0,51	0,00	18,84	-3,30	16,44
26	ПАТ «МОТОР-БАНК»	3,99	1,38	1,39	6,52	-0,73	-3,63	-0,59	-36,96	55,16	-1,49	3,05	6,38
27	ПАТ «БАНК /»	-9,02	0,34	-0,67	-2,78	-0,63	1,75	-2,82	-26,22	0,00	-3,25	0,85	1,02
28	ПАТ «БАНК СІЧ»	-5,35	3,11	1,58	3,46	-2,09	-2,48	0,03	-1,31	0,00	-0,68	-2,97	-2,65
29	АТ «БАНК АВАНГАРД»	1753,33	1,08	0,71	80,21	-0,20	57,37	-1,50	-1,39	0,00	-0,01	2,18	5,68
30	ПАТ «КРИСТАЛБАНК»	6,63	10,54	16,54	2,87	2,31	-8,64	-1,24	9,35	0,00	2,17	4,62	0,99
31	ПАТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»	4,14	3,85	3,69	8,14	8,46	-2,94	6,82	5,01	0,00	4,58	7,42	10,42
32	ПАТ «ВіЕс Банк»	-5,20	13,16	-2,96	8,10	10,28	8,12	5,73	12,20	0,00	-0,47	-43,92	-35,37
33	АТ «БМ БАНК»	5,07	2,05	0,66	1,96	-8,29	-16,63	-10,41	-46,07	0,00	-45,75	-19,96	-32,67
34	ПАТ «УКРСОЦБАНК»	-6,05	-5,36	-7,12	-3,85	-4,73	-6,73	-6,15	-18,96	0,00	-23,63	-26,00	-28,48

Пропозиції	Узагальнений результат	Практичний результат																																																																				
<p>Об'єкт нагляду → Група за участю банку</p>																																																																						
<p>Нові аспекти консолідованого нагляду:</p>	<p>Рис. 4.1 - Розширений алгоритм ідентифікації групи за участю банків</p>	<p>Рис. 4.2 - Орієнтовна структура банківської групи «Х» станом на 01.07.2018 р.</p>																																																																				
<p>Розширений алгоритм ідентифікації груп за участю банків (на основі прямого контролю, субконсолідованої участі чи входження в групу контролю спільного бенефіціара)</p>	<p>Табл. 4.1 - Статистичне групування банків-учасників банківських груп станом на 01.07.2018 р.</p>	<p>Табл. 4.2 - Середні значення факторних показників за бізнес-моделями станом на 01.07.2018 р.</p>																																																																				
<p>Дослідження бізнес-моделей груп за участю банків</p>	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Назва бізнес-моделі та кількість банків у ній</th> <th>Назви банків – відповідальних осіб банківських груп</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Універсальна (8)</td> <td>АТ КБ «ПРИВАТБАНК», АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «УКРСИББАНК», АТ «ОТП БАНК», АТ «АЛЬФА-БАНК», ПАТ «ПУМБ», АТ «ТАСКОМБАНК», ПАТ «КРЕДОБАНК»</td> </tr> <tr> <td>Корпоративна (7)</td> <td>АТ «ВТБ БАНК», ПАТ «ІНГ Банк Україна», Акціонерний банк «Південний», АТ «УКРБУДІНВЕСТБАНК», АТ «БАНК АЛЬЯНС», ПАТ «КРИСТАЛБАНК», ПАТ «БАНК ВОСТОК»</td> </tr> <tr> <td>Корпоративна з роздрібною фінансуванням (9)</td> <td>АТ «Ошадбанк», ПАТ «Метабанк», АТ «БАНК СІЧ», ПАТ «БАНК «УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ», АКБ «ІНДУСТРІАБАНК», АТ «БАНК «ГРАНТ», АТ «АСВІО БАНК», АТ «КІВ», АТ «КОМІНВЕСТБАНК»</td> </tr> <tr> <td>Роздрібна (1)</td> <td>АТ «БАНК ФОРВАРД» (раніше - Банк Русский Стандарт)</td> </tr> <tr> <td>Нетиповий функціонал (5)</td> <td>ПАТ «БАНК %», АТ «МОТОР-БАНК», АТ «ЮНЕКС БАНК», АТ «БАНК АВАНГАРД», ПАТ «АКБ «Траст-капітал»</td> </tr> <tr> <td>В цілому (30 банків)</td> <td>x</td> </tr> </tbody> </table>	Назва бізнес-моделі та кількість банків у ній	Назви банків – відповідальних осіб банківських груп	Універсальна (8)	АТ КБ «ПРИВАТБАНК», АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «УКРСИББАНК», АТ «ОТП БАНК», АТ «АЛЬФА-БАНК», ПАТ «ПУМБ», АТ «ТАСКОМБАНК», ПАТ «КРЕДОБАНК»	Корпоративна (7)	АТ «ВТБ БАНК», ПАТ «ІНГ Банк Україна», Акціонерний банк «Південний», АТ «УКРБУДІНВЕСТБАНК», АТ «БАНК АЛЬЯНС», ПАТ «КРИСТАЛБАНК», ПАТ «БАНК ВОСТОК»	Корпоративна з роздрібною фінансуванням (9)	АТ «Ошадбанк», ПАТ «Метабанк», АТ «БАНК СІЧ», ПАТ «БАНК «УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ», АКБ «ІНДУСТРІАБАНК», АТ «БАНК «ГРАНТ», АТ «АСВІО БАНК», АТ «КІВ», АТ «КОМІНВЕСТБАНК»	Роздрібна (1)	АТ «БАНК ФОРВАРД» (раніше - Банк Русский Стандарт)	Нетиповий функціонал (5)	ПАТ «БАНК %», АТ «МОТОР-БАНК», АТ «ЮНЕКС БАНК», АТ «БАНК АВАНГАРД», ПАТ «АКБ «Траст-капітал»	В цілому (30 банків)	x	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Тип моделі</th> <th>Частка бруто-кредитів в фінансових активах, %</th> <th>Частка кредитів юридичних осіб у сумі кредитів, %</th> <th>Частка коштів фіз. осіб в зобов'язаннях, %</th> <th>Частка коштів юрид. осіб в зобов'язаннях, %</th> <th>Характеристика банку на міжбанківському ринку</th> <th>Частка суборуду в пасивах, %</th> <th>Частка ОВДІ у валюті балансу, %</th> <th>ROA, % (у річному виразі)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Універсальна модель</td> <td>62,49</td> <td>74,25</td> <td>46,33</td> <td>43,08</td> <td>11,99</td> <td>1,76</td> <td>9,68</td> <td>5,54</td> </tr> <tr> <td>Корпоративна модель</td> <td>64,69</td> <td>94,99</td> <td>30,38</td> <td>52,53</td> <td>-0,25</td> <td>0,21</td> <td>1,82</td> <td>-2,13</td> </tr> <tr> <td>Корпоративна з роздрібною фінансуванням модель</td> <td>60,07</td> <td>95,48</td> <td>51,42</td> <td>38,36</td> <td>6,29</td> <td>0,68</td> <td>7,92</td> <td>2,63</td> </tr> <tr> <td>Роздрібна модель</td> <td>72,81</td> <td>2,47</td> <td>77,28</td> <td>1,00</td> <td>-13,77</td> <td>0,00</td> <td>0,00</td> <td>-8,22</td> </tr> <tr> <td>Нетиповий функціонал</td> <td>32,88</td> <td>82,20</td> <td>28,85</td> <td>57,30</td> <td>15,45</td> <td>0,00</td> <td>17,53</td> <td>1,72</td> </tr> </tbody> </table>	Тип моделі	Частка бруто-кредитів в фінансових активах, %	Частка кредитів юридичних осіб у сумі кредитів, %	Частка коштів фіз. осіб в зобов'язаннях, %	Частка коштів юрид. осіб в зобов'язаннях, %	Характеристика банку на міжбанківському ринку	Частка суборуду в пасивах, %	Частка ОВДІ у валюті балансу, %	ROA, % (у річному виразі)	Універсальна модель	62,49	74,25	46,33	43,08	11,99	1,76	9,68	5,54	Корпоративна модель	64,69	94,99	30,38	52,53	-0,25	0,21	1,82	-2,13	Корпоративна з роздрібною фінансуванням модель	60,07	95,48	51,42	38,36	6,29	0,68	7,92	2,63	Роздрібна модель	72,81	2,47	77,28	1,00	-13,77	0,00	0,00	-8,22	Нетиповий функціонал	32,88	82,20	28,85	57,30	15,45	0,00	17,53	1,72
Назва бізнес-моделі та кількість банків у ній	Назви банків – відповідальних осіб банківських груп																																																																					
Універсальна (8)	АТ КБ «ПРИВАТБАНК», АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «УКРСИББАНК», АТ «ОТП БАНК», АТ «АЛЬФА-БАНК», ПАТ «ПУМБ», АТ «ТАСКОМБАНК», ПАТ «КРЕДОБАНК»																																																																					
Корпоративна (7)	АТ «ВТБ БАНК», ПАТ «ІНГ Банк Україна», Акціонерний банк «Південний», АТ «УКРБУДІНВЕСТБАНК», АТ «БАНК АЛЬЯНС», ПАТ «КРИСТАЛБАНК», ПАТ «БАНК ВОСТОК»																																																																					
Корпоративна з роздрібною фінансуванням (9)	АТ «Ошадбанк», ПАТ «Метабанк», АТ «БАНК СІЧ», ПАТ «БАНК «УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ», АКБ «ІНДУСТРІАБАНК», АТ «БАНК «ГРАНТ», АТ «АСВІО БАНК», АТ «КІВ», АТ «КОМІНВЕСТБАНК»																																																																					
Роздрібна (1)	АТ «БАНК ФОРВАРД» (раніше - Банк Русский Стандарт)																																																																					
Нетиповий функціонал (5)	ПАТ «БАНК %», АТ «МОТОР-БАНК», АТ «ЮНЕКС БАНК», АТ «БАНК АВАНГАРД», ПАТ «АКБ «Траст-капітал»																																																																					
В цілому (30 банків)	x																																																																					
Тип моделі	Частка бруто-кредитів в фінансових активах, %	Частка кредитів юридичних осіб у сумі кредитів, %	Частка коштів фіз. осіб в зобов'язаннях, %	Частка коштів юрид. осіб в зобов'язаннях, %	Характеристика банку на міжбанківському ринку	Частка суборуду в пасивах, %	Частка ОВДІ у валюті балансу, %	ROA, % (у річному виразі)																																																														
Універсальна модель	62,49	74,25	46,33	43,08	11,99	1,76	9,68	5,54																																																														
Корпоративна модель	64,69	94,99	30,38	52,53	-0,25	0,21	1,82	-2,13																																																														
Корпоративна з роздрібною фінансуванням модель	60,07	95,48	51,42	38,36	6,29	0,68	7,92	2,63																																																														
Роздрібна модель	72,81	2,47	77,28	1,00	-13,77	0,00	0,00	-8,22																																																														
Нетиповий функціонал	32,88	82,20	28,85	57,30	15,45	0,00	17,53	1,72																																																														
<p>Діагностика стабільності банківських груп методом канонічного моделювання</p>	<p>$STAB = f(RISK)$</p> <p>$a_0 + a_1 \cdot Z_{H2} + a_2 \cdot Z_{ROA} + a_3 \cdot Z_{Share} =$ $= f(b_0 + b_1 \cdot Z_{H4} + b_2 \cdot Z_{H7} + b_3 \cdot Z_{Prov/As} + b_4 \cdot Z_{L13-a})$ (2)</p> <p>де:</p> <ul style="list-style-type: none"> H2 – норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу; H4 – норматив миттєвої ліквідності; H7 – норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента; ROA – рентабельність активів, %; Share – показник частки ринку, %; Prov/As – частка резервів в загальних активах, %; L13-a – аналог ліміту Л13 (ліміт відкритої валютної позиції) 	<p>Табл. 4.3 - «Канонічні ваги» для множин RISK та STAB</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th rowspan="2"></th> <th colspan="3">RISK (права множина)</th> <th colspan="3">STAB (ліва множина)</th> </tr> <tr> <th>корінь 1</th> <th>корінь 2</th> <th>корінь 3</th> <th>корінь 1</th> <th>корінь 2</th> <th>корінь 3</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>H4</td> <td>-0,1128</td> <td>-0,9450</td> <td>0,0917</td> <td>H2</td> <td>-0,1100</td> <td>-1,0064</td> <td>0,2998</td> </tr> <tr> <td>H7</td> <td>0,0129</td> <td>0,1916</td> <td>-0,5671</td> <td>ROA</td> <td>0,8809</td> <td>0,2499</td> <td>0,4535</td> </tr> <tr> <td>Prov/As</td> <td>0,9568</td> <td>-0,0408</td> <td>-0,3506</td> <td>Share</td> <td>-0,4777</td> <td>0,0519</td> <td>0,9169</td> </tr> <tr> <td>L13-a</td> <td>-0,2372</td> <td>-0,2088</td> <td>-0,7404</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table> <p>* аналогічно за бізнес-моделями банківських груп</p>		RISK (права множина)			STAB (ліва множина)			корінь 1	корінь 2	корінь 3	корінь 1	корінь 2	корінь 3	H4	-0,1128	-0,9450	0,0917	H2	-0,1100	-1,0064	0,2998	H7	0,0129	0,1916	-0,5671	ROA	0,8809	0,2499	0,4535	Prov/As	0,9568	-0,0408	-0,3506	Share	-0,4777	0,0519	0,9169	L13-a	-0,2372	-0,2088	-0,7404																											
	RISK (права множина)			STAB (ліва множина)																																																																		
	корінь 1	корінь 2	корінь 3	корінь 1	корінь 2	корінь 3																																																																
H4	-0,1128	-0,9450	0,0917	H2	-0,1100	-1,0064	0,2998																																																															
H7	0,0129	0,1916	-0,5671	ROA	0,8809	0,2499	0,4535																																																															
Prov/As	0,9568	-0,0408	-0,3506	Share	-0,4777	0,0519	0,9169																																																															
L13-a	-0,2372	-0,2088	-0,7404																																																																			
<p>Механізм обґрунтування посиленого режиму нагляду для найбільш ризикових бізнес-моделей груп за участю банків на основі методів нечіткої логіки</p>	<p>$y = gauss2mf(x, params)$</p> <p>Табл. 4.5 - Опис змінних до моделі нечіткої логіки</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Тип змінної</th> <th>Назва змінної</th> <th>Терм</th> <th>Значення терму</th> <th>Інтервальні значення</th> <th>Індикатор</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td rowspan="3">Вхідна</td> <td rowspan="3">size</td> <td>T₁</td> <td>«large»</td> <td>>0.05</td> <td rowspan="3">Частка банку у банківській системі, ч. од.</td> </tr> <tr> <td></td> <td>«medium»</td> <td>[0.01;0.05]</td> </tr> <tr> <td></td> <td>«small»</td> <td><0.01</td> </tr> <tr> <td rowspan="3">Вхідна</td> <td rowspan="3">capital</td> <td>T₂</td> <td>«catastr. decrease»</td> <td><-0.1</td> <td rowspan="3">Приріст регулятивного капіталу, ч. од.</td> </tr> <tr> <td></td> <td>«decrease»</td> <td>[-0.1;0]</td> </tr> <tr> <td></td> <td>«growth capital»</td> <td>>0</td> </tr> <tr> <td rowspan="3">Вхідна</td> <td rowspan="3">deposits</td> <td>T₂</td> <td>«decrease deposits»</td> <td><0</td> <td rowspan="3">Приріст депозитів фізичних осіб, ч. од.</td> </tr> <tr> <td></td> <td>«medium_growth_deposits»</td> <td>[0;0.1]</td> </tr> <tr> <td></td> <td>«fast_growth_deposits»</td> <td>>0.1</td> </tr> <tr> <td rowspan="3">Вихідна</td> <td rowspan="3">supervision</td> <td></td> <td>«frequent»</td> <td>[0.75;1.00]</td> <td rowspan="3">Посилений нагляд</td> </tr> <tr> <td></td> <td>«normal»</td> <td>[0.25;0.75]</td> <td rowspan="2">За звичайною процедурою</td> </tr> <tr> <td></td> <td>«less often than usual»</td> <td>[0;0.25]</td> <td>Моніторинг контрольних індикаторів</td> </tr> </tbody> </table>	Тип змінної	Назва змінної	Терм	Значення терму	Інтервальні значення	Індикатор	Вхідна	size	T ₁	«large»	>0.05	Частка банку у банківській системі, ч. од.		«medium»	[0.01;0.05]		«small»	<0.01	Вхідна	capital	T ₂	«catastr. decrease»	<-0.1	Приріст регулятивного капіталу, ч. од.		«decrease»	[-0.1;0]		«growth capital»	>0	Вхідна	deposits	T ₂	«decrease deposits»	<0	Приріст депозитів фізичних осіб, ч. од.		«medium_growth_deposits»	[0;0.1]		«fast_growth_deposits»	>0.1	Вихідна	supervision		«frequent»	[0.75;1.00]	Посилений нагляд		«normal»	[0.25;0.75]	За звичайною процедурою		«less often than usual»	[0;0.25]	Моніторинг контрольних індикаторів													
Тип змінної	Назва змінної	Терм	Значення терму	Інтервальні значення	Індикатор																																																																	
Вхідна	size	T ₁	«large»	>0.05	Частка банку у банківській системі, ч. од.																																																																	
			«medium»	[0.01;0.05]																																																																		
			«small»	<0.01																																																																		
Вхідна	capital	T ₂	«catastr. decrease»	<-0.1	Приріст регулятивного капіталу, ч. од.																																																																	
			«decrease»	[-0.1;0]																																																																		
			«growth capital»	>0																																																																		
Вхідна	deposits	T ₂	«decrease deposits»	<0	Приріст депозитів фізичних осіб, ч. од.																																																																	
			«medium_growth_deposits»	[0;0.1]																																																																		
			«fast_growth_deposits»	>0.1																																																																		
Вихідна	supervision		«frequent»	[0.75;1.00]	Посилений нагляд																																																																	
			«normal»	[0.25;0.75]		За звичайною процедурою																																																																
			«less often than usual»	[0;0.25]			Моніторинг контрольних індикаторів																																																															
		<p>Табл. 4.4 - Показники якості отриманих канонічних моделей</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Множина</th> <th>Канонічний R</th> <th>χ²</th> <th>p-рівень</th> <th>Дисперсія відобуто (права множина), %</th> <th>Дисперсія відобуто (ліва множина), %</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Весь масив</td> <td>0,7369</td> <td>208,1</td> <td>0,0000</td> <td>78,6</td> <td>100</td> </tr> <tr> <td>Універсальна модель</td> <td>0,7097</td> <td>38,7</td> <td>0,0001</td> <td>76,8</td> <td>100</td> </tr> <tr> <td>Корпоративна модель</td> <td>0,9578</td> <td>118,6</td> <td>0,0000</td> <td>85,6</td> <td>100</td> </tr> <tr> <td>Корпоративна з роздрібною фінансуванням модель</td> <td>0,8295</td> <td>73,3</td> <td>0,0000</td> <td>72,5</td> <td>100</td> </tr> <tr> <td>Нетиповий функціонал</td> <td>0,6911</td> <td>22,5</td> <td>0,0322</td> <td>77,1</td> <td>100</td> </tr> </tbody> </table>	Множина	Канонічний R	χ ²	p-рівень	Дисперсія відобуто (права множина), %	Дисперсія відобуто (ліва множина), %	Весь масив	0,7369	208,1	0,0000	78,6	100	Універсальна модель	0,7097	38,7	0,0001	76,8	100	Корпоративна модель	0,9578	118,6	0,0000	85,6	100	Корпоративна з роздрібною фінансуванням модель	0,8295	73,3	0,0000	72,5	100	Нетиповий функціонал	0,6911	22,5	0,0322	77,1	100																																
Множина	Канонічний R	χ ²	p-рівень	Дисперсія відобуто (права множина), %	Дисперсія відобуто (ліва множина), %																																																																	
Весь масив	0,7369	208,1	0,0000	78,6	100																																																																	
Універсальна модель	0,7097	38,7	0,0001	76,8	100																																																																	
Корпоративна модель	0,9578	118,6	0,0000	85,6	100																																																																	
Корпоративна з роздрібною фінансуванням модель	0,8295	73,3	0,0000	72,5	100																																																																	
Нетиповий функціонал	0,6911	22,5	0,0322	77,1	100																																																																	

Рисунок Е.1 – Науково-методичний підхід до оцінювання рівня ризиковості функціонування банківських груп (авторська розробка)

Додаток Ж

Довідки про впровадження результатів дисертаційного дослідження

ЗАТВЕРДЖУЮПерший проректор
Сумського державного
університету

В. Д. Карпуша

2018 р.

АКТ

про впровадження результатів дисертаційної роботи
аспірантки кафедри бухгалтерського обліку та оподаткування
Миненко Лілії Миколаївни
на тему: «Розвиток банківського нагляду на консолідованій основі в Україні»
у навчальний процес
навчально-наукового інституту бізнес-технологій “УАБС”

31 серпня 2018 р.**м. Суми**

Акт складено комісією у складі:

- Голова: заступник директора навчально-наукового інституту бізнес-технологій “УАБС”, доктор економічних наук, професор Белова І.В.
- Члени комісії: завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, доктор економічних наук, професор Школьник І.О.
заступник начальника навчально-методичного відділу, кандидат економічних наук, доцент Криклій О.А.
заступник директора інституту з методичної роботи, практико-орієнтованої підготовки студентів та інтеграційних зв'язків із замовниками кадрів, кандидат економічних наук, доцент Крухмаль О.В.

1. У період з 28 серпня 2018 р. по 30 серпня 2018 р. комісія вивчила стан фактичного впровадження результатів дисертаційної роботи Миненко Лілії Миколаївни на тему: «Розвиток банківського нагляду на консолідованій основі в Україні» в навчальний процес навчально-наукового інституту бізнес-технологій “УАБС” Сумського державного університету.

Комісія розглянула такі матеріали:

2. Дисертаційну роботу Миненко Лілії Миколаївни «Розвиток банківського нагляду на консолідованій основі в Україні».
3. Робочі програми курсів зі спеціальності 072 “Фінанси, банківська справа та страхування” (освітнього ступеня “Бакалавр”, “Магістр”).
4. Видані наукові матеріали, автором та співавтором яких є Миненко Л. М.:
 - Миненко Л. М. Консолідований нагляд: зарубіжний та вітчизняний досвід [Текст] / Л. М. Миненко // Мукачівський державний університет: Економіка та суспільство, 2016. – №4. – С. 305-311
 - Миненко Л. М. Діяльність іноземних банківських груп в Україні : ключові тенденції та ризики [Текст] / Л. М. Миненко // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство / голов. ред. М. М. Палінчак. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – Вип. 13. Ч. 2. – С. 26-30
 - Савченко Т. Г., Миненко Л. М. Удосконалення механізмів ідентифікації та визначення банківських груп в Україні / Т. Г. Савченко, Л. М. Миненко // Національний авіаційний університет. Збірник наукових праць. Серія: Проблеми системного підходу в економіці. – 2017. - №4 (60). – С.154 – 161.
 - Миненко Л. М. Моделювання ефективності банківських груп у контексті вдосконалення консолідованого нагляду / Л. М. Миненко // Бізнес інформ: Науковий журнал. – 2018. - №5. – С. 334-342

За результатами проведеної роботи комісією встановлено, що:

1. Розроблені у дисертаційній роботі Миненко Л. М. науково-методичні та практичні положення впроваджені у навчальний процес з наступних дисциплін:
 - 1.1. “Банківське регулювання” (викладається для студентів денної форми навчання освітнього ступеня “бакалавр” спеціальності 072 “Фінанси, банківська справа та страхування”);
 - 1.2. “Аналіз і візуалізація даних в банку” (викладається для студентів денної та заочної форми навчання освітнього ступеня “магістр” спеціальності 072 “Фінанси, банківська справа та страхування”);
 - 1.3. “Фінансове регулювання та нагляд” (викладається для студентів денної та заочної форми навчання освітнього ступеня “магістр” спеціальності 072 “Фінанси, банківська справа та страхування”).
2. Застосування результатів дисертаційної роботи Миненко Лілії Миколаївни у навчальному процесі навчально-наукового інституту бізнес-технологій “УАБС” Сумського державного університету дало змогу адаптувати вказані дисципліни до умов сучасних трансформаційних процесів в освіті, поглибити їх теоретико-методичні основи та підвищити якість підготовки фахівців з економічних спеціальностей.

Голова комісії:

І.В. Бєлова

Члени комісії:

І.О. Школьник

О.А. Криклій

О.В. Крухмаль

Universal Bank

08.11.2018 № 1292510
На № _____ від _____

До спеціалізованої вченої ради Д 55.051.06
Сумського державного університету

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Миненко Лілії Миколаївни

на тему: "Розвиток банківського нагляду на консолідованій основі в Україні"

Фахівцями ПАТ "УНІВЕРСАЛ БАНК" (що є учасником Банківської групи "ТАС") була розглянута наукова робота Миненко Л.М., яка підготовлена для захисту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Результати дослідження розвитку регуляторних вимог НБУ, в аспекті формування інформаційної основи нагляду на консолідованій основі, будуть враховані при складанні консолідованої звітності банківської групи. Науково-методичний підхід автора щодо оцінювання співвідношення "ризик-стійкість" банківської групи використовується співробітниками банку в процесі контролю за ризиками.

Перший заступник Голови Правління
ПАТ «УНІВЕСРАЛ БАНК»

О.В. Остапець

002871

До спеціалізованої вченої ради Д 55.051.06
Сумського державного університету

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Миненко Лілії Миколаївни

на тему: "Розвиток банківського нагляду на консолідованій основі в Україні"

Фахівцями АТ "БАНК ФОРВАРД"¹ була розглянута наукова робота Миненко Л.М., яка підготовлена для захисту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Запропонованим дисертантом підхід в аспекті покращення інформаційної основи нагляду на консолідованій основі використовується експертами банку під час складання консолідованої звітності банківської групи. Впровадження пропозицій автора дає можливість дослідити індивідуальний вплив змін в показниках діяльності всіх учасників банківської групи під час подання звітності та оцінити ризики, пов'язані із групою.

К.е.н., начальник управління
бухгалтерського обліку та звітності

С.М. Міщенко

¹ Банк є відповідальною особою банківської групи, яка складається з трьох учасників: АТ "БАНК ФОРВАРД", ПАТ СТРАХОВА КОМПАНІЯ "ДОВІРА ТА ГАРАНІЯ", ТОВ "УНІВЕРСАЛЬНЕ БЮРО КРЕДИТНИХ ІСТОРІЙ".

**НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК
УКРАЇНИ**

вул. Інститутська, 9, м. Київ, 01601, Україна
тел. 253-38-22, факс 230-20-33, 253-77-50
e-mail: nbu@bank.gov.ua

**NATIONAL BANK
OF UKRAINE**

9, Instytutska, Str., Kyiv, 01601, Ukraine
phone 253-38-22, fax 230-20-33, 253-77-50
e-mail: nbu@bank.gov.ua

06.07.2018 № 28-0006/36975

На № _____

До спеціалізованої вченої ради
Д 55.051.06

Сумського державного університету

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Миненко Лілії Миколаївни
на тему: "Розвиток банківського нагляду на консолідованій основі в
Україні"

Здійснена фахівцями Національного банку України оцінка доцільності практичного впровадження наукових результатів, отриманих Миненко Л.М. при підготовці дисертаційного дослідження на тему "Розвиток банківського нагляду на консолідованій основі в Україні", поданого на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит, свідчить, що окремі положення даного дисертаційного дослідження мають високий потенціал для практичного застосування.

Виходячи з матеріалів дисертаційної роботи, є підстави вважати, що наведені у дослідженні авторські результати та пропозиції сприятимуть подальшому розвитку процедур ідентифікації банківських груп в Україні, а також можуть використовуватись для підвищення ефективності поточного моніторингу на основі консолідованої звітності.

Директор Департаменту візних
перевірок банків

Д. А. Новиков

1631594

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Савченко Т.Г., Миненко Л.М. Забезпечення прозорості діяльності банківських груп в Україні. Транспарентність публічних фінансів – протидія корупції: монографія / за ред. д.е.н., Школьник І.О. та д.е.н., Савченка Т.Г. Суми: Ярославна, 2018. 186 с., С. 123-140 (0,89 друк. арк.). *Особистий внесок: запропоновано розширений перелік звітності БГ з метою підвищення якості розкриття фінансової звітності, проведення подальших заходів щодо прозорості банківської та фінансової системи (0,69 друк. арк.).*

Публікації у наукових фахових виданнях України

2. Савченко Т. Г., Миненко Л. М. Розвиток консолідованого банківського нагляду на основі імплементації міжнародного досвіду визначення системно важливих банків. Наук. вісн. Міжнародного гуманітарного університету. *Серія: Економіка і менеджмент.* 2016. №18. С. 128-131 (0,4 друк. арк.). *Особистий внесок: запропоновано розширення інструментарію БНК та удосконалено механізм ідентифікації БГ (0,3 друк. арк.).*

3. Миненко Л. М. Консолідований нагляд: зарубіжний та вітчизняний досвід. Мукачівський державний університет: *Економіка та суспільство*, 2016. №4. С. 305-311 (0,5 друк. арк.).

Публікації у наукових фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз

4. Миненко Л. М. Діяльність іноземних банківських груп в Україні: ключові тенденції та ризики: наук. вісн. Ужгородського національного університету. *Серія: Міжнародні економічні відносини та світове*

господарство / голов. ред. М. М. Палінчак. Ужгород: Гельветика (*Index Copernicus*), 2017. Вип. 13. Ч. 2. С. 26-30 (0,4 друк. арк.).

5. Савченко Т. Г., Миненко Л. М. Удосконалення механізмів ідентифікації та визначення банківських груп в Україні: фаховий збірник наукових праць Національного авіаційного університету «Проблеми системного підходу в економіці» (*Index Copernicus, Google Scholar, Crossref DOI, CiteFactor, OAJSE, Eurasian Scientific Journal Index*). 2017. №4 (60). С. 154 - 161 (0,6 друк. арк.). *Особистий внесок: запропоновано класифікацію БГ в Україні з урахуванням резидентності учасників та структуровано БГ за критерієм специфіки контролю за їх діяльністю (0,5 друк. арк.).*

6. Миненко Л. М. Моделювання ефективності банківських груп в контексті удосконалення консолідованого нагляду: наук. журнал «Бізнес Інформ» (*Ulrichsweb Global Serials Directory; Index Copernicus; Directory of Open Access Journals та ін.*). 2018. №5. С. 334-342 (0,7 друк. арк.).

7. Миненко Л. М. Удосконалення механізму ідентифікації груп за участю банків: наук. журнал «Бізнес Інформ» (*Ulrichsweb Global Serials Directory; Index Copernicus; Directory of Open Access Journals та ін.*). 2018. №9. С. 157-165 (0,9 друк. арк.).

Публікації у наукових фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних бази Web of Science

8. Mynenko L., Savchenko T. (2018) Enhanced efficiency of consolidated supervision based on diagnosis of business models of banking groups // L.M. Mynenko, T.G. Savchenko. Financial and credit activities: problems of theory and practice. Kharkov, 2018. №4 (27). p. 41-48. ISSN: 2306-4994 - <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v4i27.154018> (0,84 друк. арк.). *Особистий внесок: запропоновано обґрунтування щодо застосування окремих режимів нагляду на основі оцінювання стабільності БГ в Україні (0,54 друк. арк.).*

Тези доповідей на науково-практичних конференціях

9. Миненко Л. М., Дупляк І. А. Преспективи розвитку банківської системи України. *Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України*: збірник тез II науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених УБС НБУ (м. Київ). Київ, 2012. С. 71-72 (0,1 друк. арк.). *Особистий внесок: досліджено тенденції у діяльності банківської системи (0,05 друк. арк.)*.

10. Миненко Л. М. Запровадження нагляду на консолідованій основі за банківськими групами в Україні. *Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України*: збірник тез IV науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених УБС НБУ (м. Київ). Київ, 2014. С. 201-202 (0,14 друк. арк.).

11. Миненко Л. М. Банківські групи в Україні та нагляд за їх діяльністю. *Удосконалення механізмів регулювання міжнародних економічних відносин*: збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції для студентів, аспірантів та молодих учених (м.Київ, 19-20 грудня 2014 р.).У 2-х частинах. Київ : Нова Економіка, 2014. С. 70-72 (0,15 друк. арк.).

12. Миненко Л. М. Світовий досвід проведення стрес-тестування у банках України. *Прогнозування соціально-економічного розвитку національної економіки*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м.Дніпропетровськ, 26-27 грудня 2014 р.). У 3-х частинах. Дніпропетровськ : НО «Перспектива», 2014. Ч. 1. С. 45-48 (0,22 друк. арк.).

13. Миненко Л. М. Організація системи регулювання та нагляду за ринком фінансових послуг. *Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України*: збірник тез V науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених УБС НБУ (м. Київ). Київ, 2015 р. С. 128-130 (0,15 друк. арк.).

14. Муненко Лилиа. World experience conducted stress testing of Ukrainian banks. *Актуальні проблеми сучасної економіки: реалії сьогодення: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції* (м.Ужгород, 6-7 березня 2015 р.). /За заг.ред.: М.М. Палінчук, В.П.Приходько. Ужгород: Гельветика, 2015. С. 245-248 (0,21 друк. арк.).

15. Миненко Л. М. Консолідований нагляд: вітчизняний досвід. *Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України: збірник тез VI науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених УБС НБУ* (м. Київ). Київ, 2016. С. 47-51 (0,2 друк. арк.).

16. Миненко Л. М. Аналіз діяльності банків іноземних банківських груп та посилення їх позицій у банківській системі України. *Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України: збірник тез VII конференції студентів, аспірантів та молодих вчених УБС НБУ* (м. Київ). Київ, 2017. С. 50-53 (0,22 друк. арк.).

17. Миненко Л. М. Організація здійснення банківського нагляду на консолідованій основі та напрямки удосконалення системи нагляду. *Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України: збірник тез VIII науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених УБС НБУ* (м. Київ). Київ, 2018. С. 175-178 (0,22 друк. арк.).

18. Миненко Л. М. Забезпечення трансформації консолідованого нагляду за групами компаній, до яких входять банки. *Перспективи розвитку менеджменту, фінансів та аудиту в умовах інтеграційних процесів: збірник тез наукових робіт учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Одеса, 8 грудня 2018 р.) / ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». Одеса : ЦЕДР, 2018. С. 103-106 (0,10 друк. арк.).